ПЕРВАЯ ЛЮБОВЬ
Иван Сергеевич Тургенев

PRIMA IUBIRE
Ivan Sergheevici Turgheniev
2012 Editura ALLFA
Prima iubire / Ivan Sergheevici Turgheniev; trad.:
Antoaneta Olteanu.
— Bucureşti: ALLFA, 2012 ISBN 978 – 973 – 724 – 528 – 1
Copyright e 2012 by ALLFA.
Design copertă: Alexandru Novac

IVAN SERGHEEVICI TURGHENIEV

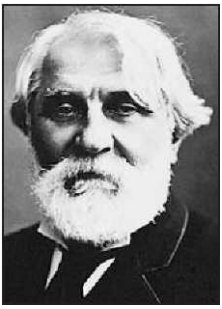

Ivan Sergheevici Turgheniev (1818-1883) a fost un ilustru prozator și dramaturg rus, descendent al unei vechi familii rusești. A studiat timp de un an la Universitatea din Moscova, apoi la Sankt Petersburg, iar în 1843 a fost trimis la Universitatea din Berlin, unde a studiat filosofia și istoria. În anul 1858 Turgheniev a scris romanul

Un cuib de nobili (*Дворянское гнездо*). În 1859 apare volumul *În ajun* (*Накануне*), iar în 1862 este publicat cel mai cunoscut roman al său, *Părinți și copii* (*Отцы и дети*), în care autorul descrie admirabil doctrina nihilistă care începea să se răspândească în Rusia. Dar Turgheniev nu rămâne cunoscut doar pentru romanele sale, ci și pentru o varietate de nuvele și povestiri scurte, unele adunate în volume: *Povestirile unui vânător* (*Записки охотника*, 1852), *Prima iubire* (*Первая любовь*, 1860), *Apele primăverii* (*Вешние воды*, 1872)*, Asia* (*Ася*, 1858). În opera lui, Turgheniev face o analiză profundă a naturii umane. Un sentiment de melancolie, aproape pesimist, se desprinde din scrierile sale. Spre deosebire de Tolstoi și Dostoievski, motivele religioase nu apar în operele autorului, care a fost implicat mai mult în mișcările de reformă socială din Rusia.

Ivan Sergheevici Turgheniev
Prima Iubire

Traducere din limba rusă şi note de Antoaneta Olteanu

EDITURA ALLFA

CUPRINS

Prima iubire

Nefericita

Asia

PRIMA IUBIRE

Lui P.V. Annenkov

Musafirii plecaseră de mult. Ceasul bătea douăsprezece şi jumătate. În cameră rămăseseră numai gazda, Serghei Nikolaevici şi Vladimir Petrovici. Cel dintâi sună şi porunci să se ia resturile cinei.

— Aşa deci, treaba asta e stabilită, începu el aşezându-se mai comod în fotoliu şi aprinzând un trabuc. Fiecare dintre noi este obligat să povestească istoria primei sale iubiri. E rândul dumneavoastră, Serghei Nikolaevici.

Serghei Nikolaevici, un om rotofei cu o faţă albă, dolofană, îşi privi mai întâi gazda, apoi ridică ochii spre tavan.

— Eu n-am avut o primă iubire, spuse el în cele din urmă. Pur şi simplu am început cu a doua.

— Cum aşa?

— Foarte simplu. Aveam optsprezece ani când am fost atras pentru prima dată de o domnişoară foarte drăguţă; dar îi făceam curte ca şi cum treaba asta nu era nouă pentru mine: exact cum am făcut mai apoi curte şi celorlalte. La drept vorbind, m-am îndrăgostit pentru prima şi ultima dată pe la vreo şase ani, de dădaca mea; însă asta a fost tare demult. Detaliile relaţiilor noastre mi s-au şters din minte, dar chiar dacă le-aş fi reţinut, pe cine ar fi interesat?

— Şi atunci, cum facem? întrebă gazda. Nici prima mea iubire nu are multe detalii interesante; nu m-am îndrăgostit de nimeni înainte de-a face

cunoştinţă cu Anna Ivanovna, soţia mea de-acum, şi totul a mers ca pe roate între noi: taţii noştri ne-au peţit, noi ne-am îndrăgostit foarte repede unul de celălalt şi ne-am căsătorit fără întârziere. Povestea mea poate fi spusă în două cuvinte. Eu, domnilor, recunosc: când am ridicat problema primei iubiri, m-am bazat pe dumneavoastră, nişte holtei – nu vreau să spun bătrâni, dar nici tineri. Oare dumneavoastră nu ne încântaţi cu nimic, Vladimir Petrovici?

— Prima mea iubire face într-adevăr parte dintre cele deloc obişnuite, răspunse după o mică pauză Vladimir Petrovici, un om de vreo patruzeci de ani, cu părul negru, uşor grizonant.

— A! exclamară într-un glas Serghei Nikolaevici şi gazda. Cu atât mai bine… Povestiţi.

— Daţi-mi voie… sau nu: n-o să povestesc. Nu mă pricep la povestit: totul îmi iese fie sec şi scurt, fie prea întins şi fals; dar, dacă îmi permiteţi, o să notez tot ce-mi aduc aminte într-un caiet şi o să vă citesc.

La început prietenii nu căzură la învoială, dar Vladimir Petrovici o ţinu pe-a lui. Peste două săptămâni se întâlniră din nou şi Vladimir Petrovici se ţinu de cuvânt.

Iată ce scria în carneţelul lui:

I

Aveam pe atunci şaisprezece ani. Se întâmpla în vara anului 1833. Locuiam la Moscova, la părinţii mei, care închiriaseră o casă de vacanţă lângă bariera dinspre Kaluga, vizavi de grădina Neskucinîi. Mă pregăteam să dau admitere la Universitate, dar studiam foarte puţin, fără nicio

grabă.

Nimic nu-mi stânjenea libertatea. Făceam ce voiam, mai ales de când mă despărţisem de ultimul meu guvernant francez, care nu se putuse împăca deloc cu ideea de a fi căzut „ca o bombă” (*comme un bombe*) în Rusia şi, cu o expresie înverşunată pe chip, toată ziulica stătea numai în pat. Tata se purta cu mine destul de indiferent şi blând; mămica aproape că nu-mi acorda atenţie, deşi în afară de mine nu avea alţi copii; alte griji îi ocupau timpul. Tatăl meu, un om încă tânăr şi foarte frumos, se căsătorise cu ea din interes; ea era mai mare cu zece ani decât el. Mămica ducea o viaţă tristă: se tulbura mereu, era geloasă, se supăra, dar nu în prezenţa tatălui; se temea foarte tare de el, iar el se purta sever, rece, distant… N-am mai văzut un om atât de rafinat, liniştit, stăpân pe sine şi autoritar.

N-o să uit niciodată primele săptămâni petrecute la casa de vacanţă. Era o vreme minunată. Sosisem din oraş în 9 mai, chiar de sărbătoarea Aducerii moaştelor Sfântului Ierarh Nicolae. Mă plimbam ba în livada casei noastre, ba în Neskucinîi, ba dincolo de barieră. Luam cu mine o carte – cursul lui Kaidanov, de exemplu –, dar o deschideam rar, mai mult recitam cu voce tare versuri dintre care pe multe le ştiam pe de rost; sângele clocotea în mine şi inima tânjea – era aşa de plăcut şi de amuzant: tot aşteptam, mă sfiam de ceva, mă minunam de toate şi eram mereu gata de orice. Fantezia se juca şi se învârtea repede în jurul aceloraşi reprezentări, cum fac în zare lăstunii în jurul unei clopotniţe;

cădeam pe gânduri, eram trist şi chiar plângeam. Dar şi printre lacrimi, şi dincolo de tristeţea indusă de vreun vers cântător răzbătea, ca iarba primăvara, sentimentul plin de bucurie al vieţii tinere, clocotitoare.

Aveam un cal de călărie, chiar eu îl înşeuam şi mă duceam singur undeva mai departe, o luam la goană şi îmi închipuiam că sunt un cavaler la un turnir – ce vesel îmi şuiera vântul în urechi! – sau, cu faţa întoarsă spre cer, îi sorbeam lumina strălucitoare şi azurul în sufletul deschis.

Ţin minte: pe atunci imaginea femeii, spectrul iubirii feminine nu căpătau aproape niciodată trăsături definite în mintea mea. Dar în tot ce gândeam, în tot ce simţeam se ascundea presimţirea aproape inconştientă, ruşinoasă, a unui lucru nou, nespus de dulce, de feminin…

Presimţirea, ceea ce aşteptam, mă pătrunsese cu totul: respiram prin ea, se rostogolea prin venele mele şi zburda în fiecare picătură de sânge… Îi era sortit să se împlinească.

Casa noastră de vacanţă era alcătuită dintr-o casă boierească de lemn, având coloane şi două anexe scunde; în cea din stânga era amplasată o mică făbricuţă de tapet ieftin… Nu o dată mă dusesem acolo să mă uit cum zece copilaşi slăbuţi şi ciufuliţi, în halate murdare şi cu feţe supte săreau la tot pasul pe nişte manete de lemn care apăsau trunchiurile paralelipipedice ale presei şi, în felul acesta, prin greutatea trupurilor slăbuţe, imprimau decorurile pestriţe ale tapetelor. Mica anexă din dreapta era goală şi se închiria. Într-o zi – la vreo trei săptămâni după 9 mai –, obloanele

ferestrelor acelei anexe se deschiseră, apărură chipuri de femei şi acolo se mută o familie. Ţin minte că în acea zi, la masa de prânz, mămica se interesă pe lângă majordom cine sunt noii noştri vecini şi, după ce auzi numele prinţesei Zasekina, mai întâi spuse, nu fără un oarecare respect:

— A! Prinţesă… Dar mai apoi adăugă: Probabil e vreuna săracă.

— Au venit cu trei birje, doamnă, remarcă majordomul care servea respectuos masa. Nu au echipaj propriu, iar mobila e din cea mai simplă.

— Da, spuse mămica, dar e mai bine. Tata o privi cu răceală şi ea tăcu.

Într-adevăr, prinţesa Zasekina nu avea cum să fie o femeie bogată: mica anexă pe care o închiriase era aşa de veche, mică şi scundă, încât nişte oameni cât de cât avuţi n-ar fi acceptat să se instaleze acolo. De fapt, atunci nici nu băgasem în seamă acest lucru. Titlul princiar acţionase prea puţin asupra mea: citisem recent *Tâlharii* lui Schiller.

II

Aveam obiceiul de a hoinări în fiecare seară cu puşca în mână prin livada noastră, pândind ciorile. De multă vreme încercam un sentiment de ură faţă de aceste păsări precaute, răpitoare şi viclene. În ziua cu pricina pornisem de asemenea prin livadă şi, după ce tot umblasem zadarnic pe toate aleile (ciorile mă recunoşteau şi se mulţumeau să cârâie de la distanţă), mă apropiai din întâmplare de gardul scund care despărţea posesiunile noastre de fâşia îngustă de livadă care se întindea de-a lungul anexei din dreapta şi care ţinea de aceasta. Mergeam cu capul plecat. Deodată, auzii voci; privind peste gard, încremenii. În faţa ochilor mi se înfăţişa o privelişte stranie.

La câţiva paşi de mine, în poiană, între tufele de zmeură, stătea în picioare o fată înaltă, zveltă, îmbrăcată într-o rochie roz şi cu un şal alb pe cap. În jurul ei se înghesuiau patru tineri şi ea le tot lovea frunţile, pe rând, cu nişte floricele cenuşii, al căror nume nu-l ştiu, dar care le sunt aşa de cunoscute copiilor; floricelele acestea alcătuiesc nişte mici săculeţi şi se deschid pocnind când le loveşti de ceva tare. Tinerii îşi ofereau cu mare plăcere frunţile, iar în gesturile fetei (o vedeam dintr-o parte) era ceva fermecător, poruncitor, alintător, ironic şi drăguţ, aşa încât era cât pe ce să strig de uimire şi plăcere şi aş fi dat imediat tot ce aveam pe lume numai ca acele degeţele minunate să-mi fi plesnit fruntea. Arma îmi alunecă în iarbă, uitai de toate. Devoram din

priviri acel trup zvelt, mâinile frumoase, părul deschis la culoare şi uşor ciufulit care ieşea de sub şalul alb, ochii aceia inteligenţi, întredeschişi, genele, obrajii delicaţi de sub ele…

— Tinere! Hei, tinere! se auzi deodată lângă mine o voce. Oare e permis să te uiţi aşa la domnişoare pe care nu le cunoşti?

Tresării, mă înmuiai cu totul… Lângă mine, în spatele gardului, se afla un om cu părul negru tuns scurt, care mă privea ironic. În aceeaşi clipă, fata se întoarse spre mine… Văzui nişte ochi uriaşi, cenuşii, pe chipul mobil, animat – şi deodată toată faţa începu să tremure, să râdă, dinţii albi licăriră, sprâncenele se ridicară, cumva amuzant… Mă înroşii, ridicai puşca de jos şi, urmărit de hohotele sonore, dar nu răutăcioase, fugii în camera mea, mă aruncai pe pat, şi-mi acoperii faţa cu mâinile. Inima îmi bătea aşa de tare; îmi era foarte ruşine, dar eram vesel: simţeam o emoţie nemaiîntâlnită.

După ce mă odihnii, coborâi la ceai pieptănat şi spălat. Imaginea tinerei fete îmi apărea în faţa ochilor, inima nu mi se mai zbuciuma, dar se strângea destul de plăcut.

— Ce-i cu tine? mă întrebă deodată tata. Ai omorât o cioară?

Voiam să-i povestesc tot, dar m-am abţinut şi am zâmbit numai în sinea mea. Când să mă duc la culcare, fără să ştiu de ce, m-am răsucit de vreo trei ori pe un picior, m-am pomădat din belşug, m-am băgat în pat şi toată noaptea am dormit neîntors. În zori, trezindu-mă pentru o clipă, am ridicat puţin capul, am privit entuziasmat în jur şi

am adormit la loc.

III

„Cum ar trebui să fac cunoştinţă cu ei?” fu primul meu gând imediat după trezire. Înainte de ceai pornii în livadă, însă nu mă apropiai prea mult de gard şi nu văzui pe nimeni. După ceai, trecui de câteva ori pe strada din faţa casei şi mă uitai de la distanţă spre ferestre… Mi se năzărise în spatele perdelei chipul ei şi mă îndepărtai speriat, cât mai repede. „Totuşi, trebuie să fac cunoştinţă”, îmi spuneam tot mergând haotic pe câmpia nisipoasă care se întindea în faţa parcului Neskucinîi, „dar cum? Iată problema”. Îmi aduceam aminte în cele mai mici detalii întâlnirea din ziua anterioară; nu ştiu de ce îmi imaginam foarte clar că ea râsese de mine… Dar în timp ce eu mă chinuiam şi-mi făceam tot felul de planuri, soarta deja avea grijă de mine.

În lipsa mea, mămica primise de la noua vecină o scrisoare pe hârtie cenuşie, sigilată cu ceară de aceeaşi culoare, aşa cum se foloseşte numai la expediţiile poştale şi pe dopurile de vin ieftin. În acea scrisoare, scrisă într-o limbă agramată şi cu ortografie neîngrijită, prinţesa o ruga pe mămica să-i acorde protecţie: mămica mea, după spusele prinţesei, cunoştea foarte bine oameni importanţi de care depindea soarta ei şi cea a copiilor ei, deoarece ea avea nişte procese foarte importante. „Mă adresez dumneavoastră”, scria ea, „ca o doamnă nobilă unei alte doamne nobile şi în felul acesta m-e plăcut să mă folosesc de această ocaziune”. În încheiere, îi cerui mămicii permisiunea de a o vizita. O găsii pe

mămica într-o dispoziţie neplăcută: tata nu era acasă şi nu avea cu cine se sfătui. Era imposibil să nu răspundă „doamnei nobile”, care mai era şi prinţesă, dar cum să o facă, asta nu ştia. I se părea nepotrivit să scrie un bileţel în franceză, iar în ceea ce priveşte ortografia rusă, nici mămica nu era prea grozavă – ştia asta şi nu voia să se compromită. Se bucură că venisem şi îmi porunci imediat să mă duc la prinţesă şi să-i explic verbal că mămica, chipurile, e mereu gata să-i facă Luminăţiei Sale un serviciu în măsura posibilităţilor, şi că o roagă să binevoiască a trece pe la ea pe la ora unu. Îndeplinirea neaşteptată a dorinţelor mele tainice mă bucură, dar mă şi sperie; totuşi, nu-mi dădui de gol tulburarea care mă stăpânea după ce mersei mai întâi în camera mea pentru a-mi pune o cravată nou-nouţă şi un surtuc. Acasă umblam îmbrăcat tot cu scurta şi purtând gulere răsfrânte, deşi tare mă chinuiam cu ele.

IV

În antreul aglomerat şi murdar al anexei în care intrasem cu un fior involuntar în tot trupul, mă întâmpină un servitor bătrân şi cărunt, cu o faţă întunecată, arămie, cu ochişori posaci, ca de porc, şi cu nişte riduri aşa de adânci pe frunte şi pe tâmple, cum n-am mai văzut niciodată în viaţa mea. Ducea pe o farfurie un schelet dezgolit de scrumbie şi, închizând cu piciorul uşa care dădea într-o altă cameră, spuse răstit:

— Ce doriţi?

— Prinţesa Zasekina e acasă? întrebai.

— Vonifati! începu să strige din spatele uşii o voce feminină răsunătoare.

Servitorul se întoarse în tăcere, lăsând la vedere spatele foarte ros al livrelei sale cu un singur nasture cam ruginit, cu blazon, şi plecă, punând tava pe jos.

— Ai fost prin zonă? repetă aceeaşi voce de femeie. Servitorul mormăi ceva. A?… A venit cineva?… se auzi din nou. Tânărul boier de alături. Ei, pofteşte-l să intre.

— Binevoiţi să intraţi în salon, domnule, spuse servitorul după ce apăru iar în faţa mea şi luă farfuria de jos.

Pornii şi intrai în „salon”.

Mă trezii într-o cameră mică şi nu prea curată, cu mobilier sărăcăcios, ca şi cum ar fi fost aranjată pe fugă. Lângă fereastră, pe un fotoliu cu un braţ rupt, stătea o femeie de vreo cincizeci de ani, cu părul desfăcut şi urâtă, într-o rochie verde veche şi cu un batic pestriţ de lână fină în jurul

gâtului. Îşi înfipse în mine ochişorii ei negri.

Mă apropiai şi făcui o plecăciune adâncă.

— Am onoarea de a vorbi cu prinţesa Zasekina?

— Eu sunt prinţesa Zasekina. Dar dumneavoastră sunteţi fiul domnului V?

— Chiar aşa, doamnă. Am venit la dumneavoastră cu o însărcinare din partea măicuţei.

— Luaţi loc, vă rog. Vonifati! Unde sunt cheile mele, nu le-ai văzut?

Îi transmisei doamnei Zasekina răspunsul măicuţei la bileţelul ei. Ea mă ascultă lovind pervazul ferestrei cu degetele ei groase, roşii, iar când terminai, începu să mă fixeze din nou cu privirea.

— Foarte bine; o să vin neapărat, spuse ea în cele din urmă. Dar ce tânăr sunteţi! Câţi ani aveţi, dacă-mi daţi voie să vă întreb?

— Şaisprezece ani, răspunsei eu cu o poticnire uşoară. Prinţesa scoase din buzunar nişte hârtii murdare, scrise pe toate părţile şi, ridicându-le în dreptul ochilor, se apucă să le răsfoiască.

— E o vârstă bună, zise ea deodată, întorcându-se şi foindu-se pe scaun. Dar pe dumneavoastră vă rog să nu umblaţi cu ceremonii. La mine e simplu.

„Mult prea simplu”, îmi zisei examinând involuntar, cu oroare, silueta ei dizgraţioasă. În clipa următoare, cealaltă uşă a salonului se deschise repede şi în prag apăru fata pe care o văzusem în ajun, în grădină. Ridică o mână şi pe

faţa ei licări un zâmbet.

— Dar uite-o şi pe fata mea, spuse prinţesa, arătând cu cotul spre ea. Zinocika. Fiul vecinului nostru, domnul V. Cum vă cheamă, dacă-mi permiteţi să întreb?

— Vladimir, răspunsei ridicându-mă şi bâlbâindu-mă de emoţie.

— Dar după tată?

— Petrovici.

— Da! Am avut o cunoştinţă poliţist, tot Vladimir Petrovici îi zicea. Vonifati! Nu mai căuta cheile, sunt în buzunarul meu.

Tânăra fată continua să mă privească zâmbind la fel, mijind uşor ochii şi aplecând capul puţin într-o parte.

— L-am văzut deja pe *Monsieur* Voldemar, începu ea. (Sunetul argintiu al vocii ei trecu asupra mea ca un frison plăcut). Îmi daţi voie să vă spun aşa?

— Vă rog, domnişoară, îngăimai eu.

— Şi unde anume? întrebă prinţesa. Fiica ei nu răspunse.

— Acum sunteţi ocupat? zise ea neluându-şi privirea de la mine.

— Deloc, domnişoară.

— Vreţi să mă ajutaţi să descâlcesc lâna? Veniţi aici, la mine.

Îmi făcu un semn din cap şi ieşi din salon. Pornii după ea.

În camera în care intrarăm, mobila era puţin mai bună şi aranjată cu mare gust. De fapt, în acea clipă nu puteam observa aproape nimic: mă mişcam ca în vis şi simţeam în tot trupul o stare

de bine încordată până la absurd.

Tânăra se aşează, scoase un scul de lână roşie şi, după ce-mi arătă un scaun vizavi de ea, desfăcu atent sculul şi mi-l puse pe mâini. Făcea toate acestea în tăcere, cu un fel de încetineală amuzantă şi cu acelaşi zâmbet luminos şi viclean pe buzele întredeschise. Începu să înfăşoare lâna pe o carte de joc îndoită şi deodată îmi aruncă o privire aşa de senină şi rapidă, încât, fără să vreau, coborâi privirea. Când ochii ei, în cea mai mare parte a timpului mijiţi, se deschideau complet, faţa i se schimba cu totul, ca şi cum ar fi fost inundată de lumină.

— Ce-aţi gândit despre mine ieri, *Monsieur* Voldemar? întrebă ea după o vreme. Probabil m-aţi judecat?

— Eu, prinţesă… nu am gândit nimic… cum pot eu… răspunsei tulburat.

— Ascultaţi, mă întrerupse ea. Încă nu mă cunoaşteţi; sunt extrem de ciudată; vreau să-mi spuneţi mereu adevărul. Am auzit că aveţi şaisprezece ani, iar eu am douăzeci şi unu. Vedeţi, sunt mult mai mare ca dumneavoastră şi de aceea trebuie să-mi spuneţi adevărul… şi să ascultaţi de mine, mai adăugă ea. Priviţi-mă – de ce nu mă priviţi?

Mă tulburai şi mai tare, dar ridicai ochii spre ea. Ea zâmbea – nu ca mai înainte, ci cu un zâmbet de încurajare.

— Priviţi-mă, spuse ea coborând tonul cu blândeţe, nu îmi este neplăcut… Îmi place faţa dumneavoastră; presimt că vom fi prieteni. Dar eu vă plac? mai adăugă ea cu viclenie.

— Prinţesă… vrusei eu să încep.

— În primul rând, Zinaida Aleksandrovna să-mi spuneţi, iar în al doilea rând, ce obicei mai au şi copiii ăştia, tinerii ăştia, să nu spună direct ceea ce simt? Asta e bine pentru adulţi. Doar vă plac, nu?

Deşi pentru mine era plăcut că vorbea aşa de sincer, mă necăjisem puţin pe ea. Voiam să-i arăt că nu are de-a face cu un băieţel şi, după ce luai o înfăţişare cât mai relaxată şi serioasă, spusei:

— Sigur, îmi plăceţi, Zinaida Aleksandrovna; nu vreau să vă ascund asta.

Ea dădu din cap de câteva ori.

— Aveţi guvernant? întrebă deodată.

— Nu, de mult nu mai am guvernant.

Minţeam; nu trecuse nicio lună de când mă despărţisem de francezul meu.

— O! Dar văd că sunteţi mare, ce mai! Mă lovi uşurel peste degete. Ţineţi mâinile drepte! Şi începu să se apuce sârguincios de ghemul ei.

M-am folosit de faptul că ea nu ridica privirea şi m-am apucat s-o studiez, mai întâi pe furiş, apoi din ce în ce mai curajos. Faţa mi se părea şi mai minunată decât în ajun: totul la ea era aşa de fin, de inteligent şi drăguţ. Stătea cu spatele la fereastra acoperită de storuri albe; o rază de soare care se strecurase prin ele revărsa o lumină moale pe părul ei pufos, auriu, pe gâtul ei inocent, pe umerii lăsaţi şi pe pieptul delicat, liniştit. O priveam şi îmi devenea aşa de dragă şi de apropiată! Mi se părea că o ştiu de mult şi că înainte de ea nu ştiusem şi nu trăisem… Purta o rochie de culoare închisă, deja uzată, cu şorţuleţ;

tare i-aş mai fi mângâiat cu plăcere fiecare cută a acelei rochii şi a şorţuleţului. Vârfurile botinelor îi ieşeau de sub rochie: m-aş fi plecat cu veneraţie în faţa acelor botine… „Şi uite, stau lângă ea”, îmi spuneam, „am făcut cunoştinţă cu ea… Ce fericire, Doamne Dumnezeule!” Era cât pe ce să sar de pe scaun de entuziasm, dar n-am făcut decât să-mi legăn puţin picioarele, ca un copil încântat de ceva.

Mă simţeam bine, ca peştele în apă, şi un secol n-aş fi ieşit din camera aceea, n-aş fi părăsit locul acela. Pleoapele ei se ridicară încet, iar ochii ei luminoşi începură să strălucească din nou în faţa mea, şi iarăşi zâmbi.

— Cum mă priviţi! spuse ea alene şi mă ameninţă cu degetul.

Mă înroşii… „Înţelege tot, vede tot”, îmi trecu prin minte. „Şi cum să nu înţeleagă şi să nu vadă tot!”

Deodată, ceva începu să răsune în camera de alături. O sabie zornăi.

— Zina! strigă prinţesa, din salon. Belovzorov ţi-a adus un pisicuţ.

— Un pisicuţ! exclamă Zinaida şi, ridicându-se repede de pe scaun, îmi aruncă ghemul pe genunchi şi ieşi în fugă.

Mă ridicai şi eu, iar după ce aşezai sculul şi ghemul de lână pe pervaz, ieşii în salon, oprindu-mă nedumerit. În mijlocul camerei stătea întins, cu ghearele desfăcute, un pisicuţ tărcat; Zinaida se aşezase pe vine în faţa lui şi-i ridica grijuliu boticul. Lângă prinţesă, acoperind aproape tot spaţiul dintre ferestre, se vedea un voinic cu păr

blond şi ondulat, un husar rumen la faţă şi cu ochii holbaţi.

— Ce amuzant e! repetă Zinaida. Ochii nu sunt cenuşii, ci verzi, şi ce urechi mari are! Vă mulţumesc, Viktor Egorâci! Sunteţi foarte drăguţ.

Husarul, în care îl recunoscusem pe unul dintre tinerii văzuţi în ajun, zâmbi şi făcu o plecăciune, zornăind din pinteni şi din inelele sabiei.

— Ieri aţi binevoit să spuneţi că doriţi să aveţi un pisicuţ tărcat, cu urechi mari… Uite, am făcut rost de el. Cuvântul dat e lege.

Şi făcu din nou o plecăciune.

Pisicuţul miorlăi uşor şi începu să adulmece podeaua.

— E flămând! exclamă Zinaida! Vonifati! Sonia! Aduceţi nişte lapte.

Camerista, într-o rochie veche, galbenă, cu un batic decolorat la gât, veni aducând o farfuriuţă cu lapte şi o aşeză în faţa pisicului. Acesta tresări, îşi miji ochii şi începu să linchească.

— Ce limbuţă roz are! remarcă Zinaida, aplecându-şi capul aproape de podea şi privindu-l dintr-o parte, chiar în nasul lui.

Pisicul se sătură şi începu să toarcă, tot strângându-şi fandosit lăbuţele. Zinaida se ridică şi, după ce se întoarse către cameristă, ordonă indiferent:

— Ia-l de aici.

— Daţi-mi o mânuţă pentru pisicuţ, ceru husarul zâmbind larg şi întinzându-şi trupul puternic, înghesuit în uniforma nouă, strâmtă.

— Pe amândouă, se oferi Zinaida şi-i întinse mâinile.

Pe când el i le săruta, ea mă privea peste umăr. Stăteam nemişcat în acelaşi loc şi nu ştiam dacă trebuie să râd, să spun ceva sau să tac în continuare. Deodată, prin uşa întredeschisă a antreului, îmi sări în ochi figura valetului nostru Fiodor. Îmi făcea semne. Pornii maşinal spre el.

— Ce-i cu tine? întrebai.

— Mămica m-a trimis după dumneavoastră, spuse el în şoaptă. Dumneaei se supără că nu aţi venit cu răspunsul.

— Păi sunt de aşa mult timp aici?

— De peste o oră.

— De peste o oră! repetai nemulţumit şi, revenind în salon, începui să fac plecăciuni şi să-mi târşâi picioarele.

— Ce faceţi? mă întrebă prinţesa, privindu-mă din spatele husarului.

— Trebuie să mă duc acasă. Şi o să spun, mai adăugai eu, adresându-mă bătrânei, că veţi binevoi să veniţi la noi la ora două.

— Aşa să spuneţi, tăicuţă. Prinţesa scoase grăbită tabachera şi trase tutun aşa de zgomotos, că era cât pe ce să tresar. Aşa să spuneţi, repetă ea, clipind cu ochii în lacrimi şi scrâşnind din dinţi.

Mai făcui o plecăciune, mă întorsei şi ieşii din cameră cu un sentiment de stânjeneală, aşa cum simte un tânăr când ştie că este privit.

— Aveţi grijă să mai treceţi pe la noi, *Monsieur* Valdemar, strigă Zinaida şi începu din nou să râdă.

„Ce tot râde întruna?” mă întrebam pe când mă întorceam acasă însoţit de Fiodor, care nu-mi zicea nimic, dar mă urma dezaprobator. Măicuţa începu să mă ocărască şi se minună: ce puteam face atât de mult acasă la prinţesa aceea? Nu răspunsei nimic şi mă dusei în camera mea. Deodată, mă simţeam foarte trist… Făceam eforturi să nu plâng… Eram gelos pe husar.

V

Aşa cum promisese, prinţesa o vizită pe măicuţa şi mamei nu-i plăcuse. Nu fusesem prezent la întrevederea lor, dar la masă măicuţa îi povesti tatii că această prinţesă Zasekina i se pare *une femme très vulgaire1*, că o agasase cu rugăminţile ei de a interveni pentru ea la prinţul Serghi, că are tot felul de probleme şi procese – *de vilaines affaires d argent2* – şi că probabil e o mare bârfitoare. Totuşi, măicuţa adăugă că o invitase la masă a doua zi, împreună cu fiica (auzind cuvintele „cu fiica”, îmi băgai nasul în farfurie), pentru că, totuşi, e o vecină, şi încă una cu rang. La care tata îi răspunse măicuţei că îşi aminteşte ce doamnă mai era şi asta, că în tinereţe îl cunoscuse pe răposatul prinţ Zasekin, un om extrem de educat, dar găunos şi de nimic; că în societate era numit *le Parisien3* din cauză că trăise mult timp la Paris, că era foarte bogat, dar îşi pierduse întreaga avere şi nu se ştia de ce, dacă nu cumva din cauza banilor – de fapt, el ar fi putut alege mai bine, după cum adăugă tata zâmbind rece – se căsătorise cu fiica unui conţopist, iar după însurătoare se băgase în tot felul de speculaţii şi se ruinase de tot.

— Numai de n-ar cere bani cu împrumut, remarcă măicuţa.

1 „O femeie foarte vulgară” (fr. În original).

2 „Chestiuni financiare dubioase” (fr. În original).

3 „Parizianul” (fr. În original).

— Este foarte posibil, zise tata liniştit. Vorbeşte franţuzeşte?

— Foarte prost.

— Hm. De fapt, tot aia e. Mi se pare că ai spus că ai chemat-o pe ea şi pe fiica ei; mi-a zis cineva că e o fată foarte drăguţă şi educată.

— A! Prin urmare, nu seamănă cu mama.

— Nici cu tatăl, adăugă tata. Şi el era educat, dar prost.

Măicuţa oftă şi căzu pe gânduri. Tata tăcu. Mă simţisem foarte prost pe toată durata acelei discuţii.

După masă mersei în livadă, dar fără puşcă. Îmi dădusem cuvântul să nu mă apropii de „livada Zasekinilor”, însă o forţă de neoprit mă atrăgea acolo, şi nu degeaba. Nici nu apucasem să mă apropii de gard, că o văzui pe Zinaida. De data asta era singură. Avea o carte în mâini şi mergea încet pe alee. Nu mă observă. Fu cât pe ce să o scap, însă deodată îmi dădui seama şi începui să tuşesc. Ea se întoarse, dar nu se opri, dădu cu mâna la o parte panglica lată, bleu, a pălăriei sale rotunde, din pai, mă privi zâmbind încetişor şi îşi îndreptă din nou privirea în carte. Îmi dădui jos şapca şi, zăbovind puţin pe loc, pornii de acolo cu

inima grea. *Que suis-je pour elle*?[1] îmi spuneam (Dumnezeu ştie de ce) în franceză…

Nişte paşi cunoscuţi răsunară în spatele meu: mă întorsei – tata venea spre mine cu mersul lui rapid şi uşor.

— Este prinţesa? mă întrebă.

— Ea e.

— O ştii cumva?

— Am văzut-o azi-dimineaţă, la mama ei.

Tata se opri şi, după ce se răsuci repede pe tocuri, porni înapoi. Ajungând în dreptul Zinaidei, făcu spre ea o plecăciune politicoasă. Şi ea îi făcu o plecăciune, nu fără o oarecare expresie de uimire, şi lăsă cartea din mână. Vedeam cum îl petrece din priviri. Tatăl meu se îmbrăca mereu foarte elegant, original şi simplu, dar niciodată silueta lui nu mi se păruse mai zveltă, niciodată pălăria gri nu-i stătuse mai frumos pe buclele uşor rărite.

Voiam să mă îndrept spre Zinaida, da ea nici nu mă privi – luă din nou cartea şi se îndepărtă.

---

1 „Ce însemn eu pentru ea” (fr. în original).

VI

Toată seara şi dimineaţa următoare le-am petrecut într-un fel de amuţire posacă. Ţin minte că încercam să lucrez şi mă apucasem de Kaidanov, dar degeaba licăreau în faţa ochilor mei rândurile rare şi paginile celebrului manual. Am citit de zece ori la rând: „Iulius Caesar se distingea printr-un mare curaj militar”. N-am înţeles nimic şi am aruncat cartea. Înainte de prânz m-am pomădat din nou şi mi-am pus iar vestonul şi cravata.

— Pentru ce? întrebă mămica. Încă nu eşti student, şi Dumnezeu ştie dacă o să iei examenul. Şi de mult ţi s-a cusut scurta? Doar n-o s-o arunci acum!

— O să avem musafiri, şoptii eu disperat.

— Ce prostie! Ce musafiri mai sunt şi ăştia? Trebuia să mă supun. Înlocuii vestonul cu scurta, dar nu-mi scosei cravata. Prinţesa şi fiica ei apărură cu o jumătate de oră înainte de masă; bătrâna îşi pusese un şal galben peste rochia verde pe care o cunoşteam deja, şi purta o bonetă de modă veche, cu panglici de culoarea focului. Imediat începu să vorbească despre poliţele ei, ofta, se plângea de sărăcia sa, „se văicărea”, dar nu se sfia deloc: trăgea tutun pe nas la fel de zgomotos, se foia şi se întorcea pe scaun fără nicio reţinere. Parcă nu-i intra deloc în cap că e prinţesă. Însă Zinaida se comporta foarte sever, aproape prefăcut, ca o prinţesă adevărată. Pe faţă i se citea o expresie de răceală şi importanţă, şi nu o recunoşteam, nu îi recunoşteam privirea,

zâmbetele, deşi mi se părea frumoasă şi în acea înfăţişare. Purta o rochie uşoară de *barège*, cu desene de un albastru-palid; părul îi cădea în bucle lungi de-a lungul gâtului, după moda englezească. Coafura se potrivea cu expresia rece a feţei sale. Tata stătea lângă ea în timpul mesei şi, cu politeţea lui înnăscută, elegantă şi liniştită, îşi întreţinea vecina. O privea din când în când, şi ea îl privea uneori, dar foarte ciudat, aproape ostil. Conversau în franceză; ţin minte că mă mirase pronunţia curată a Zinaidei. Ca de obicei, prinţesa nu se jena de nimic: în timpul mesei mânca mult şi lăuda mâncarea. Măicuţa era vizibil agasată de ea şi-i răspundea cu un fel de dispreţ trist; tata îşi încrunta din când în când sprâncenele. Nici Zinaida nu-i plăcuse măicuţei.

— Este aşa de mândră, spuse ea a doua zi. Şi ca să vezi, parcă ar avea de ce să fie mândră, *avec sa mine de grisette*![2]

— Se vede că nu ai văzut grizete, remarcă tata.

— Slavă Domnului!

— Se înţelege, slavă Domnului… Dar cum poţi să le judeci aşa?

În mod clar, Zinainda nu îmi acordă nici cea mai mică atenţie. Curând după masă, prinţesa începu să-şi ia rămas-bun.

— O să mă bazez pe protecţia dumneavoastră, Maria Nikolaevna şi Piotr Vasilici, le spuse ea mamei şi tatii pe un ton cântător. Ce să facem? Au fost alte vremuri, dar s-au dus. Aşa am

---

2 „Cu aerul ei de grizetă” (fr. în original).

fost şi eu odată, sclipitoare, mai adăugă ea cu un râset neplăcut. Dar ce mare onoare, dacă nu e de mâncare!

Tata îi făcu o plecăciune respectuoasă şi o conduse până la uşa antreului. Eu stăteam pe loc, în scurta mea bearcă, şi priveam în podea, de parcă aş fi fost condamnat la moarte. Atitudinea Zinaidei faţă de mine mă distrusese definitiv. Mare îmi fu uimirea când, trecând pe lângă mine, fata îmi şopti repede şi având în ochi expresia blândă, cunoscută:

— Să treceţi pe la noi la ora opt, auziţi? Neapărat!

Apucasem doar să-mi desprind mâinile dintr-ale ei, dar ea deja se îndepărta, după ce-şi puse pe cap o eşarfă albă.

VII

Fix la ora opt, îmbrăcat în veston şi cu un ciuf ridicat pe cap, intrai în antreul anexei în care locuia prinţesa. Bătrânul servitor mă privi şi se ridică fără plăcere de pe bancă. În salon se auzeau voci vesele. Deschisei uşa şi mă dădui înapoi, uimit. În mijlocul camerei, pe un scaun, stătea prinţesa, ţinând în faţa ei o pălărie bărbătească; în jurul scaunului se îngrămădeau cinci bărbaţi. Ei încercau să bage mâinile în pălărie, dar ea o ridica şi o scutura cu putere. Văzându-mă, strigă:

— Staţi puţin, staţi puţin! Un musafir nou, trebuie să-i dăm şi lui un bilet. Şi, după ce se ridică iute de pe scaun, mă apucă de manşeta vestonului. Haideţi odată, spuse ea, ce staţi aşa? *Messieurs*, daţi-mi voie să vi-l prezint: dumnealui este *Monsieur* Voldemar, fiul vecinului nostru. Iar aceştia, adăugă ea adresându-mi-se şi indicând musafirii pe rând, sunt contele Malevski, doctorul Luşin, poetul Maidanov, căpitanul în retragere Nirmaţki şi Belovzorov, husarul pe care l-aţi văzut deja. Vă rog să vă înţelegeţi cât mai bine.

Mă ruşinasem aşa de tare, că nu mă înclinai în faţa nimănui; în doctorul Luşin îl recunoscui pe domnul cel negricios care mă făcuse aşa de tare de ruşine în livadă; pe ceilalţi nu-i cunoşteam.

— Conte! continuă Zinaida, scrieţi un bilet pentru *Monsieur* Valdemar.

— Nu e drept, protestă cu accent polonez contele, un brunet foarte frumos şi îmbrăcat ca un fante, cu nişte ochi căprui expresivi, cu un născior alb, îngust şi mustăcioare subţiri deasupra unei

guri minuscule. Dumnealui n-a jucat gajuri cu noi.

— Nu e drept, repetară Belovzorov şi domnul numit „căpitan în retragere”, un om de vreo patruzeci de ani, îngrozitor de pistruiat, creţ ca un arap, adus de spate, crăcănat şi îmbrăcat într-un veston militar descheiat, fără epoleţi.

— Scrieţi un bilet, vă spun, repetă prinţesa. Ce înseamnă răzvrătirea asta? *Monsieur* Voldemar este pentru prima oară cu noi şi astăzi legea nu se aplică pentru el. Nu mai protestaţi, scrieţi. Aşa vreau eu.

Contele ridică din umeri, dar plecă supus capul, luă tocul cu mâna albă, împodobită de inele, rupse o bucată de hârtie şi începu să scrie pe ea.

— Măcar daţi-mi voie să-i explic domnului Voldemar despre ce este vorba, începu Luşin cu voce ironică, altfel o să se piardă de tot. Vedeţi dumneavoastră, tinere, am jucat gajuri; prinţesa a primit o amendă şi cel care va scoate biletul norocos o să aibă dreptul să-i sărute mânuţa. Aţi înţeles ce v-am spus?

Mă mulţumeam să-l privesc, continuând să stau în picioare ca năuc, iar prinţesa sări din nou pe scaun şi se apucă să agite iarăşi pălăria. Toţi se întinseră spre ea, şi eu în urma lor.

— Maidanov, spuse prinţesa unui tânăr înalt, cu faţă slăbuţă, cu nişte ochi mici, miopi, şi părul extrem de lung. Dumneavoastră, ca poet, trebuie să fiţi mărinimos şi să vă cedaţi biletul lui *Monsieur* Voldemar, ca să aibă două şanse în loc de una.

Dar Maidanov dădu din cap în semn că nu şi îşi legănă părul. Băgai mâna în pălărie după toţi

ceilalţi, luai biletul şi îl desfăcui… Doamne! Ce se întâmplă cu mine când văzui pe el cuvântul „sărut”!

— Sărut! exclamai involuntar.

— Bravo! A câştigat, mă susţinu prinţesa. Ce bucuroasă sunt! Coborî de pe scaun şi mă privi în ochi aşa de dulce şi de limpede, că inima îmi sări din piept. Dar dumneavoastră sunteţi bucuros? mă întrebă.

— Eu? bâiguii.

— Daţi-mi mie biletul, îmi răsună deodată chiar lângă ureche vocea lui Belovzorov. O să vă dau o sută de ruble.

Îi răspunsei husarului cu o privire aşa de nemulţumită, încât Zinaida începu să bată din palme, iar Luşin exclamă: „Bravo!”

— Dar, continuă el, eu, ca maestru de ceremonii, sunt obligat să supraveghez respectarea tuturor regulilor. *Monsieur* Valdemar, îndoiţi un genunchi. Aşa e stabilit la noi.

Zinaida veni în faţa mea, îşi aplecă puţin capul într-o parte, ca şi cum ar fi vrut să mă observe mai bine şi îmi întinse mâna cu importanţă. Ochii mi se tulburaseră; voiam să îndoi genunchiul, mă lăsai în genunchi de tot, şi atinsei cu buzele degetele Zinaidei aşa de stângaci, că-mi zgâriai puţin vârful nasului de o unghie de-a ei.

— Bine! începu să strige Luşin şi mă ajută să mă ridic.

Gajurile continuau. Zinaida mă aşeză lângă ea. Ce amenzi mai inventa! De fapt, fu nevoită să întruchipeze o „statuie”, şi-l luă drept piedestal pe

urâtul de Nirmaţki, îi porunci să se aşeze pe burtă şi să-şi mai şi bage capul în piept. Hohotele nu încetau nicio clipă. Pentru mine, un băiat singuratic şi educat cu severitate, crescut într-o casă boierească serioasă, toate acele zgomote şi larma, acea veselie neceremonioasă, aproape nebunească, acele relaţii nemaiauzite cu nişte oameni necunoscuţi mi se urcară la cap. Pur şi simplu mă îmbătasem, ca şi cum aş fi băut vin. Începui să hohotesc şi să trăncănesc mai tare decât toţi, astfel încât până şi bătrâna prinţesă, care stătea în camera vecină, cu un diac de la Iverskie vorota, chemat la sfat, ieşi să se uite la mine. Dar eu mă simţeam aşa de fericit, încât, precum se spune, puţin îmi păsa şi nu puneam la inimă ironiile nimănui şi nici privirile piezişe. Zinaida continua să mă favorizeze şi mă ţinea pe lângă ea. La una dintre pedepse trebui să stau alături de ea, acoperiţi cu acelaşi batic de mătase: eram nevoit să-i spun un secret de-al meu. Ţin minte cum capetele noastre se treziră deodată în negura sufocantă, semitrans-parentă, mirositoare, cum ochii ei licăreau aproape şi blând în negura aceea şi cât de fierbinte era răsuflarea buzelor ei deschise. I se vedeau şi dinţii, iar vârful părului ei mă gâdila şi mă ardea. Eu tăceam. Ea zâmbea tainic şi viclean, şi, în cele din urmă, îmi şopti: „Ei, cum e?” Iar eu doar roşii râzând, mă răsucii şi abia mai puteam să-mi trag sufletul. Ne săturasem de gajuri, începurăm să ne jucăm de-a sfoara. Doamne Dumnezeule! Ce extaziat mai eram când, neatent, primeam de la ea o lovitură puternică şi bruscă peste degete, şi cum apoi încercam

intenţionat să las impresia că nu sunt atent, iar ea mă tachina şi nu-mi atingea mâinile întinse!

Dar ce n-am făcut noi în acea seară! Am cântat şi la pian, am cântat şi cântece, am dansat, am imitat o şatră ţigănească. Pe Nirmaţki l-am îmbrăcat în urs şi i-am dat să bea apă cu sare. Contele Malevski ne-a arătat tot felul de scamatorii cu cărţile de joc şi, în încheiere, după ce a amestecat cărţile, şi-a dat la whist numai atuuri, drept care Luşin „a avut onoarea să-l felicite”. Maidanov ne-a recitat fragmente din poemul lui, *Criminalul* (povestea avea loc chiar în toiul romantismului), pe care intenţiona să-l publice cu o copertă neagră, cu titlul de culoarea sângelui; diacului de la Iverskie vorota i-au furat căciula de pe genunchi şi l-au silit, drept răscumpărare, să danseze cazacioc; bătrânului Vonifati i-au pus bonetă, iar prinţesa şi-a pus o pălărie bărbătească… Nu pot să enumăr tot. Numai Belovzorov se tot ţinea la o parte, încruntat şi supărat… Uneori avea ochii injectaţi, era roşu tot şi părea că îndată o să se năpustească asupra noastră şi o să ne facă bucăţi, o să ne împrăştie prin toate colţurile; dar prinţesa se uita la el, îl ameninţa cu degetul, şi el se vâra din nou în colţul lui.

În cele din urmă ne-au lăsat puterile. Prinţesa putea să înghită orice, cum se exprimase chiar ea, n-o deranjau niciun fel de ţipete, totuşi şi ea simţea puţină oboseală şi dorea să se odihnească. La douăsprezece noaptea a fost servită cina – o bucată de brânză veche, uscată, şi nişte plăcinte reci cu carne tocată, care mi-au

părut mai gustoase decât orice pateuri; era o singură sticlă de vin, şi aceea cam ciudată: închisă la culoare, cu gâtul umflat, iar vinul avea o culoare rozalie; de fapt, nimeni nu a băut. Obosit şi fericit cum nu se poate, am ieşit din casă; la despărţire, Zinaida mi-a strâns mâna cu putere şi a zâmbit din nou, enigmatic.

Noaptea mi-a suflat apăsător şi umed în faţa înfierbântată; se părea că se pregătea o furtună; nori negri se adunau şi se târau pe cer, schimbându-şi probabil contururile fumegoase. Un vânt uşor se lovea de copacii întunecoşi şi undeva, departe, dincolo de orizont, un tunet a mârâit încetişor, supărat şi surd.

M-am strecurat în camera mea pe uşa din spate. Bătrânelul meu dormea pe jos şi a trebuit să trec peste el; s-a trezit, m-a văzut şi mi-a raportat că măicuţa iar se supărase pe mine şi dorise să trimită din nou după mine, dar tata o reţinuse. (Niciodată nu mă dusesem la culcare fără să-i spun noapte bună şi să-i cer binecuvântarea.) Nu mai aveam ce face!

I-am spus bătrânelului că o să mă dezbrac şi o să mă culc singur şi am stins lumânarea. Dar nu m-am dezbrăcat, nici nu m-am culcat.

M-am aşezat pe un scaun şi am stat multă vreme aşa, ca vrăjit. Ceea ce simţeam era atât de nou şi de dulce... Stăteam, privind din când în când în jur şi, fără să mă mişc, respiram alene, numai din când în când; ba râdeam încetişor, aducându-mi aminte, ba mă treceau frisoane în sinea mea la gândul că sunt îndrăgostit, că uite-o, uite, aceasta este iubirea. Faţa Zinaidei plutea

încetişor dinaintea mea, în întuneric, plutea şi nu se îndepărta; buzele zâmbeau la fel de enigmatic, ochii mă priveau oarecum pieziş, întrebător, gânditor şi tandru… ca în clipa în care îmi luasem rămas-bun de la ea. În cele din urmă m-am ridicat, m-am apropiat pe vârfuri de pat şi, cu precauţie, fără să mă dezbrac, mi-am aşezat capul pe pernă, de parcă mi-ar fi fost frică să nu tulbur, printr-o mişcare bruscă, ceea ce mă făcea să fiu aşa de plin…

M-am întins pe pat, dar nici ochii nu i-am închis. În curând am observat că în camera mea ajungeau din când în când nişte reflexe slabe. M-am ridicat puţin şi am privit pe fereastră. Cerceveaua se reliefa clar faţă de geamul alburiu, tainic şi tulbure. „E furtună”, mi-am spus, şi chiar era furtună, dar se dezlănţuia foarte departe, aşa că nici tunetele nu se auzeau; numai pe cer izbucneau mereu fulgere nu prea strălucitoare, lungi, parcă ramificate:

de fapt, nu izbucneau luminos, cât mai degrabă fremă-tau şi tresăltau ca nişte păsări muribunde. M-am ridicat, m-am apropiat de fereastră şi am stat acolo până în zori… Fulgerele nu conteneau nicio clipă; era ceea ce se numeşte în popor o „noapte a vrăbiilor”[3]. Priveam câmpul mut, nisipos, masa întunecată a grădinii Neskucinîi, faţadele gălbui ale clădirilor îndepărtate care parcă tresăreau şi ele la fiecare explozie slabă… Priveam şi nu mă puteam dezlipi

---

3 Expresie rusească definind nopţile de furtună cu multe fulgere şi tunete.

de geam; acele fulgere mute, acele sclipiri reţinute păreau să răspundă pornirilor neauzite şi tainice care izbucneau în interiorul meu. Dimineaţa începea să se contureze; zorii se iveau cu nişte pete roşii. Odată cu apariţia soarelui, fulgerele tot păleau şi se reduceau: ele tresăreau din ce în ce mai rar şi, în cele din urmă, au dispărut, înghiţite de lumina înviorătoare şi neîndoielnică a zilei care se ivea…

Şi în mine dispăruseră fulgerele. Simţeam o mare oboseală şi linişte… dar imaginea Zinaidei continua să plutească, triumfătoare, deasupra sufletului meu. Numai ea, imaginea aceasta, părea liniştită: ca o lebădă ţâşnind în zbor din ierburile mlaştinii, se reliefa clar pe fundalul siluetelor nearătoase care o înconjurau, iar eu, adormind, căzui la picioarele ei pentru ultima oară, cu o adoraţie supremă şi încrezătoare.

O, sentimente scurte, sunete moi, bunătate şi calm al sufletului tulburat, bucurie disipată a primelor înduioşări ale iubirii, unde sunteţi, unde sunteţi?

VIII

A doua zi dimineaţă, când coborâi, măicuţa mă certă – mai puţin totuşi decât m-am aşteptat – şi mă sili să povestesc cum petrecusem seara trecută. Îi răspunsei în puţine cuvinte, trecând peste multe detalii şi încercând să dau tuturor o imagine cât mai nevinovată.

— Totuşi, nu sunt nişte oameni *comme il faut*[4], remarcă măicuţa, şi nu ai de ce să te tot duci pe la ei, în loc să te pregăteşti pentru examen şi să studiezi.

Ştiind că grijile mamei se limitau la acele câteva cuvinte, nici nu considerasem necesar să protestez; dar după ceai, tata mă luă de braţ şi pornirăm amândoi în livadă. Mă făcu să povestesc tot ce văzusem la Zasekini.

Tata avea asupra mea o influenţă ciudată, după cum ciudate erau şi relaţiile noastre. Aproape că nu se preocupa de educaţia mea, dar nu mă jignea niciodată; el îmi respecta libertatea; dacă pot să spun aşa, era chiar politicos faţă de mine… Numai că nu mă accepta în preajma lui. Îl iubeam, îl admiram, mi se părea un model de bărbat şi, Doamne Dumnezeule, cât de pătimaş m-aş fi ataşat de el dacă nu aş fi simţit mereu cum mâna lui mă respinge! Însă când voia, putea să trezească aproape instantaneu în mine o încredere nemărginită în el, doar cu un cuvânt sau un gest. Sufletul meu se deschise, flecării cu el ca şi cum ar fi fost un prieten înţelept, un învăţător

4 „Onorabili” (fr. în original).

dispreţuitor… După aceea mă părăsi la fel de repede şi mâna lui mă respinse din nou – blând şi moale, dar mă respinse.

Uneori era foarte vesel şi atunci era gata să-şi facă de cap, să facă năzbâtii alături de mine, ca un copil (îi plăcea orice fel de mişcare puternică a corpului); o dată – numai o dată! – mă mângâiase cu atâta tandreţe, că fusesem cât pe ce să plâng… Dar şi veselia, şi tandreţea dispăreau fără urmă, iar ceea ce se petrecea între noi nu-mi dădea nici cea mai mică speranţă pentru viitor, ca şi cum doar aş fi visat la asta. Uneori începeam să-i cercetez faţa inteligentă, frumoasă, luminoasă… inima mea se pornea să tremure şi toată fiinţa mea tânjea spre el… Tata parcă simţea ce se întâmplă în mine, mă bătea în trecere pe obraz şi fie pleca, fie se ocupa cu altceva, fie deodată se răcea de tot, cum numai el ştia să se răcească, şi imediat mă strângeam în mine şi începeam şi eu să mă răcesc. Rarele sale accese de bună dispoziţie faţă de mine nu erau produsul rugăminţilor mele mute, dar erau de înţeles: ele veneau mereu pe neaşteptate. Când meditam mai apoi la caracterul tatălui meu, ajungeam la concluzia că lui puţin îi pasă de mine şi de viaţa de familie; îi plăcea altceva şi se delecta pe deplin cu acel lucru. „Apucă singur cu mâinile ce poţi, dar nu te da prins; să fii tu stăpânul tău, în asta constă viaţa”, îmi spusese odată. Altă dată, în calitate de tânăr democrat, mă apucasem să discut în prezenţa lui despre libertate (în ziua aceea el era, cum ziceam eu, „bun”; atunci puteai vorbi despre orice cu el).

— Libertate, repetă el, Dar ştii tu oare ce-i poate da omului libertatea?

— Ce?

— Voinţa, propria voinţă îi dă şi putere, care e mai bună ca libertatea. Învaţă să vrei şi o să fii liber, şi o să comanzi.

Tatăl meu voia cel mai mult şi mai mult să trăiască, şi trăia… Poate că presimţea că nu va apuca să se bucure prea mult de esenţa vieţii: a murit la patruzeci şi doi de ani.

I-am povestit în detaliu tatălui meu vizita la Zasekini. Mă asculta pe jumătate atent, pe jumătate distrat, stând pe bancă şi desenând în nisip cu coada cravaşei. Râdea din când în când, mă privea, cumva luminos şi amuzat, şi mă provoca prin întrebări scurte şi proteste. Mai întâi nu eram hotărât nici măcar să rostesc numele Zinaidei, dar nu m-am abţinut şi am început să-l rostesc. Tata continua să râdă. Apoi a căzut pe gânduri, s-a întins şi s-a ridicat.

Mi-am adus aminte că, ieşind din casă, a poruncit să i se înhame calul. Era un călăreţ minunat şi putea, chiar mai înainte de domnul Reri, să îmblânzească cei mai sălbatici cai.

— Merg cu tine, tăticule? îl întrebai.

— Nu, răspunse el şi îşi reluă expresia obişnuită, indiferent-tandră. Du-te singur, dacă vrei; dar spune-i vizitiului că nu vin.

Îmi întoarse spatele şi se îndepărtă repede. Îl urmăream cu privirea, dispăru pe poartă. Vedeam cum pălăria lui se mişcă de-a lungul gardului: intrase la Zasekini. Rămase la ei mai puţin de o oră, dar porni imediat în oraş şi se întoarse acasă

abia spre seară.

După masa de prânz mersei şi eu la Zasekini. În salon o găsii numai pe bătrâna prinţesă. Văzându-mă, se scăr-pină sub bonetă cu vârful andrelei şi mă întrebă deodată dacă pot să-i transcriu o cerere.

— Cu plăcere, răspunsei şi mă aşezai pe un colţ de scaun.

— Numai aveţi grijă să faceţi literele cât mai mari, spuse prinţesa întinzându-mi o foaie pătată. Dar oare se poate s-o faceţi azi, tăicuţă?

— Chiar azi o s-o transcriu, doamnă.

Uşa camerei vecine abia se întredeschise şi în pragul ei apăru faţa Zinaidei. Era palidă, gânditoare, cu părul lăsat neglijent pe spate: mă privi cu nişte ochi mari, reci şi închise încetişor uşa.

— Zina, hei, Zina! o strigă bătrâna.

Zinaida nu răspunse. Luai cererea bătrânei şi toată seara lucrai la ea.

IX

„Pasiunea” mea a început din ziua aceea. Îmi amintesc că am simţit atunci ceea ce probabil simte un om care intră în serviciu: încetasem deja să mai fiu un băiat; eram îndrăgostit. Am spus că din ziua aceea a început pasiunea mea; aş mai putea adăuga că şi suferinţele mele au început din aceeaşi zi. Tânjeam în lipsa Zinaidei: nu mă puteam gândi la nimic, îmi cădea totul din mâini, iar zile întregi mă gândeam încordat numai la ea… Tânjeam… Dar în prezenţa ei nu mă simţeam mai bine. Eram gelos, conştient de neînsemnătatea mea, mă supăram prosteşte şi linguşeam prosteşte, şi totuşi o forţă de neoprit mă trăgea la ea şi de fiecare dată îi treceam pragul camerei cu un fior involuntar de fericire. Zinaida a ghicit imediat că mă îndrăgostisem de ea, dar eu nici nu mă gândeam să ascund asta; ea se amuza pe seama pasiunii mele, se prostea, mă răsfăţa şi mă chinuia. E aşa de plăcut să fii singura sursă, motivul arbitrar şi fără răspuns al celor mai mari bucurii şi al celei mai profunde dureri pentru altul. Dar eu, în mâinile Zinaidei, eram precum ceara moale. De fapt, nu numai eu mă îndrăgostisem de ea: toţi bărbaţii care îi vizitau casa erau înnebuniţi din cauza ei şi ea îi ţinea pe toţi în frâu, la picioarele ei. O amuza să trezească în ei ba speranţe, ba temeri, să-i învârtă pe degete după cum avea chef (ea numea asta „a-i ciocni pe oameni unii de alţii”), dar lor nici nu le trecea prin minte să se împotrivească şi i se supuneau cu plăcere. În toată fiinţa ei rezistentă şi frumoasă

era un amestec cumva fermecător de viclenie şi lipsă de grijă, de artificialitate şi simplitate, de linişte şi gelozie; în tot ce făcea şi spunea, în fiecare mişcare a ei se simţea o frumuseţe fină, uşoară. În toate se observa o forţă jucăuşă originală. Şi faţa ei se schimba permanent, iar ea se juca: exprima, aproape în acelaşi timp, ironie, melancolie şi patimă. Sentimentele cele mai diferite, uşoare, rapide ca umbrele norilor într-o zi însorită, cu vânt, treceau mereu peste ochii şi buzele ei.

Fiecare dintre admiratorii săi îi era necesar. Belovzorov, pe care uneori îl numea „fiara mea”, iar uneori, pur şi simplu „al meu” s-ar fi aruncat cu plăcere în foc pentru ea: fără a se baza pe capacităţile sale intelectuale şi pe alte virtuţi, o tot cerea în căsătorie, făcând aluzie la ceea ce alţii numai flecăreau. Maidanov răspundea coardelor poetice ale sufletului ei: un om destul de rece, cum sunt aproape toţi poeţii, încerca s-o convingă încordat pe ea, dar poate că şi pe sine însuşi, că o adoră. O preamărea în versuri interminabile şi i le recita cu un entuziasm nefiresc şi sincer. Ea îl compătimea şi îl lua uşor în râs; nu prea îl credea şi, sătulă de efuziunile lui, îl obliga să-i citească din Puşkin, ca – după cum se exprima ea – să purifice aerul. Luşin, doctorul ironic, cinic în vorbe, o cunoştea cel mai bine şi o iubea cel mai mult, deşi o ponegrea şi pe faţă, şi pe ascuns. Ea îl respecta, dar nu-l scăpa din mâini, iar uneori, cu o satisfacţie aparte, răutăcioasă, îl lăsa să înţeleagă că el este în mâinile ei. „Eu sunt o cochetă, nu am inimă, am o fire de actriţă”, i-a spus odată în

prezenţa mea. „A, bine! Atunci daţi-mi mâna. O să înfig un ac în ea, o să vă fie ruşine de tânărul acesta, o să vă doară, şi totuşi dumneavoastră, un adevărat domn, o să binevoiţi să râdeţi”. Luşin s-a înroşit, s-a întors cu spatele, şi-a muşcat buzele, dar în cele din urmă i-a întins mâna. Ea l-a înţepat şi el chiar a început să râdă… A râs şi ea, înfigând acul destul de adânc şi privindu-l în ochii pe care degeaba îi arunca el în toate părţile…

Cel mai puţin înţelegeam relaţiile dintre Zinaida şi contele Malevski. El era frumos, abil şi inteligent, dar până şi eu, un băiat de şaisprezece ani, simţeam în el ceva îndoielnic, fals, şi mă miram că Zinaida nu observă asta. Dar poate că ea remarcase falsitatea lui şi nu o deranja. O educaţie incorectă, cunoştinţele şi deprinderile ciudate, prezenţa permanentă a mamei, sărăcia şi dezordinea din casă, totul, începând chiar cu libertatea de care se folosea tânăra fată, cu conştientizarea superiorităţii ei faţă de oamenii din jur, dezvoltaseră în ea un fel de indiferenţă pe jumătate dispreţuitoare şi o lipsă de exigenţă. Uneori se întâmpla ba să vină Vonifati să raporteze că nu e zahăr, ba să iasă la suprafaţă nu se ştie ce bârfă, sau să se certe musafirii – ea doar îşi scutura buclele şi spunea: „Astea sunt fleacuri!” Şi puţin îi păsa.

Însă mie uneori îmi clocotea sângele când Malevski se apropia de ea, legănându-se viclean ca o vulpe, se sprijinea cu eleganţă de spătarul scaunului ei şi începea să-i şoptească la ureche, zâmbind plin de sine şi insistent, iar ea îşi încrucişa mâinile pe piept, îl privea cu atenţie,

zâmbea şi dădea din cap.

— Ce plăcere aveţi să-l primiţi pe domnul Malevski? o întrebai o dată.

— Păi are nişte mustăţi aşa de frumoase, răspunse ea. Dar asta nu vă priveşte pe dumneavoastră.

— Doar nu credeţi că-l iubesc, îmi spuse ea altă dată. Nu; nu pot iubi asemenea persoane pe care ar trebui să le privesc de sus. Am nevoie de cineva care să mă supună... Dar n-o să dau de o asemenea persoană, Dumnezeu e milostiv! N-o să-i cad nimănui în gheare, în niciun caz!

— Prin urmare, n-o să iubiţi niciodată pe nimeni?

— Dar pe dumneavoastră? Oare nu vă iubesc pe dumneavoastră? spuse ea şi mă lovi peste nas cu capătul mănuşii.

Da, Zinaida se amuza foarte tare de mine. În decurs de trei săptămâni am văzut-o în fiecare zi şi ce nu făcea, ce nu făcea ea cu mine! Pe la noi venea rar şi nu-mi părea rău de asta: în casa noastră se transforma într-o domnişoară, în prinţesă, şi mă temeam de ea. Mi-era teamă să nu mă dau de gol în faţa măicuţei; ea nu era deloc binevoitoare faţă de Zinaida şi ne supraveghea într-un mod neplăcut. De tata oricum nu mă temeam: el parcă nici nu mă remarca, vorbeam puţin cu ea, dar cumva inteligent şi semnificativ. Am încetat să mai lucrez, să citesc, am încetat chiar să mă mai plimb prin împrejurimi, să călăresc. Ca un gândac legat de picioare, mă învârteam mereu în jurul clădirii dragi mie: aveam senzaţia că aş fi rămas acolo pentru totdeauna...

Dar asta era imposibil; măicuţa mârâia la mine, uneori Zinaida însăşi mă alunga. Atunci mă închideam în camera mea sau mă duceam în colţul cel mai îndepărtat al livezii, mă căţăram pe ruinele serei înalte de piatră şi, cu picioarele atârnând deasupra zidului care dădea spre alee, stăteam ore întregi şi priveam, priveam fără să văd nimic. Lângă mine, printre urzicile prăfuite, tot zburau leneş fluturi albi; o vrabie vioaie se aşeza în apropiere, pe o cărămidă roşie pe jumătate spartă şi ciripea enervant, întorcându-se mereu cu tot trupul, răsfirându-şi coada mică; câteva ciori croncăneau din când în când, stând sus-sus, în vârful golaş al unui mesteacăn. Soarele şi vântul se jucau încetişor printre crengile lui; sunetul clopotelor de la mănăstirea Donskoi se auzea din când în când, liniştit şi trist, iar eu stăteam, priveam şi mă încărcam de un fel de senzaţie fără nume, în care se amestecau de toate: şi tristeţe, şi bucurie, şi presimţirea viitorului, şi dorinţă, şi frică de viaţă. Dar atunci nu înţelegeam nimic din asta şi n-aş fi fost în stare să numesc în vreun fel ceea ce bântuia în mine, sau i-aş fi dat un singur nume, cel al Zinaidei.

Iar Zinaida se tot juca cu mine, ca o pisică făcându-şi de lucru cu un şoarece. Ba cocheta cu mine – şi eu mă emoţionam şi mă topeam, ba dintr-odată mă respingea – şi nu mai îndrăzneam să mă apropii de ea, nu mă mai încumetam să-i arunc o privire.

Ţin minte – câteva zile a fost foarte rece cu mine. Devenisem sfios cu totul şi, dând fuga ca un laş în clădirea lor, încercam să mă ţin pe lângă

bătrâna prinţesă, în pofida faptului că ea ocăra tot timpul şi striga: poliţele ei mergeau rău şi avusese deja două explicaţii cu comisarul.

Odată treceam prin livadă pe lângă gardul cunoscut şi o văzui pe Zinaida: sprijinită în mâini, stătea pe iarbă şi nu făcea nicio mişcare. Voiam să mă îndepărtez cu grijă, dar ea ridică deodată capul şi-mi făcu un semn poruncitor. Îngheţai pe loc: nu înţelesesem de prima dată. Îşi repetă semnul. Sării imediat gardul şi dădui fuga bucuros la ea; dar fata mă opri din priviri şi îmi arătă aleea de la doi paşi de ea. Tulburat, fără a şti ce să fac, mă aşezai în genunchi, la marginea aleii. Era aşa de palidă, în fiecare trăsătură a ei se citea o asemenea tristeţe amară, o asemenea oboseală profundă, că inima mi se strângea şi bâiguii fără să vreau:

— Ce e cu dumneavoastră?

Zinaida întinse mâna, rupse nu ştiu ce plantă, o muşcată şi o aruncă departe.

— Mă iubiţi? întrebă ea în cele din urmă. Da? Eu nu răspunsei nimic – şi ce aş fi putut răspunde? Da, repetă ea privindu-mă în continuare. Aşa e. Aceiaşi ochi, mai spuse ea, căzând pe gânduri şi acoperindu-şi faţa cu mâinile. Mi-e silă de tot, şopti ea, m-aş duce la capătul lumii, nu pot îndura asta, nu pot s-o îndrept… Şi ce-o să mă aştepte de-acum înainte!… Ah, mi-e aşa de greu… Doamne Dumnezeule, ce greu este!

— De ce? întrebai sfios.

Zinaida nu-mi răspunse, pur şi simplu ridică din umeri. Continuam să stau în genunchi şi s-o privesc cu o tristeţe profundă. Fiecare cuvânt al ei

mi se întipărise în inimă. În acea clipă probabil mi-aş fi dat cu plăcere viaţa, numai ca ea să nu fie tristă. O priveam şi, fără a înţelege totuşi de ce-i era aşa de greu, îmi imaginam clar cum deodată, într-un acces de tristeţe nestăpânită, se duce în livadă şi cade la pământ, ca secerată. În jur era lumină, verdeaţă; vântul foşnea în frunzele copacilor, legănând din când în când o creangă de zmeură deasupra capului Zinaidei. Undeva gângureau nişte porumbei, iar albinele zumzăiau, tot zburând jos, prin iarba rară. Deasupra se vedea blând cerul albastru, dar eu eram aşa de trist…

— Recitaţi-mi nişte versuri, spuse Zinaida cu voce scăzută şi se sprijini într-un cot. Îmi place când recitaţi versuri. Cântaţi, dar asta nu înseamnă nimic, asta-i pentru tineri. Recitaţi-mi *Pe dealurile Gruziei*. Numai să vă aşezaţi înainte de asta.

Mă aşezai, recitând *Pe dealurile Gruziei*.

— „Pentru că nu poate să nu iubească”, repetă Zinaida. Uite de ce e frumoasă poezia: ea ne spune ceea ce nu există şi nu numai că e mai bun decât ceea ce există, dar chiar şi seamănă mai mult cu adevărul… Pentru că nu poate să nu iubească, şi ar fi vrut, dar nu poate! Tăcu din nou şi deodată tresări şi se ridică. Să mergem. Maidanov e la mămica; el mi-a adus poemul său şi eu l-am părăsit. Acum e aşa de amărât… Ce să-i faci? O să aflaţi cândva… numai să nu vă supăraţi pe mine!

Zinaida îmi strânse mâna repede şi o luă la fugă înainte. Intrasem înapoi în casă. Maidanov se

apucă să ne citească *Criminalul*, pe care tocmai îl publicase, dar nu-l ascultam. Îşi striga apăsat iambii cu patru picioare, rimele alternau şi răsunau ca nişte zurgălăi, goale şi tare, iar eu mă tot uitam la Zinaida şi tot încercam să pricep sensul ultimelor ei cuvinte.

— Sau poate un rival tainic te-a supus deodată? exclamă brusc Maidanov nazal, iar privirile mele şi ale Zinaidei se întâlniră.

Ea îşi plecă ochii şi roşi uşor. Observai că roşise şi îngheţai de spaimă. Şi mai înainte eram gelos pe ea, dar abia în clipa aceea gândul că se îndrăgostise începu să răsune în capul meu: „Doamne Dumnezeule! S-a îndrăgostit!”

X

Adevăratele mele chinuri începură din acea clipă. Îmi frământam creierii tot gândindu-mă, răzgândindu-mă, şi tot timpul, pe cât posibil pe ascuns, o urmăream pe Zinaida. Se produsese o schimbare în ea, asta era evident. Se ducea să se plimbe singură şi se plimba multă vreme. Uneori nu se arăta musafirilor; stătea ore întregi în camera ei. Înainte nu obişnuia să facă aşa ceva. Deodată, devenisem – sau mi se părea că devenisem – extrem de pătrunzător. „Oare e el? Sau oare nu-i el?” mă întrebam eu, trecând mental de la un admirator al ei la altul. Contele Malevski (deşi mă ruşinam să recunosc asta pentru Zinaida) mi se părea, în secret, a fi cel mai periculos.

Spiritul meu de observaţie nu vedea mai departe de lungul nasului şi camuflajul meu probabil nu mai păcălea pe nimeni; cel puţin doctorul Luşin m-a mirosit repede. De fapt, şi el se

schimbase în ultimul timp: slăbise, râdea la fel de des, dar cumva mai surd, mai răutăcios şi mai scurt. O iritare involuntară, nervoasă luase locul fostei ironii uşoare şi a cinismului de faţadă.

— Ce tot umblaţi mereu de colo-colo, tinere? mă întrebă el, când rămăseserăm singuri în salonul Zasekinilor. (Prinţesa încă nu se întorsese de la plimbare, iar vocea ţipătoare a prinţesei bătrâne se auzea la mezanin: o certa pe cameristă.) Ar trebui să învăţaţi, să munciţi. Deocamdată sunteţi tânăr, iar dumneavoastră ce faceţi?

— N-aveţi de unde şti că nu lucrez acasă, protestai eu, nu fără făţărnicie, dar fără vreo tulburare.

— Despre ce muncă vorbiţi? Nu la asta vă stă mintea. Ei, nu vă contrazic… la vârsta dumneavoastră, aşa ceva e în firea lucrurilor. Numai că alegerea dumneavoastră este extrem de nefericită. Oare nu vedeţi ce casă este aceasta?

— Nu vă înţeleg, remarcai eu.

— Nu înţelegeţi? Cu atât mai rău pentru dumneavoastră. Consider de datoria mea să vă previn. De-alde noi, holtei bătrâni, pot veni aici – ce să facem? Suntem oameni căliţi, nu putem fi surprinşi prea uşor; dar dumneavoastră aveţi încă pielea delicată. Aici aerul e dăunător pentru dumneavoastră, vă rog să mă credeţi, vă puteţi molipsi.

— Cum aşa?

— Păi aşa. Oare acum sunteţi sănătos? Oare acum sunteţi într-o stare normală? Oare ceea ce simţiţi vă este util, bun?

— Păi, ce simt eu? întrebai, dar simţeam în sinea mea că doctorul are dreptate.

— Ei, tinere, tinere, continuă doctorul cu o asemenea expresie, de parcă în acele cuvinte s-ar fi concentrat ceva ofensator pentru mine. Ce-o mai faceţi pe vicleanul! Dar la dumneavoastră, slavă Domnului, încă se mai citeşte pe faţă ce aveţi pe suflet. Dar, de fapt, ce-i de explicat? Nici eu n-aş fi venit pe aici dacă (doctorul scrâşni din dinţi)… dacă n-aş fi fost la fel de ciudat. Numai că uite ce mă miră pe mine: cum de dumneavoastră, cu mintea pe care o aveţi, nu vedeţi ce se întâmplă în jurul dumneavoastră?

— Păi şi ce se întâmplă? zisei eu şi mă pusei în gardă cu totul.

Doctorul mă privi cu un fel de compătimire ironică.

— Tare grozav mai sunt şi eu, spuse el, parcă pentru sine, tare mare nevoie am să-i spun lui asta. Într-un cuvânt, mai adăugă ridicând vocea, vă repet: atmosfera de aici nu e bună pentru dumneavoastră. Aici vă simţiţi bine, dar despre asta este vorba? Şi în seră miroase frumos, dar nu poţi trăi acolo. Ei, ascultaţi, apucaţi-vă din nou de Kaidanov!

Prinţesa intră şi începu să se plângă doctorului că o doare o măsea. Apoi apăru Zinaida.

— Uite, mai spuse prinţesa, domnule doctor, ia certaţi-o. Toată ziua bea apă cu gheaţă. Oare asta e sănătos pentru ea, cu pieptul ei slab?

— De ce faceţi asta? întrebă Luşin.

— Păi ce se poate întâmpla?

— Ce? Puteţi să răciţi şi să muriţi.

— Chiar aşa? Într-adevăr? Ei, ce să-i faci, asta e situaţia!

— Ca să vezi! mârâi doctorul. Prinţesa ieşi.

— Ca să vezi! repetă Zinaida. Oare e aşa de vesel să trăieşti? Ia priviţi în jur, mă rog… Ce, e bine? Sau credeţi că nu înţeleg, că nu simt? Îmi face plăcere să beau apă cu gheaţă şi dumneavoastră puteţi să încercaţi serios să mă convingeţi că nu merită să risc o asemenea viaţă pentru o clipă de plăcere. Deja nu mai vorbesc despre fericire.

— Ei, da, remarcă Luşin, capriciu şi independenţă… Aceste două cuvinte vă reprezintă: toată firea dumneavoastră stă în aceste două cuvinte.

Zinaida începu să râdă nervos.

— Aţi întârziat, domnule doctor. Observaţi prost; lăsaţi-o baltă. Puneţi-vă ochelarii. Acum nu de capricii îmi arde mie: să vă prostesc pe dumneavoastră, să mă prostesc pe mine… Ce mare veselie! În ceea ce priveşte independenţa… *Monsieur* Voldemar, mai spuse deodată Zinaida şi bătu din picioruş, nu faceţi o mutră melancolică. Nu pot să sufăr când oamenii mă compătimesc.

Zinaida plecă repede.

— E periculoasă, e periculoasă pentru dumneavoastră atmosfera de aici, tinere, îmi mai spuse o dată Luşin.

XI

În seara aceleiaşi zile se strânseră la Zasekini musafirii obişnuiţi; eram şi eu printre ei. Veni vorba despre poemul lui Maidanov; Zinaida îl lăuda cu sinceritate.

— Dar ştiţi ce? îi spuse ea. Dacă aş fi poet, aş fi abordat alte subiecte. Poate că totul e o prostie, dar uneori îmi trec prin minte nişte gânduri ciudate, mai ales când nu dorm, în zori, când cerul începe să devină şi roz, şi cenuşiu. De exemplu, eu aş fi descris… N-o să râdeţi de mine?

— Nu! Nu! exclamarăm toţi într-un glas.

— Aş descrie, continuă ea cu mâinile pe piept şi cu privirea aţintită într-o parte, o întreagă societate de tinere fete, noaptea, într-o barcă mare, pe un râu liniştit. Luna străluceşte, dar ele sunt toate în alb şi au cununi de flori albe, şi cântă, ştiţi, aşa, ca un fel de imn.

— Înţeleg, înţeleg. Continuaţi, spuse semnificativ şi visător Maidanov.

— Deodată se aud zgomote, hohote, făclii, zurgălăi pe mal… Este o mulţime de bacante care aleargă cântând, ţipând. Şi uite, aici e treaba dumneavoastră să pictaţi acest tablou, domnule poet… Numai că aş fi vrut ca făcliile să fie roşii şi să fumege foarte tare, şi ca ochii bacantelor să lucească sub cununi, iar cununile să fie de culoare închisă. Să nu uitaţi, de asemenea, pieile de tigru şi cupele – şi aur, mult aur.

— Păi unde trebuie să fie aurul? întrebă Maidanov dându-şi părul neted pe spate şi umflându-şi nările.

— Unde? Pe umeri, la mâini, la picioare, peste tot. Se spune că în antichitate femeile purtau la glezne brăţări de aur. Bacantele le cheamă la ele pe fetele din barcă. Fetele au încetat să mai cânte imnul, nu-l mai pot continua, dar nu se mişcă: râul le duce la mal. Şi uite, deodată, una dintre ele se ridică încet… Asta trebuie să fie descris frumos: cum se ridică aşa, încet, în lumina lunii, şi cum prietenele ei se sperie… Ea a păşit peste marginea bărcii, bacantele au înconjurat-o, au luat-o în noapte, în întuneric… Imaginaţi-vă aici vălătuci de fum şi totul se amestecă. Se aude numai ţipătul lor, iar cununa ei a rămas pe mal.

Zinaida tăcu. („O! S-a îndrăgostit!” îmi spusei din nou.)

— Şi atât? întrebă Maidanov.

— Atât, răspunse ea.

— Asta nu poate fi subiect pentru un poem întreg, remarcă el cu importanţă, dar o să folosesc ideea dumneavoastră într-o poezie.

— În stil romantic? întrebă Malevski.

— Desigur, în stil romantic, ca la Byron.

— Dar, după mine, Hugo e mai bun ca Byron, spuse neglijent tânărul conte. E mai interesant.

— Hugo este un scriitor de primă clasă, confirmă Maidanov, şi prietenul meu Tonkoşeee, în romanul său spaniol *El Trovador*…

— Of, este cartea aceea cu semne de întrebare întoarse? îl întrerupse Zinaida.

— Da. Aşa este obiceiul la spanioli. Voiam să spun că Tonkoşeee…

— Ei, din nou începeţi să polemizaţi referitor

la clasicism şi romantism, îl întrerupse din nou Zinaida. Haideţi mai bine să ne jucăm…

— Gajuri? se băgă Luşin.

— Nu, gajurile sunt plicticoase; să ne jucăm de-a comparaţiile. (Jocul acesta îl inventase chiar Zinaida: era numit un obiect, fiecare încerca să-l compare cu ceva şi cine găsea comparaţia cea mai bună primea un premiu).

Fata se apropie de fereastră. Soarele abia apusese: pe cer, sus, erau nori lungi, roşii.

— Cu ce seamănă norii aceştia? întrebă Zinaida şi spuse, fără să aştepte răspunsul nostru: cred că seamănă cu acele pânze purpurii care se aflau pe corabia de aur a Cleopatrei, când a pornit în întâmpinarea lui Antoniu. Mai ţineţi minte, Maidanov, mi-aţi povestit recent despre asta.

Noi toţi, precum Polonius în *Hamlet*, hotărârăm că norii chiar seamănă cu acele pânze şi că o comparaţie mai bună nu putea fi găsită de niciunul dintre noi.

— Dar câţi ani avea atunci Antoniu? întrebă Zinaida.

— Probabil era tânăr, remarcă Malevski.

— Da, tânăr, confirmă Maidanov.

— Vă rog să mă scuzaţi! exclamă Luşin. Avea peste patruzeci de ani.

În curând, plecai acasă.

— S-a îndrăgostit, şopteau involuntar buzele mele. Dar de cine?

XII

Zilele treceau. Zinaida devenea din ce în ce mai ciudată, mai de neînţeles. Odată am intrat la ea şi am văzut-o stând pe un scaun de paie, cu capul lipit de marginea ascuţită a mesei. Se îndreptă de spate… faţa îi era plină de lacrimi.

— A! Dumneavoastră sunteţi! spuse ea cu un zâmbet crud. Ia veniţi aici.

Mă apropiai de ea: îmi puse mâna pe cap şi, după ce mă apucă de păr pe neaşteptate, începu să-l răsucească.

— Mă doare… zisei eu într-un târziu.

— A! „Mă doare”! Dar pe mine nu mă doare? Nu mă doare? repetă ea. Vai! exclamă deodată, văzând că-mi smulsese un mic smoc de păr. Ce-am făcut? Sărmanul *Monsieur* Voldemar! Îndreptă cu grijă părul smuls, îl înfăşură în jurul unui deget şi-l făcu inel. O să pun părul dumneavoastră într-un medalion şi o să-l port, spuse ea, dar lacrimile tot îi mai sclipeau în ochi. Probabil că asta o să vă mângâie puţin… Dar acum rămâneţi cu bine.

M-am întors acasă şi acolo am găsit neplăceri. Mămica avea o discuţie cu tata: ea îi tot reproşa ceva, iar el, după obiceiul lui, tăcea rece şi politicos, şi în curând a plecat. Nu puteam auzi despre ce vorbea mămica, şi nici nu-mi ardea de asta: ţin minte numai că, după ce a terminat cu explicaţia, a poruncit să fiu chemat în cabinetul ei şi a început să comenteze cu mare neplăcere vizitele mele dese la prinţesa care, în opinia ei, era *une femme capable de tout.1* M-am apropiat de mâna ei (făceam asta mereu când voiam să

întrerup conversaţia) şi m-am dus în camera mea. Lacrimile Zinaidei mă dăduseră cu totul peste cap; nu ştiam deloc la ce gând să mă opresc şi eu însumi eram gata să plâng: totuşi, în pofida celor şaisprezece ani ai mei, eram un copil. Nici nu mă mai gândeam la Malevski, deşi Belovzorov devenea pe zi ce trece tot mai ameninţător şi se uita la contele abil aşa cum se uită lupul la un berbec; dar nu mă gândeam la nimic şi la nimeni. Mă tot pierdeam în consideraţii şi tot căutam locuri izolate. Îmi plăceau mai ales ruinele serei. Uneori mă urcam pe peretele înalt, mă aşezam şi stăteam acolo – un tânăr aşa de nefericit, de singur şi de trist, că până şi mie mi se făcea milă, şi aşa de plăcute îmi erau aceste senzaţii triste, aşa de tare mă hrăneam din ele!…

Odată stăteam pe peretele acela, priveam în depărtare şi ascultam sunetul clopotelor… Deodată, ceva veni în fugă spre mine – nu era niciun vântuleţ, niciun fior, era chiar o adiere, parcă senzaţia apropierii cuiva… Îmi plecai privirea. Jos, pe drum, într-o rochie uşoară, cenuşie, cu o umbrelă roz pe umăr, Zinaida mergea grăbită. Mă văzu, se opri şi, săltând borul pălăriei de paie, îşi ridică spre mine ochii catifelaţi.

— Ce faceţi acolo, la o asemenea înălţime? mă întrebă ea cu un zâmbet ciudat. Uite, continuă, tot spuneţi că mă iubiţi – săriţi la mine pe drum, dacă într-adevăr mă iubiţi.

Nici nu apucă Zinaida să rostească acele cuvinte, că şi zburai jos, ca şi cum cineva m-ar fi împins din spate.

1 „O femeie capabilă de orice” (fr. În original).

Peretele avea cam patru metri şi jumătate înălţime. Atinsesem pământul cu picioarele, dar impactul fusese aşa de puternic, încât nu mă putui ţine pe picioare: căzui şi, pentru o clipă, îmi pierdui cunoştinţa. Când îmi revenii, fără să deschid ochii, o simţii pe Zinaida lângă mine.

— Dragul meu băiat, mi se adresă ea, aplecată deasupra mea, iar în vocea ei se simţea o tandreţe neliniştită, cum ai putut să faci asta, cum ai putut să asculţi… Doar te iubesc… ridică-te.

Pieptul ei respira alături de al meu, mâinile îmi atingeau capul şi deodată – ce-am simţit eu atunci! – buzele ei moi, proaspete au început să-mi acopere faţa cu sărutări… Îmi atinseră gura… Dar atunci Zinaida îşi dăduse probabil seama, după expresia feţei mele, că deja îmi venisem în fire, deşi tot nu deschideam ochii. Şi, după ce se ridică repede, îmi porunci:

— Ei, ridicaţi-vă, poznaş fără de minte; ce tot staţi aşa, culcat în praf?

Mă ridicai.

— Daţi-mi umbrela, spuse Zinaida. Uite, am aruncat-o pe undeva. Şi nu mă mai priviţi aşa… Ce sunt prostiile astea? Nu v-aţi lovit? Ia te uită, l-a pişcat urzica… Vorbeşte omul cu dumneavoastră, nu vă mai uitaţi aşa la mine… Păi el nu înţelege nimic, nu răspunde, mai adăugă ea, parcă pentru sine. Duceţi-vă acasă, *Monsieur* Voldemar, curăţaţi-vă, şi nu cumva să îndrăzniţi să veniţi după mine, că o să mă supăr şi niciodată n-o să mai…

N-a terminat ce avea de spus şi s-a îndepărtat repede, iar eu m-am aşezat pe alee... Nu mă ţineau picioarele. Urzica îmi pişcase mâinile, spatele mă durea, capul mi se învârtea, dar sentimentul de beatitudine pe care l-am încercat atunci nu s-a mai repetat niciodată. Se menţinea ca o durere dulce în toate membrele mele şi în cele din urmă a ieşit la suprafaţă prin salturi şi exclamaţii de entuziasm. Chiar aşa: eram încă un copil.

XIII

Am fost atât de vesel şi de mândru în acea zi, aşa de viu mi-am păstrat pe chip senzaţia sărutărilor Zinaidei, cu un asemenea fior de entuziasm îmi aminteam fiecare cuvânt al ei, atât de tare îmi cântam fericirea aşa de neaşteptată, că mi s-a făcut chiar frică. Nici nu voiam s-o mai văd pe ea, cea care se făcea vinovată de toate aceste senzaţii noi. Mi se părea că deja nu mai trebuie să cer nimic de la soartă, că trebuie „să trag aer în piept cu putere pentru ultima oară şi să mor”. Însă a doua zi, plecând spre anexa în care locuia, am simţit o mare tulburare, pe care în zadar am încercat s-o ascund sub masca unui fel de detaşare modestă, cuviincioasă, a unui om care vrea să dea de înţeles că poate păstra un secret. Zinaida m-a primit foarte simplu, fără niciun fel de tulburare, numai m-a ameninţat cu degetul şi m-a întrebat dacă nu am vânătăi. Toată detaşarea mea modestă şi nota de taină au dispărut într-o clipă şi, alături de ele, şi tulburarea mea. Desigur, nu mă aşteptam la nimic deosebit, dar liniştea Zinaidei parcă era un duş rece. Mi-am dat seama că în ochii ei sunt un copil, şi a început să-mi fie greu! Zinaida străbătea camera de la un capăt la altul, zâmbea iute de fiecare dată când se uita la mine; dar gândurile ei erau departe, vedeam clar asta… „Ar trebui să deschid chiar eu vorba despre chestiunea de ieri”, îmi spuneam, „să o întreb unde se grăbea aşa, pentru a afla definitiv…” Dar am renunţat şi m-am aşezat într-un colţişor.

Belovzorov sosi; mă bucuram să-l văd.

— Nu v-am găsit un cal de călărie liniştit, începu el cu o voce severă. Freitag garantează pentru unul, dar nu sunt convins. Mi-e frică.

— De ce vă e frică, făcu Zinaida, dacă-mi daţi voie să vă întreb?

— De ce? Doar nu ştiţi să călăriţi. Doamne fereşte, câte se pot întâmpla! Şi ce fantezie v-a mai venit deodată în minte?

— Ei, asta e treaba mea, *Monsieur* fiara mea. În cazul acesta o să-l rog pe Piotr Vasilievici… (Pe tata îl chema Piotr Vasilievici. Mă minunam că-i pomenea aşa de uşor şi de liber numele, ca şi cum ar fi fost convinsă de disponibilitatea lui de a-i fi de ajutor).

— Ca să vezi! protestă Belovzorov. Doriţi să călăriţi cu el?

— Cu el sau cu altul, pentru dumneavoastră este totuna. Numai nu cu dumneavoastră.

— Nu cu mine, repetă Belovzorov. Cum doriţi. Ce să fac? O să vă fac rost de un cal.

— Numai aveţi grijă să nu fie cine ştie ce mârţoagă. Vă previn că vreau să călăresc.

— Spuneţi-mi, vă rog… Cu cine oare? Cu ăsta, cu Malevski o să mergeţi?

— Şi de ce nu şi cu el, luptătorule? Ei, liniştiţi-vă, mai spuse ea, şi nu mai aruncaţi aşa fulgere din ochi. O să vă iau şi pe dumneavoastră. Ştiţi că acum Malevski nu înseamnă nimic pentru mine! scutură ea din cap.

— Spuneţi asta ca să mă liniştiţi, mârâi Belovzorov. Zinaida îşi miji ochii.

— Asta vă linişteşte?… O… o… o… luptătorule! spuse ea în cele din urmă, parcă

negăsind un alt cuvânt. Dar dumneavoastră, *Monsieur* Voldemar, aţi merge şi dumneavoastră cu noi?

— Nu-mi place… într-un cerc mare… bolborosii eu fără să ridic ochii.

— Preferaţi tête-à-tête1?… Ei, fiecare după voia lui. Celui mântuit i se va dărui… raiul, spuse ea oftând. Plecaţi odată, Belovzorov, zbateţi-vă. Am nevoie mâine de cal.

— Da; şi de unde să iei bani? se amestecă prinţesa. Zinaida îşi încruntă sprâncenele.

— Nu iau de la dumneavoastră; Belovzorov are să mă crediteze.

— Să crediteze, să crediteze… mârâi prinţesa şi, deodată, începu să strige din toate puterile: Duniaşka!

— *Maman*, v-am făcut cadou un clopoţel, remarcă fiica ei.

— Duniaşka! repetă bătrâna.

1 „Între patru ochi” (fr. În original).

XIV

În dimineaţa următoare m-am trezit devreme, mi-am făcut un toiag şi am pornit dincolo de barieră. Cum ar veni, mă duceam să-mi înec durerea. Era o zi minunată, luminoasă şi nu prea fierbinte. Un vânt vesel, proaspăt, hoinărea deasupra pământului şi, moderat, şuiera şi se juca, făcând ca totul să foşnească, nederanjând însă nimic. Multă vreme am hoinărit aşa pe coline, prin păduri. Nu mă simţeam fericit, plecasem de acasă cu intenţia de a mă lăsa pradă tristeţii, dar tinereţea, vremea minunată, aerul proaspăt, bucuria mersului iute, încântarea de a sta culcat

în iarba deasă şi-au spus cuvântul: amintirea acelor cuvinte de neuitat, a acelor sărutări mi s-a cuibărit din nou în suflet. Îmi făcea plăcere să mă gândesc că Zinaida nu poate totuşi să nu-mi aprecieze hotărârea, eroismul… „Alţii sunt mai buni pentru ea decât mine”, îmi ziceam, „nu-i nimic! Însă alţii ar fi zis că o să facă asta, pe când eu am făcut-o! Şi încă sunt în stare să mai fac şi altele pentru ea!” Imaginaţia mea începuse să se joace. Am început să-mi închipui că aş salva-o din mâinile unor duşmani: cum eu, plin de sânge, o smulg din lemniţă, cum mor la picioarele ei. Mi-am adus aminte de un tablou agăţat la noi în salon: Malek-Adel o ia pe Matilda, şi imediat atenţia mi-a fost atrasă de apariţia unei ciocănitori mari, pestriţe, care se ridica preocupată pe trunchiul subţire al unui mesteacăn şi privea neliniştită din spatele lui ba din dreapta, ba din stânga, ca un muzician din spatele braţului contrabasului.

Apoi am început să cânt *Oare nu sunt albe zăpezile1* şi am dat-o pe romanţa cunoscută pe atunci – *Te aştept când zefirul jucăuş*; pe urmă am început să recit cu voce puternică mesajul adresat stelelor de către Ermak2, din tragedia lui Homiakov; încercam că compun ceva la modul sensibil, chiar am inventat un vers cu care trebuia să se încheie întreaga propoziţie: „O, Zinaida! Zinaida!” Însă nu a ieşit nimic din asta. Între timp, se făcuse vremea prânzului. Am coborât în vale; cărăruia îngustă, nisipoasă şerpuia prin ea şi ducea în oraş. Am pornit pe acolo… Tropăitul surd al unor copite de cal s-a auzit în spatele meu. M-

am uitat în spate, m-am oprit involuntar şi mi-am dat jos şapca: i-am văzut pe tata şi pe Zinaida. Călăreau alături. Tata îi spunea ceva, aplecat cu tot trupul spre ea şi cu mâna sprijinită pe gâtul calului; zâmbea. Zinaida îl asculta în tăcere, cu ochii plecaţi sever şi cu buzele strânse. Mai întâi i-am văzut numai pe ei; abia peste câteva secunde, după un cot al văii, a apărut şi Belovzorov, în uniformă de husar, cu pelerină, pe un cal negru înspumat. Calul bun dădea din cap, juca şi fornăia; călăreţul îl ţinea în frâu şi îl împungea cu pintenii. M-am dat la o parte. Tata a luat frâul, s-a îndepărtat de Zinaida, ea a ridicat încet ochii spre el şi amândoi au luat-o la goană… Belovzorov gonea în urma lor, zornăind din sabie. „E roşu ca un rac”, îmi spusei, „iar ea… Ea de ce e aşa de palidă? A călărit toată dimineaţa şi e palidă?”

1 Vechi cântec căzăcesc.

2 Ermak Timofeevici, erou legendar rus; referire la tragedia *Ermak*, a lui A.S. Homiakov, scrisă în 1826.

Mi-am iuţit paşii şi m-am grăbit să ajung acasă înainte de prânz. Tata deja stătea jos, lângă fotoliul mamei, cu hainele schimbate, spălat şi proaspăt, şi îi citea cu vocea lui egală şi sonoră foiletonul din *Journal des Débats*, dar măicuţa îl asculta fără să fie atentă, şi când m-a văzut, a întrebat unde dispărusem toată ziua, adăugând că nu-i place când hoinăresc Dumnezeu ştie pe unde şi Dumnezeu ştie cu cine. „Păi m-am plimbat singur”, voiam să răspund, dar m-am uitat la tata şi, nu ştiu de ce, am tăcut.

XV

În decursul următoarelor cinci, şase zile aproape că nu am văzut-o pe Zinaida: spunea că e bolnavă, lucru care nu-i împiedica totuşi pe vizitatorii obişnuiţi ai anexei să-şi facă apariţia pentru a face cu schimbul, cum spuneau ei. Toţi, cu excepţia lui Maidanov, care imediat a început să-şi piardă moralul şi să tânjească, pentru că nu mai avea nicio ocazie să se extazieze. Belovzorov, roşu, stătea posac într-un colţ, cu hainele încheiate şi pe chipul fin al contelui Malevski alerga mereu un zâmbet deloc bun; într-adevăr, căzuse în dizgraţia Zinaidei şi îi făcea servicii bătrânei prinţese cu mare asiduitate: mergea cu ea în şareta de poştă la guvernatorul general. De fapt, acea călătorie s-a dovedit un eşec, iar pentru Malevski a apărut chiar o neplăcere: i se reamintise o tărăşenie cu nişte ofiţeri genişti şi a fost nevoit să spună, în explicaţiile date, că pe atunci era lipsit de experienţă. Luşin venea de două ori pe zi, dar rămânea puţin; după ultima noastră discuţie mă temeam niţel de el şi, în acelaşi timp, simţeam pentru el o atracţie sinceră. Odată a venit la plimbare cu mine prin grădina Neskucinîi. Era foarte binevoitor şi amabil, îmi spunea denumirea şi proprietăţile diferitelor plante şi flori, şi deodată – cum se spune, hodoronc-tronc –, lovindu-se peste frunte, exclamă:

— Iar eu, prostul, credeam că e o cochetă! Probabil îi face plăcere să se sacrifice pentru alţii.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta? întrebai.

— Dumneavoastră nu vreau să vă spun nimic, mi-o întoarse brusc Luşin.

Zinaida mă evita: apariţia mea – şi nu puteam să nu observ asta – îi producea o impresie neplăcută. Îmi întorcea involuntar spatele... involuntar; uite ce era dureros, uite ce mă tulbura! Dar nu aveam ce face şi încercam să-i apar cât mai rar în cale, pândind-o numai de la distanţă, lucru care nu-mi reuşea mereu. Ca de obicei, cu ea se întâmpla ceva de neînţeles; faţa ei devenise alta, ea pe de-a-ntregul devenise alta. Mă frapa mai ales schimbarea ce se produsese în ea într-o seară caldă, liniştită. Stăteam pe o băncuţă scundă, sub o tufă rotată de soc; îmi plăcea locşorul acela: de acolo se vedea fereastra de la camera Zinaidei. Stăteam jos. Deasupra capului meu, în frunzişul întunecat, se tot învârtea agitată o păsărică; după ce se întinse, o pisică gri se strecură precaută în livadă; şi primii gândaci huruiau greu în aerul încă translucid, deşi nu mai era aşa de luminos. Stăteam şi mă uitam la fereastră şi aşteptam să văd dacă nu cumva se va deschide: chiar aşa, se deschise şi în cadrul ei apăru Zinaida. Avea o rochie albă, iar ea, faţa, umerii, mâinile ei erau extrem de palide. Rămase multă vreme nemişcată, privind neclintită, pe sub sprâncenele încruntate. Nici nu ştiam că are o asemenea privire. Apoi îşi încrucişă mâinile tare, tare, le ridică la buze, la frunte şi deodată, după ce-şi desfăcu degetele, îşi dădu părul după urechi, îl scutură şi, după ce-şi plecă repede capul, trânti fereastra.

Trei zile mai târziu, mă întâlni în livadă. Voiam să mă trag la o parte, dar chiar ea mă opri.

— Daţi-mi mâna, îmi spuse cu blândeţea de

odinioară. De mult n-am mai stat de vorbă.

O priveam: ochii îi luminau liniştiţi şi faţa îi zâmbea, ca printr-un abur.

— Încă mai sunteţi bolnavă? întrebai.

— Nu, acum totul a trecut, răspunse ea şi rupse un mic trandafir roşu. Am obosit puţin, dar şi asta o să treacă.

— Şi o să fiţi din nou ca înainte?

Zinaida duse trandafirul la faţă şi mi se părea că reflexul petalelor strălucitoare îi cădea pe obraji.

— Oare m-am schimbat? mă întrebă.

— Da, v-aţi schimbat, răspunsei cu jumătate de glas.

— Am fost rece cu dumneavoastră, ştiu, începu Zinaida, dar dumneavoastră nu trebuie să băgaţi asta în seamă… Altfel nu puteam… Ei, dar ce să mai vorbim despre asta!

— Nu doriţi să vă iubesc, despre asta e vorba! exclamai eu posac, cu o pornire involuntară.

— Nu, iubiţi-mă. Dar nu aşa, ci ca înainte.

— Cum aşa?

— Să fim prieteni, uite aşa! Zinaida îmi dădu trandafirul să-l miros. Ascultaţi, doar sunt mai mare ca dumneavoastră, aş putea să vă fiu mătuşă, chiar aşa; ei, nu mătuşă, o soră mai mare. Iar dumneavoastră…

— Sunt un copil pentru dumneavoastră, o întrerupsei.

— Ei, da, un copil, dar unul drăguţ, frumos, inteligent, pe care-l iubesc foarte mult. Ştiţi ce? De astăzi o să binevoiesc să vă fac pajul meu; iar

dumneavoastră să nu uitaţi că pajii nu trebuie să stea departe de stăpânele lor. Uitaţi semnul noii dumneavoastră demnităţi, mai spuse ea, punând trandafirul la butoniera scurtei mele – semnul milosteniei mele faţă de dumneavoastră.

— Înainte primeam de la dumneavoastră alte milostenii, bombănii eu.

— A! zise Zinaida şi mă privi pieziş. Ce memorie are! Ce să spun? Şi acum sunt gata…

Şi, aplecându-se spre mine, îmi depuse pe frunte un sărut curat, liniştit.

Abia apucasem să o privesc, că se şi întoarse şi, după ce mă îndemnă „Veniţi după mine, pajul meu”, păşi spre anexă. Plecai după ea şi eram tot nedumerit. Mă întrebam: „Oare fata asta blajină, cu judecată, este aceeaşi Zinaida pe care o ştiam?” Şi mersul ei mi se părea mai liniştit, toată silueta ei părea mai măreaţă şi mai zveltă…

Şi – Doamne Dumnezeule! – cu ce forţă nouă se aprinse în mine iubirea!

XVI

După prânz, în anexă s-au adunat din nou musafirii, iar prinţesa era alături de ei. Întreaga companie era prezentă, în formaţie completă, ca în acea primă seară, de neuitat pentru mine: până şi Nirmaţki s-a mobilizat; Maidanov a venit de data asta înaintea tuturor, a adus noi versuri. Au început din nou gajurile, dar fără ieşirile ciudate de dinainte, fără prosteli şi larmă. A dispărut elementul ţigănesc. De fapt, ea propusese ca acela al cărui gaj va fi tras să povestească un vis; dar nu a ieşit bine. Visele ieşeau fie foarte neinteresante (Belovzorov visase că hrănea calul cu vopsea şi că

acesta avea un cap de lemn), fie nefireşti, inventate. Maidanov ne tratã cu o nuvelã întreagã: se regăseau şi cavouri, şi îngeri cu lire, şi flori vorbitoare, şi sunete venite din depărtare. Zinaida nu-l lăsă să termine.

— Dacă deja am pornit-o pe panta compoziţiilor, spuse ea, atunci fiecare să povestească ceva exclusiv imaginat.

— Eu nu pot să imaginez nimic! exclamă Belovzvorov.

— Ce prostii! făcu Zinaida. Ei, imaginaţi-vă, de exemplu, că sunteţi căsătorit şi povestiţi-ne cum v-aţi petrece timpul cu soţia dumneavoastră. Aţi ţine-o sub cheie?

— Aş ţine-o sub cheie.

— Şi aţi sta cu ea?

— Şi aş sta neapărat cu ea.

— Minunat. Ei, dar dacă ea s-ar sătura de asta şi v-ar trăda?

— Aş omorî-o.

— Şi dacă ar fugi?

— Aş ajunge-o din urmă şi tot aş omorî-o.

— Aşa. Ei, dar să spunem că eu aş fi soţia dumneavoastră, atunci ce aţi face?

Belovzvorov tăcea.

— M-aş omorî… Zinaida începu să râdă.

— Văd că e scurt cântecul dumneavoastră.

Al doilea fu gajul Zinaidei. Ea ridică ochii spre tavan şi căzu pe gânduri.

— Uitaţi, ascultaţi ce am născocit… începu ea, într-un târziu. Imaginaţi-vă un palat minunat, o noapte de vară şi un bal uimitor. Balul acesta e dat de o tânără regină. Peste tot numai aur, cleştar,

mătase, lumini, diamante, flori, miresme, toate plăcerile luxului.

— Vă place luxul? o întrerupse Luşin.

— Luxul e frumos, răspunse ea. Îmi place tot ce-i frumos.

— Mai mult decât frumosul? întrebai.

— Aici e o chichiţă, nu înţeleg. Nu mă întrerupeţi. Şi aşa; balul e minunat. Musafirii sunt numeroşi, toţi tineri, frumoşi, curajoşi, toţi îndrăgostiţi până peste cap de regină.

— Printre musafiri nu sunt şi femei? întrebă Malevski.

— Nu. Sau staţi puţin, sunt.

— Toate sunt urâte?

— Sunt minunate. Dar bărbaţii sunt cu toţii îndrăgostiţi de regină. Ea e înaltă şi zveltă; are o diademă mică pe părul negru.

O privii pe Zinaida şi în acea clipă mi se păru aşa de înaltă în comparaţie cu noi toţi; dinspre fruntea ei albă, dinspre sprâncenele nemişcate adia o asemenea inteligenţă luminoasă şi o asemenea putere, că îmi spusei: „Chiar tu eşti regina aceea!”

— Toţi se îngrămădesc în jurul ei, continuă Zinaida, toţi îşi epuizează în jurul ei discursurile cele mai măgulitoare.

— Dar ei îi place să fie măgulită? întrebă Luşin.

— Ce insuportabil! Tot timpul întrerupe… Păi cui nu-i place să fie măgulit?

— Şi încă o întrebare, ultima, remarcă Malevski. Regina are soţ?

— Nu m-am gândit la asta. Nu, de ce să fie

un soţ?

— Desigur, continuă Malevski, de ce să fie şi un soţ?

— *Silence*! *1* exclamă Maidanov, care vorbea prost franţuzeşte.

— *Merçi*, îi spuse Zinaida. Şi aşa, regina ascultă aceste discursuri, ascultă muzica, dar nu se uită la niciunul dintre musafiri. Şase ferestre sunt deschise de sus până jos, din tavan până în podea; iar dincolo de ele se întind cerul întunecat, cu stele uriaşe, şi livada întunecoasă cu copacii cei mari. Regina priveşte spre livadă. Acolo, lângă copaci, e o fântână; se vede albicioasă în negură – lungă, lungă ca o arătare. În toiul discuţiilor şi al muzicii, regina aude clipocitul liniştit al apei. Ea priveşte şi se gândeşte: „Domnilor, toţi sunteţi nobili, inteligenţi, bogaţi, m-aţi înconjurat, toţi preţuiţi orice cuvânt al meu, toţi sunteţi gata să muriţi la picioarele mele, eu sunt stăpână pe dumneavoastră… Dar acolo, lângă fântână, lângă apa asta clipocitoare, se află şi mă aşteaptă cel pe care-l iubesc. Nimeni nu-l ştie, dar el mă aşteaptă şi e sigur că o să vin, şi o să mă duc, şi nicio putere nu mă va putea reţine când voi dori să mă duc la el, şi să rămân cu el, şi să

1 „Linişte!” (fr. În original).

mă pierd acolo cu el, în întunericul livezii, în acordul foşnetului copacilor, al clipocitului fântânii”. Zinaida tăcu.

— Asta e o născocire? întrebă cu viclenie Malevski. Zinaida nici nu se uită la el.

— Dar ce-am face, domnilor, începu deodată Luşin, dacă ne-am afla printre musafiri şi am avea

cunoştinţă de acest fericit de lângă fântână?

— Staţi puţin, staţi puţin, îl întrerupse Zinaida, o să vă spun chiar eu ce-ar fi făcut fiecare dintre dumneavoastră. De fapt, nu, dumneavoastră nu puteţi să scrieţi epigrame, aţi fi scris împotriva lui un iamb lung, în genul lui Barbier, şi v-aţi fi publicat opera în *Telegraf*. Dumneavoastră, Nirmaţki, aţi fi luat de la el… nu, dumneavoastră i-aţi împrumuta bani cu camătă. Dumneavoastră, doctore… Se opri. Uite, nu ştiu ce-aţi face dumneavoastră.

— În calitate de medic personal, răspunse Luşin, aş fi sfătuit-o pe regină să nu dea baluri, când nu are chef de musafiri…

— Poate că aţi fi avut dreptate. Iar dumneavoastră, conte…

— Iar eu? repetă Malevski, cu zâmbetul lui răutăcios.

— Dumneavoastră l-aţi fi servit cu o bomboană otrăvită.

Faţa lui Malevski se strâmbă uşor şi pentru o clipă luă o expresie jidovească, dar imediat începu să râdă în hohote.

— Cât despre dumneavoastră, Voldemar… continuă Zinaida. De fapt, ajunge; haideţi să jucăm altceva.

— *Monsieur* Voldemar, în calitate de paj al reginei, i-ar fi ţinut trena când ea ar fi dat fuga în livadă, completă Malevski, veninos.

Roşii, dar Zinaida îmi puse hotărâtă mâna pe umăr şi, ridicându-se, zise cu voce uşor tremurândă:

— Niciodată nu i-am dat Luminăţiei Tale

dreptul de-a fi îndrăzneţ, şi de aceea vă rog să plecaţi. Îi arătă uşa.

— Aveţi îndurare, prinţesă, bolborosi Malevski şi păli cumplit.

— Prinţesa are dreptate, exclamă Belovzorov, ridicându-se şi el.

— Ei, Doamne, nu m-am aşteptat la aşa ceva, continuă Malevski. În cuvintele mele, se pare, nu a existat aşa ceva… nici nu mi-a trecut prin gând să vă ofensez… Vă rog să mă iertaţi.

Zinaida îi aruncă o privire de gheaţă şi zâmbi cu răceală.

— Mă rog, rămâneţi, spuse ea cu o mişcare neglijentă a mâinii. Eu şi *Monsieur* Voldemar ne-am supărat degeaba. Vă face plăcere să vă plângeţi de sănătate.

— Vă rog să mă iertaţi, mai repetă Malevski.

Dar eu, aducându-mi aminte de mişcarea Zinaidei, îmi spusei iarăşi că o regină adevărată n-ar fi putut arăta cu o mai mare demnitate uşa îndrăzneţului.

Jocul de gajuri mai continuă puţin după acea mică scenă; toţi începuseră să se simtă cam prost – nu atât din cauza scenei, cât din pricina unui alt sentiment, deloc definit, dar apăsător. Nimeni nu vorbea despre el, dar fiecare îl conştientiza atât în propria persoană, cât şi la vecin. Maidanov ne citi versurile sale şi Malevski, cu o patimă exagerată, le lăuda peste măsură.

— Cât mai vrea acum să arate că este bun, îmi şopti Luşin.

Ne despărţirăm în curând. Zinaida fu cuprinsă deodată de melancolie; prinţesa trimise

să ni se spună că o doare capul; Nirmaţki începu să se plângă de reumatismul lui…

Multă vreme nu putui adormi. Mă uimise povestirea Zinaidei.

„Oare ea cuprinde o aluzie?” mă întrebam eu. „Şi la cine, la cine făcea aluzie? Şi dacă are la ce face aluzie… atunci ce să faci?”

— Nu, nu. Nu se poate, şopteam eu întorcându-mă de pe un obraz fierbinte pe celălalt…

Dar mi-am adus aminte de expresia feţei Zinaidei în timpul povestirii sale, de exclamaţia lui Luşin în Neskucinîi, de schimbările subite în atitudinea ei faţă de mine şi mă pierdeam în supoziţii. „Cine este?” Aceste două cuvinte parcă îmi stăteau în faţa ochilor, dăltuite în întuneric; ca şi cum un nor jos, de rău augur se afla deasupra mea, şi îi simţeam presiunea, şi aşteptam: uite, uite, acum o să se descarce. În ultima vreme mă obişnuisem cu multe, multe văzusem eu la Zasekini: dezordinea din casa lor, mucurile lumânărilor de seu, cuţitele şi furculiţele rupte, pe Vonifati cel posac, cameristele zdren-ţăroase, manierele prinţesei înseşi – toată acea viaţă ciudată nu mă mai uimea… Dar nu mă puteam obişnui cu ceea ce se contura vag la Zinaida… „O aventurieră”, spusese odată mama despre ea. Ea, aventurieră – idolul meu, divinitatea mea! Acea denumire mă frigea, încercam să mă ascund de ea în pernă, eram nemulţumit şi, în acelaşi timp, câte aş fi acceptat, cât aş fi dat numai să fiu eu fericitul de la fântână!…

Sângele se aprinsese în mine şi clocotea.

„Livada… fântâna… „îmi spuneam. „Ia să mă duc eu în livadă”. Mă îmbrăcai cu grijă şi mă strecurai afară din casă. Era o noapte întunecoasă, copacii abia şopteau; din cer venea o răcoare liniştită, dinspre grădină adia miros de mărar. Dădui roată tuturor aleilor; sunetul uşor al paşilor mei mă tulbura şi mă înviora; mă oprii, aşteptând şi ascultând cum îmi bate inima – tare şi repede. În cele din urmă, mă apropiai de gard, sprijinit într-un un băţ subţire. Deodată – sau mi se păruse? –, la câţiva paşi de mine, licări o siluetă feminină… Mi-am concentrat asiduu privirea în întuneric – mi-am ţinut răsuflarea. Ce să fie? Parcă auzeam paşi sau din nou era inima mea care bate?

— Cine-i aici? îngăimai eu abia auzit.

Ce se aude din nou? Să fie un râs înăbuşit?… sau foşnetul din frunze… sau un oftat chiar lângă ureche? Mi se făcu frică…

— Cine e aici? repetai şi mai încet.

Aerul începu să se mişte pentru o clipă; pe cer străluci o dungă de foc; cădea o stea. „Zinaida?” vrusei eu să întreb, dar vorba îmi îngheţă pe buze. Şi deodată, în jur totul fu învăluit de o tăcere totală, aşa cum se întâmplă adesea în toiul nopţii… Până şi cosaşii încetară să mai ţârâie în copaci. Numai o fereastră zăngănea undeva. Stătui puţin şi mă întorsei în camera mea, la patul meu rece. Simţeam o emoţie ciudată: ca şi cum aş fi fost la o întâlnire, rămăsesem singur şi trecusem pe lângă fericirea cuiva.

XVII

A doua zi o văzui pe Zinaida numai în treacăt: se ducea undeva cu prinţesa, cu birja. Însă îi zării

pe Luşin, care de fapt abia catadicsi să mă salute, şi pe Malevski. Tânărul conte zâmbi larg şi vorbi prieteneşte cu mine. Dintre toţi vizitatorii din anexă, numai el reuşise să se strecoare în casa noastră şi-i plăcu mămicii. Tata însă nu-l agrea şi i se adresa jignitor de politicos.

— *Ah*, *Monsieur le page*! *1* începu Malevski, sunt foarte bucuros să vă văd. Ce face regina dumneavoastră minunată?

Faţa lui proaspătă, frumoasă, îmi era aşa de respingătoare în acea clipă, iar el mă privea aşa de dispreţuitor şi jucăuş, încât nici nu-i răspunsei.

— Sunteţi tot supărat? continuă el. Degeaba. Doar nu pe dumneavoastră v-am numit paj, căci pajii sunt prezenţi mai ales pe lângă regine. Dar daţi-mi voie să vă fac o observaţie: vă îndepliniţi prost obligaţia.

— Cum aşa?

— Pajii trebuie să fie inseparabili de stăpânele lor; pajii trebuie să ştie tot ce fac ele, ei trebuie să aibă grijă de ele, adăugă el mai încet, ziua şi noaptea.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Ce vreau să spun! Mi se pare că mă exprim clar. Ziua şi noaptea. Ziua – aşa şi aşa; ziua e lumină şi sunt oameni. Dar noaptea, tocmai atunci să te aştepţi la necazuri.

1 „A, domnule paj!” (fr. În original).

Vă sfătuiesc să nu dormiţi noaptea şi să supravegheaţi, să supravegheaţi din toate puterile. Ţineţi minte: în livadă, noaptea, lângă fântână. Iată unde trebuie făcut de pază. O să-mi mulţumiţi.

Malevski începu să râdă şi-mi întoarse spatele. Probabil că el nu acorda o atenţie prea mare celor spuse mie; avea reputaţia unui mistificator de excepţie şi era renumit pentru abilitatea de a-i prosti pe oameni la balurile mascate, lucru la care contribuia din plin acea minciună aproape inconştientă de care era pătrunsă întreaga lui fiinţă… El voia numai să mă tachineze; dar fiecare cuvânt al lui se strecură ca o otravă prin venele mele. Sângele mi se urcă la cap. „A! Aşa, care vasăzică!” îmi spusei.

— Bine! Prin urmare, presimţirile mele de ieri au fost întemeiate! Prin urmare, nu degeaba am fost chemat spre livadă! Aşa ceva nu se poate întâmpla! exclamai cu voce tare şi mă lovii cu pumnul în piept, deşi, de fapt, nici nu ştiam ce nu se poate întâmpla.

„Poate chiar Malevski va binevoi să vină în livadă, îmi spusei (pe el, probabil, l-a luat gura pe dinainte – are curaj pentru aşa ceva), sau altcineva (gardul livezii noastre era foarte jos şi nu cerea prea mult efort pentru a-l sări), dar bine n-o să-i fie celui care-mi va ieşi în cale! Nu sfătuiesc pe nimeni să se întâlnească cu mine! O să demonstrez lumii întregi şi ei, trădătoarei”, (totuşi, o numeam trădătoare) „că ştiu să răzbun!”

M-am întors în camera mea, am scos din birou un briceag englezesc cumpărat nu cu mult timp în urmă, am pipăit tăişul ascuţit şi, cu sprâncenele încruntate, cu o hotărâre rece şi concentrată, l-am băgat în buzunar, ca şi cum nu era nicio minune pentru mine să fac asemenea treburi şi n-ar fi fost pentru prima oară. Inima mi

se urcase, cu răutate, până în gât şi împietrise. Până noaptea am stat aşa, încruntat şi cu buzele strânse, şi din când în când tot umblam înainte şi înapoi, strângând în buzunar briceagul care se încălzise şi pregătindu-mă pentru ceva groaznic. Acele senzaţii noi, nemaiîntâlnite, mă captivaseră şi mă înveseliseră aşa de tare, încât mă gândeam prea puţin la Zinaida însăşi. Mi se năzăreau de toate: Aleko, tânărul ţigan – „Încotro, frumosule tânăr? Culcă-te…” Iar mai apoi: „Doar eşti plin tot de sânge!… O, ce ai făcut?” „Nimic!” Am repetat cu un zâmbet dur: „Nimic!”

Tata nu era acasă; dar mămica, aflată de ceva vreme într-o stare aproape permanentă de iritare surdă, remarcă aerul meu sumbru şi la cină îmi spuse:

— Ce stai aşa botos, ca şoarecele în faţa crupelor?

Mă mulţumii să zâmbesc cu superioritate şi gândii: „Dacă ar şti ei!” Bătu ora unsprezece; mersei în camera mea, dar nu mă dezbrăcai. Aşteptam miezul nopţii. În cele din urmă, ceasul bătu.

— E timpul! îmi şoptii printre dinţi şi, încheiat până sus, cu mânecile suflecate, pornii spre livadă.

Îmi alesesem dinainte locul în care urma să fac de pază. În capătul livezii, acolo unde se afla gardul care despărţea posesiunile noastre de cele ale Zasekinilor, sprijinit de peretele comun, creştea un brad singuratic. Dacă stăteam sub crengile lui joase, dese, puteam vedea foarte bine, atât cât îmi permitea întunericul nopţii, ce se

întâmplă în jur; tot acolo cotea şi aleea care mi se părea mereu tainică: se unduia ca un şarpe pe lângă gardul care ducea spre chioşcul rotund din mijlocul salcâmilor. Ajuns la brad, mă lipii de trunchiul lui şi începui să stau de strajă.

Era o noapte la fel de liniştită ca şi în ajun, dar pe cer pluteau mai puţini nori şi contururile tufelor, chiar şi cele ale florilor înalte, se vedeau mai clar. Primele clipe de aşteptare fură obositoare, aproape groaznice. Eram gata de orice, dar mă întrebam cum să procedez. Oare să strig „Încotro? Stai! Spune cine eşti sau te aşteaptă moartea!” sau pur şi simplu să-l iau prin surprindere… Fiecare sunet, fiecare foşnet şi freamăt îmi părea semnificativ, neobişnuit… Mă pregăteam… Mă aplecasem în faţă… Dar trecu o jumătate de oră; sângele mi se potoli, se răci, gândul că fac totul degeaba, că sunt chiar puţin ridicol, că Malevski râsese de mine, începu să mi se strecoare în suflet. Îmi părăsii ascunzişul şi dădui roată întregii livezi. Ca un făcut, nicăieri nu se auzea nici cel mai mic zgomot; totul se liniştise; până şi câinele nostru dormea făcut colac lângă portiţă. Mă căţărai pe ruina serei, vedeam în faţa mea câmpul îndepărtat, îmi adusei aminte de întâlnirea cu Zinaida şi căzui pe gânduri…

Tresării… Mi se păru că aud scârţâitul unei uşi care se deschide, apoi trosnetul uşor al unei crenguţe rupte. Din două sărituri, coborâi de pe ruine şi împietrii în loc. Nişte paşi iuţi, uşori, dar precauţi se auzeau clar în livadă. Se apropiau de mine. „Uite-l… Uite-l, în sfârşit!” îmi trecea prin inimă. Scosei febril cuţitaşul din buzunar, îl

deschisei. Scântei roşii începură să mi se rotească în ochi. De groază şi răutate, părul începu să mi se ridice în creştet... Paşii se îndreptau spre mine – mă aplecai, pornii în întâmpinarea lor... Apăru un om... Doamne Dumnezeule! Era tatăl meu!

Imediat l-am recunoscut, deşi era învăluit tot într-o pelerină de culoare închisă şi îşi trăsese pălăria pe ochi. A trecut pe lângă mine în vârful picioarelor. Nu m-a remarcat, deşi nu eram ascuns de nimic, dar mă strânsesem şi mă zgribulisem aşa de tare, încât părea că mă făcusem una cu pământul. Othello cel gelos, gata de crimă, se transformase deodată într-un şcolar... Eram aşa de speriat de apariţia neaşteptată a tatii, că în primele clipe nici n-am remarcat de unde venea şi unde dispăruse. Abia când totul se liniştise din nou în jur m-am ridicat şi mi-am zis: „De ce umblă tata noaptea prin livadă?” De groază, am scăpat briceagul în iarbă, dar nici nu m-am mai apucat să-l caut: îmi era foarte ruşine. M-am trezit instantaneu. Când m-am întors acasă, m-am apropiat totuşi de băncuţa mea de sub tufa de soc şi am privit spre fereastra dormitorului Zinaidei. Geamurile mici, puţin curbate ale ferestrei se vedeau albăstrui, mate, în lumina slabă căzând din cerul nopţii. Deodată, lumina lor a început să se schimbe... În spatele lor – am văzut asta, am văzut clar – cineva lăsa încet, cu grijă, storurile alburii – erau coborâte până la pervaz. Şi au rămas aşa, nemişcate.

— Ce să fie asta? spusei cu voce tare, aproape involuntar, când mă trezii din nou în camera mea. E un vis, o întâmplare sau...

Presupunerile care îmi veneau deodată în minte erau aşa de noi şi de ciudate, că nici nu îndrăzneam să le cad pradă.

XVIII

De dimineaţă mă trezisem cu durere de cap. Emoţia din ajun dispăruse. Fusese înlocuită cu o nedumerire apăsătoare şi o tristeţe nemaiîntâlnită, ca şi cum ceva din mine murea.

— De ce arătaţi aşa, ca un iepuraş căruia i s-a extirpat o jumătate de creier? întrebă Luşin, întâlnindu-mă.

La micul dejun mă uitam cu coada ochiului ba la tata, ba la mama: el era liniştit, ca de obicei; ea, tot ca de obicei, era iritată pe ascuns. Aşteptam: poate că tata va începe să discute cu mine prieteneşte, cum se întâmpla uneori… Dar el nu mă alina nici cu mângâierea lui cotidiană, rece. „Să-i povestesc totul Zinaidei?…” mă întrebam. „Doar e totuna, între noi totul s-a terminat”. Mersei la ea, dar nu numai că nu-i povestit nimic, nici măcar nu reuşii să stau de vorbă cu ea, aşa cum aş fi vrut. La prinţesă venise în vacanţă de la Petersburg fiul ei, un cadet de vreo doisprezece ani; Zinaida mi-l încredinţă imediat pe fratele său.

— Uitaţi un tovarăş, dragul meu Volodia, spuse ea, (pentru prima dată îmi spunea aşa). Îl cheamă tot Volodia. Vă rog, îndrăgiţi-l; e încă o sălbăticiune, dar are inimă bună. Arătaţi-i grădina Neskucinîi, plimbaţi-vă cu el, luaţi-l sub protecţia dumneavoastră. Nu-i aşa că o să faceţi asta? Şi dumneavoastră sunteţi aşa de bun!

Îmi puse cu blândeţe mâinile pe umeri, iar eu mă pierdui de tot. Sosirea acelui băiat mă

transforma şi pe mine într-un copil. Îl priveam în tăcere pe cadetul care mă fixa la fel de tăcut. Zinaida începu să râdă în hohote şi ne împinse unul spre celălalt:

— Dar îmbrăţişaţi-vă odată, copii! Ne îmbrăţişarăm.

— Vreţi să vă duc în livadă? îl întrebai pe cadet.

— Dacă doriţi, domnule… răspunse el cu o voce răguşită, chiar de cadet.

Zinaida începu să râdă din nou… Apucai să remarc că niciodată faţa ei nu avusese culori atât de frumoase. Plecai însoţit de cadet. În livada noastră era un leagăn vechi. Aşezându-l pe scândura subţirică, începui să-i fac vânt. El stătea nemişcat, în uniforma lui nou-nouţă de postav gros, cu galoane late, aurii, şi se ţinea strâns de frânghii.

— Dar deschideţi-vă gulerul odată, îi spusei.

— Nu-i nimic, domnule, ne-am obişnuit, spuse el după ce tuşi.

Semăna cu sora lui; mai ales ochii îmi aminteau de ai ei. Îmi făcea plăcere să-i fiu de folos şi, în acelaşi timp, o tristeţe surdă îmi rodea inima. „Acum chiar că sunt un copil”, îmi ziceam, „dar ieri… „Îmi amintii unde scăpasem briceagul în ajun şi-l căutai. Cadetul mi-l ceru, apoi rupse o tulpină groasă de leuştean, ciopli din ea un fluier şi începu să cânte. Şi Othello cânta.

Dar seara ce mai plângea în braţele Zinaidei acelaşi Othello când, după ce îl căutase într-un colţ al livezii, îl întrebase de ce e aşa de trist. Lacrimile îmi izbucniseră cu atâta putere, încât

fata se speriase.

— Ce e cu dumneavoastră? Ce e cu dumneavoastră, Volodia? repetă ea, văzând că nu-i răspund şi că nu mă opresc din plâns. Vru chiar să-mi sărute obrazul umed. Dar eu mă răsucii şi-i şoptii printre lacrimi:

— Ştiu tot. De ce v-aţi jucat cu mine?... Ce nevoie aveaţi de iubirea mea?

— Sunt vinovată faţă de dumneavoastră, Volodia... recunoscu Zinaida. Of, sunt foarte vinovată... mai spuse ea şi îşi încleştă mâinile. Câte lucruri rele, întunecate, păcătoase sunt în mine... Dar acum nu mă joc cu dumneavoastră, vă iubesc. Dumneavoastră nici nu bănuiţi de ce şi cum... Totuşi, ce ştiţi?

Ce puteam să-i spun? Ea stătea în faţa mea şi se uita la mine, iar eu îi aparţineam cu totul, din cap până-n picioare, imediat ce mă privea... Un sfert de oră mai târziu, deja mă întreceam în fugă cu cadetul şi cu Zinaida; eu nu plângeam, râdeam, deşi pleoapele umflate de râs vărsau lacrimi. La gât, în loc de cravată, aveam legată o panglică de-a Zinaidei şi am strigat de bucurie când am reuşit s-o prind de talie. Ea făcea din mine ce voia.

XIX

Aş fi fost pus în mare încurcătură dacă ar fi trebuit să povestesc în detaliu ce se întâmplase cu mine în decursul săptămânii de după expediţia mea nocturnă. Era o vreme ciudată, febrilă, un fel de haos în care cele mai contradictorii sentimente, gânduri, suspiciuni, speranţe, bucurii şi suferinţe se învârtejeau ca un vifor; îmi era frică să privesc în sufletul meu, asta numai dacă un băiat de

şaisprezece ani poate s-o facă. Îmi era frică să dau socoteală pentru ceva; pur şi simplu mă grăbeam să petrec ziua până seara; iar noaptea dormeam… Uşurinţa copilărească mă ajuta. Nu voiam să ştiu dacă sunt iubit şi nu voiam să recunosc în faţa mea că nu sunt iubit; pe tata îl evitam, dar pe Zinaida nu puteam s-o evit… Prezenţa ei mă ardea ca focul… Dar ce rost avea să ştiu ce fel de foc e acela în care ardeam şi mă topeam? Îmi făcea plăcere să ard şi să mă topesc. Mă dedam tuturor impresiilor mele şi eram viclean faţă de mine, întorceam spatele amintirilor şi închideam ochii înainte de a presimţi ce se află dinaintea mea… Epuizarea aceasta probabil nu ar fi ţinut mult… O lovitură de trăsnet puse capăt la tot dintr-o lovitură şi mă aruncă într-o altă direcţie.

Odată, când mă întorceam la prânz dintr-o plimbare destul de lungă, am aflat cu uimire că voi lua masa singur, că tata a plecat şi mama nu se simte bine, că nu doreşte să mănânce şi s-a închis în dormitorul ei. După feţele valeţilor, am ghicit că se întâmplase ceva neobişnuit…

N-am îndrăznit să-i iau la întrebări, dar aveam un prieten, bufetierul Filipp, mare amator de versuri şi maestru al chitarei. M-am adresat lui. De la el am aflat că între tata şi mama avusese loc o scenă groaznică (în camera servitoarelor se auzea orice cuvinţel; s-au spus multe în franceză, dar camerista Maşa trăise cinci ani la o croitoreasă din Paris şi înţelegea tot); că măicuţa mea îi reproşa tatii că este infidel, că o cunoaşte pe domnişoara din vecini. Tata mai întâi s-a justificat, mai apoi a izbucnit şi, la rândul lui, a

spus un cuvânt aspru, cum ar veni, despre vârsta dumneaei, drept care măicuţa a început să plângă. Am aflat că măicuţa mai pomenise de poliţa care ar fi fost dată bătrânei prinţese şi a vorbit foarte urât despre ea şi despre domnişoară, şi că atunci tata o ameninţase.

— Dar tot necazul s-a întâmplat, continuă Filipp, din cauza unei scrisori anonime. Însă nu se ştie cine a scris-o; altfel, treburile astea nu ar fi ieşit la iveală. Nu era niciun motiv să se afle.

— Păi s-a întâmplat oare ceva? spusei eu cu greutate, în timp ce mâinile şi picioarele mi se răciră, iar ceva începu să-mi tremure în adâncul sufletului.

Filipp îmi făcu tainic cu ochiul.

— S-a întâmplat. Treburile astea nu se ascund, oricât de precaut ar fi fost de data asta tăicuţul dumneavoastră. De exemplu: trebuie totuşi să închiriezi o şaretă sau ceva… Nu te poţi descurca fără să apelezi la oameni.

L-am expediat pe Filipp şi m-am prăvălit în pat. Nu plângeam în hohote, nu am căzut pradă disperărăii; nu mă întrebam când şi cum de se întâmplaseră toate acestea; nu mă minunam, ca odinioară, cum de nu ghicisem mai demult, nici măcar nu protestam împotriva tatii.

Ceea ce aflasem era peste puterile mele: revelaţia aceea subită mă strivise… Totul se terminase. Toate florile mele fuseseră smulse dintr-odată şi zăceau în jurul meu, aruncate şi călcate în picioare.

XX

A doua zi, măicuţa a declarat că se mută în

oraş. Dimineaţa, tata s-a dus la ea în dormitor şi a stat multă vreme acolo. Nimeni nu a auzit ce i-a spus, dar măicuţa nu mai plângea; se liniştise şi ceruse de mâncare – totuşi, nu-şi făcea apariţia şi nu se răzgândise. Ţin minte că am hoinărit toată ziua, dar nu am intrat în livadă şi nu am aruncat niciodată nicio privire spre anexă, iar seara am fost martorul unei întâmplări uimitoare: tata îl scotea de braţ pe Malevski din salon în antreu şi, în prezenţa valetului, îi spuse rece:

— Acum câteva zile, Luminăţiei Tale i s-a arătat uşa într-o casă; n-o să intru acum cu dumneavoastră în detalii, dar am onoarea să vă raportez că dacă mai binevoiţi să veniţi la mine încă o dată, atunci o să vă arunc pe fereastră. Nu-mi place scrisul dumneavoastră.

Contele făcu o plecăciune, strânse din dinţi, se zburli şi dispăru. Începură pregătirile pentru mutarea în oraş, pe Arbat, unde era casa noastră. Tata probabil nu mai voia să rămână singur la casa de vacanţă; dar se vede că reuşise s-o convingă pe mama să nu facă scandal. Totul se făcea în linişte, fără grabă, măicuţa poruncise chiar să i se trimită plecăciuni prinţesei şi să i se transmită părerea de rău că, din cauza sănătăţii, n-o va putea vedea înainte de plecare. Eu hoinăream ca un nebun şi nu doream decât să se termine cât mai repede.

Un singur gând nu-mi ieşea din minte: cum putuse ea, o fată tânără, şi prinţesă pe deasupra, să facă un asemenea gest, ştiind că tatăl meu nu e un om liber, şi având posibilitatea să se căsătorească măcar cu Belovzorov, de exemplu? Oare ce spera ea? Cum de nu se temuse să-şi

distrugă viitorul? „Da”, îmi spuneam, „uite, asta da, iubire, asta da, pasiune, asta da, fidelitate…” Şi îmi adusei aminte de cuvintele lui Luşin: „E foarte plăcut să te sacrifici pentru alţii”. Cumva, reuşii să văd la una dintre ferestrele anexei o pată palidă… „Oare este faţa Zinaidei?” îmi trecu prin cap… Chiar aşa, era chipul ei. Nu rezistai. Nu mă puteam despărţi de ea fără să-i spun ultimul „adio”. Surprinsei momentul potrivit şi pornii spre anexă. În salon, prinţesa mă întâmpină cu salutul ei obişnuit, neglijent şi superficial.

— Ce-i, tăicuţă? De ce s-au agitat aşa de repede ai dumneavoastră? întrebă ea inspirând tutun pe nări.

Privind-o, inima mi se uşură. Cuvântul „poliţă”, pronunţat de Filipp, mă chinuia. Ea nu bănuia nimic… Cel puţin atunci aşa mi se părea. Zinaida apăru din camera vecină, îmbrăcată într-o rochie neagră, palidă, cu părul despletit. Mă luă în tăcere de mână şi mă duse la ea.

— V-am auzit vocea, începu ea, şi am ieşit imediat. Şi dumneavoastră vă e aşa uşor să ne părăsiţi, băiat rău?

— Am venit să-mi iau rămas-bun de la dumneavoastră, prinţesă, spusei eu, probabil pentru totdeauna. Poate aţi auzit că plecăm.

Zinaida mă ţintuia cu privirea.

— Da, am auzit. Mulţumesc că aţi venit. Credeam că n-o să vă mai văd. Să nu-mi purtaţi pică. Uneori v-am chinuit, dar nu sunt aşa cum vă imaginaţi. Se întoarse şi se lipi de fereastră. E-adevărat, nu sunt aşa. Ştiu că aveţi o părere proastă despre mine.

— Eu?

— Da, dumneavoastră… dumneavoastră.

— Eu? repetai trist şi inima începu să-mi tremure ca mai înainte, sub influenţa unui farmec nemaipomenit, inexprimabil. Eu? Vă rog să mă credeţi, Zinaida Aleksandrovna, orice aţi fi făcut, oricât m-aţi fi chinuit, o să vă iubesc şi o să vă ador până la capătul zilelor mele.

Ea se întoarse repede spre mine şi, după ce-şi deschise larg mâinile, îmi îmbrăţişă capul şi mă sărută apăsat şi fierbinte. Dumnezeu ştie pe cine căuta acest sărut lung, de despărţire, dar eu am profitat din plin de dulceaţa lui. Ştiam că nu se va mai întâmpla niciodată.

— Adio, adio, repetam eu.

Zinaida s-a smuls de lângă mine şi a plecat. Eu am ieşit. Nu sunt în stare să redau sentimentul cu care plecam. Nu aş fi vrut să se mai repete vreodată; dar m-aş fi considerat nefericit dacă nu l-aş fi încercat niciodată.

Ne-am mutat în oraş. Nu m-am despărţit repede de cele întâmplate, nu m-am apucat iute de lucru. Rana mea se cicatriza încet, dar nu aveam niciun resentiment faţă de tatăl meu. Dimpotrivă: parcă el crescuse în ochii mei… Psihologii n-au decât să explice cum ştiu această contradicţie. Odată mergeam pe bulevard şi, spre bucuria mea de nedescris, m-am ciocnit de Luşin. Îl îndrăgeam pentru felul lui de a fi, direct şi sincer, şi pentru amintirile pe care mi le stârnea. M-am aruncat spre el.

— Aha! făcu el şi încruntă sprâncenele. Dumneavoastră sunteţi, tinere! Ia arătaţi-vă. Încă

sunteţi galben, dar în ochi nu mai aveţi prostiile alea de odinioară. Arătaţi a om, nu a căţeluş de companie. Asta e bine. Ei, ce mai faceţi? Învăţaţi?

Oftai. Nu aveam chef să mint, dar mi-era ruşine să spun adevărul.

— Ei, nu-i nimic, continuă Luşin, nu vă sfiiţi. Lucrul cel mai important este să trăiţi normal şi să nu vă lăsaţi pradă pasiunilor. Căci unde este folosul în asta? Unde v-ar purta valul, tot rău o să fie; omul, chiar dacă stă pe piatră, e pe picioarele sale. Iar eu, uite, tuşesc… iar Belovzorov – aţi auzit?

— Ce să aud? Nu.

— A dispărut fără urmă; se spune că s-a dus în Caucaz. Să vă fie de învăţătură, tinere. Şi toată poanta numai pentru că oamenii nu ştiu să se despartă la timp, să rupă legăturile. Uite, dumneavoastră se pare că aţi scăpat cu bine. Aveţi grijă să nu cădeţi din nou în mreje. Rămas-bun.

„N-o să cad… „îmi spusei, „n-o s-o mai văd”. Dar mi-era sortit s-o mai văd o dată pe Zinaida.

XXI

Tata pleca în fiecare zi călare; avea un cal englezesc minunat, roşcat-cenuşiu, cu gât lung, subţire şi picioare zvelte, neobosit şi nărăvaş. Îl chema Electric. În afară de tata, nimeni nu-l putea călări. Odată, veni la mine bine dispus, lucru care nu se mai întâmplase de mult; se pregătea să plece şi deja îşi pusese pintenii. Începui să-l rog să mă ia cu el.

— Hai mai bine să jucăm capra, îmi răspunse tata, că n-o să poţi ţine pasul cu mine pe mârţoaga ta.

— O să pot; o să-mi pun şi eu pintenii.

— Ei, bine.

Am plecat. Aveam un căluţ ca pana corbului, cu păr lung, cu picioare solide şi destul de vioi. E adevărat, trebuia să călăresc din toate puterile când Electric mergea la trap, dar nu rămâneam în urmă. Nu mai văzusem un călăreţ ca tata: stătea în şa aşa de frumos şi degajat, încât ţi se părea că până şi calul simte asta şi se mândreşte cu el. Am trecut pe toate bulevardele, am fost şi la Devicie pole, am sărit peste câteva garduri (mai întâi mi-era frică să sar, dar tata dispreţuia oamenii sfioşi şi am încetat să mă mai tem), am trecut de două ori peste râul Moscova şi credeam că ne întoarcem acasă când, deodată, a cotit în direcţia vadului Krîmski şi a pornit de-a lungul malului. Am luat-o după el. Ajuns în dreptul unui morman de lemne vechi, a sărit cu grijă de pe Electric, mi-a poruncit şi mie să cobor şi, după ce mi-a dat frâiele calului său, a spus să-l aştept chiar acolo, lângă lemne, iar el a luat-o pe o străduţă şi a dispărut. Am început să merg în sus şi-n jos de-a lungul malului, trăgând după mine caii şi certându-l pe Electric, care îşi tot ridica din mers capul, se scutura, fornăia, necheza; când m-am oprit, ba scormonea pământul cu copita, ba, şuierând, muşca de gât mârţoaga mea. Într-un cuvânt, se purta ca un răsfăţat *pur sang*. Tata tot nu venea. Dinspre râu se simţea un miros neplăcut de umezeală.

Începu încetişor o ploaie mică şi împestriţă cu pete mici, negre, lemnele cenuşii, de care mă săturasem aşa de tare şi în preajma cărora tot

umblam. Mă cuprinse melancolia, dar tata tot nu venea. Nu ştiu ce gardian finlandez şi el cenuşiu din cap până-n picioare, cu un chivăr uriaş, vechi, sub formă de oală şi cu halebardă (ce rost avea ca gardianul să se afle pe malul râului Moscova!) se apropie şi, după ce-şi întoarse spre mine faţa bătrână, ridată, mă întrebă:

— Ce faceţi aici cu caii, boiernaşule? Haideţi să-i ţin eu.

Nu-i răspunsei; îmi ceru tuturn. Ca să scap de el (mai ales că mă chinuia nerăbdarea), făcui câţiva paşi în direcţia în care dispăruse tata; apoi mersei până la capătul străduţei, dădui colţul şi mă oprii. Pe stradă, la patruzeci de paşi de mine, în faţa ferestrei deschise a unei case de lemn, tata stătea cu spatele la mine; se sprijinea cu pieptul de pervaz, iar în căsuţă, acoperită până la mijloc de draperie, stătea o femeie într-o rochie de culoare închisă şi vorbea cu tata. Femeia aceea era Zinaida.

Înlemnii. Recunosc, nu mă aşteptam la aşa ceva. Primul meu gest fu să fug. „Tata o să se uite”, îmi spusei, „şi sunt pierdut…” Dar mă opri un sentiment ciudat, mai puternic decât curiozitatea, mai puternic chiar decât gelozia, mai puternic ca groaza. Începui să privesc, făceam eforturi să trag cu urechea. Se părea că tata insista asupra unui lucru. Zinaida nu era de acord. Văd ca acum faţa ei, tristă, serioasă, frumoasă şi cu o urmă imposibil de redat de ataşament, tristeţe, iubire şi un fel de disperare – nu pot găsi un alt cuvânt. Ea rostea vorbe scurte, nu-şi ridica privirea şi doar zâmbea, supusă şi încăpăţânată.

După unul dintre acele zâmbete o recunoscui pe Zinaida mea de odinioară. Tata ridică din umeri şi îşi aşează pălăria pe cap, gest care la el era mereu un semn de nerăbdare... Apoi se auziră cuvintele: *Vous devez vous séparer de cette...1* Zinaida se îndreptă şi întinse mâna... Deodată, sub ochii mei se întâmplă ceva incredibil: pe neaşteptate, tata ridică cravaşa cu care îşi scutura praful de pe poalele surtucului şi se auzi o lovitură tăioasă pe acea mână dezgolită până la cot. Abia mă abţineam să strig, dar Zinaida tresări, îl privi tăcută pe tata şi, ducându-şi încet mâna la buze, sărută urma roşie de pe ea. Tata azvârli cravaşa într-o parte şi, după ce urcă repede scările pridvorului, dădu buzna în casă... Zinaida se întoarse şi, cu mâinile întinse şi capul plecat, se îndepărtă şi ea de la fereastră.

Cu răsuflarea tăiată de spaimă, cu o groază nedumerită în inimă, m-am năpustit înapoi şi, după ce am ieşit din străduţă, cât pe ce să-l scap pe Electric, m-am întors pe malul râului. Nu puteam pricepe nimic. Ştiam că tatăl meu rece şi reţinut avea uneori crize de nebunie, şi totuşi nu puteam înţelege deloc cele văzute... Dar am simţit imediat că, oricât aş trăi, nu voi putea uita niciodată

1 „Trebuie să vă despărţiţi de această...” (fr. În original).

acea mişcare, privirea şi zâmbetul Zinaidei; simţeam că imaginea ei, acea nouă imagine care apăruse în faţa mea, se întipărise pentru totdeauna în amintirea mea. Priveam absent spre râu.

— Ei, ce faci, dă-mi calul! se auzi din spate vocea tatălui meu.

Îi dădui mecanic frâul. Încălecă pe Electric… Calul înfrigurat se ridică în două picioare şi sări în faţă cam un metru… Dar în curând tata îl îmblânzi. Îi înfigea pintenii în burtă şi-l lovea cu pumnul pe gât…

— Ei, dacă nu am cravaşă, bolborosi el.

Îmi adusei aminte de şuieratul recent, de lovitura acelei cravaşe şi mă cutremurai.

— Ce-ai făcut cu ea? îl întrebai pe tata după un timp. Tata nu-mi-răspunse şi porni înainte. Îl ajunsei din urmă. Voiam neapărat să-i văd faţa.

— Te-ai plictisit fără mine? făcu el printre dinţi.

— Puţin. Unde ţi-ai scăpat cravaşa? îl întrebai din nou.

Tata se uită repede la mine.

— Nu am scăpat-o, spuse el. Am aruncat-o. Căzând pe gânduri, şi-a lăsat capul în jos. Şi atunci, pentru prima şi poate ultima oară, am văzut câtă tandreţe şi câtă părere de rău pot exprima trăsăturile lui severe. A pornit din nou mai departe şi nu l-am mai putut ajunge; am sosit acasă la un sfert de oră în urma lui.

„Uite, asta este iubirea”, îmi spuneam din nou, stând noaptea la biroul meu pe care deja începuseră să apară caiete şi cărţi. „Asta este pasiune!… Cum să nu te indignezi, cum să înduri o lovitură din orice motiv!… Din partea mâinii dragi! Dar se vede că se poate, dacă iubeşti… Iar eu… eu îmi imaginam…”

Ultima lună m-a îmbătrânit foarte mult şi

iubirea mea, cu toate emoţiile şi suferinţele ei, mi se părea până şi mie ceva mărunt, copilăresc şi neînsemnat faţă de acel altceva încă necunoscut despre care abia puteam ghici şi care mă speria, aşa cum te sperie o faţă necunoscută, frumoasă, dar îngrozitoare, pe care degeaba te sileşti s-o distingi în penumbră…

Am avut un vis ciudat şi groaznic chiar în noaptea aceea. Mi se părea că într-o cameră mică şi întunecoasă… tata stătea cu cravaşa în mână şi bătea din picioare; într-o colţ se ghemuise Zinaida, şi nu pe mână, ci pe frunte avea o dungă roşie… Iar în spatele lor se ridica Belovzorov, plin de sânge, îşi deschidea buzele palide şi îl ameninţa mânios pe tata.

Peste două luni am intrat la Universitate, iar peste jumătate de an tata a murit (de apoplexie) la Petersburg, unde tocmai se mutase cu mama şi cu mine. Cu câteva zile înainte de moartea lui a primit o scrisoare de la Moscova, care l-a tulburat extrem de mult… S-a dus să o roage ceva pe măicuţa şi – se spunechiar a început să plângă. El, tatăl meu! Chiar în dimineaţa zilei în care a făcut congestia începuse o scrisoare în franceză adresată mie: „Fiule”, îmi scria el, „să te temi de iubirea femeilor, să te temi de fericirea aceasta, de otrava aceasta… „După moartea lui, măicuţa a trimis o sumă destul de mare de bani la Moscova.

XXII

Trecuseră cam patru ani. Tocmai ce absolvisem Universitatea şi nu ştiam încă prea bine ce trebuie să fac, la ce uşă să bat; deocamdată hoinăream fără nicio treabă. Într-o

seară îl întâlnii la teatru pe Maidanov. Reuşise să se căsătorească şi să intre în serviciu; dar nu-l găseam schimbat. Se entuziasma la fel de inutil şi tot la fel de repede îşi pierdea avântul.

— Ştiţi, îmi spuse, de fapt doamna Dolskaia e aici.

— Care doamnă Dolskaia?

— Oare aţi uitat? Fosta prinţesă Zasekina, de care am fost toţi îndrăgostiţi, şi dumneavoastră la fel. Mai ţineţi minte, la casa de vacanţă de lângă Neskucinîi?

— S-a căsătorit cu Dolski?

— Da.

— Şi este aici, la teatru?

— Nu, la Petersburg. A venit aici zilele astea; se pregăteşte să plece în străinătate.

— Ce fel de om e soţul ei? întrebai.

— Un băiat minunat, cu stare. Un funcţionar moscovit. Înţelegeţi, după povestea aceea… dumneavoastră trebuie că ştiţi totul foarte bine (Maidanov zâmbi cu subînţeles)… nu i-a fost aşa de uşor să facă o partidă. Au fost urmări… Dar, cu inteligenţa ei, orice e posibil. Duceţi-vă la ea: o să se bucure să vă vadă. S-a făcut şi mai frumoasă.

Maidanov îmi dădu adresa Zinaidei. Ea trăsese la hotelul Demut. Vechi amintiri începură să freamăte în mine… Îmi dădui cuvântul ca a doua zi să-mi vizitez fosta „pasiune”. Dar aveam nişte treburi; trecu o săptămână, trecu a doua şi, când în sfârşit pornii spre hotelul Demut şi întrebai de doamna Dolskaia, aflai că murise subit cu patru zile în urmă, la naştere.

Parcă mă înţepase ceva în inimă. Gândul că

aş fi putut s-o văd şi nu o văzusem, şi nu aveam s-o mai văd niciodată, gândul acela amar se înfipse în mine cu toată forţa unui reproş de nespus. „A murit!” repetam privindu-l tâmp pe portar. Ieşii încet şi pornii, fără să ştiu unde mă duc. Tot trecutul ieşise la suprafaţă şi mi se arăta în faţa ochilor. Şi uite cum se încheiase, uite cum sfârşise, grăbită şi tulburată, acea viaţă tânără, pătimaşă, strălucită! Meditam la asta, îmi imaginam trăsăturile dragi, ochii aceia, buclele acelea într-o cutie îngustă, în întunericul umed de sub pământ, chiar acolo, în apropierea mea, încă viu, şi poate la câţiva paşi de tatăl meu... Mă gândeam la toate acestea, îmi încordasem imaginaţia, dar, de fapt.

Din buze indiferente am auzit vestea morţii şi am primit-o indiferent1

răsuna în sufletul meu. O, tinereţe, tinereţe! Ţie nu-ţi pasă de nimic, parcă ai la degetul mic toate comorile universului, până şi durerea te amuză, până şi tristeţea ţi se potriveşte, eşti încrezătoare în tine şi obraznică. Spui: „Numai eu trăiesc, ia priviţi!” Dar zilele fug şi dispar fără urmă sau număr, şi totul se topeşte în tine, precum ceara la căldura soarelui, precum neaua... Şi poate că toată taina frumuseţii tale constă nu în posibilitatea de a face orice, ci în posibilitatea de a crede că vei face tot; constă

1 Versuri de A.S. Puşkin.

tocmai în faptul că-ţi iroseşti în vânt forţele pe care n-ai putea să le foloseşti pentru altceva, în faptul că fiecare dintre noi, fără glumă, se consideră un cheltuitor şi crede, tot fără glumă, că are dreptul să spună: „O, ce aş fi făcut dacă nu aş

fi pierdut timpul de pomană!”

Aşa şi eu… Ce speram, ce aşteptasem, ce viitor bogat prevăzusem, când abia dacă petrecusem cu un singur oftat, cu o singură senzaţie de durere fantoma primei mele iubiri apărute pentru o clipă?

Dar degeaba cârtesc împotriva mea. Nici atunci, pe acele vremuri uşuratice ale tinereţii, nu am rămas surd la vocea tristă care ajungea până la mine, la sunetul solemn răzbătând de dincolo de mormânt. Ţin minte: la câteva zile de la moartea Zinaidei, eu, din proprie dorinţă, am fost prezent la moartea unei bătrâne sărace, care trăia în aceeaşi casă cu noi. Acoperită de zdrenţe, întinsă pe nişte scânduri tari, cu un sac tras peste cap, se sfârşise greu, cu mare efort. Toată viaţa ei trecuse într-o luptă amară cu nevoile de fiecare zi; nu cunoscuse bucurii, nu gustase din mierea fericirii – s-ar zice că ar fi trebuit să se bucure de moarte, de libertatea ei, de liniştea ei. Dar trupul ei bătrân încă se mai încăpăţâna, pieptul ei încă se mai ridica chinuitor sub mâna îngheţată care îl apăsa: „Doamne, iartă-mi păcatele”. Şi abia odată cu ultima sclipire de conştiinţă dispăruse din ochii ei spaima şi groaza sfârşitului. Şi ţin minte ca acum că pe patul de moarte al acelei bătrâne a început să mi se facă groază pentru Zinaida, şi am vrut să mă rog puţin pentru ea, pentru tata şi pentru mine.

1860

nefericita

— …Da, da, începu Piotr Gavrilovici, tare grele zile au mai fost… şi n-aş mai fi vrut să mi le

readuc în minte… Dar v-am dat cuvântul; va trebui să povestesc tot. Ascultaţi.

I

Trăiam pe atunci (în iarna anului 1835) la Moscova, la mătuşica, sora bună a răposatei mele măicuţe. Aveam optsprezece ani: tocmai trecusem din anul doi în anul trei la Facultatea de Litere (pe atunci aşa se numea) de la Universitatea din Moscova. Mătuşica mea era o femeie liniştită şi blândă, o văduvă. Locuia într-o casă mare de lemn, pe Ostojenka, foarte călduroasă, cum presupun că nu găseşti în altă parte în afara Moscovei, şi aproape că nu se vedea cu nimeni: stătea de dimineaţa până seara în salon cu două însoţitoare, bea ceai de plante, făcea pasienţe şi, din când în când, poruncea să se ardă substanţe aromate. Însoţitoarele dădeau fuga în antreu, peste câteva minute un servitor bătrân, în livrea, aducea un lighean de aramă cu un snop de mentă pus pe o cărămidă încinsă şi, după ce păşea grăbit pe preşurile înguste, o stropea cu oţet. Aburul alb îi inunda faţa ridată, omul se încrunta şi se trăgea deoparte, iar canarii din sufragerie începeau să cârâie tare, iritaţi de şuieratul plantei care ardea.

Mătuşica mă iubea foarte tare şi mă răsfăţa. Eram singur pe lume. Pusese întregul antresol la dispoziţia mea. Camerele mele erau mobilate destul de elegant, deloc studenţeşte: în dormitor se lăfăiau nişte draperii roz şi un baldachin din muselină cu pamponaşe bleu se înălţa deasupra patului. Recunosc, acele pamponaşe mă cam deranjau: după mine, asemenea „delicateţuri” m-ar fi coborât în ochii colegilor. Şi aşa mă numeau

„domnişoară de pension”: nu puteam nicidecum să mă forţez să fumez. Învăţam prost, ce să ne mai ascundem după degete, mai ales la începutul anului. Umblam mult. Mătuşica îmi dăruise o sanie mare, de general, cu o acoperitoare din blană de urs şi doi cai mici, bine hrăniţi. Vizitam rar casele „nobile”, dar la teatru mă simţeam ca la mine acasă şi mâncam o mulţime de plăcinte pe la cofetării. Cu toate acestea, nu-mi permitea niciun fel de lucruri necuviincioase şi aveam o viaţă modestă, *en jeune homme de bonne maison.1* Pentru nimic în lume nu aş fi fost de acord să o supăr pe buna mea mătuşică; în plus, şi sângele îmi curgea destul de liniştit prin vene.

1 „Ca un tânăr de familie bună” (fr. În original).

II

De la o vârstă fragedă făcusem o pasiune pentru şah; nu aveam nici cea mai mică idee despre teorie, dar jucam bine. Odată, în cafenea, am fost martorul unei îndelungate partide de şah între doi jucători, dintre care unul, un tânăr blond de vreo douăzeci şi cinci de ani, mi se părea iscusit. Partida se încheiase în favoarea lui; i-am propus să se înfrunte şi cu mine. A acceptat… şi timp de o oră m-a făcut praf, în glumă, de trei ori la rând.

— Aveţi înclinaţie pentru şah, spuse el cu voce respectuoasă, probabil după ce observase suferinţa orgoliului meu, dar nu ştiţi deschiderile. Trebuie să citiţi o cărţulie, pe Allheyer sau Petrov.

— Credeţi? Dar de unde pot să fac rost de cartea asta?

— Veniţi la mine, o să v-o dau.

S-a prezentat şi a spus unde locuieşte. A doua zi m-am dus la el, iar peste o săptămână eram aproape nedespărţiţi.

III

Noua mea cunoştinţă se numea Aleksandr Davâdovici Fustov. Trăia cu mama lui, o femeie destul de bogată, soţia unui consilier de stat1, într-o anexă separată, în libertate deplină, aşa cum trăiam şi eu la mătuşica. Avea o slujbă la ministerul Curţii. M-am ataşat de el în mod sincer. În viaţa mea n-am întâlnit un tânăr mai „simpatic”. Totul la el era drăguţ şi atrăgător: silueta zveltă, mersul, vocea şi mai ales faţa subţire, cu nişte ochi aurii-azurii, cu un nas mic, elegant, parcă lipit cu cochetărie, cu un zâmbet invariabil blând pe buzele purpurii, cu buclele uşoare ale părului moale deasupra frunţii oarecum înguste, albe ca zăpada. Caracterul lui Fustov se distingea printr-o uniformitate extraordinară şi printr-un fel de atitudine prietenoasă plăcută, reţinută; niciodată nu cădea pe gânduri, era mereu mulţumit de tot; însă nu se entuziasma din orice. Îl ofensa orice exces, chiar şi în cazul unui sentiment bun. „Este groaznic, este groaznic”, spunea el într-un asemenea caz, chircindu-se uşor şi mijindu-şi ochii aurii. Şi cât de uimitori erau ochii lui Fustov! Exprimau mereu implicare, bunăvoinţă şi chiar ataşament. Abia în ultima vreme remarcasem că expresia lor depindea numai de forma lor neobişnuită, că ea

1 Funcţionar de rangul cinci, unul dintre cele mai înalte obţinute de funcţionarii statului rus.

Ultimul din tabel, cel inferior, este paisprezece.

nu se schimba nici când mânca supă sau fuma o ţigară. Acurateţea lui era pentru noi proverbială. E adevărat, o bunică de-a lui fusese nemţoaică. Natura îl înzestrase cu tot felul de calităţi. Dansa minunat, călărea extrem de elegant şi înota de minune, făcea tâmplărie, ascuţea, lipea, împletea, sculpta figurine, desena în acuarelă un buchet de flori sau pe Napoleon în profil, în uniformă azurie, cânta cu sentiment la citeră, ştia o mulţime de scamatorii cu cărţile de joc şi altele, şi avea cunoştinţe serioase de mecanică, fizică şi chimie, dar toate moderate. Numai cu limbile străine nu-i mersese: chiar şi în franceză se exprima destul de prost. De fapt, vorbea puţin, iar în conversaţiile noastre studenţeşti participa mai ales prin moliciunea animată a privirii şi zâmbetului. Fără îndoială că Fustov plăcea incontestabil sexului frumos, dar despre chestiunea aceasta, extrem de importantă pentru tineri, nu-i plăcea să intre în detalii şi merita pe deplin porecla dată de colegii lui, „Modestul Don Juan”. Nu mă uimea Fustov; nu avea de ce să te uimească, însă mie îmi plăcea starea lui de spirit, deşi în realitate se exprima numai prin faptul că tot timpul mă accepta în preajma sa. Viaţa lui mergea ca pe roate. Mama, fraţii, surorile, mătuşile, unchii – toţi îl adorau, trăia cu toţii într-o armonie neobişnuită şi se bucura de reputaţia unei rude exemplare.

IV

Odată mersesem la el destul de devreme şi nu îl găsisem în birou. Mă strigă din camera

vecină: fornăitul şi clipocitul se auzeau de acolo. În fiecare dimineaţă, Fustov se uda cu apă rece şi apoi, cam un sfert de oră, făcea exerciţii de gimnastică în care atinsese o măiestrie remarcabilă. Nu avea preocupări suplimentare pentru sănătatea trupului său, dar nu uita de cele necesare. („Nu uita de tine, nu te emoţiona, munceşte moderat!” era deviza lui.) Fustov încă nu se ivise, dar uşa exterioară a camerei în care mă aflam fu dată de perete şi intră un om de vreo cincizeci de ani, în uniformă, vânjos, solid, cu nişte ochi lăptos-alburii pe faţa roşiatică şi o adevărată cuşmă de păr cărunt, creţ. Omul se opri, se uită la mine, deschise larg gura lui mare şi, după ce începu să râdă în hohote, cu un râs metalic, se lovi cu palma în spate, peste pulpă, în acelaşi timp ridicând piciorul.

— Ivan Demianâci? întrebă prietenul meu din spatele uşii.

— Chiar el, răspunse cel care intrase. Dar dumneavoastră ce faceţi? Vă faceţi toaleta? La treabă! La treabă! (Vocea omului care se numea Ivan Demianâci suna, ca şi râsul lui, cumva metalic.) Am venit la frăţiorul dumneavoastră să fac lecţii; dar el, cum ştiţi, a răcit, tot strănută. Nu poate să lucreze. Şi uite, am trecut deocamdată pe la dumneavoastră, să mă încălzesc.

Ivan Demianâci începu să râdă cu acelaşi râs ciudat, se lovi din nou cu zgomot peste pulpă şi, după ce scoase din buzunar o batistă cadrilată, îşi suflă sonor nasul, rotindu-şi ochii furios, iar după ce scuipă în batistă, exclamă cu voce tare:

— Pfuiii!

Fustov intră în cameră şi, după ce ne dădu mâna amândurora, ne întrebă dacă ne cunoaştem.

— În niciun caz, domnule, bubui Ivan Demianâci imediat. Un veteran din opt sute doisprezece nu are onoarea asta!

Fustov mă prezentă întâi pe mine, apoi, arătând spre „veteranul din opt sute doisprezece”, îl introduse:

— Ivan Demianâci Rätsch, profesor… de tot felul de materii.

— Chiar aşa, chiar aşa, de tot felul de materii, spuse domnul Rätsch. Dacă te gândeşti, ce nu am predat eu, şi chiar acum predau! Şi matematică, şi geografie, şi statistică, şi contabilitate italiană, ha, ha, ha, ha! Şi muzică! Vă îndoiţi, stimate domn? se aplecă el deodată spre mine. Întrebaţi-l pe Aleksandr Davidâci cum mă disting eu la fagot? În caz contrar, cum aş fi fost eu unul din Boemia, adică un ceh? Da, domnule, sunt ceh, şi patria mea e vechea Pragă! Apropo, Aleksandr Davidâci, cum de nu v-am văzut aşa de multă vreme? Am fi cântat un ducţel… ha, ha! Pe bune!

— Trei zile nu am fost acasă, Ivan Demianâci, zise Fustov.

— Păi asta chiar că e mult, ha, ha!

Când domnul Rätsch râdea, ochii lui albi parcă alergau ciudat şi neliniştit dintr-o parte în alta.

— După cum văd, tinere, vă minunaţi de comportamentul meu, se întoarse el iarăşi spre mine. Dar asta numai din pricină că nu cunoaşteţi complexitatea mea. O să vă interesaţi despre mine

la bunul nostru Aleksandr

Davidâci. Ce-o să vă spună? O să vă spună că bătrânul Rätsch este un om simplu, un rusnac, deşi nu prin naştere, ci prin spirit, ha, ha! La botez am fost numit Johann Dietrich, dar porecla mea e Ivan Demianov! Ce-i în guşă, şi-n căpuşă; cum se spune, am sufletul în palmă, nu mă pricep la ceremonii de-astea şi nici nu vreau să aud de ele! Să le ia naiba! Să treceţi pe la mine seara, cândva, o să vedeţi şi dumneavoastră. Şi muierea mea – adică nevasta – e la fel de simplă; o să ne facă de mâncare de tot felul, o să ne coacă… mare poznă! Aleksandr Davidâci, adevăr spun?

Fustov se mulţumi să zâmbească, iar eu tăcui.

— Nu dispreţuiţi un bătrân, treceţi pe la mine, continuă domnul Rätsch. Dar acum… (Scoase un ceas mare de argint din buzunar şi-l duse la ochiul holbat.) Presupun că e mai bine să plec. Mă aşteaptă un alt puişor… Pe ăsta, dracu' ştie ce-l mai învăţ… Mitologie, vezi Doamne! Şi locuieşte şi aşa de departe, mama lui, tocmai la Krasnie vorota! Tot aia e: o s-o pornesc frumuşel pe jos; bine că frăţiorul dumneavoastră a dat chix, că aşa moneda de cinci altâni1 pentru vizitiu este întreagă, a rămas în pungă! Ha, ha! Vă cerem iertare, monseurpane2, *de zo-baczeniaP* Iar dumneavoastră, tinere domn, să veniţi… Cum aşa? … Neapărat trebuie să cântăm un ducţel! strigă domnul Rätsch din antreu, punându-şi galoşii cu zgomot, iar râsul lui metalic se auzi o ultimă oară.

1 Monedă tradiţională rusă, cu valoarea nominală de 3 copeici.

2 Formă denaturată, alcătuită din franţuzescul *Monsieur* şi *pan* –” domn” (poloneză, în original).

3 „La revedere!” (poloneză în original).

V

— Cine mai e şi omul ăsta ciudat? îl întrebai pe Fustov, care trecuse deja la strungul de tâmplărie. Chiar e străin? Vorbeşte ruseşte cu atâta vioiciune.

— E străin; numai că s-a stabilit în Rusia de vreo treizeci de ani. L-a adus din străinătate vreun prinţ, prin 1802 sau aşa ceva… în calitate de secretar… Mai degrabă cred că în calitate de valet. Dar chiar că în rusă se exprimă foarte vioi.

— Aşa de fluent, cu asemenea întorsături şi înfloriturі, adăugai eu.

— Ei, da. Numai că este cam artificial. Aşa sunt toţi germanii ăştia rusificaţi.

— Păi el e ceh.

— Nu ştiu; poate. Cu soţia vorbeşte nemţeşte.

— Dar de ce se laudă că e veteran din 1812? Ce, a luptat în armată ca voluntar?

— Ce voluntar? A rămas la Moscova în timpul incendiului şi şi-a pierdut toată averea… Asta e toată armata lui.

— Păi, de ce a rămas la Moscova? Fustov nu se oprea din ascuţit.

— Dumnezeu ştie! Am auzit că ar fi fost un spion de-al nostru: dar probabil sunt vorbe în vânt. Însă este adevărat că a primit de la stat despăgubire pentru pierderile sale.

— Poartă un frac de uniformă… Prin urmare,

este angajat?

— Da. Este profesor la corpul de cadeţi. Este consilier de curte.1

— Cine este soţia lui?

— O nemţoaică de aici, o fată de cârnăţar… de măcelar…

— Şi te duci des pe la el?

— Mă duc.

— Şi e vesel la ei?

— Destul de vesel.

— Are copii?

— Are. Trei de la nemţoaică şi de la prima soţie un fiu şi-o fiică.

— Şi câţi ani are fata mai mare?

— Vreo douăzeci şi cinci.

Mi se păru că Fustov se aplecase şi mai mult peste strung şi că roata începuse să se rotească mai repede şi să urle mai tare în loviturile ritmice ale picioarelor lui.

— E frumoasă?

— Depinde de gust. Are o faţă minunată, de fapt, toată… e o persoană remarcabilă.

„Aha!” Fustov continua să lucreze cu mare râvnă şi, la următoarea mea întrebare, răspunse numai cu un mârâit. „Va trebui să facem cunoştinţă!” îmi spusei.

1 Funcţionar de rangul şapte.

VI

Peste câteva zile, seara, am fost împreună cu Fustov la domnul Rätsch. Locuia într-o casă de lemn cu o curte şi o livadă mare, pe străduţa Krivoi de lângă bulevardul Precistenki. A ieşit la noi în antreu şi, după ce ne-a întâmpinat cu

hohotul lui răsunător şi cu larmă, ne-a condus imediat în sufragerie, unde m-a prezentat unei doamne corpolente, într-o rochie strâmtă de camlot, Eleonora Karpovna, soţia lui. Probabil Eleonora Karpovna s-a remarcat la prima tinereţe prin ceea ce francezii numesc, nu se ştie de ce, „frumuseţea diavolului”, adică prin prospeţime; dar când am făcut cunoştinţă cu ea, în faţa ochilor mi s-a înfăţişat involuntar o bucată frumoasă de carne de vită abia pusă de măcelar pe tejgheaua îngrijită de marmură. Am folosit nu fără intenţie cuvântul „îngrijit”: nu numai gospodina însăşi părea un model de curăţenie, ci totul în jurul ei, totul în casă strălucea şi sclipea aşa de tare: totul era frecat, călcat, spălat cu săpun; samovarul de pe masa rotundă lucea ca jarul; draperiile de la fereastră, şerveţelele plesneau din cauza apretului, la fel şi rochiţele şi cămă-şuţele celor patru copii ai domnului Rätsch, care se aflau de faţă. Nişte bondoci voinici, bine hrăniţi, semănând extrem de bine cu mama, având feţe puternice, butucănoase, cu vârtejuri de păr la tâmple şi degete asemenea unor cioturi roşii. Toţi patru aveau nasurile puţin turtite, mari, ca nişte buze umflate, şi ochişori de un ce-nuşiu-deschis.

— Uite şi garda mea! exclamă domnul Rätsch punându-şi mâna grea pe rând pe capetele copiilor. Kolia, Olia, Saşka şi Maşka! Ăsta are opt, asta şapte, el patru şi ea fix doi ani! Ha, ha, ha! După cum binevoiţi să vedeţi, eu şi soţia nu ne pierdem timpul. Nu-i aşa, Eleonora Karpovna?

— Păi mereu spuneţi asta, zise Eleonora Karpovna şi se întoarse cu spatele.

— Şi tuturor puişorilor mei le-am dat nume ruseşti! continuă domnul Rätsch. Te pomeneşti că o să fie botezaţi şi în credinţa grecească! Ei, Doamne! Am o femeie slavă, să mă ia dracu’ de tot, deşi are sânge nemţesc! Eleonora Karpovna, sunteţi slavă?

Eleonora Karpovna se supără.

— Sunt soţie de consilier de curte, iată ce sunt! Şi, prin urmare, sunt doamnă rusoaică, şi tot ce-o să spuneţi acum…

— Adică ea iubeşte Rusia, nevoie mare! o întrerupse Ivan Demianâci. Parcă e un cutremur, ha, ha!

— Ei, şi ce-i cu asta? continuă Eleonora Karpovna. Şi, desigur, iubesc Rusia, pentru că unde altundeva aş fi putut primi un titlu de nobil? Şi copiii mei o să fie acum nobili! Kolia, *sitze ruhig mit den Fussen*! *1*

Rätsch dădu din mână a lehamite în direcţia ei.

— Ei, prinţesa lui Sumbek, linişteşte-te! Dar unde este „nobilul” Viktorka? Mă rog, bântuie pe unde să ni

1 „Stai liniştit, nu mai da din picioare!” (germ. În original).

mereşte! Acum o să sară el pe inspector! O să-i frece el ridichea! *Das ist Bummler*, *Victor*! *1*

— *Dem Victor kann ich nicht kommandieren*, Ivan Demianâci. *Sie wissen wohl*! *2* mârâi Eleonora Karpovna.

Mă uitai la Fustov, ca şi cum aş fi dorit să aflu de la el ce îl determinase, la urma urmei, să viziteze asemenea oameni… Dar în acea clipă în

cameră intră o fată înaltă, într-o rochie neagră, chiar fiica mai mare a domnului Rätsch, despre care vorbise Fustov... Înţelesei motivul vizitelor prietenului meu.

1 „Victor este aşa de chefliu!” (germ. În original).

2 „Lui Victor nu-i pot porunci, ştiţi asta foarte bine!” (germ. În original).

VII

Ţin minte că la un moment dat, Shakespeare vorbeşte despre „un porumbel alb într-un stol de ciori negre”; o asemenea impresie mi-a făcut fata care intrase: între lumea care o înconjura şi ea existau atât de puţine lucruri în comun: parcă şi ea era pe ascuns nedumerită şi se minuna în ce fel nimerise acolo. Toţi membrii familiei domnului Rätsch arătau ca nişte oameni sănătoşi, mulţumiţi de sine şi bonomi; faţa ei frumoasă, dar deja ofilită, purta amprenta plictiselii, mândriei şi a unei firi bolnăvicioase. Ceilalţi, nişte plebei evidenţi, se comportau firesc, chiar grobian, dar simplu. O nelinişte melancolică se citea în întreaga ei făptură, fără îndoială aristocratică. În exteriorul ei nu se remarca acea structură tipică rasei germane: semăna mai degrabă cu cei născuţi în sud. Părul negru, extrem de des, fără niciun fel de strălucire, ochii cufundaţi în orbite, tot negri şi opaci, dar minunaţi, o frunte mică, bombată, un nas acvilin, paloarea verzuie a pielii netede, un fel de linie tragică în jurul buzelor subţiri şi pe obrajii uşor rotunjiţi, ceva tăios şi în acelaşi timp neajutorat în mişcări, eleganţă fără graţie... în Italia, toate acestea nu mi s-ar fi părut aşa de

neobişnuite, dar în Moscova, lângă bulevardul Precistenski, pur şi simplu m-au uimit! M-am ridicat de pe scaun când a intrat în cameră: mi-a aruncat o privire inegală, rapidă şi, după ce şi-a coborât genele negre, s-a aşezat lângă fereastră, „ca Tatiana” (Oneghin al lui

Puşkin era pe atunci proaspăt în memoria fiecăruia dintre noi). I-am aruncat lui Fustov o privire, dar prietenul meu stătea cu spatele la mine şi primea o ceaşcă cu ceai din mâinile pufoase ale Eleonorei Karlovna. Am mai remarcat că, intrând, fata adusese cu sine un şuvoi uşor de răceală fizică... „Ce statuie mai e şi asta?” m-am întrebat.

VIII

— Piotr Gavrilâci! bubui domnul Rätsch adresându-mi-se, daţi-mi voie să vă prezint pe... să vă prezint... piesa mea de rezistenţă, ha, ha, ha! Pe Susanna Ivanovna!

Făcui o plecăciune în tăcere şi îmi zisei imediat: „Uite, nici numele ei nu se potriveşte cu al celorlalţi”, iar Susanna se ridică uşor, fără a zâmbi şi fără a-şi desface mâinile încleştate cu putere.

— Dar ce spuneţi de ducţel? continuă Ivan Demianâci. Aleksandr Davidâci? A! Binefăcătorul! Citera dumneavoastră a rămas la noi, iar fagotul mi l-am scos deja din etui. Să delectăm urechiuşele cinstitei companii! (Domnul Rätsch adora să-şi îmbogăţească limba rusă; din când în când apăreau la el expresii care semănau cu cele care împănează toate poeziile ultrapopulare ale prinţului Viazemski: „meşter pentru tot” în loc de

„la toate”, „aici nu e uzul nostru”, „se uită pentru a face plăcere, nu de ochii lumii” ş.a.m.d. Ţin minte cum odată, Ivan Demianâci, absorbit de dragostea lui pentru cuvintele vioaie cu desinenţă energică, începu să mă convingă că în livada lui se găsesc pretutindeni calcar, vreascuri şi crenguţe.) Cum rămâne? Se face? exclamă Ivan Demianâci, văzând că Fustov nu protestează. Kolka, marş în birou, ia de acolo pupitrele! Olga, adu citera încoa! Binevoieşte să aduci şi lumânări pentru pupitre, drept-credincioaso! (Domnul Rätsch se învârtea prin cameră ca un titirez.) Piotr Gavrilâci, vă place muzica? A? Dar dacă nu vă place, faceţi conversaţie – numai, vă implor, în surdină! Ha, ha, ha! Şi unde este poznaşul acesta de Viktor, de nu mai vine? Să fi ascultat şi el! Eleonora Karpovna, l-aţi răsfăţat de tot!

Eleonora Karpovna roşi până la rădăcina părului.

— *Aber was kann ich denn1*, Ivan Demianâci? …

— Ei, bine, bine, nu te mai milogi aşa! *Bleibe ruhig*, *hast verstanden*? *2* Aleksandr Davidâci! Vă rugăm!

Copiii îndepliniră neîntârziat poruncile părintelui, pupitrele se înălţară, muzica începu. Am spus deja că Fustov cânta minunat la citeră, dar mie acest instrument îmi producea mereu impresia cea mai apăsătoare. Mereu mi se părea – şi acum îmi pare – că în citeră se află închis sufletul unui bătrân cămătar evreu şi că acesta se vaită enervant şi se plânge de virtuozul nemilos care îl face să scoată sunete. Cântecul domnului

Rätsch nu putea să-mi producă plăcere; mai mult, faţa lui, devenită subit purpurie, cu ochii albi care se roteau răutăcios, căpătase o expresie de rău augur: ca şi cum se pregătea să omoare pe cineva cu fagotul său şi ocăra şi amenința dinainte, scoţând, una după alta, note sugrumate, răguşite, grosolane. Mă alăturai Susannei şi, după ce aşteptai prima clipă de pauză, o întrebai dacă şi ei îi place muzica, aşa cum îi place şi tăicuţului.

Ea se trase la o parte, ca şi cum aş fi împins-o, şi spuse repede:

— Cine?

— Tăicuţului dumneavoastră, repetai, domnului Rätsch.

1 „Dar ce pot să-i fac eu?” (germ. În original).

2 „Liniştește-te, ai înţeles?” (germ. În original).

— Domnul Rätsch nu e tatăl meu.

— Nu? Vă rog să mă scuzaţi… Probabil nu am înţeles corect… Dar ţin minte că Aleksandr Davidâci…

Susanna mă privi fix şi speriată.

— Nu l-aţi înţeles pe domnul Fustov. Domnul Rätsch e tatăl meu vitreg.

Tăcui puţin.

— Şi dumneavoastră nu vă place muzica? începui eu din nou.

Susanna mă privi din nou. În mod clar, în ochii ei era ceva sălbatic. Evident, nu aştepta şi nu dorea să continue conversaţia noastră.

— Nu v-am spus asta, spuse ea alene.

— Tru, tu, tu, tu, tu, u, u… începu să turuie fagotul cu o furie bruscă, executând o înfloritură

finală.

Răsucindu-mă, văzui obrazul roşu umflat ca al unui şarpe, sub urechile clăpăuge ale domnului Rätsch, şi mi se păru tare respingător.

— Dar probabil că… nu vă place instrumentul acesta, spusei eu cu voce scăzută.

— Nu… nu-mi place, răspunse ea, parcă înţelegând aluzia mea tainică.

„Ca să vezi!” îmi spusei, şi parcă mă bucuram de ceva.

— Susanna Ivanovna, vorbi deodată Eleonora Karpovna în limba ei ruso-germană, iubeşte foarte mult muzica şi ea însăşi cântă foarte frumos la pian, numai că nu vrea s-o facă atunci când e foarte rugată.

Susanna nu-i răspunse Eleonorei Karpovna, nici măcar nu se uită la ea, doar mişcă uşor ochii, sub pleoapele coborâte, în direcţia ei. După acea mişcare, după mişcarea pupilelor ei putui înţelege ce sentimente nutrea

Susanna faţă de cea de-a doua soţie a tatălui ei vitreg… Şi iarăşi parcă mă bucuram de ceva.

Între timp, duetul se încheiase. Fustov se ridică şi, cu paşi şovăitori, se apropie de fereastra lângă care stăteam eu şi Susanna, o întrebă dacă primise notele de la Lenhold, cele pe care el promisese să i le trimită de la Petersburg.

— Potpuriul din *Robert-Diavolul*, mai spuse el, adresându-mi-se, din acea operă nouă despre care se vorbeşte aşa de mult zilele astea.

— Nu, nu le-am primit, răspunse Susanna şi, după ce se întoarse cu faţa spre fereastră, şopti repede: Vă rog, Aleksandr Davidâci, vă rog, nu mă

forţaţi să cânt astăzi! Nu am deloc dispoziţie.

— Ce înseamnă asta? *Robert-Diavolul* de Meyerbeer! urlă Ivan Demianâci, care se apropiase de noi. Pun pariu că este un lucru minunat! E evreu, şi toţi evreii, ca şi cehii, sunt muzicieni înnăscuţi! mai ales evreii. Nu-i aşa, Susanna Ivanovna? A? Ha, ha, ha, ha!

În ultimele cuvintele ale domnului Rätsch, şi de data asta şi în hohotul lui, se auzea cu totul altceva decât în glumele sale obişnuite – se auzea dorinţa de a jigni. Cel puţin aşa mi se păru mie şi aşa înţelese şi Susanna. Ea tresări involuntar, roşi, îşi muşcă buza de jos. Un pune-tişor luminos, ca sclipirea unei lacrimi, îi licări pe geană şi, după ce se ridică repede, ieşi din cameră.

— Încotro, Susanna Ivanovna? strigă în urma ei domnul Rätsch.

— Dar mai lasaţi-o, Ivan Demianâci, se amestecă Eleonora Karpovna. *Wenn sie einmal se etwas im Kopf hat…1*

1 „Când îi intră ceva în cap…” (germ. În original).

— E o fire nervoasă, spuse Rätsch, întorcându-se pe tocuri şi se pocni pe pulpă. *Plexus Solaris1* are de suferit. O! Dar nu mă priviţi aşa, Piotr Gavrilâci! Eu am făcut şi anatomie, ha, ha! Pot să şi tratez! Uite, întrebaţi-o pe Eleonora Karpovna… Îi tratez toate neplăcerile! Am eu aşa o metodă…

1 „Plexul solar” (lat. În original).

IX

— Astăzi, prin bunăvoinţa ta, am fost pus într-o poziţie foarte neplăcută, îi spusei în aceeaşi

seară lui Fustov, pe când ne întorceam acasă. Mi-ai spus că asta… cum îi zice? Că Susanna este fata domnului Rätsch, dar ea e fiica lui vitregă.

— Chiar aşa! Ţi-am spus că e fiica lui? De fapt… nu e totuna?

— Rätsch ăsta, continuai eu… Ah, Aleksandr! Ce nu-mi place de el! Ai observat cu ce ironie deosebită s-a exprimat azi în prezenţa ei despre evrei? Oare ea e… evreică?

Fustov mergea înainte agitându-şi mâinile. Era frig, Zăpada scârţâia ca sarea sub picioare.

— Da, ţin minte că am auzit aşa ceva, spuse el în cele din urmă… Se pare că mama ei a avut origini evreieşti.

— Prin urmare, domnul Rätsch s-a căsătorit pentru prima dată cu o văduvă?

— Probabil.

— Hm… Iar acest Viktor care nu a venit în seara asta este tot fiul lui vitreg?

— Nu… este fiul lui bun. De fapt, ştii, eu nu mă bag în treburile altuia şi nu-mi place să descos. Nu sunt curios.

Îmi muşcai limba. Fustov se tot grăbea. Apropiindu-ne de casă, îl ajunsei şi îl privii în faţă.

— Şi ce, Susanna chiar e o muziciană bună? întrebai. Fustov se încruntă.

— Cântă bine la pian, răspunse el printre dinţi. Numai că e foarte sălbatică, te anunţ! mai adăugă cu o uşoară grimasă.

Parcă se căia că îmi făcuse cunoştinţă cu ea. Ne despărţirăm tăcuţi.

X

În dimineaţa următoare mersei din nou la

Fustov. Devenise o necesitate pentru mine să-mi petrec dimineţile la el. Mă primi bine, după obicei, dar nu scoase niciun cuvânt despre vizita din seara anterioară! Parcă avea gura legată. Mă apucai să răsfoiesc ultimul număr din *Teleskop*.

Un nou chip intră în cameră. Se dovedi a fi chiar fiul domnului Rätsch, Viktor, a cărui absenţă o deplângea în ajun.

Era un tânăr de vreo optsprezece ani, având deja chipul supt şi un aer nesănătos, cu un zâmbet dulceag-obraznic lăţit pe faţa deloc curată, purtând o expresie de oboseală în ochii inflamaţi. Semăna cu tatăl lui, numai că trăsăturile îi erau mai estompate şi oarecum plăcute. Dar tocmai acea atractivitate nu avea nimic bun. Era îmbrăcat foarte neglijent, vestonului uniformei îi lipseau câţiva nasturi, o cizmă îi plesnise, duhnea a tutun.

— Bună ziua, spuse el cu voce răguşită şi cu acele smuceli ale umerilor şi capului pe care le-am remarcat mereu la tinerii răsfăţaţi şi plini de sine. Mă gândeam să mă duc la Universitate, dar am ajuns la dumneavoastră. Nu ştiu de ce, am pieptul înfundat. Daţi-mi o ţigară. Se plimbă prin cameră târându-şi moale picioarele, fără să-şi scoată mâinile din buzunarele pantalonilor, şi se aruncă pe canapea cu putere.

— Aţi răcit? întrebă Fustov şi ne făcu cunoştinţă.

Amândoi eram studenţi, dar la facultăţi diferite.

— Nu!… Cum aşa! Ieri, trebuie să recunosc… (în acel moment, domnul Rätsch junior zâmbi iarăşi larg, nu fără o anumită atractivitate, dar se

dovedi că avea dinţii stricaţi) am avut o băută, o mare băută. Da. Începu să-şi fumeze ţigara şi tuşi. Am băut pentru Obihodov, înainte de plecare.

— Dar unde pleacă?

— În Caucaz. Şi o târâşte după el şi pe iubita lui. O ştiţi, cea cu ochii negri, cu pistrui. Prostul!

— Tăicuţul dumneavoastră întreba aseară de dumneavoastră, remarcă Fustov.

Viktor scuipă într-o parte.

— Da, am auzit. Ieri aţi trecut pe la şatra noastră. Ei, şi ce-aţi făcut? Aţi cântat?

— Ca de obicei.

— Iar ea… Oare în faţa noului musafir (făcu o mişcare cu capul în direcţia mea) a făcut şi ea un efort? N-a cântat?

— Despre cine vorbiţi? întrebă Fustov.

— Dar se înţelege, despre mult stimata Susanna Ivanovna!

Viktor se tolăni şi mai confortabil, ridică mâna deasupra capului, îşi examină palma şi pufni surd.

Mă uitai la Fustov. El doar ridică din umeri, parcă ar fi vrut să-mi dea de înţeles că nu mai ai ce-l întreba pe flecar.

XI

Viktor se apucă să vorbească privind în tavan, fără grabă şi nazal, despre teatru, despre doi actori pe care îi cunoştea, despre o anumită Serafima Serafimovna care-l „trăsese în piept”, despre noul profesor R. pe care-l tot numea „dobitoc”, pentru că „vă imaginaţi ce i-a trecut idiotului prin minte? Fiecare curs îl începe cu prezenţa, şi mai zice că e liberal! I-aş băga în dubă

pe toţi liberalii voştri!”. Şi, întorcându-şi în cele din urmă faţa şi corpul spre Fustov, spuse cu o voce pe jumătate rugătoare, pe jumătate ironică:

— Ce voiam să vă rog, Aleksandr Davidâci… Oare nu s-ar putea să-l convingeţi pe bătrânul meu… Uite, doar cântaţi duete cu el… Îmi dă cinci albăstrici pe lună… Ce-i asta? Nici pentru tutun nu-mi ajunge. Şi mai ţine predici: să nu faci datorii! L-aş fi pus eu în locul meu şi aş fi văzut eu ce-ar fi făcut! Doar nu primesc niciun fel de pensie; nu ca alţii (Viktor rosti acest ultim cuvânt cu un accent deosebit). Iar bănişori are mulţi, ştiu eu. Nu poţi s-o faci pe prostul cu mine, nu mă duce. Să-ţi pui pofta-n cui! Ţi-ai încălzit şi tu mâinile… tare bine!

Fustov privi pieziş spre Viktor.

— Mă rog, începu el, o să-i spun tatălui dumneavoastră. Dar, dacă doriţi, eu pot… deocamdată… o sumă mică…

— Nu, cum aşa? Mai bine-l buzunăresc pe bătrân… De fapt, spuse Viktor după ce se scărpină sub nas cu toate degetele, daţi-mi cât puteţi, vreo douăzeci şi cinci de ruble… Oare cât ziceţi că vă datorez?

— Aţi împrumutat de la mine optzeci şi cinci de ruble.

— Da… Ei, deci, rezultă că… în total sunt o sută zece ruble. O să vi-i dau pe toţi odată.

Fustov se duse în cealaltă cameră, scoase o hârtie de douăzeci şi cinci de ruble şi i-o dădu lui Viktor, fără să spună nimic. El o luă, căscă de-i trosniră fălcile, fără să-şi acopere gura, mugi „Mersi!” şi, ghemuindu-se şi întinzându-se, se

ridică de pe canapea.

— Pfui! Totuşi… e aşa plictiseală, bolborosi el. Ar trebui să mă duc în Italia.

Porni spre uşă.

Fustov se uita în urma lui. Părea că în el se dă o luptă.

— Despre ce pensie aţi vorbit mai înainte, Viktor Ivanâci? întrebă el în cele din urmă.

Viktor se opri în prag şi îşi puse şapca.

— Păi, nu ştiţi? Pensia Susannei Ivanovna… Ea o primeşte. O anecdotă foarte ciudată, vă spun! O să v-o povestesc cândva. Am treburi, tăicuţă, treburi! Şi, vă rog, nu uitaţi să-i ziceţi bătrânului. Desigur, are pielea groasă, nemţească, şi cu finisaj rusesc, dar poate pricepe şi el. Numai să nu fie acolo Eleonora, mama mea vitregă, când ziceţi asta! Tăticu' se teme de ea, ea o tot ţine pe-a ei. Ei, dar dumneavoastră sunteţi diplomat! Rămâneţi cu bine!

— Totuşi, ce puşlama mai este şi băiatul ăsta! exclamă Fustov imediat ce uşa se trânti.

Faţa îi ardea ca focul şi se întoarse cu spatele la mine. Nu începui să-l descos şi plecarăm în curând.

XII

Toată ziua am petrecut-o meditând la Fustov, la Susanna, la rudele ei; mi se năzărea vag ceva ce amintea de o dramă familială. După cum puteam judeca eu, prietenul meu nu era indiferent faţă de Susanna. Dar ea? Oare ea îl iubea? De ce părea aşa de nefericită? Şi, de fapt, ce fel de fiinţă era? întrebările acestea mi se învârteau mereu în minte. Un sentiment întunecat, dar puternic îmi

spunea că pentru a răspunde la ele nu trebuia să mă adresez lui Fustov. În cele din urmă, a doua zi m-am dus singur acasă la domnul Rätsch.

Dintr-odată, cum am intrat în micul antreu întunecat, mi s-a făcut ruşine şi m-am simţit prost. „Ea n-o să apară, mă rog”, îmi trecu mine prin minte, „va trebui să stau cu veteranul ăsta nesuferit şi cu soţia lui bucătăreasă… Şi, în fine, chiar dacă o să apară, ce-i cu asta? Nici n-o să scoată o vorbă… Tare nefavorabil s-a purtat cu mine deunăzi. Oare de ce am venit?”

Cât mă gândeam la toate acestea, un mic cazac se duse să mă anunţe, iar în camera vecină, după două sau trei exclamaţii nedumerite – „Cine? Cine zici că e?” – se auzi târşâitul greu al pantofilor, uşa se deschise uşor şi în crăpătura ei apăru chipul lui Ivan Demianâci, o faţă buhăită şi posacă. Mă ţintui cu privirea şi imediat îşi schimbă expresia… Probabil domnul Rätsch mă recunoscu imediat, pentru că deodată obrajii i se rotunjiră, ochii i se îngustară şi din gura deschisă, alături de hohot izbucni o exclamaţie:

— A, tăicuţă, mult stimabile! Dumneavoastră sunteţi? Poftiţi, vă rog!

Pornii după el cu atât mai fără chef, cu cât mi se părea că acest domn Rätsch, binevoitor şi vesel, o să mă trimită dracului. Totuşi, nu aveam ce face. Mă conduse în sufragerie – şi ce să vezi? În salon se afla Susanna, la masă, cu un registru de venituri şi cheltuieli. Fata mă privi cu ochii ei posomorâţi şi îşi muşcă uşor degetele de la mâna stângă… Remarcasem că aşa avea ea obiceiul să facă. Un obicei specific oamenilor agitaţi. În afară

de ea nu mai era nimeni în cameră.

— Uite, domnule, începu domnul Rätsch lovindu-se peste pulpă, cu ce ocupaţii ne-aţi găsit pe mine şi pe Susanna Ivanovna: facem socoteli. Soţia mea nu e tare la „arithmetică”, iar eu, recunosc, îmi păzesc ochii. Nu pot citi fără ochelari, ce să fac? îi las şi pe tineri să facă eforturi, ha, ha! Aşa cere cuviinţa. De fapt, nu e ceva urgent… Cine se grăbeşte, greşeşte, ha, ha!

Susanna închise registrul şi vru să plece.

— Stai puţin, totuşi, stai puţin, începu domnul Rätsch. Ce păcat că nu are o toaletă… (Susanna era îmbrăcată cu o rochiţă foarte veche, aproape de copil, cu mânecuţe scurte). Un oaspete drag nu caută la asta, iar eu trebuie să pun în ordine ultimele două săptămâni… Îmi daţi voie? mi se adresă. Doar nu stăm acum de ceremonii!

— Vă rog, nu vă deranjaţi, exclamai.

— Aşa, aşa, tăicuţă mult stimat; ştiţi şi dumneavoastră: răposatul împărat Aleksei Mihailovici Romanov spunea: „Pentru muncă – vreme îndelungată, pentru distracţie – o clipită!” Iar noi alocăm treburilor numai o clipită… ha, ha! Ce mai sunt şi astea, treizeci de ruble şi treizeci de copeici? mai spuse el cu voce scăzută, întorcându-se cu spatele la mine.

— Viktor i-a luat de la Eleonora Karpovna; a spus că dumneavoastră i-aţi dat voie, răspunse Susanna, tot cu voce scăzută.

— A spus… a spus… i-am dat voie… mârâi Ivan Demianâci. Mi se pare că eu sunt chiar de faţă. Puteaţi să mă întrebaţi. Şi cele şaptesprezece ruble unde s-au dus?

— La cel cu mobila.

— Da… la mobilă. Şi pentru ce?

— După socoteală.

— După socoteală. Ia arată! îi smulse Susannei registrul şi, după ce-şi puse pe nas ochelarii rotunzi, montaţi în rame de argint, începu să urmărească rândurile cu degetul. La mobilă… la mobilă… Nu ştiţi decât să aruncaţi banii pe fereastră! Vă bucuraţi!… *Wie die Croaten*! *1* După socoteală! Dar de fapt, mai spuse el cu voce tare şi se întoarse din nou spre mine şi-şi dădu jos ochelarii de pe nas, ce tot zic aşa, la urma urmei? Ne putem ocupa şi mai încolo de prostiile astea. Susanna Ivanovna, vă rog să duceţi la loc caietul ăsta de contabilitate şi să veniţi înapoi, să bucuraţi auzul acestui musafir amabil prin intermediul instrumentului dumneavoastră bărbătesc, adică prin intermediul muzicii de pian… A?

Susanna întoarse capul.

— Aş fi foarte fericit, mă grăbii eu să spun, tare m-aş bucura să aud cântecul Susannei Ivanovna. Dar pentru nimic în lume n-aş dori să vă deranjez…

— Ce deranj? Ce spuneţi? Ei, hai, Susanna Ivanovna, *eins*, *zwei*, *drei*! *2*

Susanna nu răspunse nimic şi ieşi.

1 „Precum croaţii!” (germ. În original).

2 „Unu, doi, trei” (germ. În original).

XIII

Nu mă aşteptam să se întoarcă, dar ea reapăru în curând: nici rochia nu şi-o schimbase şi, după ce se aşează în colţ, se uită de vreo două

ori la mine, atent. O fi simţit oare în adresarea mea către ea acel respect involuntar, inexplicabil şi pentru mine, pe care, mai mult decât curiozitatea, mai mult decât compătimirea, mi-l stârnise? S-o fi aflat în ziua aceea într-o dispoziţie mai bună, numai că deodată se apropie de pian şi, după ce-şi puse nehotărâtă mâinile pe clape şi îşi întoarse puţin capul peste umăr, spre mine, mă întrebă ce doresc să cânte. Nici nu apucai să-i răspund, că ea se şi aşeză, scoase notele, le desfăcu grăbită şi începu să cânte. Din copilărie îmi plăcea muzica, dar pe atunci o înţelegeam încă destul de puţin, cunoşteam prea puţin operele marilor maeştri şi, dacă domnul Rätsch nu ar fi mârâit cu o oarecare nemulţumire *Aha*! *Wieder dieser Beethoven*! *1*, n-aş fi ghicit ce anume alesese Susanna. Era, după cum am aflat mai apoi, celebra sonată în fa minor, opus 57. Interpretarea Susannei mă uimi nespus: nu mă aşteptasem la o asemenea forţă, la o asemenea patimă, la o asemenea amplitudine curajoasă. Chiar de la primele tacturi ale alle-gro-ului hotărât, pasionat, încă de la începutul sonatei, simţeam acea amorţire, acea răceală şi groază dulce a entuziasmului care într-o clipită îţi cuprind sufletul.

1 „Of, din nou Beethoven ăsta!” (germ. În original).

când în el, printr-un zbor neaşteptat, se instalează frumuseţea. Nu mi-am mişcat niciun membru până la capăt; tot voiam să răsuflu şi nu îndrăzneam. Fusesem nevoit să stau în spatele Susannei, nu-i puteam vedea faţa; vedeam numai

cum părul ei negru, lung, sălta din când în când şi se agita pe umeri, cum bustul ei se legăna zbuciumat, iar mâinile ei subţiri şi coatele dezgolite se mişcau repede şi oarecum ascuţit. Ultimele acorduri încetară. În cele din urmă, răsuflai. Susanna continua să stea în faţa pianului.

— Ja, ja, remarcă domnul Rätsch care de fapt ascultase şi el cu atenţie, *romantische Musik*! *1* Astăzi e la modă. Numai că de ce să nu cânţi curat? E? Ai atins cu degetul câte două note deodată, de ce? E? Tocmai asta este; toţi vrem să facem totul mai repede, mai repede. Aşa iese mai fierbinte. E? Clătite fierbinţi! începu el să zbiară, ca un vânzător ambulant.

Susanna se întoarse uşor spre domnul Rätsch; îi văzui faţa din profil. O sprânceană subţire se ridicase deasupra pleoapei lăsate, o roşeaţă inegală i se întinsese pe obraz, urechea mică ardea sub bucla din spatele ei.

— I-am auzit cu urechile mele pe cei mai buni virtuozi, continuă domnul Rätsch, încruntându-se dintr-odată, şi niciunul nu face doi bani în faţa răposatului Field, pfui! Sunt nuli! Zero! *Das war ein Kerl*! *Und ein se reines Spiel*! *2* Şi compoziţiile lui sunt cele mai minunate! Dar toate aceste noi „tlu, tu, tu” şi „tra, la, la” presupun că sunt scrise mai mult pentru elevi. *Da braucht man keine*

1 „Da, da, muzică romantică!” (germ. În original).

2 „Ce tip! Şi interpretează aşa de pur!” (germ. În original).

delicatesse! *1* Pocneşte pe clape cum se nimereşte… Nu-i mare lucru! Ceva, ceva o să iasă!

Janitscharen-Musik! *2* Phe! (Ivan Demianâci îşi şterse fruntea cu batista.) De fapt, spun asta nu referitor la dumneavoastră, Susanna Ivanovna; aţi cântat bine şi nu trebuie să vă supere observaţiile mele.

— Fiecare cu gustul lui, începu Susanna cu voce liniştită şi buzele începură să-i tremure. Iar observaţiile dumneavoastră, Ivan Demianâci, ştiţi că nu mă pot supăra.

— O, desigur! Numai să nu presupuneţi – Rätsch se întoarse spre mine –, nu cumva să presupuneţi, stimabile domn, că asta se întâmplă dintr-un preaplin al bunătăţii noastre şi, chipurile, dintr-o blândeţe sufletească; dar pur şi simplu eu şi Susanna Ivanovna ne imaginăm că suntem luaţi aşa, pe aripile vântului, că – uuu! – căciula îţi cade în spate, cum se spune în ruseşte, şi ni-ciun fel de critică nu ne poate ajunge. Orgoliu, stimate domn, orgoliu! M-am săturat de asta, da, da!

Îl ascultam pe Rätsch nu fără uimire. Venin, venin adevărat clocotea atât de înverşunat în fiecare cuvânt de-al lui… Şi cât de mult se mai adunase! îl sufoca. Încercă să-şi încheie tirada cu râsul lui obişnuit şi începu să tuşească spasmodic, răguşit. Susanna nu-i răspunse deloc, doar îşi scutură capul şi îşi ridică faţa, după ce-şi cuprinse coatele cu mâinile, pironindu-l cu privirea. În adâncul ochilor ei nemişcaţi, deschişi, mocnea cu un foc surd, de nestins, o ură veche. Mi se făcu frică.

— Faceţi parte din două generaţii muzicale diferite, începui eu cu degajare prefăcută, tocmai prin degajarea

1 „Aici nu e nevoie de fineţuri!” (germ. În original).

2 „Muzică de ieniceri!” (germ. În original).

aceasta încercând să las să se înţeleagă că nu observ nimic, şi de aceea nu e de mirare că aveţi opinii contrare… Dar, Ivan Demianâci, daţi-mi voie să iau partea… mai tinerei generaţii. Sunt un profan, desigur; dar recunosc: nimic în muzică nu a produs asupra mea o asemenea impresie ca această… ca piesa cântată acum de Susanna Ivanovna.

Deodată, Rätsch se aplecă asupra mea.

— Şi de ce presupuneţi, începu el să strige, roşu din cauza tusei, că noi dorim să vă atragem în tabăra noastră? În niciun caz nu trebuie *bardzo dzenkuem*! *1* Fiecare cum doreşte: celui liber libertatea, celui mântuit mântuirea! Iar în privinţa celor două generaţii, asta chiar aşa este: nouă, bătrânilor, ne este greu, foarte greu, să trăim cu voi, tinerii! Noţiunile noastre nu sunt deloc în acord: nici în pictură, nici în viaţă, nici măcar în morală. Nu-i aşa, Susanna Ivanovna?

Fata afişă un zâmbet dispreţuitor.

— Mai ales, aşa cum spuneţi dumneavoastră, în legătură cu morala, noţiunile noastre nu se potrivesc şi nu au cum să se potrivească, răspunse ea, şi ceva ameninţător i se furişă pe sub sprâncene, iar buzele îi fremătau ca mai înainte.

— Desigur, desigur! prinse Rätsch ideea. Nu sunt filosof! Nu pot să stau… aşa, sus! Sunt un om simplu, robul prejudecăţilor, da!

Susanna începu să zâmbească din nou.

— Mi se pare, Ivan Demianâci, că uneori şi

dumneavoastră aţi putut să vă puneţi mai presus de ceea se numesc prejudecăţi.

1 „Mulţumesc mult!” (poloneză în original).

— *Wie* se Cum aşa? Nu vă înţeleg.

— Nu înţelegeţi? Sunteţi aşa de uituc! Domnul Rätsch parcă se pierdu.

— Eu… eu… repetă el. Eu…

— Da, dumneavoastră, domnule Rätsch. Se lăsă o scurtă tăcere.

— Totuşi, daţi-mi voie, daţi-mi voie, vruse să înceapă domnul Rätsch, cum puteţi, aşa de obraznic…

Susanna se ridică brusc în picioare şi, tot cu coatele prinse în mâini, strângându-le, mişcându-şi degetele, se opri în faţa lui Rätsch. Părea că îl provoacă la luptă, îl ataca. Faţa i se transfigură: deveni într-o clipită şi neobişnuit de frumoasă, şi înfricoşătoare. Ochii ei tulburi începură să sclipească vesel şi rece, deveniră scăpărători. Buzele care mai înainte fremătau se strânseră într-o linie dreaptă, severă şi inflexibilă. Susanna îl provoca pe Rätsch, iar el, cum se spune, îşi pironi ochii în ea şi tăcu brusc. Se lăsă jos, ca un sac, cu capul tras în piept, până şi picioarele şi le strânse. Veteranul din 1812 fu cuprins de laşitate; de asta nu te puteai îndoi.

Susanna îşi mută alene privirea de la el către mine, parcă m-ar fi luat drept martor al victoriei sale şi al umilirii adversarului. Zâmbind pentru ultima oară, ieşi repede din cameră.

O vreme, veteranul rămase nemişcat în fotoliul său; în cele din urmă, ca şi cum şi-ar fi amintit de rolul său, tresări, se ridică şi, după ce

mă bătu pe umăr, începu să râdă în hohote cu râsul lui sonor:

— Uite, ca să vedeţi, ha, ha, ha! Mi se pare că nu trăim de azi, de ieri cu domnişoara asta, dar niciodată nu poate înţelege când fac o glumă şi când vorbesc serios! Dar şi dumneavoastră, stimabile, mi se pare că sunteţi nedumerit... Ha, ha, ha! Deci încă nu-l cunoaşteţi pe bătrânul Rätsch!

„Nu... Acum te cunosc”, gândii în sinea mea, cu groază şi repulsie.

— Nu-l cunoaşteţi pe bătrân, nu-l cunoaşteţi! repetă conducându-mă până în antreu, mângâindu-se pe burtă. Sunt un om greu, încercat, ha, ha! Dar sunt bun, ei Doamne!

Într-o clipită, ieşii din pridvor şi ajunsei pe stradă. Voiam să plec cât mai departe de acel om bun.

XIV

„Că se urăsc reciproc, asta e clar”, îmi spuneam pe drumul de întoarcere acasă, „e neîndoielnic şi faptul că el e un om josnic, iar ea o fată bună. Dar ce s-a întâmplat între ei? Care-i motivul acestei iritări permanente? Care este sensul acestor iluzii? Şi cât de neaşteptat a izbucnit! Cu ce pretext stupid!”

A doua zi mă pregăteam să mă duc la teatru cu Fustov, să-l vedem pe Şcepkin în *Prea multă minte strică1*. Piesa lui Griboedov tocmai fusese acceptată, după ce omisiunile cenzurii o mutilaseră. I-am aplaudat mult pe Famusov, pe Skalozub. Nu mai ţin minte care actor a interpretat rolul lui Ceaţki, dar îmi amintesc

foarte bine că era nemaipomenit de prost; mai întâi a apărut într-o tunică de husar, purtând cizme cu ciucuri, iar mai apoi într-un frac ocru, pe atunci la modă, şi acel veşmânt stătea pe el ca pe gard. Mai ţin minte că balul din actul al treilea ne-a extaziat. Deşi probabil nimeni nu dansase niciodată un asemenea *pas*, dar aşa se obişnuia, da, se pare că sunt interpretaţi astfel şi acum. Unul dintre oaspeţi sărea mult prea sus, iar peruca îi sălta în toate părţile, şi publicul murea de râs. Când am ieşit de la teatru, pe coridor ne-am ciocnit de Viktor.

— Aţi fost la teatru! exclamă el dând din mâini. Cum de nu v-am văzut? Sunt foarte bucuros că v-am întâlnit. Neapărat trebuie să cinaţi împreună cu mine. Să mergem; sunteţi invitaţii mei!

1 Comedie scrisă de A.S. Griboedov (1795 – 1829).

Tânărul Rätsch părea într-o stare de tulburare aproape de entuziasm. Ochişorii îi alergau, zâmbea, pete roşii îi apăreau pe faţă.

— De ce sunteţi aşa de bucuros? întrebă Fustov.

— De ce? Dar n-aţi dori să fiţi niţel curioşi? Viktor ne trase puţin la o parte şi, după ce scoase din buzunarul pantalonilor un teanc mare de bancnote albastre şi roşii de pe vremea aceea, le flutură în aer. Fustov se minună.

— Tăicuţul dumneavoastră a devenit generos? Viktor începu să râdă în hohote.

— Aţi găsit generosul! Cum aşa, scârţarul ăla!... Azi dimineaţă, bazându-mă pe intervenţia

dumneavoastră, i-am cerut nişte bani. Şi ce credeţi că mi-a răspuns zgă-rie-brânză? „Eu”, zice, „dă-mi voie, o să-ţi plătesc datoriile. Inclusiv cele douăzeci şi cinci de ruble!” Auziţi –” inclusiv”! Nu, stimate domn, Dumnezeu mi-a trimis asta mie, orfanului. A fost aşa, o ocazie.

— Aţi jefuit pe cineva? spuse Fustov într-o doară. Viktor se încruntă.

— Uf, să jefuiesc! Am câştigat, domnule, am câştigat bani de la un ofiţer, de la unul de la gardă! Tocmai a venit ieri de la Petersburg. Şi ce potrivеală! Merită povestit… dar e cam neplăcut. Să mergem la Iar1, sunt numai doi paşi până acolo. Am spus, sunteţi invitaţii mei!

Poate ar fi trebuit să refuzăm, dar ne-am dus fără nicio obiecţie.

1 Celebru restaurant din Moscova.

XV

La restaurant furăm conduşi într-o cameră specială, ni se servi cina, ni se aduse şampanie. Victor ne povesti cu de-amănuntul cum se cunoscuseră şi cum îl întâlnise într-o casă deosebit de plăcută pe acest ofiţer de gardă, un băiat foarte drăguţ şi de familie bună, numai că fără niciun Dumnezeu. Cum lui, adică ofiţerului, îi dăduse prin minte să-i propună lui Viktor, în glumă, să joace popa-prostu cu cărţi vechi de joc, mai întâi pe alune şi cu singura condiţie ca ofiţerul să joace pentru fericirea Wilhelminei, iar Viktor pentru a sa. Numai că mai apoi se ajunsese şi la pariu.

— Iar eu, eu, exclamă Viktor sărind în picioare şi bătând din palme, aveam numai şase ruble în buzunar. Imaginaţi-vă! Şi mai întâi am

început să câştig întruna... Ce situaţie e asta? Numai că, nu ştiu prin intermediul căror rugăciuni, Fortuna mi-a zâmbit. El a început să se aprindă, îmi arata toate cărţile... Ce să vezi! A pierdut şapte sute cincizeci de ruble! Şi a mai şi început să mă roage să mai jucăm. Ei, dar eu nu sunt aşa de prost, îmi zic: „Nu, nu trebuie să abuzezi de o asemenea bunăvoinţă”. Mi-am luat şapca şi tuleo! Uite, acum nu mai trebuie să mă ploconesc nici în faţa bătrânului, şi pot să-mi cinstesc şi prietenii... Ei, omule! Încă o sticlă! Domnilor, să ciocnim!

Am ciocnit cu Viktor şi am continuat să bem şi să râdem, deşi povestirea lui nu ne plăcea deloc, şi nici compania lui nu ne provoca prea mare satisfacţie. Se apucase să debiteze amabilităţi, să trăncănească – într-un cuvânt, să fie în largul lui, şi devenea din ce în ce mai respingător. În cele din urmă, Viktor a băgat de seamă ce impresie producea asupra noastră şi s-a bosumflat.

Spusele lui deveniră şi mai violente, privirile mai întunecate. Începu să caşte, anunţă că vrea să doarmă şi, după ce ocărî cu bădărănia lui specifică servitorul de la restaurant pentru un ciubuc de pipă nu prea bine curăţat, deodată, cu o expresie provocatoare pe chipu-i schimonosit, se întoarse spre Fustov:

— Ia ascultaţi, Aleksandr Davidâci, spuneţi-mi, vă rog, de ce mă dispreţuiţi aşa?

— Cum aşa? se bâlbâi prietenul meu.

— Păi uite-aşa... Simt foarte bine şi ştiu că mă dispreţuiţi, şi domnul acesta (arătă cu degetul spre mine) la fel, cum să nu! Cu toate că

dumneavoastră v-aţi remarcat printr-o înaltă moralitate, eu sunt la fel de păcătos ca noi toţi. Şi chiar mai rău. „În apa lină… „Ştiţi proverbul?

Fustov roşi.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta? întrebă el.

— Păi că încă nu am orbit şi văd foarte bine tot ce se-ntâmplă sub nasul meu: văd eu lugu-lugu ale dumneavoastră cu surioara mea… Şi n-am nimic împotriva acestui fapt, pentru că, în primul rând, nu-mi stă în fire; iar în al doilea rând, surioara mea, Susanna Ivanovna, a trecut ea însăşi prin toate încercările… Dar de ce mă dispreţuiţi pe mine?

— Dumneavoastră nu înţelegeţi ce bâiguiţi acolo! Sunteţi beat, spuse Fustov luându-şi paltonul de pe perete. Probabil a păcălit la joc vreun prost şi acum minte spunând Dumnezeu mai ştie ce!

Viktor continua să stea culcat pe canapea şi doar mişca din picioarele puse pe braţul canapelei.

— L-am păcălit! Păi atunci, de ce aţi băut vinul? Doar a fost cumpărat pe banii câştigaţi. Şi n-am de ce să mint. Nu eu sunt vinovat că Susanna Ivanovna, în fosta ei viaţă…

— Tăceţi! începu să-i strige Fustov. Tăceţi… sau…

— Sau ce?

— O să aflaţi ce. Piotr, să mergem.

— Aha! continuă Viktor, cavalerul nostru mare la suflet o ia la fugă. Se vede că nu vrea să ştie adevărul! Se vede că adevărul ăsta supără!

— Haide odată, Piotr, repetă Fustov, care-şi

pierduse stăpânirea de sine şi indiferenţa obişnuite. Să-l lăsăm pe băietanul ăsta de două parale!

— Băietanul ăsta nu se teme de dumneavoastră, auziţi? ne strigă din urmă Viktor. Acest băietan vă dispreţuieşte, vă dispreţu-ieş-te! auziţi?

Fustov merse pe stradă la fel de hotărât, încât abia puteam să ţin pasul cu el. Deodată se opri şi se întoarse.

— Încotro?

— Păi trebuie să aflu ce zice prostul ăsta… Mă rog, la beţie, Dumnezeu mai ştie ce… Numai să nu vii după mine… O să ne vedem mâine. Rămâi cu bine!

Şi, după ce-mi strânse mâna în grabă, Fustov porni spre restaurantul iar.

A doua zi nu am reuşit să-l văd pe Fustov, iar în ziua următoare, când am trecut pe la apartamentul lui, am aflat că plecase la unchiul său, în apropierea Moscovei. Eram curios dacă nu-mi lăsase vreun bilet, dar n-am găsit niciunul. Atunci l-am întrebat pe valet dacă nu ştie cât timp va rămâne la ţară Aleksandr Davidâci.

— Vreo două săptămâni, sau mai mult, aşa presupun, răspunse valetul.

Pentru orice eventualitate, luai adresa exactă a lui Fustov şi, gânditor, am pornii spre casă. Acea plecare neaşteptată din Moscova, iarna, mă nedumerea total. La masa de prânz, buna mea mătuşică făcu observaţia că tot aştept ceva şi mă uit la plăcinta cu varză de parcă o văd pentru prima dată în viaţa mea.

— *Pierre, vous n êtes pas amoureux*? exclamă ea în cele din urmă, după ce în prealabil îşi expedie însoţitoarele.

Însă am liniştit-o: nu, nu eram îndrăgostit.

1 „Pierre, nu cumva sunteţi îndrăgostit?” (fr. În original).

XVI

Trecuseră trei zile. Mă bătea gândul să trec pe la familia Rätsch: mi se părea că în casa lor va trebui să găsesc răspunsul la toate chestiunile care mă interesau, pe care nu le puteam înţelege… Dar ar fi trebuit să mă întâlnesc din nou cu veteranul… Gândul acesta mă ţinea pe loc. Şi, într-o seară urâtă – afară se dezlănţuise urlând viscolul, zăpada uscată lovea din când în când în ferestre ca şi cum o mână puternică ar fi aruncat cu nisip –, stăteam în cămăruţă, încercând să citesc o carte. Servitorul meu intră şi, nu fără un anumit aer misterios, îmi spuse că o doamnă doreşte să mă vadă. Mă mirai… nu mă vizitau doamne, mai ales la o oră aşa de târzie; totuşi, îi spusei s-o poftească înăuntru. Uşa se deschise şi, cu paşi mari, intră o femeie înfăşurată complet într-o pelerină uşoară de vară şi cu un şal galben. Cu o mişcare rapidă îşi dădu jos şalul şi pelerina plină de zăpadă şi în faţa mea o văzui pe Susanna. Eram aşa de uimit, încât nu scoteam niciun cuvânt, iar ea, apropiindu-se de fereastră, sprijinită cu umărul de perete, rămase nemişcată. Doar pieptul i se ridica febril, ochii îi rătăceau, şi respiraţia i se ridica uşor de pe buzele îngheţate. Îmi dădeam seama că nu un simplu necaz o adusese la mine; îmi dădeam seama, în pofida firii

mele uşuratice şi a tinereţii, că în acea clipă în faţa mea se săvârşea destinul unei vieţi întregi, un destin mândru şi greu.

— Susanna Ivanovna, începui, cu ce ocazie…

Îmi apucă deodată mâna cu degetele ei reci, dar nu putea vorbi. Răsufla întrerupt şi îşi pleca privirea. Şuviţele grele ale părului negru îi cădeau pe faţă… Pulberea zăpezii încă nu se topise de pe ele.

— Vă rog, liniştiţi-vă, luaţi loc, începui eu din nou, uite aici, pe canapea. Ce s-a întâmplat? Luaţi loc, vă rog.

— Nu, spuse ea abia auzit şi se lăsă pe pervaz. Aici mi-e bine… Nu-i nimic… Nu vă puteaţi aştepta… Dar dacă aţi şti… Dacă aş putea… Dacă…

Voia să se stăpânească, însă lacrimile îi ţâşniră din ochi cu o forţă uimitoare – şi hohotele de plâns, grăbite, hohote de plâns avide puseră stăpânire pe cameră. Inima mi se strânse… Mă simţeam pierdut. O văzusem pe Susanna numai de două ori; înţelesesem că nu ducea un trai prea uşor pe lume, dar o consideram o fată mândră, cu tărie de caracter. Şi deodată lacrimile acelea disperate, de nestăpânit… Doamne! Oamenii plâng aşa numai înaintea morţii!

Stăteam în picioare, ca un condamnat la moarte.

— Vă rog să mă scuzaţi, repetă ea în cele din urmă de câteva ori, aproape cu răutate, ştergându-şi ochii. Acum o să treacă. Am venit la dumneavoastră… Încă mai suspina, dar deja fără lacrimi. Am venit… Doar ştiţi că Aleksandr

Davidâci a plecat.

Numai prin cuvintele acestea Susanna recunoştea tot şi, spunând asta, mă privise altfel, de parcă ar fi vrut să spună: „Doar înţelegi, o să ai milă, nu-i aşa?” Nefericita! Prin urmare, nu mai avea nicio altă ieşire!

Nu ştiam ce să-i răspund…

— A plecat, a plecat… A crezut… spunea Susanna între timp. Nici n-a vrut să mă întrebe; a crezut că n-o să-i spun tot adevărul. A putut crede aşa ceva despre mine! De parcă l-aş fi înşelat vreodată!

Îşi muşcă buza de jos şi, aplecându-se uşor, începu să zgârie cu unghiile florile de gheaţă de pe geam. Mersei repede în camera cealaltă şi, după ce expediai servitorul, mă întorsei imediat, aprinzând o altă lumânare. Nu ştiam deloc de ce făceam toate astea… Eram foarte tulburat.

Susanna şedea pe pervaz, ca mai înainte, şi atunci observai cât de subţire era îmbrăcată: o rochie cenuşie cu nasturi albi şi o centură lată de piele, asta era tot. Mă apropiai de ea, dar nu-mi acordă atenţie.

— El a crezut… a crezut, şopti ea legănându-se încetişor dintr-o parte în alta. Nu a ezitat, mi-a dat această ultimă… ultimă lovitură! Deodată, se întoarse spre mine. Îi ştiţi adresa?

— Da, Susanna Ivanovna… Am aflat-o de la oamenii lui… acasă la el. Nici mie nu mi-a spus nimic despre intenţia sa, de două zile nu l-am văzut. M-am dus să mă interesez, dar plecase deja din Moscova.

— Ştiţi adresa lui? repetă ea. Ei, atunci

scrieţi-i că m-a omorât. Sunteţi un om bun, ştiu. Cu dumneavoastră n-a vorbit despre mine, probabil, dar mie mi-a vorbit despre dumneavoastră. Scrieţi... Ah, scrieţi-i să se întoarcă cât mai repede, dacă vrea să mă mai găsească în viaţă!... Ba nu! N-o să mă mai găsească în viaţă.

Vocea Susannei se stingea cu fiecare cuvânt, şi ea se stingea la rândul ei. Dar liniştea aceea mi se părea şi mai îngrozitoare decât hohotele de plâns de mai înainte.

— L-a crezut... mai spuse ea o dată şi îşi sprijini bărbia în mâinile împreunate.

O rafală neaşteptată de vânt, şuierând ascuţit şi cu zăpada ciocănind lovi fereastra. Un curent rece trecu prin cameră... Lumina lumânării tremură... Susanna tresări.

O rugai din nou să se aşeze pe canapea.

— Nu, nu, lăsaţi, răspunse ea, mi-e bine aici. Vă rog. Se chirci lângă fereastra îngheţată, ca şi cum şi-ar fi făcut un cuibuşor în adâncitura ferestrei. Vă rog.

— Dar tremuraţi, aţi îngheţat, exclamai eu. Ia uitaţi, botinele dumneavoastră sunt ude.

— Lăsaţi... vă rog... şopti ea închizând ochii. Mă cuprinse groaza.

— Susanna Ivanovna! mai că strigai. Veniţi-vă în fire, vă rog! Ce e cu dumneavoastră? Ce-i cu disperarea aceasta? O să vedeţi, totul se va lămuri, orice neînţelegere... o întâmplare neaşteptată... O să vedeţi, o să se întoarcă în curând. O să-i dau de ştire, chiar azi o să-i scriu... Dar n-o să-i repet cuvintele dumneavoastră... Cum

se poate!

— N-o să mă mai vadă în viaţă! întări Susanna cu aceeaşi voce liniştită. Oare aş fi venit aici, la dumneavoastră, un necunoscut, dacă n-aş fi ştiut că n-o să mai fiu în viaţă? Ah, ultimele mele speranţe s-au dus pe veci! Uite, nu voiam să mor aşa, singură, în tăcere, fără să spun cuiva: „Am pierdut tot… şi o să mor… Priviţi!”

Se duse din nou în cuibuşorul ei rece… N-o să uit cât lumea acel cap, ochii nemişcaţi cu privirea lor adâncă şi stinsă, părul închis la culoare şi despletit pe geamul palid al ferestrei, acea rochie cenuşie, strâmtă, sub a cărei fiece cută încă mai bătea o viaţă atât de tânără, de pătimaşă!

Îmi plesnii involuntar palmele.

— Dumneavoastră… tocmai dumneavoastră… să muriţi, Susanna Ivanovna! Dumneavoastră trebuie doar să trăiţi… Trebuie să trăiţi!

Se uită la mine… Cuvintele mele parcă o uimeau.

— Ah, dumneavoastră nu ştiţi, începu ea şi îşi coborî încetişor mâinile. Nu pot trăi. A trebuit să îndur prea multe, prea multe, mult prea multe! Am îndurat… Am sperat… Dar acum… când şi asta s-a dus… Când…

Îşi ridică ochii în tavan şi căzu din nou pe gânduri. Linia tragică pe care o remarcasem cândva lângă buzele ei se contura şi mai clar, se întinsese pe întreaga faţă. Se părea că un deget inflexibil o desenase ireversibil, marcând pentru totdeauna acea fiinţă distrusă. Ea tăcea în continuare.

— Susanna Ivanovna, spusei pentru a destrăma cumva tăcerea îngrozitoare, se va întoarce, vă garantez!

Susanna mă privi din nou.

— Ce spuneţi? făcu ea cu un efort vizibil.

— Se va întoarce, Susanna Ivanovna. Aleksandr se va întoarce!

— O să se întoarcă? repetă ea. Dar chiar dacă s-ar întoarce, n-aş putea să-i iert umilinţa asta, lipsa asta de credinţă… Se apucă cu mâinile de cap.

— Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! Ce spun! Şi de ce sunt aici? Ce înseamnă asta? Despre ce… Ce am venit să vă rog… şi pe cine? Ah, o să înnebunesc!…

Ochii i se opriră din alergătură.

— Voiaţi să mă rugaţi să-i scriu lui Aleksandr, mă grăbii eu să-i şoptesc.

— Da, să-i scrieţi… scrieţi-i ce doriţi… Dar uite, asta… Se scormoni repede în buzunar şi scoase un care-ţel. A fost scris pentru el… înainte de a fugi… Dar uite că el a crezut… L-a crezut pe acela!

Înţelesei că era vorba de Viktor. Susanna nu voia să-i spună pe nume, nu dorea să-i pomenească numele odios.

— Daţi-mi voie, Susanna Ivanovna, începui, de ce presupuneţi că Aleksandr Davidâci a avut o discuţie… cu omul acela?

— De ce? De ce? Dar acela a venit în persoană la mine şi mi-a povestit tot, şi s-a lăudat… şi râdea la fel ca tatăl lui! Uite, uite, luaţi, continuă ea îndesându-mi caietul în mână. Citiţi,

trimiteţi-i-l, ardeţi-l, aruncaţi-l, faceţi ce vreţi, cum vreţi… Dar nu se poate să mor aşa, să nu ştie nimeni… Dar acum e timpul să plec… Trebuie să plec.

Se ridică de pe pervaz… O oprii.

— Unde vă duceţi, Susanna Ivanovna? Aveţi milă! Ascultaţi cum viscoleşte! Sunteţi îmbrăcată aşa de subţire… Şi casa dumneavoastră nu e aproape de aici. Daţi-mi voie măcar să trimit după o şaretă, după un vizitiu…

— Nu-i nevoie. Nu-mi trebuie nimic, refuză ea dându-mă la o parte insistent şi repezindu-se către pelerină şi şal. Vă rog să nu mă reţineţi, pentru Dumnezeu! Că altfel… nu răspund de faptele mele! Simt o beznă, o beznă întunecată sub picioare… Nu vă apropiaţi! Nu mă atingeţi! Cu o grabă febrilă îşi puse pelerina, îşi aruncă şalul… Rămâneţi cu bine… Rămâneţi cu bine… O, sărman, sărman neam al meu, neam de pelerini eterni, asupra ta stăruie un blestem! Dar pe mine nimeni nu m-a iubit. Cu ce drept el… Deodată tăcu. Nu, unul singur m-a iubit, începu ea din nou, frângându-şi mâinile, dar peste tot e numai moarte, peste tot e numai moartea inevitabilă! Acum e rândul meu… Să nu veniţi după mine, strigă pătrunzător. Să nu veniţi! Să nu veniţi!

XVII

Povestea mea

„Anul acesta voi împlini douăzeci şi opt de ani. Iată primele mele amintiri: locuiesc în gubernia Tambov, la un moşier bogat, Ivan Matveici Koltovski, în casa lui de lemn, într-o mică încăpere de la etaj. Împreună cu mine locuieşte şi

mama, evreică, fiica unui pictor mort, din străinătate – o femeie bolnăvicioasă, cu o faţă neobişnuit de frumoasă, palidă ca ceara, şi cu nişte ochi la fel de trişti. Se întâmpla ca atunci când se uita la mine multă vreme, eu, fără s-o privesc, să simt îndată privirea aceea atât de tristă. Începeam să plâng şi mă aruncam către ea s-o îmbrăţişez. La mine vin învăţători; mă învaţă muzică şi-mi zic «domnişoară». Mănânc la masa domnilor, împreună cu măicuţa. Domnul Koltovski este un bătrân înalt, bine făcut, cu o ţinută măreaţă; miroase mereu a ambră. Mi-e tare frică de el, deşi îmi spune «Suzon» şi-mi întinde mâna uscată, vânoasă, ca să i-o sărut prin manşeta dantelată. Faţă de măicuţa este excesiv de politicos, dar şi cu ea discută puţin: îi spune două, trei cuvinte binevoitoare la care ea răspunde grăbit. Imediat le rosteşte şi tace, se aşază privind cu importanţă în jur, răsfirând alene firişoarele de tutun din tabachera rotundă de aur, cu monograma împărătesei Ecaterina.

Anul al nouălea al vârstei mele a rămas pentru totdeauna memorabil… Am aflat atunci, prin intermediul cameristelor, în sala lor, că Ivan Matveici Koltovski e tatăl meu şi, aproape în aceeaşi zi, la porunca lui, mama, a fost măritată cu domnul Rätsch, care era un fel de administrator. Nu am putut nicicum să înţeleg cum se poate aşa ceva. Eram nedumerită, cât pe ce să mă îmbolnăvesc: capul mă durea, mintea nu mai putea gândi. «E adevărat, mamă, e adevărat?» o întrebam. «Morocănosul ăsta mirositor» (aşa îi spuneam lui Ivan Matveici) «e tatăl meu?»

Măicuţa s-a speriat foarte tare, mi-a acoperit gura… «Niciodată să nu spui asta nimănui, auzi, Susanna? auzi?… Niciun cuvânt!» repeta ea cu voce agitată, strângându-mi tare capul la piept… Şi chiar că n-am spus nimănui despre asta… Am înţeles porunca mamei mele… Am înţeles că trebuia să tac, că mama îmi ceruse iertare!

Nefericirea mea atunci a început. Domnul Rätsch n-o iubea pe mama mea şi nici ea nu-l iubea. Se căsătorise cu ea pentru bani, iar ea trebuia să i se supună. Domnul Koltovski probabil considera că în felul acesta totul va fi mai bine, *la position était régularisée1*. Ţin minte că în ajunul nunţii, mama şi cu mine am plâns îmbrăţişate aproape toată dimineaţa, amar, amar şi în tăcere. Nu e de mirare că ea tăcea… Ce putea să-mi spună? Dar şi faptul că nici eu nu i-am pus întrebări dovedeşte că toţi copiii nefericiţi devin mai inteligenţi mai repede decât cei fericiţi… Spre ghinionul lor.

Domnul Koltovski a continuat să se ocupe de educaţia mea şi chiar, puţin câte puţin, m-a apropiat de persoana sa. Nu discuta cu mine… dar dimineaţa şi seara, după ce-şi scutura cu două degete firişoarele de tutun de pe jabou, mă mângâia pe obraz cu aceleaşi degete reci

1 „Situaţia era aranjată” (fr. În original).

ca gheaţa şi-mi dădea nişte bombonele de culoare închisă, tot cu miros de ambră, pe care nu le mâncam niciodată. Pe la doisprezece ani am devenit cititoarea lui*, să petite lectrice*. Îi citeam opere franceze din secolul trecut, *Memoriile* lui Saint-Simon, Mablis, Renal, Helvetius,

corespondenţa lui Voltaire, pe enciclopedişti, desigur, fără să înţeleg nimic, chiar şi atunci când el, zâmbind larg şi mijindu-şi ochii, îmi poruncea: *Relire ce dernier paragraphe, qui est bien remarquable*! *1* Ivan Matveici era un francez desăvârşit. Trăise la Paris înainte de Revoluţie, şi-o aducea aminte pe Maria-Antoaneta, primise invitaţie la Trianon din partea ei, îl văzuse pe Mirabeau, care, după spusele lui, purta nişte nasturi foarte mari, *exagérait en tout2* şi era, în general, un om de prost-gust, *en dépit d*e să *naissance3*. De fapt, Ivan Matveici ne povestea rar despre perioada aceea; dar de vreo două, trei ori pe an, adresându-se unui bătrânel strâmb, emigrant, pe care-l întreţinea şi-i spunea, Dumnezeu ştie de ce, *Monsieur le Commandeur4*, recita cu vocea lui molatecă, nazală, un citat rostit odinioară la o serată a ducesei Polignac. Ţin minte numai primele două versuri… (era vorba de o paralelă între ruşi şi francezi):

L'aigle se plaît aux régions austères, Où le ramier ne saurait habiter…5

1 „Citeşte din nou ultimul paragraf care e absolut remarcabil" (fr. În original).

2 „Exagera în toate" (fr. În original).

3 „În pofida originii sale" (fr. În original).

4 „Domnul comandor" (fr. În original).

5 „Vulturului îi place în ţinuturile austere, unde porumbelul n-ar putea să trăiască" (fr. În original).

— *Digne de Monsieur de Saint Aulaire*! *1* exclama de fiecare dată *Monsieur le Commandeur*.

Până la moartea lui, Ivan Matveici părea destul de tânăr: avea obraji roz, dinţi albi, sprâncene dese şi nemişcate, ochi plăcuţi şi expresivi: ochi negri, luminoşi, ca din agat adevărat; nu era deloc capricios şi se purta foarte respectuos cu toţi, chiar şi cu servitorii… Dar, Doamne Dumnezeule! Ce greu îmi era cu el, cu ce bucurie plecam de la el de fiecare dată, ce gânduri urâte îmi apăreau în prezenţa lui! Ah, nu eu eram vinovată de ele!… Nu sunt eu vinovată de ceea ce au făcut din mine…

După căsătorie, domnul Rätsch a primit o anexă în apropierea casei boiereşti. Am locuit acolo cu mama mea. Nu mi-a fost prea bine. În curând a născut un fiu, chiar pe acel Viktor pe care pe drept cuvânt îl pot numi şi considera duşmanul meu. Chiar de la naşterea lui, sănătatea măicuţei mele, care era slabă şi înainte, nu s-a mai îndreptat. Domnul Rätsch nu considera necesar să manifeste pe atunci acea veselie căreia i se dedă acum: avea permanent o înfăţişare severă şi încerca să-şi construiască o reputaţie de om serios. Cu mine se purta aspru şi grosolan. Simţeam plăcere când plecam de la Ivan Matveici; dar părăseam cu plăcere şi anexa noastră… Tinereţea mea nefericită! Mereu de la un mal la altul şi nu voiam să mă leg de niciunul! Uneori traversam curtea în fugă, prin zăpada mare, într-o rochiţă subţire, alergam în casa boierească la Ivan Matveici, să-i citesc, şi parcă mă bucuram… Dar când soseam acolo, vedeam acele camere mari, posace, acele mobile pestriţ tapiţa-te, îl vedeam pe acel bătrân binevoitor şi fără suflet în

1 „Demn de domnul de Saint Aulaire” (fr. În original).

jacheta lui descheiată, cu jaboul alb şi cravata albă, cu manşetele pe degete, cu „o umbră” de pudră (aşa se exprima valetul lui) pe părul pieptănat pe spate, mirosul sufocant de ambră îmi tăia respiraţia, şi optimismul mă părăsea. Ivan Matveici stătea de regulă în nişte fotolii Voltaire largi; pe perete, deasupra capului său, se afla un tablou înfăţişând o femeie tânără cu o expresie senină şi îndrăzneaţă, îmbrăcată într-un costum evreiesc bogat şi acoperită toată de pietre preţioase, de mărgăritare... Mă uitam adesea la tabloul acela, dar abia mai apoi am aflat că era portretul mamei mele, pictat de tatăl ei la comanda lui Ivan Matveici. Cât de mult se schimbase de atunci! A ştiut el cum s-o frângă şi s-o distrugă! «Şi ea l-a iubit! L-a iubit pe bătrânul acesta?» îmi spuneam... «Cum se poate aşa ceva! Să-l iubească!» Dar, când îmi aduceam aminte de alte priviri ale mamei, de alte cuvinte nespuse până la capăt şi de gesturi involuntare... «Da, da, da, l-a iubit!» repetam eu cu groază. Ah, să dea Dumnezeu să nu aibă nimeni asemenea senzaţii!

În fiecare zi îi citeam lui Ivan Matveici, uneori câte trei, patru ceasuri la rând... Nu-mi făcea bine să citesc aşa de mult şi aşa de tare. Doctorul nostru se temea pentru pieptul meu şi odată chiar i-a raportat despre asta lui Ivan Matveici. Dar el numai a zâmbit (adică nu: el niciodată nu zâmbea, ci cumva îşi ascuţea buzele şi le împingea în faţă) şi a spus: *Vous ne savez pas ce* eu *il y a de ressources dans cette jeunesse.1*

«Totuşi, mai înainte, *Monsieur le Commandeur*»… îndrăznise doctorul să observe. Ivan Matveici zâmbise din nou: *Vous rêvez, mon cher*.

1 „Habar nu aveţi câte resurse are tinereţea” (fr. În original).

Îl întrerupse el, *le Commandeur n-a plus de dents et* îl *crache après chaque moţ. J’aime les voix jeunes.1*

Şi am continuat să citesc, deşi tuşeam mult dimineaţa şi seara…

Uneori, Ivan Matveici mă punea să cânt la pian. Dar muzica acţiona ca un somnifer asupra nervilor lui. Ochii i se închideau imediat, capul i se lăsa uşor şi, din când în când, se mai auzea: *C’est du Steibelt, n est-ce pas*? *Jouez-moi du Steibelt.2* Ivan Matveici îl considera pe Steilbelt un mare geniu, care putea ţine sub control *la grossière lourdeur des Allemandsă*, şi-i reproşa un singur lucru: *trop de fougue*! *trop d imagination*!…*4* Când însă Ivan Matveici observa că oboseam la pian, îmi oferea *du cachou de Bolognea*. Şi aşa zi după zi…

Şi uite, într-o noapte – o noapte de neuitat! – m-a lovit o nenorocire îngrozitoare. Mămica mea s-a stins subit. Abia împlinisem cincisprezece ani. O, ce durere a mai fost, cum a venit asupra mea ca un vifor rău! Ce m-a mai speriat acea primă întâlnire cu moartea! Sărmana mea măicuţă! Ciudate mai erau relaţiile noastre: ne iubeam pătimaş una pe alta… pătimaş şi fără speranţă; parcă păstram şi ascundeam amândouă în sinea noastră un secret comun, tăceam cu încăpăţânare în privinţa lui, cu toate că ştiam, ştiam tot ce se

întâmpla în adâncul inimilor noastre! Măicuţa nu vorbea niciodată cu mine despre

1 „Spuneţi prostii, dragul meu. Comandorul nu mai are dinţi şi scuipă după fiecare cuvânt. Îmi plac vocile tinere” (fr. În original).

2 „Asta e din Steibelt, nu e aşa? Cântaţi-mi din Steilbelt” (fr. În original)

3 „Greutatea grosonală a germanilor” (fr. În original).

4 „Prea mult patos! Prea multă imaginaţie” (fr. În original).

5 „Nişte sirop de Bologna” (fr. În original).

trecut, despre trecutul ei îndepărtat, şi nu s-a plâns niciodată în cuvinte, deşi toată făptura ei era un plânset mut! Evitam orice conversaţie cât de cât serioasă! Ah! Tot speram că va veni o vreme în care, în cele din urmă, ea va spune tot, eu voi spune tot, şi o să ne fie mai uşor… Dar grijile cotidiene, firea indecisă şi sfioasă, bolile, prezenţa domnul Rätsch şi, lucrul cel mai important, această întrebare eternă «pentru ce?» şi această trecere ireversibilă, continuă a timpului, a vieţii… Totul s-a încheiat cu o lovitură de trăsnet, şi nu numai pentru acele cuvinte care ar fi scos la lumină taina noastră, nici măcar obişnuitele cuvinte de despărţire dinaintea morţii nu le-am putut auzi de la mămica mea! Mi-a rămas în memorie numai exclamaţia domnului Rätsch: «Susanna Ivanovna, binevoiţi să vă duceţi, mama doreşte să vă binecuvânteze!» Iar mai apoi mâna palidă de sub aşternutul greu, respiraţia chinuitoare, ochii daţi peste cap… O, ajunge! Ajunge!

Cu ce groază, cu ce indignare, cu ce curiozitate plină de durere am privit a doua zi şi în ziua înmormântării chipul tatălui meu… da, al tatălui meu! În caseta răposatei am găsit scrisorile ei. Mi se părea că pălise puţin şi se gârbovise… dar nu! Nu se mişca nimic în acel suflet de piatră. La fel ca şi mai înainte, m-a chemat după o săptămână în birou, şi, cu aceeaşi voce, m-a rugat să citesc. *Şi vous le voulez bien*, *les* Observations sur l'histoire de France *de Mably*, *à la page 74… la où nous avons été interrompus.1* N-a poruncit nici măcar să scoată portretul mamei! E adevărat, după ce m-a lăsat să plec, m-a chemat la el şi, după ce mi-a mai dat o dată mâna să i-o sărut, a spus:

1 „Fiţi amabilă, citiţi *Observaţiile asupra istoriei Franţei*, de Mably, la pagina 74… acolo unde am fost întrerupţi" (fr. În original).

Suzanne, *la mort de votre mère vous a privé de votre appui naturii*; *mais vous pourrez toujours compter sur mă protection.1* Dar imediat m-a împins cu cealaltă mână şi, ţuguindu-şi buzele ca de obicei, a adăugat: *Allez*, *mon enfant.2* Voiam să-i strig: «Păi sunteţi tatăl meu!» Dar n-am spus nimic şi am ieşit.

A doua zi dimineaţă m-am dus la cimitir. Era pe atunci luna mai, în toată frumuseţea florilor şi a frunzelor, şi am rămas multă vreme la mormântul proaspăt. Nu plângeam, nu eram tristă; un singur lucru îmi trecea prin minte: «Auzi, mamă? Vrea să-mi acorde protecţie!» Şi mi se părea că mama nu trebuie să fie jignită de zâmbetul acela care îmi apărea pe buze, fără să vreau.

Uneori mă întreb ce m-a făcut să doresc aşa de insistent să obţin – nu recunoaştere… de unde aşa ceva? – măcar un singur cuvânt cald, apropiat, de la Ivan Matveici? Oare eu nu ştiam ce fel de om era şi cât de puţin semăna cu ceea ce, în visele mele, îmi apărea ca fiind un tată?… Dar eram aşa de singură, aşa de singură pe pământ! Şi apoi, acelaşi gând insistent nu-mi dădea linişte: «Doar ea l-a iubit! L-o fi iubit ea pentru ceva!»

Au mai trecut trei ani. Nu s-a schimbat nimic în viaţa noastră monotonă, măsurată de dinainte, chibzuită. Viktor a crescut. Eram mai mare ca el cu opt ani şi aş fi putut să am grijă de el cu plăcere, dar domnul Rätsch s-a împotrivit. Îi tocmise o doică, iar femeia trebuia să aibă grijă cu severitate ca nu cumva copilul «să fie răsfăţat».

1 „Suzanne, moartea mamei dumneavoastră v-a lipsit de sprijinul dumneavoastră natural; dar puteţi conta mereu pe protecţia mea” (fr. În original).

2 „Du-te, copilul meu” (fr. În original).

adică nimeni să nu fie lăsat în preajma lui. Dar şi Viktor se înstrăina de mine. Odată, domnul Rätsch a venit tulburat în camera mea, emoţionat, răutăcios. Încă din ajun ajunseseră până la mine zvonuri urâte despre tatăl meu vitreg: oamenii spuneau că s-ar fi descoperit că tăinuise o sumă semnificativă de bani, mită de la un negustor.

— Puteţi să mă ajutaţi, începu el bătând nerăbdător cu degetele în masă. Mergeţi şi cereţi pentru mine la Ivan Matveici.

— Să cer? Cum adică? Ce anume?

— Interveniţi pentru mine… Doar nu sunt un

străin pentru dumneavoastră. Sunt acuzat... Ei, într-un cuvânt, pot rămâne fără pâine, şi dumneavoastră la fel.

— Dar cum să mă duc la el? Cum o să-l deranjez?

— Asta-i bună! Aveţi dreptul să-l deranjaţi!

— Ce drept, Ivan Demianâci?

— Ei, nu vă mai prefaceţi... Nu vă poate refuza din multe motive. Oare chiar nu mă înţelegeţi?

Mă privi în ochi cu insolenţă şi simţii că îmi ard obrajii. Ura, dispreţul mi se ridicară în obraji dintr-odată, izbucniră năvalnic, puseră stăpânire pe mine.

— Da, vă înţeleg, Ivan Demianâci, răspunsei eu în cele din urmă. Vocea mi se părea şi mie anormală. Şi n-o să mă duc la Ivan Matveici şi n-o să-i cer. Dacă nu e pâine, să nu fie pâine!

Domnul Rätsch tresări, scrâşni din dinţi, îşi încleştă pumnii.

— Ei, stai tu, prinţesă Melikitrisa! şopti el răguşit. N-o să uit asta din partea ta!

În aceeaşi zi, Ivan Matveici îl chemă la el şi se zice că l-ar fi ameninţat cu bastonul, cu acelaşi baston pe care odinioară îl dăduse la schimb ducelui de La

Rochefoucauld. Striga: «Chiar că sunteţi un escroc şi un corupt! O să vă pun eu afară!» Ivan Matveici aproape că nu putea vorbi ruseşte şi dispreţuia «graiul vulgar» al nostru, *ce jargon vulgaire et rude1*. Cineva spusese odată în prezenţa lui: «Se înţelege de la sine.» Ivan Matveici se indignase şi apoi dădea adesea drept

exemplu fraza aceasta, pentru a ilustra lipsa de sens şi absurditatea limbii ruse. «Ce înseamnă asta: *se înţelege de la sine*?» întreba el în rusă, accentuând fiecare cuvânt. «Şi de ce nu este simplu: se înţelege? Şi de ce: de la sine?»

Totuşi, Ivan Matveici nu l-a alungat pe domnul Rätsch, chiar nu l-a dat afară din serviciu. Dar tatăl meu vitreg şi-a ţinut cuvântul: nu a uitat acea întâmplare.

Am început să observ o schimbare la Ivan Matveici. Începuse să fie trist, să se plictisească, sănătatea i se şubrezise. Faţa lui proaspătă, roz, se îngălbenise şi se ridase, îi căzuse un dinte din faţă. Încetase să mai iasă şi renunţase la zilele de primire introduse de el, când îi omenea pe toţi ţăranii, fără participarea clerului – *sans le concours du clergé*. În asemenea zile, Ivan Matveici, cu un trandafir la butonieră, ieşea în salon sau pe balcon, în faţa ţăranilor, şi, atingând cu buzele un păhărel de argint cu vodcă, le ţinea un discurs în genul acesta: «Sunteţi mulţumiţi de faptele mele, aşa cum şi eu sunt mulţumit de râvna voastră; de aceasta mă bucur cu adevărat. Toţi suntem fraţi; însăşi naşterea noastră ne face să fim egali; beau în sănătatea dumneavoastră!» Le făcea o plecăciune şi ţăranii se plecau adânc în faţa lui, dar nu până-n pământ – fapt interzis cu stricteţe. Trataţia continua ca mai înainte, dar Ivan Matveici nu-şi mai făcea

1 „Acest grai vulgar şi grosolan” (fr. În original)

apariţia în faţa supuşilor. Uneori îmi întrerupea lectura cu exclamaţii: *La machine se*

détraque! *Cela se gâte*! *1* Chiar ochii lui, acei ochi luminoşi, de piatră deveniseră tulburi şi parcă se micşoraseră; adormea mai des ca înainte şi respira greu în somn. Nu se schimbase numai adresarea faţă de mine; se mai adăugase încă o nuanţă de politeţe cavalerească. Deşi cu mare greutate se scula de fiecare dată din fotoliu când intram, mă conducea până la uşă, ţinându-mă de braţ, şi în loc de Suzon începuse să-mi spună ba *ma chère demoiselle2*, ba *mon Antigone3*. *Monsieur le Commandeur* murise la doi ani de la moartea mamei: după cum se vede, moartea lui îl lovise mult mai puternic pe Ivan Matveici. Dispăruse cel de-o vârstă cu el: iată ce-l tulbura. Şi singurul serviciu pe care-l făcea în ultima vreme domnul Comandor era numai acela de a exclama de fiecare dată *Bien joué, mal réussi*! *4* când Ivan Matveici, jucând biliard cu domnul Rätsch, rata sau nu nimerea buzunarul; şi, de asemenea, când Ivan Matveici i se adresa la masă cu o întrebare de genul: *N'est-ce pas, Monsieur le Commandeur, c'est Montesquieu qui a dit cela dans ses* Lettres Persanes? 5 Acela, după ce scăpa uneori lingura de supă pe plastron, răspundea cufundat în gânduri: *Ah, Monsieur de Montesquieu*? *Un grand, écrivain, Monsieur, un grand écrivain.6* Numai o dată, când Ivan

1 „Maşinăria se strică! E de rău" (fr. În original).

2 „Draga mea domnişoară" (fr. În original).

3 „Antigona mea" (fr. În original).

4 „A fost interpretat bine, dar n-a ieşit bine deloc" (fr. În original).

5 „Nu-i aşa, domnule Comandor, că Montesquieu a zis asta în *Scrisorile persane*” (fr. În original).

6 A, domnul Montesquieu? Un mare scriitor, domnule, un mare scriitor” (fr. În original).

Matveici i-a spus că *les théophilantropes ont eu pourtant du bon*! *1* Bătrânul a exclamat cu voce emoţionată: *Monsieur de Kolontouskoi*! (în douăzeci şi cinci de ani nu reuşise să înveţe să rostească corect nici măcar numele patronului său), *Monsieur de Kolontouskoi*! *Leur fondateur, l instigateur de cette secte, ce La Reveillere Lepeaux, était un bonnet rouge*! *2*

Non, non, spunea Ivan Matveici zâmbind şi răsfirând firişoarele de tutun, *des fleurs, des jeunes vièrges, le culte de la Nature… ils ont eu du bon, ils ont du bon…3*

M-am minunat mereu cât de multe lucruri ştia Ivan Matveici şi cât de inutile îi erau aceste cunoştinţe.

Ivan Matveici, după cum se vede, îmbătrânea, dar încă se ţinea bine. Odată, cu vreo trei săptămâni înainte de moarte, imediat după masa de prânz, a avut o criză puternică de ameţeală. A căzut pe gânduri, a spus *C’est la fin4* şi, după ce şi-a venit în fire şi s-a odihnit, a scris o scrisoare şi a trimis-o la Petersburg singurului său moştenitor, un frate cu care nu avusese nicio legătură de vreo douăzeci de ani. Când a auzit de starea proastă de sănătate a lui Ivan Matveici, l-a vizitat un vecin, un neamţ catolic, cândva medic renumit, care trăia liniştit în sătucul lui. Venea foarte rar la Ivan Matveici, dar era mereu primit

cu o atenţie deosebită şi, era foarte respectat. Era aproape singurul om pe lume pe care tatăl meu îl respecta.

1 „Teofilantropii au avut totuşi şi lucruri bune” (fr. În original).

2 „Fondatorul lor, iniţiatorul acestei secte, La Revelliere Lepeaux, a fost un revoluţionar” (fr. În original).

3 „Nu, nu, florile, fecioarele, cultul naturii… au avut şi au lucruri bune” (fr. În original).

4 „E sfârşitul” (fr. În original).

Bătrânul îl sfătui pe Ivan Matveici să trimită după preot, dar Ivan Matveici răspunse că *ces Messieurs et moi, nous n avons rien a nous dire1* şi îl rugă să schimbe subiectul; dar, după plecarea vecinului, a poruncit valetului să nu mai primească pe nimeni. După aceea porunci să mă cheme. Mă speriai la vederea lui: sub ochi îi apăruseră pete albăstrui, faţa îi era suptă şi împietrită, mandibula i se lăsase. *Vous voilà grande, Suzon*, începu el, rostind cu greutate consoanele, dar încercând să zâmbească (pe atunci pornisem pe nouăsprezece ani), *vous allez peut-être bientôt rester seule. Soyez toujours sage et vertueuse. C’est la dernière récommendation ci un…* tuşi, *ci un vieillard qui vous veut du bien. Je vous ai recommandé à mon frère et je ne doute pas* eu îl *ne respecte mă volonté…* Tuşi din nou şi îşi pipăi grijuliu pieptul. *Du reste, espère encore pouvoir faire quelque chose pour vous… dans mon testament.2* Această ultimă frază mă străpunse ca un cuţit în inimă. Ah, era mult prea… mult prea plin de dispreţ şi jignitor! Probabil că Ivan

Matveici pusese pe seama unui alt sentiment ceea ce se vedea pe faţa mea – de durere sau de recunoştinţă; şi, parcă dorind să mă liniştească, mă bătu pe umăr în timp ce, ca de obicei, mă împingea cu blândeţe şi spunea: *Voyons*, *mon enfant*, *du courage*! *Nous sommes tous mortels*. *Et puis*, *il n'y a pas encore de danger*. *Ce n'est cu une pre*

1 „Aceşti domni şi cu mine nu avem ce ne spune" (fr. În original).

2 „Iată că aţi crescut mare, Suzon… poate că în curând o să rămâneţi singură. Să fiţi mereu cuminte şi vrtuoasă. Este ultima recomandare din partea unui bătrân care vă doreşte binele. V-am recomandat fratelui meu şi nu mă îndoiesc că-mi va respecta dorinţa… De fapt, sper să mai pot face ceva pentru dumneavoastră… în testamentul meu" (fr. În original).

caution que ai crû devoir prendre… Allez! *1* Ca şi atunci când mă chemase la el după moartea măicuţei, am vrut din nou să-i strig: «Păi doar sunt fiica dumneavoastră! Sunt fiica dumneavoastră!» Dar mi-am spus: «În cuvintele acestea, în acest strigăt din inimă el o să audă dorinţa de a-mi declara drepturile, drepturile la moştenirea lui, la banii lui… O, pentru nimic în lume! N-o să-i spun nimic omului acestuia, care n-a pomenit niciodată în prezenţa mea numele mamei mele, în ochii căruia însemn aşa de puţin, că nici nu s-a ostenit să afle dacă ştiu de originea mea!» Dar poate că el bănuia şi ştia, dar nu voia «să se lege la cap» (era expresia lui preferată), nu voia să se lipsească de bunul lui lector cu voce tânără! «Nu! Nu! Lasă-l să

rămână la fel de vinovat în faţa fiicei sale, aşa cum a fost vinovat şi faţă de mama ei! Lasă-l să ducă cu el în mormânt ambele vini! Jur, jur: n-o să audă din gura mea acel cuvânt care trebuie să sune cumva sacru şi dulce în orice ureche! N-o să-l numesc tată! N-o să-l iert pentru mama, nici pentru mine! Nu are nevoie de această iertare, nici de acel apelativ... Nu se poate, nu se poate să nu aibă nevoie de el! Dar nu va avea parte de iertare, nu va avea, nu va avea!»

Dumnezeu ştie dacă mi-aş fi ţinut jurământul şi dacă inima mea nu s-ar fi înmuiat, dacă nu aş fi trecut peste sfiiciunea mea, peste ruşine, peste mândrie... Dar cu Ivan Matveici s-a întâmplat acelaşi lucru ca şi cu măicuţa. Moartea l-a luat la fel de subit, şi tot noaptea. Acelaşi

1 „Hai, copilul meu, curaj! Toţi suntem muritori. Şi, în plus, încă nu e niciun pericol. Nu este decât o măsură de precauţie pe care am crezut de cuviinţă să o iau... Mergeţi” (fr. În original).

domn Rätsch m-a trezit şi a dat fuga împreună cu mine în casa boierească, în dormitorul lui Ivan Matveici... Dar nu am mai prins nici măcar acele ultime mişcări de dinaintea morţii, care, într-o amintire de neşters, s-au întipărit în mintea mea lângă patul măicuţei mele. Pe pernele brodate cu dantelă era culcată o păpuşă uscată, închisă la culoare, cu un nas ascuţit şi sprâncene cărunte, zburlite... Am început să strig de groază, de scârbă, am fugit afară, m-am lovit în uşi de oameni bărboşi, în cojoace şi cu chimire roşii de sărbătoare, şi nu mai

ţin minte cum am ajuns la aer…

Mai apoi mi s-a povestit că atunci când valetul a dat fuga în dormitor la auzul sunetului puternic al clopoţelului, l-a găsit pe Ivan Matveici nu pe pat, ci la doi paşi de el. Şi că ar fi stat în fund pe podea, chircit, şi ar fi repetat de două ori: «Uite, babă, şi Sfântul Iuri al tău! 1» Şi că acestea ar fi fost ultimele lui cuvinte. Dar nu pot să cred aşa ceva. Ce rost ar fi avut să vorbească ruseşte într-un asemenea moment şi folosind asemenea expresii!

Apoi am aşteptat două săptămâni sosirea noului boier, Semion Matveici Koltovski. A trimis poruncă să nu se atingă nimic, să nu se schimbe nimic până la inspecţia lui personală. Toate uşile, toată mobila, cuferele, mesele au fost încuiate, sigilate. Toţi oamenii erau cuprinşi de tristeţe şi grijă. Deodată, am devenit una dintre persoanele principale din casă, aproape cea mai însemnată. Şi

1 Expresie cu origini în perioada feudală; de Sfântul Gheorghe (Iuri) de vară, ţăranii aveau dreptul să părăsească pământurile pe care lucrau şi să se ducă la un alt stăpân; la introducerea iobăgiei, a apărut această expresie pentru a le arăta ţăranilor, ironic, lipsa posibilităţii de a-şi alege stăpânul.

Înainte mi se spunea «domnişoara», dar acum cuvântul acesta căpătase un sens nou, era rostit cu o accentuare deosebită. Au început şuşotelile. «Cică bătrânul boier s-a stins pe nepusă masă şi preotul n-a apucat să ajungă la el, de mult nu mai fusese nici la spovedanie; dar testamentul nu-ţi ia mult timp să-l scrii.» Domnul Rätsch

considerase necesar să-şi schimbe modul de acţiune. Nu devenise binevoitor şi blând – ştia că nu mă păcăleşte –, dar pe chip i se citea o împăcare posacă. «Vezi, cică, mă supun.» Toţi mi se băgau în suflet, încercau să-mi intre în voie… Dar eu nu ştiam ce să fac şi cum să fiu, şi mă minunam că oamenii aceia nu înţelegeau că mă jignesc. În cele din urmă, a venit Semion Matveici.

Semion Matveici era cu vreo zece ani mai tânăr ca Ivan Matveici şi toată viaţa o luase pe un cu totul alt drum. Avea serviciu la Petersburg, ocupa o poziţie importantă… Fusese căsătorit, rămăsese văduv de timpuriu, avea un singur fiu. La faţă, Semion Matveici semăna cu fratele său mare, numai la statură era mai mic şi mai gras, avea capul rotund, chel, nişte ochi la fel de negri şi luminoşi că ai lui Ivan Matveici, numai că galeşi, şi nişte buze mari, roşii. Spre deosebire de fratele pe care şi după moarte îl numea «filosof francez», iar uneori pur şi simplu «ciudat», Semion Matveici vorbea aproape mereu ruseşte, tare, mult, râdea mereu în hohote, iar când o făcea, închidea ochii şi îşi scutura tot trupul într-un fel neplăcut, ca şi cum l-ar fi trăsnit răutatea. Se apucă de treburi foarte rapid: se băga singur în toate, cerea de la toţi raportul cel mai amănunţit. Chiar în prima zi a sosirii sale îl invită pe preot cu întregul alai, porunci să se slujească o molitvă cu sfinţirea apei şi să stropească peste tot cu agheasmă, în toate camerele din casă, până şi podurile, până şi pivniţele, pentru ca, aşa cum spunea el, «să alunge în mod radical spiritul voltairian şi iacobin». Chiar în prima săptămână, nişte favoriţi

de-ai lui Ivan Matveici zburară din posturile lor, unul chiar ajungând printre strămutaţi, alţii fiind supuşi unor pedepse fizice; până şi bătrânul valet – era turc, ştia limba franceză, îi fusese dăruit lui Ivan Matveici de feldmareşalul Kamenski – primise libertatea, e adevărat, dar, odată cu ea, şi porunca de a pleca în douăzeci şi patru de ore, «pentru a nu-i ispiti pe alţii». Semion Matveici se dovedi a fi un boier sever; probabil multora le părea rău după răposat. «Cu tăicuţa, cu Ivan Matveici – mi se plângea un argat bătrân de tot –, aveam o singură grijă, să i se aducă lenjerie curată şi în camere să miroasă frumos, şi să nu se audă voce de om în antreu, Doamne fereşte! Şi acolo era numai bine! Răposatul n-a făcut în viaţa lui vreun rău nici unei muşte! Ei, acum e necaz mare! O să murim!»

La fel de repede se schimbă şi poziţia mea, adică cea în care ajunsem vreme de câteva zile, şi asta în pofida voinţei mele… Printre hârtiile lui Ivan Matveici nu se găsi niciun testament, niciun rând scris în favoarea mea. Deodată, toţi mă părăsiră… Despre domnul Rätsch nici nu mai vorbesc, dar şi ceilalţi erau supăraţi pe mine şi încercau să-şi manifeste supărarea, de parcă i-aş fi păcălit. Într-o duminică, după liturghia pe care o asculta mereu în altar, Semion Matveici mă chemă la el.

Până în ziua aceea îl văzusem cu coada ochiului şi mi se părea că nu mă observase. Mă primi în biroul său, stând la fereastră. Purta un frac de uniformă cu două stele. Mă oprisem lângă uşă; inima îmi bătea tare de groază şi din cauza

unui alt sentiment, încă indefinit, dar deja apăsător.

— Voiam să vă văd, tânără fată, începu Semion Matveici, după ce se uită mai întâi la picioarele mele, apoi, deodată, la faţă – privirea aceasta parcă m-a împuns –, pentru a vă comunica decizia mea şi a vă asigura de dispoziţia mea incontestabilă de a vă fi util… Ridică vocea. Desigur, nu aveţi niciun fel de drepturi, dar în calitate de… lector pentru fratele meu, puteţi conta mereu pe… pe atenţia mea. Eu… desigur, sunt convins de înţelepciunea dumneavoastră şi de regulile dumneavoastră. Domnul Rätsch, tatăl dumneavoastră vitreg, a primit deja de la mine instrucţiunile necesare. Mai mult, trebuie să vă spun că înfăţişarea dumneavoastră fericită este pentru mine o chezăşie a sentimentelor dumneavoastră nobile. Semion Matveici începu deodată să râdă subţire în hohote, iar eu… Eu nu mă supărai… dar îmi păru rău de mine… şi atunci simţii pe deplin că sunt orfană. Semion Matveici se apropie de birou cu paşi mici, fermi, scoase din sertar un teanc de banconote şi, după ce mi-l vârî în mână, mai adăugă: Aici e o sumă neînsemnată de bani de la mine, pentru mici cheltuieli. N-o să vă uit nici de-acum înainte, drăguţa mea, dar acum rămâneţi cu bine şi fiţi înţeleaptă.

Luai mecanic acel teanc – aş fi luat orice mi-ar fi dat – şi, după ce mă întorsei în camera mea, plânsei multă vreme. Nici nu observasem că teancul căzuse pe jos. Domnul Rätsch îl găsi, îl luă şi, după ce mă întrebă ce intenţionam să fac cu banii, îl păstră.

În destinul lui a avut loc atunci o schimbare importantă. După câteva discuţii cu Semion Matveici, a intrat în graţiile acestuia şi, în curând, a primit postul de administrator-şef. De atunci a apărut la el veselia, hohotul acesta etern: la început voia să-şi imite patronul… în cele din urmă, a devenit o obişnuinţă. De atunci a început să devină patriot rus. Semion Matveici ţinea la tot ce e naţional, el însuşi se numea «rus», râdea de hainele nemţeşti pe care totuşi le purta; l-a exilat într-un sat îndepărtat pe bucătarul pentru a cărui educaţie Ivan Matveici plătise bani frumoşi, pentru că omul nu putea găti o supă din gâturi de gâscă. Din altar, Semion Matveici ţinea isonul diaconilor, iar când fetele făceau hora şi cântau cântece, le ţinea şi el isonul cu cântul şi cu dansul, şi le ciupea de obraji… A plecat repede la Petersburg şi l-a lăsat pe tatăl meu vitreg aproape stăpân deplin peste toată moşia.

Ce zile amare au început pentru mine… Singura mea alinare a fost muzica şi m-am consacrat ei din tot sufletul. Din fericire, domnul Rätsch era foarte ocupat, dar cu fiecare ocazie îmi dădea prilejul să-i simt ostilitatea, după cum promisese. Nu-mi uitase refuzul. Mă tiraniza, mă obliga să-i transcriu rapoartele lungi şi mincinoase pentru Semion Matveici, să le corectez greşelile de ortografie: eram obligată să mă supun lui necondiţionat, şi mă supuneam. A declarat că o să mă pună la punct, că o să mă facă precum ceara. «Ce e cu ochii ăştia de protestatar?» striga el uneori în timpul mesei de prânz, bătând cu palma în masă, după ce bea bere pe săturate. «Poate

credeţi: eu, chipurile, sunt tăcută ca o oiţă, prin urmare am dreptate… Nu! Vă rog să binevoiţi şi să mă priviţi ca pe o oiţă!» Situaţia mea devenise strigătoare la cer, insuportabilă… Inima îmi devenea tot mai insensibilă. Ceva periculos începea să se ridice din ce în ce mai des înăuntrul ei; îmi petreceam nopţile fără să dorm, cu lumina stinsă, mă tot gândeam, mă tot gândeam, şi în întunericul din jur, în negura interioară se contura o decizie îngrozitoare. Sosirea lui Semion Matveici dăduse o altă turnură gândurilor mele.

Nimeni nu-l aştepta: toamna venise de mult. Se dovedi că trecuse în rezervă din cauza unui incident neplăcut: sperase să primească ordinul «Aleksandr Nevski», dar în locul acestuia i se dăduse o tabacheră. Nemulţumit de guvernul care nu-i aprecia talentele, de societatea petersburgheză care îi arătase prea puţină compătimire şi nu-i împărtăşise indignarea, se hotărî să se stabilească la ţară, să se consacre gospodăriei. Veni singur. Fiul lui, Mihail Semionâci, sosi mai târziu, de sărbători, pentru Anul Nou. Tatăl meu vitreg aproape că nu mai ieşea din biroul lui Semion Matveici: favorurile câştigate se amplificau. Pe mine mă lăsă în pace; acum numai de mine nu-i ardea… Lui Semion Matveici îi dăduse prin minte să pună bazele unei fabrici de hârtie. Domnul Rätsch nu se pricepea deloc la manufacturi, iar Semion Matveici ştia asta; însă tatăl meu vitreg era «executant» (un cuvânt îndrăgit pe atunci), «Arakceev». Semion Matveici chiar aşa îi spunea: «Arakceev al meu!» «Asta este suficient pentru mine», îl asigura

Semion Matveici, «dacă-ţi dai silinţa, chiar eu o să dau directivele.» Printre numeroasele treburi legate de fabrică, de moşie, de conducerea cancelariei, a ordinii din cancelarie, a noilor titluri şi funcţii, Sermion Matveici reuşi totuşi să-mi acorde atenţie şi mie.

Am fost chemată o dată seara, în salon, şi pusă să cânt la pian: lui Semion Matveici îi plăcea muzica şi mai puţin decât răposatului; totuşi, m-a susţinut şi mi-a mulţumit, iar a doua zi am fost invitată la prânz. După masă, Semion Matveici a stat de vorbă cu mine destul de mult, mi-a tot pus întrebări, râdea la răspunsurile mele, deşi ţin minte că nu aveau nimic amuzant, şi mă privea aşa de ciudat… Începusem să mă simt stingheră. Nu-mi plăceau ochii lui; nu-mi plăcea expresia lor sinceră, privirea lor luminoasă… Mi se părea mereu că tocmai acea sinceritate ascunde ceva rău, că sub acea strălucire, sufletul lui e întunecat.

— N-o să fiţi cititor pentru mine, îmi spuse în cele din urmă Semion Matveici, respingător de gătit şi de pus la punct. Eu, slavă Domnului, încă nu am orbit şi pot să citesc singur, dar cafeaua din mâinile dumneavoastră o să mi se pară mai gustoasă, şi cântecul dumneavoastră la pian o să-l ascult cu plăcere.

Din acea zi m-am dus mereu să iau masa în casa boierului şi, uneori, rămâneam în salon până seara. Mă bucuram de favoruri, ca şi tatăl meu vitreg, dar ele nu prea mă bucurau. Trebuie să recunosc că Semion Matveici îmi arăta un oarecare respect; dar simţeam că în omul acesta e ceva ce mă respinge, ce mă sperie. Şi acel «ceva»

era exprimat nu prin cuvinte, ci de ochii lui, de ochii lui răi şi de hohotul lui. Niciodată nu vorbea cu mine despre tatăl meu, nici despre fratele său, şi mi se părea că evita discuţia nu pentru că n-ar fi dorit să trezească în mine gânduri orgolioase sau pretenţii, ci din alt motiv, la care atunci nu mă pricepeam să mă gândesc, dar care mă nedumerea şi mă făcea să roşesc… Pe la Crăciun a venit fiul lui, Mihail Semionâci.

Ah, simt că nu pot continua aşa cum am început; sunt mult prea triste aceste amintiri. Mai ales acum mi-e imposibil să povestesc liniştită… Şi de ce să mă ascund? L-am iubit pe Michel, şi el m-a iubit pe mine.

N-o să povestesc nici cum s-a întâmplat. Ştiu că din acea seară de la salon (eu stăteam la pian şi cântam o sonată de Weber) –, când a intrat frumos şi zvelt, în co-jocelul lui de catifea şi cizme de pâslă, venind direct din frig, după ce şi-a scuturat căciula de sobol plină de zăpadă, înainte de a-şi saluta tatăl, mi-a aruncat repede o privire şi s-a minunat – nu am putut să-l uit, nu am putut să-i uit faţa tânără, bună. A început să vorbească… Şi vocea lui s-a lipit aşa de tare de inima mea… O voce bărbătească şi liniştită, şi în fiecare sunet un suflet atât de cinstit, de onest! Semion Matveici s-a bucurat de sosirea fiului, l-a îmbrăţişat, dar imediat l-a întrebat: «Pentru două săptămâni? A, în concediu?»

Şi mi-a dat drumul să plec. Am stat multă vreme acasă, sub fereastră, şi m-am uitat la luminile care alergau în camerele din casa boierească. Le urmăream, trăgeam cu urechea la

vocile noi, necunoscute, mă preocupa acea agitaţie animată şi ceva nou, necunoscut, luminos începea să alerge şi în sufletul meu…

Dar chiar a doua zi, înainte de prânz, am avut prima discuţie cu el. Venise la tatăl meu vitreg din însărcinarea lui Semion Matveici şi m-a găsit în salonul nostru mic. Voiam să plec, dar m-a reţinut. Era foarte vioi şi degajat în toate mişcările şi vorbele sale; dar nu avea nici urmă din superioritatea, tupeul, sau tonul dispreţuitor al celor din capitală, şi nimic milităros, ca la cei din gardă… Dimpotrivă, în adresarea lui nonşalantă era ceva blând, aproape sfios, ca şi cum s-ar fi rugat să-l scuz. Ochii anumitor oameni nu râd niciodată, chiar şi atunci când omul râde; la el, buzele aproape că nu-şi schimbau niciodată curba frumoasă, iar ochii îi zâmbeau aproape mereu. Aşa am stat de vorbă cam o oră… Nu mai ţin minte despre ce, îmi amintesc doar că tot timpul îl priveam în ochi şi-mi era aşa de uşor cu el! Seara am cântat la pian. Îi plăcea foarte mult muzica, stătea în fotoliu şi, după ce şi-a sprijinit capul creţ în mână, a ascultat cu atenţie. Nu m-a lăudat niciodată, dar mi-am dat seama că îi plăcea interpretarea mea şi am cântat cu pasiune. Semion Matveici, care stătea lângă fiu şi studia planurile, deodată se încruntă.

— Ei, domnişoară, ajunge, spuse el, gătit şi încorsetat ca de obicei. Ce-ai început să trăncăneşti ca un canar? Că aşa poate să te şi ia durerea de cap. Pentru fratele nostru, bătrânul, cred că nu vă străduiaţi aşa… mai spuse el cu voce scăzută şi mă expedie din nou. Michel mă petrecu

din priviri până la uşă şi se ridică din fotoliu. Încotro? Încotro? începu să strige Semion Matveici şi deodată se puse pe râs, şi apoi mai spuse ceva…

Nu-i puteam auzi cuvintele; dar domnul Rätsch, care era şi el prezent într-un colţ al salonului (era mereu «prezent», dar de data asta adusese planurile), începu să râdă slugarnic în hohote şi hohotul lui ajunse până la urechile mele… Acelaşi lucru, sau aproape acelaşi se repetă şi în seara următoare… Semion Matveici se răci subit faţă de mine, căzui din nou în dizgraţie.

Peste vreo patru zile îl întâlnii pe Michel pe coridorul care împărţea în două casa boierească. M-a luat de mână şi m-a dus în camera aflată vizavi de sufragerie şi care se numea «a portretelor». Îl urmai nu fără emoţie, dar cu încredere deplină. Şi încă de atunci, se pare, aş fi mers după el până la capătul lumii, deşi încă nu bănuiam ce devenise pentru mine. Ah, mă ataşasem de el cu toată pasiunea, cu toată disperarea unei fiinţe tinere care nu numai că nu are pe cine iubi, dar care se simte ca un musafir nepoftit şi nedorit în mijlocul oamenilor străini, ostili!…

Şi – ciudat lucru! îl priveam curajoasă, drept în ochi, iar el nu se uita la mine şi roşi uşor. Michel îmi spuse… că îmi înţelege situaţia, că mă compătimeşte şi mă roagă să-l iert pe tata…

— În ceea ce mă priveşte, mai spuse el, vă rog să fiţi mereu convinsă de mine şi să ştiţi că pentru mine sunteţi o soră. Da, o soră.

În momentul acela îmi strânse mâna cu

putere. Eram tulburată şi-mi plecai ochii; parcă aşteptam altceva, un alt cuvânt. Totuşi, începui să-i mulţumesc.

— Nu, vă rog, mă întrerupse, nu vorbiţi aşa… Dar ţineţi minte: fraţii au obligaţia să le ia apărarea surorilor lor, şi dacă veţi avea nevoie de apărare împotriva oricui, să vă bizuiţi pe mine. Nu sunt de mult aici, dar am înţeles deja multe… Şi l-am înţeles pe tatăl dumneavoastră vitreg.

Îmi strânse din nou mâna şi plecă.

Aflai mai apoi că Michel simţise chiar de la prima întâlnire o repulsie faţă de domnul Rätsch. Tatăl meu vitreg încercase să-i intre pe sub piele, dar, după ce se convinsese de inutilitatea unor asemenea eforturi, începuse imediat să se manifeste ostil faţă de el. Şi nu numai că nu se ascundea de Semion Matveici, ci dimpotrivă, încerca să-şi arate sentimentele manifestându-şi compătimirea că acesta nu avusese noroc cu tânărul moştenitor. Domnul Rätsch studiase bine caracterul lui Semion Matveici: socoteala lui reuşi. «Ataşamentul acestui om faţă de mine nu poate fi pus la îndoială şi din pricină că după moartea mea s-a zis cu el; moştenitorul meu nu poate să-l sufere…» Gândul acesta se înrădăcină în mintea bătrânului. Se spune că, la bătrâneţe, toţi oamenii influenţi sunt uşor de momit cu aşa ceva, cu promisiunea unui ataşament exclusiv, personal…

Nu degeaba Semion Matveici îl numea pe domnul Rätsch «Arakceev al său»… Ar fi putut să-l numească altfel. «Eşti aşa de supus» îi spunea el. Chiar de la sosirea sa începu să-l «tachineze», şi tatăl meu vitreg îl sorbea cu admiraţie din priviri

pe Semion Matveici, îşi apleca într-o parte capul, asemenea unui orfan, şi zâmbea bonom, de parcă ar fi vrut să spună: «Mereu la dispoziţia dumneavoastră, sunt mereu al dumneavoastră…» Ah, simt: mâna îmi tremură şi inima aşa de tare se zbate, lovindu-se de marginea biroului la care scriu în momentul acesta… Mi-e groază să-mi amintesc de acele zile, şi sângele meu e răscolit… Dar o să spun totul până la capăt… până la capăt.

Felul în care domnul Rätsch mi se adresa căpătă o nouă nuanţă pe durata scurtei perioade favorabile. Începu să fie servil faţă de mine, să se poarte respectuos de familiar, ca şi cum devenisem mai inteligentă şi mai apropiată de el.

«Aţi renunţat la fandoseli», îmi spusese odată, pe când se întorcea din casa principală la noi în anexă. «Vă laud pentru asta! Toate aceste virtuţi, acolo – sensibili-tăţuri, sunt de domeniul trecutului. Într-un cuvânt, nu sunt de noi, domniţă, nu sunt pentru sărăntoci!»

Când însă favorurile care mi se arătaseră s-au sfârşit, iar Michel n-a mai considerat necesar să manifeste dispreţ faţă de el, nici compătimire faţă de mine, domnul Rätsch şi-a accentuat subit severitatea; mă urmărea mereu, ca şi cum aş fi fost capabilă de orice crimă şi trebuia să mă ţină în chingi. «Atenţie la mine», striga el, dând buzna în camera mea fără să fie chemat, cu cizmele murdare şi cu şapca pe cap. «Nu voi admite nimic de felul acesta! Să nu-mi ridicaţi mie nasul pe sus! Nu dumneavoastră mă conduceţi pe mine, o să vă scurtez eu nasul!» Şi, imediat, într-o dimineaţă, m-a anunţat că Semion Matveici dăduse ordin să nu

mai apar la masa de prânz fără invitaţie… Nu ştiu ce întorsătură ar fi luat situaţia, dacă nu s-ar fi întâmplat lucrul care mi-a hotărât definitiv destinul…

Michel era un mare pasionat de cai. Îi venise ideea să facă o tură cu trăpaşul nostru. Animalul îl dusese o vreme, pe urmă începuse să lovească şi îl aruncase din sanie… A fost adus acasă fără simţiri, cu o mână scrântită şi cu lovituri la piept. Bătrânul s-a speriat, a chemat de la oraş medicii cei mai buni. L-au ajutat pe Michel, dar a trebuit să stea în pat cam o lună. Nu juca cărţi, doctorii îi interziseseră să vorbească, era incomod să ţină mereu cartea cu o mână. Totul s-a terminat când, aducându-şi aminte de mine, însuşi Semion Matveici m-a trimis la fiul său, în calitate de cititoare! Şi atunci am petrecut nişte ore de neuitat! Mă duceam la Michel imediat după prânz şi mă aşezam la o măsuţă rotundă, lângă fereastra pe jumătate acoperită. El stătea culcat într-o cămăruţă de lângă salon, lângă peretele din spate, pe o canapea lată de piele în stil «imperial», cu un basorelief aurit pe spătarul înalt, drept; basorelieful acela înfăţişa o procesiune antică de nuntă. Capul palid, uşor căzut al lui Michel se întorcea imediat pe pernă şi se îndrepta spre mine: zâmbea, toată faţa îi radia, îşi arunca pe spate părul umed, moale şi-mi spunea cu o voce liniştită: «Bună ziua, buna mea, draga mea.» Mă apucam de carte – romanele lui Walter Scott erau pe atunci renumite. Mi-a rămas în minte în mod deosebit lectura din *Ivanhoe*… Ce mai răsuna şi mai fremăta fără să vreau vocea mea când redam

spusele Rebeccăi! Doar şi în mine curgea sânge evreiesc, şi oare soarta mea nu semăna cu a ei? Nu aveam eu grijă, ca şi ea, de persoana iubită bolnavă? De fiecare dată când îmi ridicam ochii din paginile cărţii şi mă uitam la el, îi întâlneam privirea, cu acelaşi zâmbet liniştit şi luminos al întregii feţe. Vorbeam foarte puţin: uşa de la salon era mereu deschisă şi întotdeauna stătea cineva în salon; dar când acolo se făcea linişte, fără să ştiu de ce, mă opream din citit, lăsam cartea pe genunchi, îl priveam nemişcată. Şi el se uita la mine, şi amândoi ne simţeam bine, ne spuneam tot, tot, cumva bucuroşi şi ruşinaţi, fără gesturi şi fără cuvinte. Ah! Inimile noastre se potriveau, veneau una în întâmpinarea celeilalte, aşa cum se unesc izvoarele subterane, pe nevăzute, pe neauzite… şi de nedespărţit.

— Ştiţi să jucaţi şah sau table? mă întrebă el odată.

— Ştiu să joc puţin şah, răspunsei.

— Foarte bine. Porunciţi să se aducă tabla şi trageţi măsuţa mai aproape.

Mă aşezai lângă canapea, iar inima mea rămăsese fără suflare, nici nu îndrăzneam să-l privesc pe Michel… Dar, de la fereastră, traversând toată camera, îl priveam aşa de liberă!

Începui să aşez piesele… Degetele îmi tremurau.

— Eu am vrut asta… nu ca să joc cu dumneavoastră… spuse Michel cu voce scăzută, aranjând şi el piesele, ci ca să staţi mai aproape de mine.

Nu răspunsei nimic şi, fără să întreb cine

deschide partida, mutai un pion… Michel nu răspunse la mişcarea mea… Mă uitai la el. Cu capul uşor ridicat, palid tot, cu o privire imploratoare, arăta spre mâna mea…

Nu mai ştiu dacă înţelesesem, dar ceva se învârteji instantaneu în mintea mea, ca un vifor… Tulburată, abia respirând, luai regina, o mutai cumva peste toată tabla de şah. Michel se aplecă repede şi, după ce îmi prinse degetele cu buzele şi le lipi de tablă, începu să le sărute tăcut şi pasional… Nu puteam, nu voiam să le retrag. Cu cealaltă mână îmi acopeream faţa şi lacrimile – ţin minte de parcă s-ar fi petrecut ieri – reci, dar binecuvântate… O, ce lacrimi binecuvântate!… Începură să cadă pe măsuţă, una după alta. Ah, ştiam, simţeam atunci cu toată inima în puterea cui se află mâna mea!… Ştiam că nu o ţine un băieţandru cuprins de un elan de o clipă, nu un Don Juan, nu un Lovelace militar, ci cel mai nobil, cel mai bun dintre oameni… Şi el mă iubea!

— O, Susanna mea! auzii şoapta lui Michel, n-o să te fac niciodată să verşi altfel de lacrimi…

A greşit… M-a făcut să plâng.

Dar ce rost are să mă opresc la asemenea amintiri… mai ales acum!

Eu şi Michel am jurat să aparţinem unul altuia. Ştia că Semion Matveici nu-i va permite niciodată să se însoare cu mine şi nu mi-a ascuns asta. Nici eu nu mă îndoiam de aşa ceva şi mă bucuram nu că Michel nu e viclean – nu putea fi viclean –, ci că nu încerca să se păcălească pe sine. Eu nu ceream nimic şi m-aş fi dus după el, cum şi unde ar fi vrut. «O să fii soţia mea», îmi

repeta, «eu nu sunt Ivanhoe; ştiu că fericirea nu este alături de Lady Rowena.» Michel s-a însănătoşit în curând. Nu mai puteam să merg la el; dar între noi totul era deja hotărât. Deja mă lăsasem cu totul pradă viitorului; nu mai vedeam nimic în jur, parcă pluteam pe un râu minunat, lin, şi totuşi vijelios, înconjurată de ceţuri. Dar eram pândiţi. Din când în când, observam ochii răi ai tatălui meu vitreg, îi auzeam râsul josnic… Însă râsul şi ochii păreau şi ei că ies din ceţuri, pentru o clipă… Tresăream, dar imediat uitam şi mă lăsam din nou pradă acelui râu minunat, învolburat…

În ajunul plecării lui Michel, convenite între noi (el trebuia să se întoarcă pe ascuns şi să mă ia şi pe mine), am primit de la el, prin intermediul valetului lui de încredere, un bilet prin care stabilea o întâlnire la nouă şi jumătate seara, în sala de biliard – o cameră mare, scundă, construită lângă casa principală, înspre livadă. Îmi scria că doreşte să discutăm şi să stabilim lucrurile. Mă văzusem deja de două ori cu Michel în sala de biliard… Aveam cheia de la uşa din exterior.

Imediat ce se făcu ora nouă şi jumătate îmi pusei o scurtă pe umeri, ieşii încetişor din anexă şi, mergând pe zăpada care scârţâia sub picioare, ajunsei cu bine până la sală. Luna acoperită de un abur stătea ca o pată tulbure chiar deasupra crestei acoperişului şi vântul şuiera subţirel după colţul peretelui. Mă trecu un fior, dar băgai cheia în broască. Intrai în cameră, trăsei după mine uşa, răsucindu-mă… O siluetă întunecată se depărtă de

peretele dintre ferestre, făcu doi paşi, se opri…

— Michel, şoptii eu.

— Din porunca mea, Michel e închis sub cheie. Eu sunt! îmi răspunse o voce la auzul căreia inima îmi îngheţă…

În faţa mea se afla Semion Matveici! Vrusei să fug, dar mă apucase de mână.

— Încotro? Fetiţă de două parale! şuieră el. Dacă ştii să te duci la întâlnire cu tinerii proşti, atunci să ştii şi să dai seamă!

Muream de groază, dar tot încercam să ajung la uşă… Degeaba! Degetele lui Semion Matveici se înfipseseră în mine ca nişte cârlige de fier.

— Daţi-mi drumul! Daţi-mi drumul! îl rugai în cele din urmă.

— V-am spus să staţi pe loc!

Semion Matveici mă obligă să mă aşez. În semiîntuneric nu-i puteam distinge faţa, doar mă întorsesem într-o parte, dar îl auzeam respirând greu şi scrâşnind din dinţi. Nu simţeam groază sau disperare, ci un fel de uimire iraţională. Probabil că aşa moare o pasăre prinsă în ghearele uliului… Chiar şi mâna lui Semion Matveici, care mă ţinea la fel de tare, strivindu-mă, era ca o labă…

— Aha, repetă el, aha! Aşa care vasăzică… Uite unde s-a ajuns… Ei, dar stai odată!

Încercai să mă ridic, dar mă scutură cu o asemenea forţă, încât era cât pe ce să strig de durere, şi cuvinte de ocară, jigniri, ameninţări începură să se reverse şuvoi…

— Michel, Michel, unde eşti? Salvează-mă! gemui eu.

Semion Matveici mă mai scutură o dată… De

data asta nu mai rezistai… ţipai. Probabil asta avu efect asupra lui. Se potoli puţin, îmi dădu drumul la mână, dar rămase pe loc, la doi paşi de mine, între mine şi uşă. Trecură câteva minute… Eu nu mă mişcam; el respira greu, ca mai înainte.

— Staţi liniştită, începu el în cele din urmă, şi răspundeţi. Demonstraţi-mi că moralitatea dumneavoastră încă nu e distrusă de tot şi că sunteţi în stare să înţelegeţi vocea raţiunii. Pasiunea o mai pot ierta eu, dar încăpăţânarea înveterată, niciodată! Fiul meu… În momentul acesta îşi trase răsuflarea. Mihail Semionâci v-a promis că se căsătoreşte cu dumneavoastră, nu-i aşa? Răspundeţi odată! A promis? Da? Se înţelege, nu a promis nimic. Semion Matveici era cât pe ce să izbucnească din nou. Iau tăcerea dumneavoastră drept aprobare, continuă el după o vreme. Aşa deci, aţi fi vrut să-mi fiţi noră? Minunat! Dar, ca să nu mai vorbim de faptul că nu sunteţi un copil de paisprezece ani şi că trebuia să ştiţi că tinerii neghiobi nu se zgârcesc să facă cele mai absurde promisiuni, numai să-şi atingă scopurile, ca să nu mai vorbim despre asta… Dar oare aţi fi putut spera că eu, eu, un nobil de viţă, Semion Matveici Koltovskoi, o să-mi dau vreodată acordul pentru o asemenea căsătorie? Sau aţi fi dorit să vă descurcaţi fără binecuvântarea părintească?… Aţi vrut să fugiţi, să vă cununaţi în secret, iar mai apoi să vă întoarceţi, să jucaţi comedie, să-mi cădeţi la picioare în speranţa că bătrânul, chipurile, o să se înmoaie… Dar răspundeţi odată, drace!

Îmi aplecai capul. Putea să mă omoare, dar

să mă facă să vorbesc… asta nu-i stătea în putere. Începu să umble o vreme în sus şi-n jos.

— Ei, ascultaţi, începu el cu voce mai liniştită. Să nu credeţi… să nu vă imaginaţi… Văd că trebuie să vorbesc altfel cu dumneavoastră. Ascultaţi: vă înţeleg situaţia. Sunteţi speriată, tulburată… Veniţi-vă în fire. În momentul acesta trebuie că vă par un monstru… un tiran. Dar puneţi-vă şi în pielea mea: cum să nu mă enervez, să nu spun lucruri de prisos? Şi cu toate astea, v-am demonstrat că nu sunt un monstru, că am şi eu inimă. Aduceţi-vă aminte cum m-am purtat cu dumneavoastră după sosirea în sat şi apoi, înainte de… înainte de ultima perioadă… înainte de boala lui Mihail Semionâci. Nu vreau să mă laud cu binefacerile mele, dar mi se pare că recunoştinţa însăşi ar fi trebuit să vă reţină să mergeţi pe drumul acesta alunecos pe care aţi hotărât s-o apucaţi!… Semion Matveici începu din nou să umble prin cameră în sus şi-n jos şi, după ce se opri, mă lovi uşor peste mână, chiar peste cea care încă mă durea din cauza strânsorii lui şi pe care mai apoi îmi rămăseseră multă vreme semne vineţii… Tocmai asta este… începu el din nou. Capul… aveţi capul înfierbântat! Nu vrem deloc să ne gândim la muncă, nu dorim să ne dăm seama ce se întâmplă, care este avantajul nostru şi unde trebuie să-l căutăm. Mă întrebaţi: şi unde e avantajul acesta? Nu trebuie să mergeţi prea departe… Poate că se află la doi paşi… Uite, măcar eu, în calitate de părinte, în calitate de cap al familiei, desigur, trebuia să fiu atent… Este datoria mea. Dar eu sunt om în acelaşi timp, şi

dumneavoastră o ştiţi. Fără îndoială: sunt un om practic şi, cu siguranţă, nu pot permite orice fleac, trebuie să vă scot din cap orice speranţe nefondate, pentru că ce rost au ele? Ca să nu mai vorbesc de lipsa de moralitate a faptei în sine… Când o să vă veniţi în fire, chiar dumneavoastră trebuie să înţelegeţi asta. Dar eu, fără să mă laud, vă spun: nu m-aş limita la ceea ce am făcut deja pentru dumneavoastră; mereu am fost gata – şi sunt gata şi acum – să vă aranjez, să vă simplific bunăstarea, să vă asigur financiar complet, pentru că eu vă cunosc valoarea, vă recunosc talentele, inteligenţa, şi, în fine… (În clipa aceasta, Semion Matveici se aplecă uşor spre mine.) Aveţi asemenea ochişori, încât trebuie să recunosc… Uite, sunt bătrân, dar este într-adevăr greu să-i privesc total indiferent… Îmi dau seama… Este greu.

Mă luă cu frig când auzii acele cuvinte. Nu-mi venea să-mi cred urechilor. În primul moment, mi se păruse că Semion Matveici voia să-mi cumpere renunţarea la Michel, să-mi plătească o «compensaţie»… Dar acele cuvinte! Ochii mei începură să se deprindă cu întunericul şi puteam să-i disting faţa lui Semion Matveici. Faţa aceea bătrână zâmbea, iar el se tot plimba cu paşii lui mici, se tot învârtea în faţa mea…

— Ei, cum rămâne? întrebă el în cele din urmă. Vă place propunerea mea?

— Propunerea?… repetai eu involuntar… În mod clar nu am înţeles.

Semion Matveici începu să râdă… Râdea într-adevăr, cu râsul lui respingător, subţire.

— Desigur! exclamă el, voi, tinerele fete – se corectă –, fecioarele… fecioarele… Visaţi toate la acelaşi lucru: să aveţi parte numai de tineri! Nu puteţi trăi fără iubire! Desigur. Ce să spun? Tinereţea este un lucru bun! Dar oare numai tinerii pot iubi?… Câte un bătrân mai are inima fierbinte, iar dacă bătrânul iubeşte pe cineva, atunci simţământul lui este o stâncă! Pe vecie! Nici nu se compară cu pierde-vară ăştia imberbi, cu mintea aiurea! Da, da; bătrâneii nu trebuie dispreţuiţi! Ei pot face multe! Numai că trebuie să-i iei cu pricepere! Da… da! Şi bătrâneii ştiu să alinte, hi, hi, hi… Semion Matveici începu iarăşi să râdă. Dar uite, daţi-mi voie… Mânuţa dumneavoastră… pentru încercare… Numai aşa… să încerc…

Sării de pe scaun şi îl împinsei în piept cu toată puterea. Se dezechilibră, scoase un sunet bătrânicios, speriat, era cât pe ce să cadă. Nu există cuvinte care să exprime cât de respingător şi îngrozitor de josnic mi se păruse. Orice urmă de groază dispăruse din mintea mea.

— Plecaţi de-aici, bătrân demn de dispreţ, izbucnii. Plecaţi de-aici, domnule Koltovski, boier de viţă! Şi în mine curge sângele dumneavoastră, sângele familiei Koltovski, şi blestem ziua şi ora când el a început să-mi curgă prin vene!

— Ce?… Ce spui?… Ce? bâiguia Semion Matveici, înecându-se. Îndrăzneşti… în clipa în care te-am găsit… când te-ai dus la Mişka… A? A? A?

Dar nu mă mai puteam opri… În mine se trezise o disperare nemiloasă.

— Şi dumneavoastră, fratele… fratele fratelui dumneavoastră aţi cutezat, v-aţi hotărât… Drept cine m-aţi luat? Şi oare chiar sunteţi orb, să nu fi remarcat repulsia pe care mi-o stârniţi?… Aţi îndrăznit să folosiţi cuvântul «propunere»!… Daţi-mi drumul imediat, în clipa aceasta!

Pornii spre uşă.

— A, aşa, vasăzică! Aşa, vasăzică! Uite când a început să vorbească! începu să piuie Semion Matveici sufocat de răutate, dar probabil nehotărât dacă să se apropie de mine… Stai puţin! Domnule Rätsch, Ivan Demianâci! Vă rog, veniţi aici!

Uşa sălii de biliard, opusă celei de care mă apropiasem eu, se deschise larg şi tatăl meu vitreg apăru purtând câte un candelabru aprins în fiecare mână. Luminată din ambele părţi de lumânări, faţa lui roşie, rotundă radia triumfătoare la vederea răzbunării înfăptuite, plină de bucurie slugarnică pentru serviciul reuşit… O, ochii aceia urâţi, albi! Când voi înceta să-i mai văd!

— Binevoiţi s-o luaţi imediat de aici pe fata aceasta, exclamă Semion Matveici adresându-se tatălui meu vitreg şi arătând poruncitor spre mine, cu o mână tremurândă. Binevoiţi s-o duceţi acasă la dumneavoastră şi s-o încuiaţi cu cheia, cu lacătul… ca ea… să nu mişte niciun deget, ca nici musca să nu intre la ea! Până la porunca mea! Să acoperiţi ferestrele cu scânduri, dacă e nevoie! Răspundeţi cu capul pentru ea!

Domnul Rätsch aşează candelabrele pe masa de biliard, făcu o plecăciune adâncă în faţa lui Semion Matveici şi, legănându-se uşor şi zâmbind

răutăcios, se îndreptă spre mine. Probabil că aşa se apropie pisica de şoarecele care nu mai are scăpare. Tot elanul mă părăsi pe loc. Ştiam că omul acela era în stare... să mă lovească. Începui să tremur; da. O, ruşine! O, umilinţă! Începui să tremur.

— Ei, domnişoară, continuă domnul Rätsch, binevoiţi să veniţi cu mine.

Fără să se grăbească, mă apucă de mână, mai sus de cot... Îşi dădea seama că nu mă voi împotrivi. Pornisem singură spre uşă; în acea clipă mă gândeam numai la un singur lucru: cum să scap cât mai repede de prezenţa lui Semion Matveici.

Dar bătrânul respingător sări din spate spre noi, iar Rätsch mă opri şi mă răsuci cu faţa spre patronul lui.

— A! începu imediat să strige şi agită pumnul. A! eu sunt fratele... fratelui meu! Legături de sânge? A? Dar cu un frate de rangul al doilea poţi să te căsătoreşti? Poţi? A? Ia-o, hei, tu! se întoarse el spre tatăl meu vitreg. Şi ai grijă: ţine urechea ciulită! Pentru cea mai mică legătură cu ea nu există pedeapsă demnă... Du-o!

Domnul Rätsch mă duse în camera mea. Când merserăm prin curte, nu îmi spuse nimic, numai râdea încet, fără să scoată nicio vorbă. Închis obloanele, uşile şi, imediat, plecând definitiv după ce-mi făcu o plecăciune adâncă, aşa cum îi făcuse şi lui Semion Matveici, izbucni, dădu drumul unui hohot greu de râs triumfător.

— Noapte bună prinţesei Melikitrisa, gemu el sufocat. Nu l-ai prins pe prinţul Mitrofan! Păcat!

Nu era o idee proastă! Ştiinţa a avansat: să nu porţi corespondenţă! Ho, ho, ho! Totuşi, ce bine a ieşit totul! Ieşi şi deodată îşi iţi capul din spatele uşii. Ce? Oare nu am uitat? A? Mi-am ţinut cuvântul? Ho, ho!

Cheia se răsuci în broască. Răsuflam uşurată. Mă temeam să nu-mi lege mâinile… dar erau ale mele, erau libere! Într-o clipă, trăsei şnurul de mătase al capotului de dormit, făcui o buclă, mi-o apropiai de gât, dar azvârlii imediat şnurul la o parte.

— N-o să vă fac plăcerea asta! spusei cu voce tare. Şi, ce mai e şi nebunia asta? Puteam eu dispune de viaţa mea fără voia lui Michel, de viaţa pe i-o dăruisem lui? Nu, răilor! Nu! N-aţi câştigat încă partida! O să mă salveze, o să mă smulgă din iad, el… Michel al meu!

Dar imediat îmi amintii că el era închis ca şi mine şi, aruncându-mă cu faţa în pat, începui să plâng în hohote… să plâng… Şi numai gândul că torţionarul meu poate stă în spatele uşii, trage cu urechea şi jubilează, numai acest gând mă făcu să-mi înghit lacrimile…

Sunt obosită. Scriu de dimineaţă, iar acum e seară; dacă mă rup o dată de foaia aceasta de hârtie, n-o să mai fiu în stare să pun din nou mâna pe toc… Mai repede, să ajung la final mai repede! Şi să mă mai şi opresc asupra monstruozităţilor care au urmat acelei zile groaznice e peste puterile mele!

După o zi şi o noapte, am fost urcată într-o căruţă închisă şi dusă într-o casă separată din curte, înconjurată de ţărani paznici, am fost ţinută

încuiată şase săptămâni întregi! N-am fost singură nicio clipă… Abia mai apoi am aflat că încă de la sosirea lui Michel, tatăl meu vitreg pusese pe urmele noastre iscoade, că îl cumpărase pe servitorul care îmi adusese biletul de la Michel; am mai aflat, de asemenea, că în dimineaţa următoare, între el şi tatăl lui avusese loc o scenă îngrozitoare, plină de indignare… Tatăl lui îl blestemase. Michel, la rândul lui, se jurase că n-o să mai pună piciorul în casa părintească şi a plecat la Petersburg. Dar lovitura adusă mie de tatăl vitreg s-a întors asupra lui. Semion Matveici l-a anunţat că nu se mai putea să rămână în sat, să administreze moşia: probabil că osârdia lipsită de abilitate nu este iertată, trebuia să caute un ţap ispăşitor pentru scandalul întâmplat. De fapt, Semion Matveici a fost generos cu domnul Rätsch; i-a dat bani să se mute la Moscova şi să se stabilească acolo. Înainte de plecarea la Moscova am fost dusă din nou în casa noastră, dar, ca de obicei, eram ţinută sub supraveghere strictă. Pierderea locşorului «călduţ», pierdut «din bunăvoinţa mea», sporea şi mai mult răutatea tatălui meu vitreg.

«Şi pe cine v-aţi găsit să uimiţi?» spunea el, aproape fornăind de indignare. «Chiar aşa! Bătrânelul s-a cam înfierbântat, desigur, s-a cam grăbit. Ei, şi a dat cu oi-ştea-n gard; acum, bineînţeles că orgoliul lui a avut de suferit, nu mai poate îndrepta lucrurile. Trebuia să fi aşteptat o zi, două, şi totul ar fi mers ca pe roate; acum nu aţi fi mâncat numai pâine cu apă, iar eu aş fi rămas ce-am fost! Asta e problema: muierile au

poate lungi…

şi minte scurtă! Ei hai, bine; o să-mi iau partea mea, şi porumbelul acela n-o să mă uite!»

Se înţelege, trebuia să suport în tăcere toate aceste jigniri. Pe Semion Matveici nu l-am mai văzut niciodată. Despărţirea de fiu l-a marcat şi pe el. Nu ştiu, o fi simţit căinţă sau – mai probabil – o fi dorit să mă lege pentru totdeauna de casa mea, de familia mea. De familia mea! Cert este că a stabilit pentru mine o pensie care trebuia să ajungă în mâinile tatălui meu vitreg şi să mi se dea atunci când mă voi căsători… Această pomană umilitoare, această pensie o primesc şi acum… adică domnul Rätsch o primeşte pentru mine…

Ne-am stabilit la Moscova. Jur pe memoria sărmanei mele mame că nici două zile, nici două ore n-aş fi rămas alături de tatăl vitreg, după ce am ajuns în oraş… Aş fi plecat unde vedeam cu ochii… La poliţie, m-aş fi aruncat la picioarele guvernatorului general, la picioarele senatorilor. Nu ştiu ce-aş fi făcut, dacă fix în clipa plecării din sat fosta mea cameristă n-ar fi reuşit să-mi transmită o scrisoare de la Michel. O, scrisoarea aceea! De câte ori am recitit fiecare rând, de câte ori am acoperit-o de sărutări! Michel mă implora să-mi menţin moralul, să sper, să fiu sigură de dragostea lui neschimbată; jura că, în afară de mine, nu va aparţine nimănui, mă numea «soţia» lui, promitea să îndepărteze toate obstacolele, desena tabloul viitorului nostru, mă ruga un singur lucru: să rabd, să aştept puţin… Şi am hotărât să aştept şi să rabd. Ah, câte am acceptat, câte am suportat numai pentru a-i îndeplini

voinţa! Scrisoarea aceasta a devenit lucrul meu cel mai de preţ, steaua mea călăuzitoare, ancora mea. Uneori, tatăl meu vitreg începea să-mi facă reproşuri, să mă jignească, iar eu puneam încetişor mâna la piept (purtam în săculeţul cu tămâie scrisoarea de la Michel) şi doar zâmbeam. Şi cu cât se dezlănţuia şi ocăra mai abitir domnul Rätsch, cu atât mai plăcut mă simţeam, şi mai uşoară... În cele din urmă, am văzut după ochii lui că începuse să creadă că voi înnebuni... După prima scrisoare a venit o a doua, şi mai plină de speranţe... Vorbea despre revederea apropiată.

Ah, în locul revederii a sosit o dimineaţă... Şi am văzut că vine la mine domnul Rätsch. Din nou, pe faţa lui se citea o victorie, o victorie plină de răutate. În mână ţinea o foaie din *Invalid*, iar acolo am citit vestea morţii căpitanului de cavalerie Mihail Koltovski... Scos din liste.

Ce pot să mai adaug? Am rămas în viaţă şi am continuat să locuiesc cu domnul Rätsch. El mă ura ca mai înainte, mai mult ca înainte – mult prea tare îşi dezgolise în faţa mea sufletul negru, şi nu putea să-mi ierte asta. Dar mie îmi era indiferent. Am devenit oarecum insensibilă; soarta mea nu mă mai interesa. Să-mi aduc aminte de el, să-mi aduc aminte de el! Nu aveam altă ocupaţie, alte bucurii. Sărmanul meu Michel se stinsese cu numele meu pe buze... Mi-a transmis asta un om credincios lui, care venise cu el în sat. Tatăl meu vitreg s-a căsătorit în acelaşi an cu Eleonora Karlovna. În curând a murit şi Semion Matveici, după ce a confirmat şi a mărit în testament pensia pe care mi-o alocase... În cazul morţii mele, ea îi

revenea domnului Rätsch…

Au trecut doi, trei ani… au trecut şase ani, şapte ani… Viaţa s-a dus, s-a scurs… Iar eu numai am privit cum s-a scurs. Tot astfel cum, în copilărie, clădeşti uneori pe malul pârâului un castel de nisip, faci şi un zid şi te chinui în toate felurile ca apa să nu se scurgă, să nu spargă zidul… Dar, uite, în cele din urmă sparge zăgazul şi laşi la o parte toate grijile, şi deodată începi să priveşti vesel cum tot ce ai adunat se duce până la ultima picătură…

Aşa am trăit eu, aşa am existat până când, în sfârşit, o rază neaşteptată de lumină şi căldură…”

Cu aceste cuvinte se încheia manuscrisul; ultimele pagini fuseseră rupte şi cele câteva rânduri care înche-iau fraza fuseră şterse şi pătate de cerneală.

XVIII

Citirea acelui caiet mă indignase aşa de tare, impresia lăsată de vizita Susannei fusese aşa de mare, că nu putui adormi toată noaptea şi, dimineaţa devreme, trimisei cu o ştafetă o scrisoare lui Fustov, în care îl imploram să vină cât se poate mai repede la Moscova, pentru că absenţa lui ar putea avea cele mai grele urmări. Făceam, de asemenea, aluzie la întâlnirea cu Susanna, la caietul pe care ea îl lăsase în mâinile mele. După ce trimise scrisoarea, toată ziua nu ieşii din casă, gândindu-mă numai la ceea ce trebuia să se întâmple acolo, la familia Rätsch. Nu mă hotărâsem să mă duc la ei.

Totuşi, nu puteam să nu remarc faptul că mătuşica mea se afla într-o stare de agitaţie:

poruncea să se afume cu tămâie în casă aproape în fiecare clipă şi făcea pasienţa Călătorul, notorie pentru faptul că nu iese niciodată! Vizita unei femei necunoscute, şi mai ales la o oră târzie, nu rămăsese un secret pentru ea: imaginaţia ei îşi reprezenta o prăpastie larg deschisă, la marginea căreia mă aflam eu, şi ofta din când în când, rostind cu voce scăzută propoziţii franţuzeşti extrase de ea dintr-o cărţulie manuscrisă intitulată *Extraits de lecture*, iar seara, pe noptiera mea, găsii lucrarea lui De Gerando, deschisă la capitolul „Despre caracterul dăunător al pasiunilor”. Lucrarea aceasta fusese adusă în camera mea, din porunca mătuşicăi, de către însoţitoarea ei mai bătrână, care era numită în casă „Amişka”, din pricina asemănării ei cu micul pudel ce purta acelaşi nume. Era o femeie foarte sentimentală şi chiar romantică, dar foarte bătrână. Toată ziua următoare o petrecui într-o obositoare aşteptare a lui Fustov, a unei scrisori de la el, a unor veşti de la familia Rätsch… Deşi cu ce drept mi le-ar fi trimis mie? Mai degrabă Susanna putea presupune că o s-o vizitez… Dar în mod clar nu aveam puterea de a o vedea înainte de a vorbi mai înainte cu Fustov. Îmi reaminteam toate expresiile din scrisoarea mea către el… Mi se părea că sunt destul de puternice; în cele din urmă, apăru seara, foarte târziu.

XIX

A intrat în camera mea cu mersul lui obişnuit, rapid, dar fără grabă. Faţa lui mi se părea palidă şi, păstrând urmele oboselii de pe drum, exprima nedumerire, curiozitate,

nemulţumire – sentimente de regulă prea puţin cunoscute lui. M-am aruncat asupra lui, l-am îmbrăţişat, i-am mulţumit pătimaş pentru că m-a ascultat şi, după ce i-am redat în două cuvinte discuţia mea cu Susanna, i-am înmânat caietul. El s-a dus la fereastră, tocmai la fereastra la care Susanna stătuse cu două zile în urmă şi, fără să-mi spună un cuvânt, s-a apucat să citească. Imediat m-am dus în celălalt colţ al camerei şi am luat o carte aşa, de formă; dar recunosc că mă uitam mereu cu coada ochiului la Fustov, peste marginea copertei. Mai întâi a citit destul de liniştit şi îşi tot ciupea cu mâna stângă mustaţa; după aceea şi-a coborât mâna, s-a aplecat şi nu s-a mai mişcat. Ochii îi alergau aşa de repede peste rânduri, gura i se deschise uşor. Uite, a terminat caietul, l-a întors cu faţa în jos, s-a uitat în jur, a căzut pe gânduri şi s-a apucat din nou de citit. L-a citit pe tot încă o dată, de la început până la sfârşit. Apoi s-a ridicat, a pus caietul în buzunar şi s-a îndreptat repede spre uşă, totuşi s-a întors şi s-a oprit în mijlocul camerei.

— Ei, ce crezi? începui, fără să mai aştept să deschidă el vorba.

— Sunt vinovat faţă de ea, răspunse Fustov surd. M-am comportat… nechibzuit, de neiertat, sălbatic. L-am crezut pe ăsta… pe Viktor.

— Cum! exclamai eu. Pe acel Viktor pe care îl dispreţuieşti aşa de tare? Păi ce-ţi putea spune el?

Fustov îşi împreună mâinile şi se aşează pieziş faţă de mine. Îi era ruşine, văzui asta.

— Ţii minte, spuse el nu fără oarecare efort, ăsta… Viktor a pomenit de… de pensie. Cuvântul

acesta nefericit mi s-a înfipt în cap. El e de vină. Am început să-l descos… Ei, şi el…

— Ce-i cu el?

— El mi-a spus că bătrânul acela… Cum îi zice?… Koltovski i-a dat pensia asta Susannei pentru că… pentru a… ei, într-un cuvânt, în semn de răsplată.

Îmi plesnii palmele.

— Şi tu l-ai crezut? Fustov dădu din cap.

— Da! L-am crezut… Şi a mai spus că şi cu tânărul… Într-un cuvânt, comportamentul meu nu are justificare.

— Şi tu ai plecat ca să rupi totul?

— Da; este metoda cea mai bună… în cazurile acestea. M-am comportat sălbatic, sălbatic, adăugă el.

Tăceam amândoi. Fiecare simţea că-i e ruşine de celălalt; dar pentru mine era mai uşor: nu pentru mine îmi era ruşine.

XX

— Acum i-aş face praf oasele acestui Viktor, continuă Fustov, scrâşnind din dinţi, dacă nu aş considera că eu sunt de vină. Acum înţeleg din ce motiv a fost declanşată treaba asta: dacă Susanna s-ar fi căsătorit, ei ar fi pierdut pensia… Ticăloşii!

Îl apucai de mână.

— Aleksandr, îl întrebai, ai fost la ea?

— Nu; am venit direct la tine de pe drum. O să mă duc mâine… mâine dimineaţă. Situaţia nu trebuie să rămână aşa. Pentru nimic în lume!

— Dar tu… o iubeşti, Aleksandr? Fustov parcă se supără.

— Bineînţeles că o iubesc. Sunt foarte ataşat

de ea.

— Este o fată minunată, cinstită! exclamai. Fustov bătu nerăbdător din picior.

— Dar ce-ţi închipui? Eram gata să mă căsătoresc cu ea, doar e botezată, şi acum sunt gata să mă căsătoresc cu ea, deja m-am gândit la asta, deşi e mai mare ca mine.

În acea clipă mi se păru deodată că la fereastră stă sprijinită în mâini o siluetă palidă de femeie. Lumânările se stinseră: în cameră era întuneric. Tresării, mă uitai mai cu atenţie şi, desigur, nu văzui nimic pe pervaz, dar mă cuprinse un sentiment ciudat, un amestec de groază, tristeţe şi părere de rău.

— Aleksandr! începui eu cu o patimă iscată din senin, te rog, te implor, du-te acum la alde Rätsch, nu amâna pentru mâine! O voce lăuntrică îmi spune că trebuie neapărat să te duci azi să o vezi pe Susanna!

Fustov ridică din umeri.

— Ce spui! Te rog! Acum e ora unsprezece, probabil că toţi dorm deja.

— Tot aia e… Du-te, pentru Dumnezeu! Am o presimţire… Te rog, ascultă-mă! Du-te acum, ia un birjar…

— Ei, ce prostie mai e şi asta? protestă rece Fustov. Cu ce drept să mă duc acum? Mâine dimineaţă o să fiu acolo şi o să se lămurească tot.

— Dar, Aleksandr, adu-ţi aminte, ea spunea că o să moară, că tu n-o s-o mai găseşti în viaţă… Şi dacă i-ai fi văzut faţa! Gândeşte-te puţin, imaginează-ţi, pentru a se hotărî să vină la mine… Cât a costat-o…

— Are o minte exaltată, spuse Fustov care, după cum se vedea, îşi recăpătase sângele rece. Toate fetele tinere sunt aşa… la început. Repet: mâine totul va fi în ordine. Deocamdată, rămâi cu bine. Am obosit, iar tu vrei să dormi.

Îşi luă şapca şi ieşi din cameră.

— Dar îmi promiţi să vii imediat aici şi să-mi spui tot? îi strigai eu în urmă.

— Îţi promit… Rămâi cu bine!

M-am băgat în pat, dar inima mea era neliniştită şi-mi era necaz de prietenul meu. Am adormit târziu şi am visat că eu şi Susanna mergeam printr-un pasaj subteran umed, ne târam pe nişte scări abrupte şi coboram din ce în ce mai des, deşi trebuia neapărat să urcăm la aer. Cineva ne chema tot timpul, fără încetare, cu voce monotonă şi tragică.

XXI

O mână îmi atinse umărul şi mă scutură de câteva ori… Deschisei ochii şi, la lumina slabă a unei lumânări singuratice, îl văzui pe Fustov în faţa mea. Mă speria. Se legăna pe picioare; faţa îi era galbenă, aproape de aceeaşi culoare cu părul; avea buzele lăsate, ochii tulburi priveau goi într-o parte. Unde dispăruse privirea lui mereu blândă şi binevoitoare? Aveam un văr care căzuse în idiotism din cauza epilepsiei… În acea clipă, Fustov semăna cu el. Mă ridicai repede.

— Ce-i? Ce e cu tine? Doamne! Nu răspunse nimic. Dar ce s-a întâmplat? Fustov? Spune odată! Susanna?…

Fustov se mişcă uşor.

— Ea… începu el cu glas răguşit şi tăcu.

— Ce-i cu ea? Ai văzut-o? îşi fixă privirea asupra mea.

— Nu mai este.

— Cum nu mai este?

— Nu mai este. A murit. Sării din pat.

— Cum adică, a murit? Susanna? A murit? Fustov se uită din nou într-o parte.

— Da, a murit; la miezul nopţii. „S-a scrântit!” îmi trecu prin minte.

— La miezul nopţii? Dar acum cât e ceasul?

— Acum e opt dimineaţa. Au trimis să mă anunţe. Mâine o îngroapă.

Îl apucai de mână.

— Aleksandr, nu aiurezi? Eşti în toate minţile?

— Sunt în toate minţile, răspunse el. Cum am aflat, am venit imediat la tine.

Inima îmi împietri dureros, cum se întâmplă mereu când eşti convins de o nenorocire ireversibilă care deja s-a produs.

— Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! A murit! repetam eu. Cum se poate asta? Aşa pe neaşteptate! Sau poate că s-a sinucis?

— Nu ştiu, spuse Fustov. Nu ştiu nimic. Mi-au spus că s-a stins la miezul nopţii. Şi că mâine o s-o înmormânteze.

„La miezul nopţii”, îmi spusei… „Prin urmare, ieri era încă în viaţă, când mi s-a năzărit la fereastră, când l-am implorat să se ducă la ea…”

— Ieri, când m-ai trimis la Ivan Demianâci, era încă în viaţă, spuse Fustov ca şi cum mi-ar fi ghicit gândul.

„Cât de puţin a cunoscut-o!” îmi spusei din nou. Cât de puţin ştiam amândoi despre ea! „O minte exaltată!” spunea el. „Toate fetele tinere sunt aşa… „Dar în clipa aceea ea poate că dusese la buze… Se poate să iubeşti pe cineva şi să greşeşti aşa de tare în privinţa acestuia?

Fustov stătea nemişcat în faţa patului meu, cu mâinile atârnând, ca un vinovat.

XXII

Mă îmbrăcai repede.

— Şi ce intenţionezi să faci acum, Aleksandr?

El mă privea nedumerit, de parcă s-ar fi minunat de absurditatea întrebării mele. Şi, ce era de făcut?

— Totuşi, nu poţi să nu te duci la ei, începui. Trebuie să afli cum s-a întâmplat; poate că aici se ascunde o crimă. De la oamenii aceştia te poţi aştepta la orice… Totul trebuie scos la lumină. Adu-ţi aminte ce scrie în caietul ei: pensia se întrerupe în cazul căsătoriei, iar în cazul morţii, îi revine lui Rätsch. În orice caz, trebuie să-ţi iei rămas-bun de la rămăşiţele ei!

Îi vorbeam lui Fustov ca un învăţător, ca un frate mai mare. În mijlocul acestui haos, al durerii, al uimirii, un sentiment involuntar de superioritate faţă de Fustov se contura în mine… Să fi fost pentru că îl vedeam pierdut, distrus de conştientizarea vinei sale? Să fi fost pentru că nefericirea, după ce-l loveşte pe om, îl coboară aproape mereu, îl pune mai jos în opinia celorlalţi? „Prin urmare”, zic ceilalţi, „tu eşti prost că nu ai putut să scapi de asta!” – Dumnezeu mai ştie! Numai că Fustov mi se părea aproape un copil, îmi

părea rău de el şi am înţeles necesitatea unui ton sever. Îi întindeam mâna de sus în jos. Numai compătimirea feminină nu vine de sus în jos.

Dar Fustov continua să mă privească tâmp şi sălbatic – autoritatea mea, evident, nu acţiona asupra lui –, iar la a doua întrebare – „Doar o să te duci la ei, nu?” – răspunse: „Nu, nu mă duc”.

— Cum aşa, te rog! Oare nu vrei să afli singur, să pui întrebări: cum, ce? Poate că ea a lăsat o scrisoare… un document, ceva… Te rog!

Fustov dădu din cap.

— Nu pot să mă duc acolo, spuse el. De aceea am şi venit la tine, ca să te rog… în locul meu… Dar eu nu pot… nu pot…

Deodată, Fustov se aşeză la masă, îşi acoperi faţa cu mâinile şi începu să plângă amar, în hohote.

— Ah, ah, repeta el printre lacrimi, ah, sărmana… biata de ea… eu am… eu am iubit-o… ah, ah!

Stăteam lângă el şi, trebuie să recunosc, hohotele lui de plâns, fără îndoială sincere, nu-mi stârneau nici cea mai mică compătimire: pur şi simplu mă minunam de faptul că Fustov poate să plângă aşa şi mi se părea că înţelesesem ce om mărunt este şi că eu, în locul lui, aş fi procedat cu totul altfel. Uite, mai du-te după asta! Dacă Fustov ar fi rămas total liniştit, poate că l-aş fi urât, aş fi simţit repulsie faţă de el, dar el nu ar fi decăzut în ochii mei… Prestigiul lui s-ar fi păstrat. Don Juan ar fi rămas Don Juan! Foarte târziu în viaţă – şi numai după multe încercări – omul învaţă, sub forma unei căderi adevărate sau a unei slăbiciuni

a aproapelui, să-l compătimească şi să-l ajute fără să simtă o ascunsă desfătare de sine faţă de propriile virtuţi şi faţă de propria-i forţă, ci – dimpotrivă – împăcat şi înţelegând firescul, inevitabilitatea vinei!

XXIII

Îl trimisesem foarte viteaz şi hotărât pe Fustov la Rätsch, dar când m-am dus eu însumi acolo, pe la ora douăsprezece (Fustov nu acceptase deloc să vină cu mine, mă rugase doar să-l informez în amănunt despre toate), când, de după cotul străduţei, casa lor cu pata gălbuie a unei lumânări funerare la o fereastră m-a privit din depărtare, o groază de nespus m-a sufocat şi aş fi făcut cale întoarsă cu mare plăcere… Totuşi, m-am întărit şi am intrat în antreu. Acolo mirosea a tămâie şi ceară; capacul roz a sicriului, căptuşit cu ceaprazuri argintii, stătea într-un colţ, lipit de perete. Într-una dintre camerele vecine, în sufragerie, răsuna bolboroseala monotonă a unui diacon, ca un bondar în zbor.

Din salon apăru faţa umflată de somn a unei servitoare; după ce întrebă cu voce scăzută: „Aţi venit să vă luaţi rămas-bun?” arătă spre uşa sufrageriei. Intrai. Sicriul stătea cu capul spre uşă; mai întâi îmi sări în ochi părul negru al Susannei, sub cununa albă, deasupra dantelei ridicate a pernei. Intrai pieziş, închinându-mă, făcui o plecăciune până la pământ, aruncai o privire… Doamne! Ce înfăţişare tristă! Nefericita! Nici măcar moartea nu avusese milă de ea; nu îi conferise – nici nu mai vorbesc de frumuseţe – măcar acea linişte blajină şi împăcată, cum se

poate vedea adesea în trăsăturile morţilor. Faţa mică, întunecată, aproape maronie a Susannei îmi amintea de chipurile icoanelor foarte vechi. Şi ce expresie avea faţa aceea! Aşa o expresie, de parcă se pregătea să strige disperată. Aşa şi murise, fără să rostească vreun sunet... Nici măcar ridurile dintre sprâncene nu se neteziseră, iar degetele mâinilor erau îndoite şi strânse.

Mi-am îndepărtat involuntar privirea, dar după un timp m-am forţat s-o privesc, s-o privesc atent şi lung. Părerea de rău îmi umplea sufletul, şi numai părerea de rău. „Fata asta a murit de moarte silnică”, mi-am spus, „este incontestabil”. Cât stăteam aşa şi mă uitam la răposată, diaconul, care la intrarea mea îşi ridicase vocea şi rostise câteva sunete articulate, a început din nou să bubuie şi a căscat de vreo două ori. M-am aplecat a doua oară, adânc, şi am ieşit în antreu. În pragul salonului mă aştepta deja domnul Rätsch, îmbrăcat într-un halat pestriţ de Buhara şi, după ce mi-a făcut semn cu mâna să vin cu el, m-a condus în biroul său, era cât pe ce să spun „în bârlogul său”. Biroul acela întunecos, înghesuit, impregnat tot de miros acru de tutun, îmi stârnea în minte comparaţia cu bârlogul lupului sau al vulpii.

XXIV

— Atac de cord! S-au rupt acolo învelitorile astea... membranele... Ştiţi... membranele? începu să vorbească domnul Rätsch imediat ce închise uşa... O asemenea nenorocire! Ieri seară nu se vedea nimic, şi deodată – deodată poc! În două! Şi

gata! Uite, chiar aşa: *Heute roth, morgen todt*![5] E adevărat, trebuia să ne aşteptăm la asta: mereu m-am aşteptat la asta. La Tambov, doctorul regimentului Galimbovski, Vikenti Kazimirovici… Probabil aţi auzit de el… un practician minunat, specialist!

— Aud pentru prima dată numele acesta, remarcai eu.

— Ei, totuna e; aşa că uite, el, continuă domnul Rätsch, mai întâi cu o voce liniştită, apoi din ce în ce mai tare şi, spre marea mea uimire, cu un accent german evident – mereu mă prevenea: „Ei, Ivan Demianâci! Ei, prietene, aveţi grijă! Fiica dumneavoastră vitregă are o insuficienţă organică la inimă – *hypertrophia cordialis*\ Cum apare ceva, e mare nenorocire! Trebuie evitate mai ales emoţiile puternice… Trebuie acţionat asupra raţiunii… „Dar, vă rog, oare se poate asta în cazul unei tinere fete – să acţionezi asupra raţiunii? Ha… ha… ha…

Domnul Rätsch era cât pe ce să înceapă să râdă, după vechiul obicei, dar îşi dădu seama la timp şi sunetul se prefăcu în tuse.

Tocmai domnul Rätsch vorbea! După toate câte aflasem despre el!… Consideram totuşi de datoria mea să-l întreb dacă chemaseră doctorul.

Domnul Rätsch chiar sări în sus.

— Desigur, a fost… Doi am chemat, dar totul se terminase deja – *abgemacht*! Şi, vă imaginaţi: parcă s-au întâlnit amândoi (domnul Rätsch, probabil, voia să spună „s-au înţeles”): atac de

5 „Azi viu, mâine mort" (germ. în original).

cord! „Atac de cord!” au strigat amândoi în acelaşi timp. Au propus să se facă necropsie, dar eu deja… Înţelegeţi, nu am fost de acord.

— Şi mâine e înmormântarea? întrebai.

— Da, da, mâine, mâine o înmormântăm pe porumbiţa noastră! Plecarea de acasă o să fie fix la ora unsprezece dimineaţa… De aici la biserica Sfântul Nicolae pe Picioare de Găină[6]… O ştiţi? Ce nume ciudate mai au bisericile voastre ruseşti! Apoi, pentru veşnica odihnă în pământ! Binevoiţi să veniţi? Nu ne cunoaştem de mult, dar îndrăznesc să spun că amabilitatea firii dumneavoastră şi înălţimea sentimentelor…

Mă grăbii să aprob din cap.

— Da, da, da, oftă domnul Rätsch. Asta e… asta e chiar aşa, cum se spune, a căzut ca un trăsnet din senin! *Ein Blitz aus heiteren Himmel*!

— Şi Susanna Ivanovna nu a spus nimic înainte să moară, nu a lăsat nimic?

— În mod clar nimic! Nimic-nimicuţa! Nicio bucăţică de hârtie! Vă rog, când m-au chemat la ea, când m-au trezit, imaginaţi-vă! Era deja rece! A fost foarte sensibil pentru mine; tare mult ne-am mai întristat! Şi lui lui Aleksandr Davidâci îi va părea rău când va afla… Se spune că nu e la Moscova?

— Chiar aşa, a plecat pentru câteva zile… începui eu.

— Viktor Ivanâci se plânge că sania e adusă aşa de greu, mă întrerupse o servitoare care intră, aceeaşi pe care o văzusem în antreu. Faţa ei, la fel

6 Lăcaş de cult cunoscut din 1639; numele provine de la buturugile uriaşe pe care se presupune ar fi fost ridicată fundaţia.

de adormită, mă uimea de data aceasta printr-o expresie de grosolănie obraznică, aşa cum apare la servitori când ştiu că stăpânii lor depind de ei şi nu se decid nici să-i ocărască, nici să-i pedepsească.

— Îndată, îndată, începu să se agite Ivan Demianâci. Eleonora Karpovna! Leonore! Lenchen! Veniţi aici, vă rog!

Ceva greoi se agită în spatele uşii şi în clipa aceea se auzi exclamaţia poruncitoare a lui Viktor: „Ce-i? Caii nu sunt înhămaţi? Doar n-o să mă duc pe jos la poliţie!”

— Acum-acum, îngăimă din nou Ivan Demianâci. Eleonora Karpovna, veniţi aici, vă rog!

— *Aber*, Ivan Demianâci, se auzi vocea ei, *ich habe keine Toilette gemacht*![7]

— *Macht nichts*. *Komm herein*![8]

Eleonora Karpovna intră, ţinându-şi cu două degete baticul pe gâtul gol. Era îmbrăcată cu un capot matinal care se petrecea, şi nici nu apucase să se pieptene. Ivan Demianâci sări imediat la ea.

— Auziţi, Viktor cere calul, spuse el, arătând grăbit cu degetul ba spre uşă, ba spre fereastră. Vă rog, daţi ordine mai serios! *Der Kerl schreit se*![9]

— *Viktor schreit immer*, Ivan Demianâci, *Sie wissen wohl*[10], răspunse Eleonora Karpovna, şi chiar eu i-am spus vizitiului, numai că s-a gândit

---

7 „Dar... încă nu sunt îmbrăcată" (germ. în original).

8 „Dar... încă nu sunt îmbrăcată" (germ. în original).

9 „Băiatul strigă aşa de tare" (germ. în original).

10 „Viktor strigă mereu, ştiţi foarte bine" (germ. în original).

1 „ Bine, bine... du-te, bătrânico" (germ. în original).

să-i dea calului nişte ovăz. Uite ce nenorocire s-a întâmplat deodată, mai spuse ea, întorcându-se spre mine, şi cine se putea aştepta la aşa ceva din partea Susannei Ivanovna?

1 „Nu-i nimic. Vino încoace” (germ. În original).

— Eu m-am aşteptat mereu, mereu! începu să strige Rätsch şi îşi înălţă mâinile, moment în care halatul lui de catifea se desfăcu în faţă şi ieşiră la iveală nişte indispensabili respingători, din piele întoarsă, având catarame de aramă la brâu. Atac de cord! S-au rupt membranele! Hipertrofie!

— Ei, da, repetă după el Eleonora Karpovna... hipo... Ei, uite, asta. Numai că îmi pare tare, tare rău, vă spun, totuşi... Şi faţa ei grosolană se schimonosi puţin, sprâncenele se ridicară sub forma unui triunghi, şi o lacrimă minusculă lunecă pe obrazul rotund, parcă lăcuit, ca al unei păpuşi... Îmi pare foarte rău că un om aşa de tânăr, care ar fi trebuit să trăiască şi să se folosească de tot... de tot... Şi, dintr-odată, o asemenea disperare!

— *Na*! *Gut*, *gut*... *geh*, *alte*![11] o întrerupse domnul Rätsch.

— *Geh schön*, *geh schön*[12], mârâi Eleonora Karpovna şi ieşi, tot ţinându-şi baticul cu degetele şi vărsând lacrimi mici.

Pornii şi eu după ea. În antreu dădui peste Viktor, într-o manta de student cu guler de biber şi

11 „Mă duc, mă duc" (germ. în original).

12 „Mă duc, mă duc" (germ. în original).

cu şapca pe-o sprânceană. Abia îmi aruncă o privire peste umăr, îşi scutură gulerul şi nu făcu nicio plecăciune, lucru pentru care îi mulţumii în sinea mea.

Mă întorsei la Fustov.

XXV

L-am găsit pe prietenul meu stând într-un colţ al biroului său, cu capul plecat şi cu mâinile încrucişate pe piept. Încremenise aşa şi se uita în jur cu uimirea moale a omului care a dormit foarte profund şi care tocmai a fost trezit din somn. I-am povestit vizita mea la Rätsch, i-am transmis spusele veteranului, vorbele soţiei acestuia, impresia pe care mi-au produs-o amândoi, i-am transmis convingerea referitoare la faptul că nefericita fată s-a sinucis… Fustov mă asculta fără să-şi schimbe expresia feţei şi se uita în jur cu aceeaşi uimire.

— Ai văzut-o? mă întrebă în cele din urmă.

— Am văzut-o.

— În sicriu?

Fustov parcă se îndoia că Susanna e într-adevăr moartă.

— În sicriu.

Se schimonosi şi îşi plecă privirea, îşi frecă încetişor mâinile.

— Ţi-e frig? întrebai.

— Da, frate, mi-e frig, răspunse el rar şi dădu din cap fără rost.

Începui să-i demonstrez că Susanna se otrăvise, dar poate că şi fusese otrăvită, şi că asta nu trebuie să rămână aşa…

Fustov mă fixă cu privirea.

— Ce-i de făcut aici? spuse el, clipind rar, făcând ochii mari. Doar e mai rău… dacă află. N-o s-o mai îngroape. Trebuie să se lase… aşa.

De fapt, mie nu-mi dăduse prin minte gândul acela simplu. Simţul practic al prietenului meu nu-l trădase.

— Când… o îngroapă? continuă.

— Mâine.

— Te duci?

— Da.

— Acasă sau la biserică?

— Şi acasă, şi la biserică; iar de acolo la cimitir.

— Dar eu nu vin… Nu pot, nu pot, şopti Fustov şi începu să scâncească. Şi dimineaţă plânsese în hohote la aceleaşi cuvinte.

Am remarcat că asta se întâmplă adesea cu cei care plâng; ca şi cum nişte cuvinte banale, în cea mai mare parte fără semnificaţie – dar tocmai aceste cuvinte, nu altele –, pot deschide izvorul lacrimilor unui om, îl pot tulbura, stârni în el sentimentul de părere de rău pentru altul şi pentru sine… Ţin minte că o ţărancă, povestind în prezenţa mea despre moartea subită a fiicei sale în timpul prânzului, izbucnise în lacrimi şi nu-şi mai putuse continua istorisirea imediat ce rostise fraza următoare: „Eu îi zic: «Fiokla?» Iar ea către mine: «Mămică, un-de-ai pus sarea… unde-ai pus sarea…» „Cuvântul „sarea” o dădea gata. Dar pe mine, ca şi dimineaţă, mă mişcau prea puţin lacrimile lui Fustov. Nu puteam înţelege de ce nu putea să mă întrebe dacă Susanna lăsase sau nu ceva pentru el. De fapt, iubirea lor reciprocă era

pentru mine o enigmă: şi aşa a şi rămas pentru mine, o enigmă.

După ce a plâns vreo zece minute, Fustov s-a ridicat, s-a întins pe canapea, s-a întors cu faţa la perete şi a rămas nemişcat. Am aşteptat puţin, dar când am văzut că nu mişcă şi nu-mi răspunde la întrebări, m-am hotărât să plec. Poate că exagerez în privinţa lui, dar era cât pe ce să adoarmă… De fapt, asta nu ar demonstra că nu simţea durere… numai că firea lui era în aşa fel construită, încât nu putea îndura multă vreme senzaţii neplăcute… Era o fire mult prea normală!

XXVI

A doua zi, la ora unsprezece fix, am fost acolo. O mă-zăriche subţire se cernea din cerul scund, gerul nu era prea mare, se anunţa dezgheţul, dar în aer se simţeau şuvoaie tăioase, neplăcute… O vreme tipică pentru postul mare, numai bună să răceşti. L-am găsit pe domnul Rätsch în pridvorul casei sale. În frac negru cu broderii de doliu, fără pălărie, se agita, dădea din mâini, se lovea peste pulpe, striga ba în casă, ba afară, în direcţia dricului cu catafalc alb şi a celor două carete de poştă, în jurul cărora patru soldaţi din garnizoană, cu mantii de doliu peste mantalele vechi şi cu pălării de doliu plecate pe ochii ridaţi înfigeau în zăpada afânată mânerele făcliilor neaprinse. Cuşma căruntă a părului se ridica deasupra feţei roşii a domnul Rätsch şi vocea lui, vocea aceea de aramă se întrerupea din cauza efortului.

— Ce-i cu bradul? Bradul! Aici! Crengile de brad! urlă el. Acum o să scoată sicriul! Bradul!

Aduceţi bradul! mai repede! exclamă el încă o dată şi alergă în casă.

Se dovedise că, în ciuda punctualităţii mele, întârziasem: domnul Rätsch considera că trebuie să se grăbească. Slujba se terminase deja: preoţii – unul cu camilafcă, iar celălalt, mai tânăr, pieptănându-se şi dându-şi părul cu ulei – apărură împreună cu dascălul, în pridvor. În curând se arătă şi sicriul, dus de vizitiu, doi portari şi sacagiu. Domnul Rätsch mergea în spate, sprijinindu-se cu vârfurile degetelor de capac, şi tot repeta: „Mai uşor, mai uşor!” În spatele lui venea legănat Eleonora Karpovna, în rochie neagră, toată cu broderii de doliu, înconjurată de toată familia; în urma tuturor venea Viktor, într-o uniformă nouă, cu sabie, cu voal la mâner. Cei care duceau sicriul, scrâşnind şi ciondănindu-se, îl puseră în dric; soldaţii de la garnizoană aprinseră făcliile, care imediat începură să sfârâie şi să fumege. Se auzi bocetul unei cerşetoare pripăşite, diaconii începură să cânte, zăpada măruntă se înteţi deodată şi se învârteji „ca nişte muşte albe”, domnul Rätsch strigă „Cu Dumnezeu înainte! Dă-i drumul!” şi procesiunea se puse în mişcare. În afară de familia domnului Rätsch, erau cinci persoane care veneau după sicriu: un ofiţer genist în rezervă, foarte jerpelit, purtând panglica decolorată a Ordinului Stanislav la gât, poate închiriată; ajutorul sectoristului, un om modest, cu o faţă liniştită şi ochi lacomi; un bătrânel în pardesiu de camlot; un negustor de peşte extrem de gras, într-un caftan albastru negustoresc care mirosea ca marfa sa, şi eu. Lipsa sexului feminin

(căci nu se putea să incluzi aici cele două mătuşi ale Eleonorei Karpovna, surorile cârnăţarului şi încă o fată cam şuie, cu ochelari albaştri pe nasul albastru), lipsa prietenelor defunctei mă uimi la început.

Dar, după ce mă mai gândii puţin, îmi dădui seama că Susanna, cu firea, educaţia şi amintirile ei, nu putea să aibă prietene în mediul în care trăia. La biserică se adunaseră destul de mulţi oameni, mai mulţi necunoscuţi decât cunoscuţi, lucru care se vedea după expresia feţelor lor. Slujba dură puţin. Mă uimi faptul că domnul Rätsch se închina destul de asiduu, ca un ortodox, mai că-i acompania pe dascăli cu unele note. Însă când în sfârşit trebui să ne luăm rămas-bun de la răposată, făcui o plecăciune adâncă în faţa ei, dar nu o sărutai. Domnul Rätsch, dimpotrivă, îndeplini foarte degajat acest obicei îngrozitor şi, plecându-se respectuos, ca şi cum l-ar fi poftit, îl invită la sicriu pe ofiţerul cu ordinul Stanislav, şi, ridicându-şi cu elan copiii de subsuori, îi aduse pe rând lângă cadavru. Eleonora Karpovna, după ce-şi luă rămas-bun de la Susanna, începu imediat să bocească de se auzea în toată biserica; totuşi, se linişti repede şi tot întreba în şoaptă, iritată: „Dar unde este poşetuţa mea?” Viktor stătea la o parte şi, prin toată ţinuta lui, părea că vrea dea de înţeles că e departe de asemenea obiceiuri şi că-şi îndeplineşte datoria bunei-cuviinţe. Cel mai tare îşi manifesta compătimirea bătrânul în pardesiu, cel care, cu cincisprezece ani în urmă, fusese hotarnic în gubernia Tambov şi care de atunci nu-l mai văzuse pe Rätsch. Nu o cunoştea deloc pe

Susanna, dar apucase deja să bea două păhărele de vodcă la bufet. Şi mătuşica mea veni la biserică. Nu ştiu de unde aflase că răposata era chiar femeia care mă vizitase şi fusese cuprinsă de o emoţie de nedescris! Nu se hotărâse să mă suspecteze de o faptă rea, dar nici nu putea să-şi explice o asemenea întorsătură de situaţie… Mai că-şi închipuia că Susanna se hotărâse să se sinucidă din dragoste pentru mine şi, îmbrăcată în hainele ei cele mai închise la culoare, cu inima cernită şi în lacrimi, se ruga în genunchi pentru liniştea sufletului celei urcate la cer şi puse o lumânare de o rublă la icoana Alinării Durerii… Venise şi „Amişka” odată cu ea şi se ruga la rândul ei, dar cel mai mult se uita la mine şi se îngrozea… Fata aceasta bătrână – vai! – nu era indiferentă faţă de mine. Când ieşi din biserică, mătuşica mea împărţi săracilor toţi banii pe care-i avea la ea, peste zece ruble.

În cele din urmă, s-a încheiat iertăciunea. S-au apucat să închidă sicriul. În timpul întregii slujbe n-am avut putere să mă uit direct la faţa schimonosită a sărmanei fete, dar de fiecare dată când ochii mei alunecau în treacăt asupra ei, mi se părea că voia să spună: „El nu a venit, el nu a venit”. Au început să pună capacul pe sicriu. N-am rezistat, am aruncat o privire rapidă moartei. „De ce ai făcut asta?” am întrebat involuntar… „El nu a venit!” mi s-a năzărit pentru ultima oară…

Ciocanul a început să bată cuiele şi totul s-a terminat.

XXVII

Am pornit spre cimitir, în urma sicriului. În

total, eram cam patruzeci de oameni de tot felul, în mare parte mulţime străină. Mersul obositor a durat mai mult de o oră. Vremea era din ce în ce mai urâtă. Pe la jumătatea drumului, Viktor s-a urcat în caretă; însă domnul Rätsch mergea vioi prin zăpada topită; probabil că tot aşa mergea atunci când, după întâlnirea fatală cu Semion Matveici, o conducea triumfător acasă pe fata distrusă pentru totdeauna de el. Părul „veteranului”, sprâncenele sale erau pline de fulgi de zăpadă; ba pufnea şi striga din când în când, ba, făcându-şi curaj, îşi umfla obrajii puternici, cafenii… E adevărat, ai fi putut crede că râde. „După moartea mea, pensia trebuie să intre în posesia lui Ivan Demianâci” mi-am amintit iarăşi cuvintele din caietul Susannei. În cele din urmă, am ajuns la cimitir şi la mormântul proaspăt săpat. Ultima ceremonie s-a încheiat repede: toţi îngheţaseră de frig, toţi se grăbeau.

Sicriul alunecă pe sfori în groapa căscată; ne apucarăm să aruncăm pământ în ea. Domnul Rätsch manifestă şi aici un spirit activ; arunca aşa de hotărât, cu aşa o putere, cu un asemenea avânt bucăţile de pământ pe capacul sicriului. Făcând asta, îşi pusese un picior înainte şi din această poziţie îşi întindea voiniceşte bustul… Doar dacă ar fi trebuit să-l lovească cu pietre pe cel mai încrâncenat duşman al său, ar fi acţionat mai energic. Ca şi mai înainte, Viktor se ţinea la distanţă; se înfofolise în manta şi îşi trecea bărbia prin blana de biber a gulerului; ceilalţi copii ai domnului Rätsch îşi imitau silitor părintele. Le făcea mare plăcere să arunce cu pământ, lucru

pentru care nici nu avem de ce să-i învinuim. În locul gropii apăru o moviliţă; deja ne pregăteam să plecăm, când, deodată, întorcându-se milităreşte şi lovindu-şi pulpa, domnul Rätsch ne anunţă pe toţi „domnii bărbaţi” că ne invită pe noi, precum şi „stimabilul cler”, la masa de „pomenire”, amenajată la mică distanţă de cimitir, în salonul principal al unei cârciumi destul de respectabile, „prin străduniile amabilului nostru Sigismund Sigismundovici… „Spunând aceasta, arătă spre ajutorul sectoristului şi mai adăugă că, în ciuda suferinţei sale şi a religiei luterane, el, Ivan Demianâci Rätsch, ca un adevărat rus, preţuieşte cel mai mult vechile obiceiuri ruseşti.

— Soţia mea, strigă el, şi doamnele care au binevoit să o însoţească, să se ducă acasă. Iar noi, domnii bărbaţi, să pomenim printr-o masă modestă umbra roabei Tale adormite!

Propunerea domnului Rätsch fu acceptată cu sinceră compătimire: cei din „stimabilul” cler schimbară sugestiv câteva priviri, iar ofiţerul genist îl bătu pe umăr pe Ivan Demianâci şi-l numi „patriot şi suflet al companiei”.

Pornirăm în grup spre cârciumă. Acolo, în mijlocul unei camere lungi şi late, de la etaj, cu totul goală, se aflau două mese acoperite cu sticle, feluri de mâncare şi tacâmuri, înconjurate de scaune. Mirosul de tencuială, combinat cu cel de vodcă şi ulei de post te izbeau şi-ţi tăiau răsuflarea. Ajutorul sectoristului, în calitate de organizator, aşeză clerul la capătul de onoare al mesei, acolo unde erau adunate mai ales mâncăruri de post. Lângă preoţi se aşezară şi

ceilalţi musafiri; ospăţul începu. N-aş fi vrut să folosesc un cuvânt aşa de sărbătoresc –” ospăţ” –, dar orice alt cuvânt nu s-ar fi potrivit esenţei lucrurilor. La început, totul decurse destul de liniştit, nu fără o notă de tristeţe; gurile mestecau, paharele erau date peste cap, dar se auzeau şi oftaturi, poate din cauza mâncării, poate şi de compătimire. Se pomenea moartea, se atrăgea atenţia asupra scurtimii vieţii omeneşti, asupra caracterului trecător al speranţelor pământeşti; ofiţerul genist povestea o anecdotă, e adevărat, militară, dar moralizatoare. Părintele cu camilafcă îl încuraja şi împărtăşi, la rândul lui, o trăsătură curioasă din viaţa preacuviosului Ioan Luptătorul; celălalt părinte, cu părul frumos pieptănat, deşi acorda mai mare atenţie mâncării, spuse şi el ceva moralizator despre puritatea fecioarelor.

Dar, treptat, totul se schimbă. Feţele se înroşiră, vocile deveniră mai zgomotoase, râsul îşi intră în drepturi; începură să se audă exclamaţii şuierătoare, se auzeau apelative tandre de genul: „al fratelui meu drag”, „al sufletului meu”, „cioară” şi chiar „porcul ăsta”. Într-un cuvânt, se auzea tot ceea ce face sufletul rus să fie aşa de darnic, când, după cum se spune, dă totul la iveală. Când însă, în cele din urmă, începură să pocnească sigiliile sticlelor de şampanie, imediat toţi începură să fie gălăgioşi: unul chiar făcea precum cocoşul, iar un alt musafir propuse să muşte şi să înghită paharul din care beau bărbaţii. Domnul Rätsch, care nu mai era roşu la faţă, ci cenuşiu, se ridică repede de la locul lui. Până atunci făcuse multă gălăgie şi râsese în hohote,

dar în acea clipă ceru permisiunea să rostească un toast. „Spuneţi! Rostiţi!” începură toţi. Bătrânul în pardesiu chiar strigă

„Bravo!” şi bătu din palme... De fapt, omul deja stătea pe podea. Domnul Rätsch ridică paharul deasupra capului şi anunţă prin expresii scurte, dar „grăitoare”, că intenţionează să arate meritele acelui suflet minunat care, „după ce a lăsat aici, cum se spune, învelişul său pământesc (*die erdische Hülle*), s-a ridicat la ceruri şi s-a încărcat...” domnul Rätsch se corectă: „şi s-a înnămolit...” Se corectă din nou: „şi s-a cufundat...”

— Părinte diacon! Respectabile! Sufleţelule! se auzi o şoaptă reţinută, dar convingătoare. Se spune că ai un gât infernal; fii bun, cântă: *Trăim în mijlocul câmpiilor*!

— St! St!... Ajunge! Ce-i asta! alergă mustrarea pe buzele musafirilor.

— ...A cufundat toată familia sa credincioasă, continuă domnul Rätsch după ce aruncă o privire severă în direcţia iubitorului de muzică, a cufundat întreaga sa familie într-o tristeţe care nu poate fi mângâiată! Da! exclamă Ivan Demianâci. Bine spune proverbul rus: „Soarta te pune la pământ, nu-i pasă, te frânge...”

— Staţi! Domnilor! începu să strige deodată o voce răguşită din capătul mesei. Chiar acum mi s-a furat portofelul!

— Ah, tâlharul! piui vocea altuia şi trosc! se auzi o palmă.

Doamne! Ce urmă apoi! Animalul sălbatic care până atunci mârâia din când în când şi se

agita în interiorul nostru se smulse deodată din lanţ şi se ridică în două picioare, în toată frumuseţea monstruoasă a coamei lui zburlite. Se pare că, în sinea lor, toţi aşteptau „scandalul” ca pe un atribut şi o încheiere firească a ospăţului. Şi aşa de tare se năpustiră toţi, aşa de tare se înşfăcară… Farfurii, pahare începură să zornăie şi se rostogoliră, scaunele se răsturnară cu fundul în sus, strigăte pătrunzătoare răsunau, mâinile începură să se agite prin aer, faldurile veşmintelor vălureau şi încăierarea izbucni!

— Arde-l! Arde-l! începu să urle ca nebun vecinul meu, negustorul de peşte, care până în momentul acela păruse omul cel mai liniştit de pe lume. E adevărat, băuse în tăcere vreo zece pahare de vodcă. Arde-l!

Pe cine să ardă, de ce să ardă – habar nu avea, dar urla neobosit.

Ajutorul de sectorist, ofiţerul de genişti şi însuşi domnul Rätsch, care probabil nu se aştepta să i se reteze discursul aşa de repede, încercară să restabilească liniştea… Dar eforturile lor se dovediră zadarnice. Vecinul meu, negustorul de peşte, se năpusti chiar asupra domnului Rätsch.

— Ai omorât fata, neamţ blestemat! începu el să strige agitându-şi pumnii. Ai cumpărat poliţia şi acum îţi faci curaj?…

În acel moment dădură fuga chelnerii…

Nu ştiu ce s-a întâmplat mai departe; mi-am luat cât mai repede şapca şi am pornit scăpărând din picioare! Ţin minte numai că ceva a trosnit îngrozitor; mai ţin minte, de asemenea, un schelet de scrumbie în părul bătrânului cu pardesiu,

căciula popei care zbura prin toată camera, faţa palidă a lui Viktor care se aşezase într-un colţ şi barba roşcată a cuiva în mâna musculoasă a altcuiva... Acestea au fost ultimele impresii reţinute din timpul „ospăţului de pomenire” organizat de amabilul Sigismund Sigismundovici în amintirea sărmanei Susanna.

După ce m-am odihnit puţin, am pornit spre Fustov şi i-am povestit toate lucrurile la care fusesem martor în decursul acelei zile. El m-a ascultat şezând, fără să ridice capul, şi, după ce şi-a pus mâinile sub picioare, a spus din nou:

— Ah, sărmana mea, sărmana!

Şi iar s-a întins pe canapea şi s-a întors cu faţa la perete.

Peste o săptămână şi-a revenit şi a început să trăiască la fel ca mai înainte. I-am cerut caietul Susannei, ca amintire; mi l-a dat fără niciun fel de reţinere.

XXVIII

Au trecut câţiva ani. Mătuşica mea s-a stins; m-am mutat de la Moscova la Petersburg. La Petersburg s-a mutat şi Fustov. S-a angajat la Ministerul de Finanţe, dar deja ne vedeam rar şi nu mai găseam nimic deosebit la el. Un funcţionar ca toţi ceilalţi, şi basta! Dacă încă e în viaţă şi nu s-a însurat, atunci probabil că nu s-a schimbat până în ziua de azi: tot pileşte şi lipeşte, face şi gimnastică, mănâncă inimi ca şi mai înainte, îl desenează pe Napoleon în uniformă albastră în albumele prietenelor. A trebuit să merg odată la Moscova, cu treburi. Acolo am aflat – recunosc, spre marea mea uimire – că circumstanţele fostei

mele cunoştinţe, domnul Rätsch, căpătaseră o turnură neplăcută: soţia i-a mai dăruit gemeni, doi băieţi, pe care el, ca un „rus get-beget”, i-a botezat Briaceslav şi Viaceslav, dar casa i-a ars, a fost nevoit să treacă în rezervă şi – lucrul cel mai important – fiul lui cel mare, Viktor, n-a mai ieşit din închisoarea datornicilor. În timpul prezenţei mele la Moscova, Susanna a fost menţionată într-o adunare, şi încă la modul cel mai dezavantajos, cel mai jignitor! Am încercat în tot felul să apăr memoria nefericitei fete căreia destinul îi refuzase până şi amintirile frumoase, dar eforturile mele n-au stârnit prea mare impresie asupra ascultătorilor. Pe unul dintre ei, un tânăr student poet, l-am făcut totuşi să se îndoiască. A doua zi mi-a trimis o poezie pe care am uitat-o, dar care se termina cu următoarele patru versuri:

Dar nici deasupra mormântului uitat Nu s-a potolit vocea calomniei…

Ea tulbură arătarea dragă şi arde florile de pe mormânt!

Am citit aceste versuri şi, fără să vreau, am căzut pe gânduri. Imaginea Susannei îmi apărea în faţa ochilor; am văzut din nou fereastra îngheţată din camera mea, mi-am adus aminte de seara aceea, şi de rafalele de viscol, şi de cuvintele ei, şi de hohotele de plâns… Am început să mă gândesc la felul în care iubirea Susannei pentru Fustov ar fi fost explicabilă şi de ce căzuse pradă disperării aşa de repede, aşa de impetuos, imediat ce se văzuse părăsită? De ce n-a vrut să aştepte puţin, să asculte adevărul amar din gura omului iubit, să-i scrie, în fine, o scrisoare? Cum e posibil să se

arunce aşa în hău, cu capul în jos? Pentru că l-a iubit aşa de pătimaş pe Fustov, o să mi se spună; pentru că ea nu putea îndura nici cea mai mică îndoială în privinţa ataşamentului ei, a respectului faţă de ea. Probabil; poate că ea nu l-a iubit deloc aşa de pătimaş pe Fustov; poate că ea nu a greşit în privinţa lui. Doar că-şi pusese ultimele speranţe în el şi nu fusese în stare să se împace cu ideea că, la primele cuvintele ale calomniatorului, până şi acest om i-a întors spatele cu dispreţ!

Cine ar putea spune ce a ucis-o: fie orgoliul rănit, fie melancolia situaţiei fără ieşire, fie, în fine, chiar amintirea primei fiinţe minunate, adevărate, căreia, în zorii zilelor ei, i se dăruise cu bucurie, crezuse aşa de profund în ea şi care o respectase aşa de tare. Cine ştie: poate că în clipa în care mi se păruse că deasupra buzelor ei răsuna exclamaţia „El nu a venit!” sufletul ei se bucura că se duce chiar ea la el, la Michel al ei. Tainele vieţii omului sunt mari, iar iubirea este cea mai inaccesibilă dintre aceste taine… Totuşi, până acum, de fiecare dată când imaginea Susannei îmi apare în faţa ochilor, nu sunt în stare să-mi înăbuş compătimirea pentru ea, nici reproşul destinului, iar buzele mele şoptesc fără voie: „Nefericita! Nefericita!”

1868

asta

I

— Aveam pe atunci vreo douăzeci şi cinci de ani, începu N.N. Sunt întâmplări din trecut, după cum vedeţi. Tocmai îmi căpătasem libertatea şi plecasem în străinătate, nu pentru „a-mi finaliza

studiile”, cum se spunea pe vremea aceea, ci pur şi simplu deoarece voiam să văd şi eu lumea largă. Eram sănătos, tânăr, vesel, banii nu-mi lipseau, încă nu apucasem să-mi fac griji – pe atunci trăiam fără grijă, făceam ce voiam, înfloream, într-un cuvânt. Pe atunci nu-mi trecea prin cap că omul nu e o plantă şi că nu poate înflori multă vreme; dar va veni vremea şi vei fi nevoit să ceri pâine. Însă nu are rost să mai explic asta.

Călătoream fără niciun scop, fără plan, mă opream oriunde îmi plăcea şi plecam mai departe imediat ce simţeam dorinţa de a vedea noi feţe, doar feţe. Mă interesau exclusiv oamenii; uram monumentele curioase, colecţiile minunate, numai înfăţişarea ghizilor îmi trezea sentimentul de melancolie şi răutate; era cât pe ce să înnebunesc în Grünes Gewölbe[13] din Dresda. Natura acţiona asupra mea în chip extraordinar, dar nu-mi plăceau aşa-numitele ei frumuseţi: munţii neobişnuiţi, stâncile, cascadele; nu-mi plăcea ca ea să-mi intre în suflet, să mă deranjeze. Însă chipurile vii, omeneşti, cuvintele oamenilor, mişcările lor, râsul – iată ce nu putea să-mi lipsească. Mă simţeam întotdeauna uşor şi vesel în mulţime; mă bucuram să merg unde mergeau ceilalţi, să strig când strigau şi alţii şi, în acelaşi timp, îmi plăcea să aud cum strigă ceilalţi. Mă atrăgea să studiez oamenii… Însă nici nu-i studiam – îi observam cu o curiozitate bucuroasă şi avidă. Dar divaghez din nou.

Şi aşa, acum vreo douăzeci de ani trăiam în

13 „ Peştera Verde" - muzeu de artă conţinând cea mai mare colecţie de comori din Europa.

micul orăşel german Z., pe malul stâng al Rinului. Căutam izolare: tocmai fusesem rănit în inimă de o tânără văduvă cunoscută la băi. Era foarte frumoasă şi inteligentă, cocheta cu toţi păcătoşii – şi cu mine. La început chiar mă încurajase, însă după aceea mă rănise cu cruzime, după ce mă sacrificase pentru un locotenent bavarez roşu în obraji. Trebuie să recunosc că rana inimii mele nu era foarte adâncă; dar eu consideram că e de datoria mea să mă consacru o vreme tristeţii şi singurătăţii – lucruri cu care tinereţea nu se prea împacă! Aşa că m-am instalat în Z.

Orăşelul acela îmi plăcea datorită amplasării sale la poalele a doua dealuri înalte, datorită zidurilor şi turnurilor sale vechi, teilor seculari, podului abrupt deasupra râului de culoare deschisă care se vărsa în Rin, şi, cel mai important, datorită vinului său bun. Seara, imediat după apusul soarelui, pe străzile înguste se plimbau (totul se petrecea în iunie) nemţoaice foarte frumoase, cu păr blond şi, când se întâlneau cu un străin, rosteau cu voce plăcută: *Guten Abend*![14] iar unele dintre ele nu plecau nici atunci când luna se ridica din spatele acoperişurilor ascuţite ale caselor vechi şi pietrele mărunte ale caldarâmului se conturau limpede în razele ei nemişcate. Îmi plăcea să hoinăresc atunci prin oraş; luna, se părea, îl privea fix din cerul curat; iar oraşul simţea acea privire şi stătea grijuliu şi liniştit, scăldat tot în lumina ei, în lumina aceea netulburată şi care în acelaşi timp tulbură aşa de

14 „Bună seara" (germ. în original).

molcom sufletul. Cocoşul din clopotniţa înaltă, gotică strălucea cu aurul său palid; acelaşi aur îl irizau şuvoaiele de pe luciul negru al râului; lumânări subţirele (neamţul e econom!) ardeau cald, modest, în ferestrele înguste de sub acoperişurile acoperite cu olane. Corzile viţei-de-vie îşi strecurau tainic mustăţile şerpuitoare din spatele gardurilor de piatră; ceva alerga în umbră lângă fântâna veche din piaţa triunghiulară. Deodată se auzea fluierul somnoros al paznicului de noapte, un câine prietenos mârâia înăbuşit, iar aerul se alinta aşa de tare pe faţa ta şi teii miroseau aşa de dulce, încât, fără să vrea, pieptul respira din ce în ce mai profund şi numele „Gretchen” se cerea a fi rostit – sub formă de exclamaţie sau de întrebare.

Orăşelul Z. se află cam la doi kilometri de Rin. Mă duceam deseori să privesc râul măreţ şi, cu o oarecare încordare, visam la văduva vicleană, stăteam ore întregi pe o bancă de piatră, sub un frasin uriaş, singuratic. O mică statuie a Madonnei, cu o faţă aproape copilărească şi cu o inimă roşie, străpunsă de săbii, privea trist printre crengile arborelui. Pe malul opus se afla orăşelul L., puţin mai departe de cel în care mă stabilisem eu. Odată, seara, stăteam pe banca mea preferată şi priveam ba la râu, ba la cer, ba la vii. În faţa mea, nişte copii blonzi se căţărau pe bordul unei bărci trase pe mal şi întoarse cu burta smolită în sus. Mici corăbii alergau cu pânzele abia umflate; valuri verzui alunecau pe lângă ele, umflându-se şi şuierând. Deodată, ajunseră până la mine sunetele unei muzici; trăgeam cu urechea. În oraşul L. se

cânta vals; un contrabas răsuna sacadat, vioara îşi revărsa acordurile neclare, flautul şuiera vioi.

— Ce-i asta? îl întrebai pe bătrânul care se apropia de mine îmbrăcat într-o vestă plisată, purtând ciorapi albaştri şi pantofi cu catarame.

— Asta, îmi răspunse el după ce-şi mută muştiucul pipei dintr-un colţ al gurii în celălalt, înseamnă că studenţii din B. au venit de la petrecerea lor.

„Ia să văd şi eu despre ce petrecere este vorba. Mai mult, nici n-am fost în L. până acum”. Am căutat un cărăuş şi am trecut pe partea cealaltă.

II

Poate că nu toată lumea ştie ce înseamnă o petrecere studenţească. E un fel de banchet festiv la care se adună studenţii dintr-un ţinut sau dintr-o frăţie (*Landsmannschaft*). Aproape toţi participanţii poartă un costum stabilit din vechime pentru studenţii germani: jachete, cizme mari şi căciuliţe mici, având la bază florile cunoscute. Studenţii se adună de regulă la prânz, sub conducerea unui senior, adică a unui staroste, şi chefuiesc până dimineaţă: beau, cântă *Landesvater*, *Gaudeamus*, fumează, îi ocărăsc pe filistini; uneori angajează o orchestră.

Tocmai o asemenea petrecere avea loc în L., în livada care dădea în stradă, în faţa unui mic hotel cu o firmă care simboliza un soare. Chiar deasupra hotelului şi a livezii fluturau steaguri; studenţii şedeau la mese sub teii tăiaţi; un buldog uriaş stătea sub una dintre mese. Într-o parte, într-un chioşc din iederă, erau instalaţi muzicanţii şi cântau sârguincios, dregându-se din când în când cu bere. Pe stradă, chiar în faţa gardului scund al livezii, se adunase destul de multă lume: bunii cetăţeni din L. nu voiau să scape ocazia de a se uita puţin la oaspeţii aflaţi în trecere. M-am amestecat şi eu în mulţimea spectatorilor. Îmi făcea plăcere să privesc feţele studenţilor; îmbrăţişările acestora, exclamaţiile, cochetăria nevinovată a tinereţii, privirile pătimaşe, râsul fără motiv – cel mai frumos râs din lume –, toată fierberea vieţii tinere, proaspete, acel elan de a merge înainte – oriunde ar fi, cu orice preţ –, acea

libertate plină de bucurie mă mişcau şi-mi dădeau ghes. „Oare nu ar trebui să mă duc la ei?” mă întrebam…

— Asia, îţi ajunge? spuse deodată în rusă o voce bărbătească de lângă mine.

— Să mai stăm puţin, răspunse în aceeaşi limbă un glas de femeie.

Mă răsucii repede… Privirea îmi căzu pe un tânăr cu şapcă şi o scurtă largă; ţinea de braţ o fată mică de statură, purtând o pălărie de paie care-i acoperea partea de sus a feţei.

— Sunteţi ruşi? îmi scăpă involuntar. Tânărul zâmbi şi răspunse:

— Da, ruşi.

— Nu mă aşteptam deloc… în colţul acesta uitat de lume, începui eu.

— Nici noi nu ne aşteptam, mă întrerupse el. Nu-i nimic! Cu atât mai bine. Daţi-mi voie să mă prezint: mă cheamă Gaghin, iar aceasta este – se poticni pentru o clipă – sora mea. Dar se poate să aflăm şi numele dumneavoastră?

M-am prezentat şi am început să vorbim. Am aflat că Gaghin, care călătorea de plăcere, ca mine, ajunsese cu o săptămână în urmă în orăşelul L. Şi rămăsese acolo. Trebuie să spun că nu-mi făcea plăcere să fac cunoştinţă cu ruşii în străinătate. Îi recunoşteam chiar de la distanţă după mers, după croiala hainelor, şi, lucrul cel mai important, după expresia feţei. Mulţumită de sine şi dispreţuitoare, adesea poruncitoare, faţa lor căpăta deodată o expresie de precauţie şi sfială… Omul se punea deodată în gardă, ochii îi alergau permanent… „Tăicuţă!

N-am spus cumva o minciună? Oare nu râd de mine?” părea să spună privirea aceea grăbită… Trecea o clipă şi măreţia fizionomiei se restabilea, alternând adesea cu nedumerire tâmpă. Da, îi evitam pe ruşi, dar Gaghin mi-a plăcut imediat. Pe lume există asemenea chipuri: oricui îi face plăcere să le privească; e ca şi cum te-ar încălzi sau mângâia. Gaghin avea tocmai o asemenea faţă: drăguţă, calmă, cu nişte ochi mari, blânzi şi păr creţ, moale. Vorbea astfel încât, chiar dacă nu-i vedeai faţa, puteai simţi că zâmbeşte doar după sunetul vocii sale.

Fata pe care o numise „soră” mi se păru la prima vedere foarte drăguţă. Era ceva anume în trăsăturile feţei rotunde, închise la culoare, cu un nas mic, subţire, nişte obraji aproape de copil şi ochi negri luminoşi. Avea o constituţie plină de graţie, dar parcă dezvoltarea ei încă nu se încheiase. Nu semăna deloc cu fratele ei.

— Vreţi să treceţi pe la noi? mă invită Gaghin. Cred că ne-am uitat destul la nemţi. Asia, mergem acasă. Fata dădu afirmativ din cap. Locuim în afara oraşului, continuă Gaghin, sus la o vie, într-o căsuţă izolată. La noi e frumos, priviţi. Gazda a promis să ne facă lapte acru. Acum o să se întunece în curând, mai bine traversaţi Rinul la lumina lunii.

Pornirăm. Prin porţile scunde ale oraşului (zidul vechi din piatră de râu îl înconjura din toate părţile, nici măcar ambrazurile nu se distruseseră de tot) ieşirăm în câmp şi, după cam o sută de paşi de-a lungul zidului de piatră, ne oprirăm în faţa unei portiţe înguste. Gaghin o deschise şi ne

conduse în sus, pe o potecă abruptă. De o parte şi de alta, pe terase, creştea viţă-de-vie; soarele tocmai apunea şi o lumină fină, purpurie se revărsa asupra corzilor verzi, asupra aracilor înalţi, a pământului uscat presărat pe alocuri cu plăci mari şi mici de piatră, şi pe zidul alb al unei căsuţe cu grinzi strâmbe şi patru ferestre luminoase, aflată chiar în vârful dealului pe care urcam.

— Iată şi locuinţa noastră! exclamă Gaghin imediat ce ne-am apropiat de căsuţă, dar uite, gazda ne aduce lapte. *Guten Abend*, *Madame*!… Acum o să mâncăm; dar, mai înainte, mai spuse el, priviţi… Cum vi se pare peisajul?

Peisajul era într-adevăr minunat. Rinul se vedea argintiu în faţa noastră, între malurile verzi. Într-un loc, pe el ardea aurul purpuriu al amurgului. Orăşelul care se încuibase pe mal îşi arăta toate casele şi străzile; dealurile şi câmpiile se întindeau până departe. Jos era bine, dar sus era şi mai bine: mă uimise în mod deosebit puritatea şi profunzimea cerului, transparenţa strălucitoare a aerului. Proaspăt şi uşor, văzduhul se legăna şi-şi rostogolea valurile, ca şi cum s-ar fi simţit liber la înălţime.

— Aţi ales o locuinţă minunată, spusei.

— Asia a găsit-o, răspunse Gaghin. Ei, Asia, continuă el, fă onorurile. Dă poruncă să se aducă totul aici. O să luăm cina în aer liber. Aici muzica se aude mai tare. Aţi observat, mai spuse el adresându-mi-se, de aproape ni-ciun vals nu se potriveşte – sunt nişte sunete grosolane, dar la depărtare e o minune! Într-atât pune în mişcare în

dumneavoastră toate strunele romantice.

Asia (de fapt numele ei era Anna, dar Gaghin o striga Asia, şi daţi-mi voie să-i spun şi eu aşa) se duse în casă şi se întoarse repede împreună cu gazda. Amândouă aduseră o tavă mare cu o oală cu lapte, farfurii, linguri, zahăr, fructe de pădure, pâine. Ne aşezarăm şi începurăm să mâncăm. Asia îşi scoase pălăria; părul ei negru, tuns şi pieptănat băieţeşte, îi cădea în cârlionţi mari pe gât şi urechi. La început se arătase destul de sălbatică faţă de mine. Dar Gaghin îi spuse:

— Asia, nu mai fi aşa ţepoasă! Nu muşcă.

Fata zâmbi şi, peste puţin timp, începu să intre singură în vorbă cu mine. Nu am văzut fiinţă mai flexibilă. Nicio clipă nu stătea liniştită; se scula, alerga în casă şi venea din nou, cânta încetişor, adesea râdea şi, în modul cel mai ciudat, ţi se părea că nu râde de ce auzea, ci de tot felul de lucruri care-i treceau prin minte. Ochii ei mari priveau drept, luminos, curajos, dar uneori pleoapele erau uşor mijite şi atunci privirea ei devenea brusc profundă şi tandră.

Flecărirăm aşa cam două ore. Ziua se stinsese de mult şi seara, mai întâi roşiatică, apoi senină şi purpurie, după aceea palidă şi tulbure, se topea încet şi se transforma în noapte, iar conversaţia noastră tot continua, liniştită şi blajină, ca aerul ce ne înconjura. Gaghin porunci să se aducă o sticlă de vin de Rin; o băurăm fără grabă. Muzica ajungea până la noi, ca şi înainte, sunetele păreau mai dulci şi mai tandre; luminile se aprinseră în oraş şi deasupra râului. Asia îşi plecă deodată capul, astfel încât buclele îi căzură

deasupra ochilor, tăcu şi oftă, iar mai apoi ne spuse că vrea să doarmă şi intră în casă; totuşi, văzui că rămase multă vreme la fereastra închisă fără să aprindă lumânarea. În cele din urmă, luna se ridică şi începu să joace deasupra apei Rinului; totul se lumină, se întunecă, se schimbă, până şi vinul din paharele noastre faţetate începu să capete o strălucire tainică. Vântul se potoli, ca şi cum şi-ar fi strâns aripile, şi dispăru; o căldură nocturnă, sufocantă venea dinspre pământ.

— E timpul! exclamai eu. Că altfel, nu mai găsesc ni-ciun vizitiu.

— E timpul, repetă Gaghin.

Pornirăm în jos, pe cărare. Deodată, pietrele începură să se rostogolească din spatele nostru: era Asia, care ne ajunsese din urmă.

— Nu dormi? o întrebă fratele ei, dar ea, fără să-i spună vreun cuvânt, trecu în fugă pe lângă el.

Ultimele opaiţe muribunde aprinse de studenţi în livada hotelului luminau de jos în sus frunzele copacilor, dându-le o înfăţişare sărbătorească şi fantastică. O găsirăm pe Asia pe mal: stătea de vorbă cu un cărăuş. Sării în barcă şi îmi luai rămas-bun de la noii mei prieteni. Gaghin promise să mă viziteze a doua zi; îi strânsei mâna şi dădui să-i strâng mâna şi Asiei; dar ea se mulţumi să mă privească şi dădu din cap. Barca se îndepărtă de mai şi începu să plutească pe râul repede. Cărăuşul, un bătrân vioi, cufunda încordat vâslele în apa întunecată.

— Aţi intrat în reflexia lunii, aţi distrus-o! îmi strigă Asia. Îmi lăsai privirea în jos: în jurul bărcii se agitau, negre, valurile. Rămâneţi cu bine! se

auzi din nou vocea ei.

— Pe mâine, spuse din spatele ei Gaghin.

Barca a tras la mal. Am coborât şi am primit în urmă. Nu se mai vedea nimeni pe malul celălalt. Reflexia lunii se întindea din nou ca un pod auriu deasupra întregului râu. Ca pentru despărţire, răzbăteau sunetele unui vechi vals lanserovski. Gaghin avea dreptate: simţeam că toate coardele inimii începeau să-mi tremure ca răspuns la acele acorduri insinuante. Am pornit spre casă peste câmpurile întunecate, inspirând rar aerul parfumat, şi am ajuns în camera mea tulburat pe de-a-ntregul de oboseala plăcută a unor aşteptări imateriale şi infinite.

Mă simţeam fericit… Dar de ce eram fericit? Nu doream nimic, nu mă gândeam la nimic… Eram fericit.

Aproape râzând din cauza preaplinului de sentimente plăcute şi jucăuşe, m-am aruncat în pat şi deja închisesem ochii, când mi-a trecut prin cap că în decursul serii nu îmi amintisem nici măcar o dată de frumoasa mea cea crudă… „Ce să însemne asta?” m-am întrebat. „Oare nu mai sunt îndrăgostit?” Dar, după ce mi-am pus întrebarea asta, mi se pare c-am adormit imediat, ca un prunc în leagăn.

III

A doua zi dimineaţa (deja mă trezisem, dar încă nu mă sculasem), un ciocănit de baston se auzi sub fereastra mea şi o voce, pe care imediat o recunoscui ca fiind a lui Gaghin, începu să cânte:

Dormi oare? *Cu chitara o să te trezesc*…

Mă grăbii să-i deschid uşa.

— Bună ziua, spuse Gaghin intrând. V-am deranjat cam devreme, dar priviţi ce mai dimineaţă! Prospeţime, rouă, cântă ciocârliile…

Cu părul lui creţ, strălucitor, cu gâtul descoperit şi obrajii roz, era proaspăt ca dimineaţa însăşi.

M-am îmbrăcat; am ieşit în livadă, ne-am aşezat pe o băncuţă, am poruncit să ni se aducă cafea şi am început să vorbim. Gaghin îmi povestea planurile sale de viitor: dispunând de o avere considerabilă şi fără să depindă de nimeni, voia să se consacre picturii şi-i părea rău numai de faptul că îi venise târziu mintea la cap şi pierduse mult timp degeaba; am pomenit şi eu de supoziţiile mele. Da, apropo, i-am împărtăşit şi secretul iubirii mele nefericite. M-a ascultat cu îngăduinţă, dar, după cum mi-am putut da seama, pasiunea mea nu i-a stârnit prea multă compătimire. După ce a oftat de două ori în urma mea, din politeţe, Gaghin mi-a propus să merg la el să-i văd studiile. Am acceptat imediat.

Nu o găsirăm pe Asia. După spusele gazdei, se dusese la „ruine”. La vreo doi kilometri şi jumătate de oraşul L. se aflau rămăşiţele unui castel feudal. Gaghin îmi arătă toate cartoanele sale. În ele era multă viaţă şi mult adevăr, ceva liber şi amplu, dar niciunul dintre ele nu era terminat şi desenul mi se părea neglijent şi infidel. Îi împărtăşii opinia mea sinceră.

— Da, da, spuse el oftând, aveţi dreptate; totul este foarte prost şi necopt, ce să fac? Nu am învăţat cum trebuie, dar şi blestemata asta de delăsare slavă îşi spune cuvântul. Cât timp visezi

la un lucru, zbori ca un vultur; ţi se pare că ai muta pământul din loc, dar când îl pui în aplicare imediat slăbeşti şi oboseşti.

Începui să-l încurajez, însă el dădu din mână a lehamite şi, după ce-şi strânse cartoanele grămadă, le aruncă pe canapea.

— Dacă e suficientă răbdare, o să iasă ceva din mine, spuse el printre dinţi. Dacă nu este, o să rămân un nobil neterminat. Haideţi mai bine să mergem s-o căutăm pe Asia, propuse el.

Pornirăm.

IV

Drumul spre ruine şerpuia pe panta văii înguste, împădurite; pe fundul acesteia alerga un pârâu şi se mişca zgomotos peste pietre, de parcă s-ar fi grăbit să se contopească cu râul cel mare care strălucea liniştit dincolo de marginea întunecată a culmilor muntoase, traversate abrupt. Gaghin îmi atrase atenţia asupra unor locuri foarte frumos luminate: în cuvintele lui se auzea dacă nu pictorul, atunci măcar artistul. În curând apărură şi ruinele. Chiar pe vârful unei stânci pleşuve se înălţa un turn dreptunghiular, negru tot, încă puternic, dar parcă străpuns de o crăpătură longitudinală. Ziduri acoperite de muşchi erau lipite de turn; din loc în loc se vedea şi iedera; copăcei strâmbi atârnau pe pe ambrazurile cărunte şi bolţile prăbuşite. O potecă de piatră ducea spre porţile care se păstraseră. Ne apropiam deja de ele când, deodată, în faţa noastră licări o siluetă feminină. Alerga repede pe un morman de spărturi şi se aşeză pe o treaptă a zidului, chiar deasupra prăpastiei.

— Dar e Asia! exclamă Gaghin. Ce nebună mai este! Merserăm spre poartă şi ne treziră într-o curte mică acoperită pe jumătate de meri sălbatici şi urzici. Într-adevăr, pe treaptă stătea Asia. Se întoarse cu faţa spre noi şi începu să râdă, dar nu se mişcă de acolo. Gaghin o ameninţă cu degetul, iar eu îi reproşai cu voce tare lipsa de precauţie.

— Ajunge, îmi spuse în şoaptă Gaghin. N-o tachinaţi. N-o cunoaşteţi; ea, mă rog, o să se caţere şi în turn. Dar uite, mai bine minunaţi-vă de inventivitatea locuitorilor de aici.

Priveam în jur. Într-un colţişor, adăpostită într-o mică gheretă de lemn, o bătrână împletea un ciorap şi se uita la noi pe deasupra ochelarilor. Le vindea turiştilor bere, turtă dulce şi apă Selzer. Aşezaţi pe o băncuţă, ne apucarăm să bem o bere destul de rece din nişte halbe grele, de plumb. Asia continua să stea nemişcată, cu picioarele strânse sub ea şi înfăşurată cu o eşarfă de muselină; silueta ei zveltă se contura clar şi frumos pe cerul senin. Dar o priveam cu un sentiment neplăcut. Deja în ajun remarcasem la ea ceva încordat, nu tocmai firesc... „Vrea să ne uimească”, îmi spusei. „Oare de ce? Ce înseamnă ieşirea asta copilărească?” De parcă mi-ar fi ghicit gândurile, îmi aruncă deodată o privire rapidă şi pătrunzătoare, începu din nou să râdă, sări de pe zid din două mişcări şi, apropiindu-se de bătrână, îi ceru un pahar de apă.

— Crezi că vreau să beau? spuse ea, adresându-se fratelui său. Nu; pe zid sunt flori pe care trebuie neapărat să le ud.

Gaghin nu-i răspunse; iar ea, cu paharul în mână, se apucă să se caţere pe ruine, oprindu-se din când în când, aplecându-se şi, cu o importanţă amuzantă, vărsa câteva picături de apă care străluceau clar în soare. Mişcările ei erau foarte drăgălaşe, dar, ca şi mai înainte, îmi părea rău de ea, deşi, fără să vreau, îi admiram uşurinţa şi agilitatea. Ajunsă într-un loc periculos, ţipă intenţionat şi după aceea începu să râdă în hohote… Începu să-mi pară şi mai rău.

— Se caţără ca o capră, bolborosi încetişor bătrâna, ridicându-şi pentru o clipă ochii de la ciorap.

În cele din urmă, Asia goli tot paharul şi, legănându-se poznaş, se întoarse la noi. Un zâmbet ciudat făcea să-i tresară uşor sprâncenele, nările şi buzele. Pe jumătate obraznic, pe jumătate vesel, îşi mijea ochii întunecaţi.

„Consideraţi comportamentul meu necuviincios”, parcă îi spunea faţa. „Totuna e: ştiu că mă admiraţi”.

— Măiestru, Asia, măiestru, comentă Gaghin cu voce scăzută.

Deodată, ea parcă începu să se ruşineze, îşi plecă genele lungi şi se aşeză cu modestie lângă noi, ca vinovată. Aici îi studiai pentru prima dată faţa cu atenţie, faţa ei schimbătoare, pe care doar o zărisem. Peste câteva clipe era deja palidă şi avea o expresie concentrată, aproape tristă; trăsăturile ei mi se păreau mai mari, mai severe, mai simple. Se liniştise de tot. Ocolirăm ruinele (Asia venea în urma noastră) admirând priveliştea. Între timp, se apropia ora prânzului. După ce îi

plăti bătrânei, Gaghin mai ceru o halbă de bere şi, după ce se întoarse spre mine, exclamă cu o grimasă vicleană:

— În sănătatea doamnei inimii dumneavoastră!

— Dar oare el – dar oare dumneavoastră aveţi o asemenea doamnă? întrebă deodată Asia.

Fata căzu pe gânduri pentru o clipă; faţa ei se schimbă din nou, pe ea apăru iar zâmbetul provocator, aproape obraznic.

Pe drumul de întoarcere râdea şi mai tare în hohote şi făcea pozne. Rupsese o creangă lungă, şi-o sprijinise pe umăr ca pe o puşcă, se legase la cap cu eşarfa. Ţin minte că ne-am întâlnit cu o familie numeroasă de englezi blonzi şi grosolani. Toţi, ca la un semn, cu o uimire rece, o urmăreau pe Asia cu ochii lor de sticlă, iar ea, ca pentru a le face în ciudă, începuse să cânte cu voce tare. Când am ajuns acasă, fata s-a dus imediat în camera ei şi a apărut abia spre prânz, îmbrăcată în rochia ei cea mai bună, pieptănată cu grijă, încorsetată, purtând mănuşi. La masă s-a purtat foarte cuviincios, aproape înţepat, abia gustând din mâncare şi bând apă cu păhărelul. În mod clar voia să joace în faţa mea un rol nou – rolul unei domnişoare cuviincioase şi bine educate. Gaghin n-o împiedica: se vedea că se obişnuise să-i facă pe plac în toate. Din când în când mă privea bonom şi ridica uşor din umeri, parcă dorind să spună: „E un copil; fiţi îngăduitor”.

Imediat ce se termină masa, Asia se ridică şi, după ce-şi puse pălăria, îl întrebă pe Gaghin dacă se poate duce la Frau Luise.

— De mult ai început să-mi ceri voie? răspunse el cu zâmbetul lui invariabil, de data aceasta puţin tulburat. Oare te plictiseşti cu noi?

— Nu, dar ieri i-am promis lui Frau Luise că trec pe la ea; şi m-am mai şi gândit că o să vă simţiţi mai bine în doi: domnul N. (arătă spre mine) o să-ţi povestească ceva.

Plecă.

— Frau Luise, spuse Gaghin încercând să-mi evite privirea, este văduva fostului primar de aici, o bătrână bună la suflet, dar cam absolută. A îndrăgit-o foarte tare pe Asia. Asia are pasiunea de a face cunoştinţă cu oamenii din pătura de jos, am observat. Motivul acestui comportament îl constituie mereu mândria. Este foarte răsfăţată, după cum vedeţi, mai adăugă el după ce tăcu puţin, dar ce pot să fac? Nu pot să pun pe nimeni la punct, şi pe ea cu atât mai puţin. Sunt obligat să fiu îngăduitor cu ea.

Tăcui. Gaghin schimbă discuţia. Cu cât îl cunoşteam mai mult, cu atât mai mult mă ataşam de el. În curând ajunsei să-l înţeleg. Era chiar un suflet rus autentic, onest, simplu, dar, din păcate, puţin cam moale, fără tenacitate sau pasiune interioară. Tinereţea nu clocotea în el din plin; ea lumina liniştit. Era foarte drăguţ şi inteligent, dar nu-mi puteam imagina ce se va întâmpla cu el când se va maturiza… Să fie pictor… Fără muncă serioasă, permamentă, nu poţi fi pictor… „Cât despre eforturi”, îmi spuneam privindu-i trăsăturile moi, ascultându-i vorbele lenevoase – „nu! Tu n-o să faci eforturi, nu te poţi consacra cu totul”. Dar nu aveai cum să nu-l îndrăgeşti: inima

te atrăgea aşa de tare spre el! Petrecurăm amândoi vreo patru ore, ba stând pe canapea, ba plimbându-ne alene prin faţa casei; şi în aceste patru ore ne-am apropiat definitiv.

Soarele apunea şi trebuia să mă duc acasă. Asia încă nu se întorsese.

— Uite ce femeie liberă mai am şi eu! făcu Gaghin. Vreţi să merg cu dumneavoastră să vă conduc? Pe drum o să trecem pe la Fau Luise, o să întreb unde este. Nu sunt prea multe posibilităţi.

Coborârăm în oraş şi, după ce cotirăm pe o străduţă îngustă, ne oprirăm în faţa unei case de lăţimea a doua ferestre şi înaltă de trei etaje. Etajul întâi dădea spre stradă mai mult decât parterul, al doilea şi al treilea mai mult decât primul; întreaga casă, cu sculpturile sale vechi – două mai groase, sus –, cu acoperişul ei ascuţit acoperit cu olane şi cu poarta întinsă sub forma unui cioc în pridvor, părea o pasăre uriaşă, cocoşată.

— Asia! strigă Gaghin. Eşti aici?

Fereastra luminată de la etajul doi pocni şi se deschise şi văzui capul întunecat al Asiei. Din spatele ei se iţea faţa ştirbă şi mioapă a bătrânei nemţoaice.

— Aici sunt, spuse Asia sprinijindu-se cochet cu coatele de pervaz. Mă simt bine aici. Na, ia şi tu, adăugă ea, aruncându-i lui Gaghin o crenguţă de muşcată, imaginează-ţi că sunt doamna inimii tale.

Frau Luise începu să râdă.

— N. pleacă, răspunse Gaghin, vrea să-şi ia rămas-bun de la tine.

— Oare? întrebă Asia. În cazul acesta, dă-i crenguţa mea, iar eu o să vin acum.

Ea trânti fereastra şi mi se păru că o sărută pe Frau Luise. Gaghin îmi întinse tăcut crenguţa. O pusei în tăcere în buzunar, ajunsei până la cărăuş şi pornii în cealaltă direcţie.

Ţin minte că ajunsesem acasă fără să mă gândesc la nimic, însă cu o povară îngrozitoare pe inimă, când deodată mă frapă un miros puternic, cunoscut, dar rar întâlnit în Germania. Mă oprii şi văzui lângă drum un strat mic de cânepă. Într-o clipită, mirosul ei de stepă îmi aduse aminte de patrie şi-mi trezi în suflet dorul pătimaş după ea. Voiam să respir aer rusesc, să umblu pe pământ rusesc.

— Ce fac eu aici, de ce bântui prin ţări străine, printre străini? exclamai şi greutatea mormântală care îmi apăsa sufletul se transformă deodată într-o emoţie amară şi arzătoare.

Sosii acasă într-o cu totul altă stare de spirit decât în ajun. Mă simţeam aproape supărat şi multă vreme nu mă putui linişti. Mă cuprinsese o părere de rău de neînţeles pentru mine. În cele din urmă mă aşezai şi, amintindu-mi de văduva mea vicleană (cu amintirea oficială despre această doamnă îmi încheiam fiecare zi), scosei unul dintre biletele ei. Dar nici nu-l deschisei; gândurile mele luară o cu totul altă direcţie. Începui să mă gândesc... să mă gândesc la Asia. Îmi veni în minte că Gaghin, în timpul conversaţiei, făcuse aluzie la nişte dificultăţi care-i făceau imposibilă întoarcerea în Rusia...

— Ajunge; e oare sora lui sau nu? spusei eu

cu voce tare.

M-am dezbrăcat, m-am băgat în pat şi am încercat să adorm, dar peste o oră m-am ridicat; stăteam pe pat sprijinit cu coatele în pernă şi mă gândeam din nou la acea „fetiţă capricioasă cu zâmbet forţat…”

— Parcă e mica Galatee a lui Rafael, de la Farnesina, şoptii eu. Da, şi nu este sora lui…

Iar biletul văduvei stătea liniştit pe podea, alb în lumina lunii.

V

A doua zi dimineaţă m-am dus din nou în L. Încercam să mă conving că nu căutam să-l văd pe Gaghin, ci, pe ascuns, voiam să văd ce va face Asia, dacă va săvârşi tot „lucruri ciudate”, ca în ajun. I-am găsit pe amândoi în salon şi – lucru ciudat! –, poate datorită faptului că noaptea şi dimineaţa mă gândisem multă vreme la Rusia, Asia mi s-a părut o adevărată rusoaică, o fată simplă, ca o cameristă. Avea o rochiţă veche, părul era pieptănat în spatele urechilor şi stătea pe scaun fără să se mişte, la fereastră, şi cosea la gherghef, modest, liniştit, ca şi cum toată viaţa ei numai cu asta s-ar fi ocupat. Nu vorbea aproape deloc, se uita liniştită la lucrul ei şi trăsăturile sale căpătau o expresie aşa de neînsemnată, de cotidiană, că involuntar mi-am adus aminte de autohtonele noastre Katia şi Maşa. Pentru ca asemănarea să fie deplină, s-a apucat să fredoneze încetişor *Măicuţă dragă*. Mă uitam la feţişoara ei gălbuie, stinsă, îmi aduceam aminte de visările zilei dinainte şi-mi părea rău de ceva. Vremea era minunată.

Gaghin ne spuse că în acea zi se va duce să picteze un studiu după natură: îl întrebai dacă îmi permite să-l însoţesc, dacă nu-l deranjez cumva.

— Dimpotrivă, spuse el, aţi putea să-mi daţi un sfat bun.

Îşi puse o pălărie rotundă à la Van Dyck, îmbrăcă o bluză, luă un carton la subsuoară şi porni; veneam încet în urma lui. Asia rămase acasă. La plecare, Gaghin o rugă să aibă grijă ca supa să nu fie prea lichidă: Asia promise să treacă pe la bucătărie. Gaghin ajunse până la valea cunoscută mie, se aşeză pe o piatră şi începu să deseneze un stejar bătrân, scorburos, cu crengi ample. Eu mă întinsei pe iarbă şi scosei o carte; dar nu citii nici două pagini, doar murdării hârtia; mai mult vorbeam şi, după cât puteam să-mi dau seama, am discutat destul de inteligent şi fin despre cum anume trebuie să lucrezi, ce trebuie să eviţi, de ce trebuie să te ataşezi şi care e de fapt semnificaţia pictorului în secolul nostru. În cele din urmă, Gaghin hotărî că „azi nu e în mână”, se întinse alături de mine şi imediat începură să curgă libere discuţiile noastre – când pătimaşe, când meditative, când entuziaste, dar aproape mereu neclare, aşa cum se exprimă rusul cu plăcere.

După ce am trăncănit din plin şi ne-am săturat de sentimentul de mulţumire, ca şi cum am fi făcut ceva sau am fi reuşit să facem ceva, ne-am întors acasă. Am găsit-o pe Asia la fel cum am lăsat-o; oricât aş fi încercat s-o observ, la ea n-am găsit nici urmă de cochetărie, niciun semn de rol adoptat intenţionat; de data asta nu aveam

posibilitatea de a-i reproşa ceva nefiresc.

— Aha! spuse Gaghin, ţi-ai impus post şi căinţă.

Spre seară, fata căscă sincer de câteva ori şi plecă devreme în camera ei. Şi eu mă despărţii în curând de Gaghin şi, pe când mă întorceam acasă, deja nu mai visam la nimic: ziua aceea trecuse în stare de trezie. Totuşi, când mă dusei la culcare, îmi amintesc că spusei involuntar, cu voce tare:

— Ce schimbătoare mai e şi fata asta! Iar după ceva gândire, adăugai: Şi totuşi, ea nu e sora lui.

VI

Au trecut două săptămâni încheiate. În fiecare zi îi vizitam pe Gaghini. Asia parcă mă evita, dar deja nu-şi mai permitea niciuna dintre poznele cu care mă uimise în primele două zile ale cunoştinţei noastre. Mi se părea supărată pe ascuns sau tulburată; râdea mai puţin. O studiam curios.

Vorbea destul de bine franceza şi germana, dar se vedea că din copilărie nu fusese pe mâini de femeie şi că primise o educaţie ciudată, neobişnuită, care nu avea nimic în comun cu cea a fratelui său. Dinspre el, în pofida pălăriei sale gen Van Dyck şi a bluzei, venea un fel de aer moale, pe jumătate viu, de aristocrat rus, iar ea nu semăna cu o domnişoară. În toate mişcările ei era ceva neliniştit: acest mic animăluţ fusese îmblânzit nu demult, sângele încă mai clocotea în el. Ruşinoasă şi sfioasă din fire, îi părea rău de propria ruşinare şi, de necaz, se forţa să fie detaşată şi curajoasă, ceea ce nu-i reuşea mereu. De câteva ori am

început să vorbesc cu ea despre viaţa din Rusia, despre trecutul ei: ea îmi răspundea fără chef; am aflat totuşi că înainte de a pleca în străinătate, locuise multă vreme la ţară. O dată am găsit-o singură, citind. Cu capul sprijinit în mâini şi cu degetele înfipte adânc în păr, parcurgea nesăţios rândurile.

— Bravo! o lăudai apropiindu-mă de ea. Ce silitoare sunteţi!

Îşi ridică capul, se uită la mine cu importanţă şi asprime.

— Credeţi că ştiu numai să râd? făcu ea, vrând să plece…

Mă uitai la titlul cărţii; era un roman franţuzesc.

— Totuşi, nu pot să laud alegerea dumneavoastră, remarcai.

— Ce să citesc? exclamă ea şi, după ce aruncă cartea pe podea, spuse: Mai bine mă duc să mă prostesc.

Şi fugi în livadă.

În aceeaşi zi, seara, îi citeam lui Gaghin *Herman şi Dorotheea*. Asia mai întâi se foi pe lângă noi, apoi se opri brusc, trase cu urechea, se aşeză încetişor lângă mine şi ascultă lectura până la capăt. A doua zi iar n-o găsii, până nu-mi dădu prin minte ce-i intrase deodată în cap: să fie o bună gospodină şi cuviincioasă ca Dorotheea. Într-un cuvânt, mi se părea o fiinţă aproape enigmatică. Extrem de orgolioasă, mă atrăgea chiar şi atunci când mă supăram pe ea. Numai de un singur lucru mă convingeam din ce în ce mai mult, şi anume că nu e sora lui Gaghin. El vorbea

cu ea ca un frate: mult prea blând, mult prea înţelegător şi, în acelaşi timp, oarecum artificial.

O întâmplare ciudată, după cum se va vedea, mi-a confirmat bănuielile. Într-o seară, venind spre via în care locuiau Gaghinii, am găsit portiţa încuiată. Fără să stau prea mult pe gânduri, am ajuns până la un loc pe care-l remarcasem mai înainte, în care gardul era ruinat, şi am sărit peste el. În apropierea acelui loc, lateral faţă de drum, se afla un mic chioşc din lemn de salcâm; am ajuns în dreptul lui şi trecusem deja de el… Deodată, m-a uimit vocea Asiei rostind următoarele cuvinte, cu patimă şi printre lacrimi:

— Nu, nu vreau să iubesc pe nimeni altcineva în afară de tine. Nu, nu, numai pe tine vreau să te iubesc, şi pentru totdeauna.

— Ajunge, Asia, linişteşte-te, spunea Gaghin. Ştii că te cred.

Vocile se auzeau din chioşc. I-am văzut pe amândoi prin împletirea puţin deasă a crengilor. Ei nu m-au remarcat.

— Numai pe tine, numai pe tine, repeta ea aruncându-i-se de gât şi, cu hohote de plâns febrile, începu să-l sărute şi să se lipească de pieptul lui.

— Ajunge, ajunge, repeta el, trecându-i uşor o mână prin păr.

Am rămas nemişcat câteva clipe… Deodată, am tresărit. „Să mă duc la ei?… Pentru nimic în lume!” mi-a trecut prin minte. M-am întors cu paşi iuţi spre gard, am sărit peste el în drum şi am pornit-o spre casă, aproape în fugă. Zâmbeam, îmi frecam mâinile, mă minunam de această

întâmplare care confirmase pe neaşteptate bănuielile mele (niciun moment nu m-am îndoit de justeţea lor), dar, în acelaşi timp, inima îmi era foarte tristă. „Totuşi”, îmi spuneam, „ce mai ştiu ei să se prefacă! Dar de ce? Ce e cu plăcerea asta de-a mă păcăli? Nu m-am aşteptat la aşa ceva de la el… Şi ce declaraţie sensibilă mai era şi aceea?”

VII

Am dormit prost şi a doua zi m-am sculat devreme, mi-am pus în spate bocceluţa mea de drum şi, după ce i-am spus gazdei să nu mă aştepte în acea noapte, am pornit pe jos în munţi, în susul râului pe care se află orăşelul Z. Munţii aceştia, un sector al lanţului numit Spinarea Câinelui (*Hundsruck*), sunt foarte interesanţi din punct de vedere geologic. Sunt minunaţi, mai ales prin rectitudinea şi puritatea straturilor de bazalt; dar mie nu-mi ardea de observaţii geologice. Nu-mi dădeam seama ce se întâmplase cu mine; un sentiment îmi era clar: lipsa dorinţei de a-l vedea pe Gaghin. Încercam să mă conving că singurul motiv al lipsei mele de dispoziţie faţă de el era faptul că-mi era necaz de viclenia lor. Cine-i obliga să se dea drept rude? De fapt, încercam să nu mă gândesc la ei, hoinăream fără nicio grabă prin munţi şi văi, mă opream în cârciumile de ţară stând de vorbă liniştit cu proprietarii şi clienţii sau mă culcam pe o piatră netedă încinsă la soare şi mă uitam cum plutesc norii, pentru că vremea era uimitoare. Cu asemenea preocupări am petrecut trei zile – şi nu fără satisfacţii –, deşi din când în când mi se strângea inima. Dispoziţia gândurilor mele se potrivea numai bine vremii frumoase din

acel ţinut.

M-am consacrat total jocului liniştit al întâmplării, al impresiilor fugare. Râzând alene, îmi treceau prin suflet şi lăsau în el, în cele din urmă, numai un sentiment general în care se contopea tot ce văzusem, simţisem şi auzisem în acele trei zile: mirosul fin al răşinii din păduri, ţipătul şi bocănitul ciocănitoarelor, flecăreala fără cuvinte a pârâiaşelor strălucitoare, cu păstrăvi pestriţi pe fundul nisipos, contururile nu prea hotărât trasate ale munţilor, stâncile încruntate, sătucurile curate, cu biserici şi copaci bătrâni, respectabili; berze pe pajişti, mori plăcute, cu roţi care se învârteau cum se cuvine, feţele bucuroase ale sătenilor, cămăşile lor albastre şi ciorapii cenuşii, carele scârţâitoare, încete, la care erau înhămaţi caii graşi, iar uneori şi vaci; pelerini tineri, cu părul lung, pe drumurile curate mărginite de meri şi peri…

Chiar şi acum îmi face plăcere să-mi amintesc impresiile de atunci. Salutare ţie, colţişor modest al pământului german, cu bunăstarea ta deloc ostentativă, cu urmele permanente ale mâinilor muncitoare, ale muncii răbdătoare, încete… Salutare şi ţie, lume!

Am venit acasă chiar la sfârşitul celei de-a treia zile. Am uitat să spun că, de necaz faţă de Gaghin, am încercat să reînvii imaginea văduvei lipsite de inimă; dar eforturile mele au rămas zadarnice. Când m-am apucat să visez la ea, am văzut o fetiţă de ţăran de vreo cinci ani, cu o feţişoară rotundă, interesantă, cu nişte ochişori holbaţi, inocenţi… M-a privit aşa de sincer, de

copilăreşte… Mi s-a făcut ruşine de privirea aceea curată, nu am vrut să mint în prezenţa ei şi imediat m-am despărţit definitiv şi pentru totdeauna de fostul obiect al afecţiunii mele.

Acasă am găsit un bilet de la Gaghin. Se mira de caracterul neaşteptat al hotărârii mele, îmi reproşa de ce nu-l luasem şi pe el şi mă ruga să trec pe la ei imediat cum mă întorc. Am citit biletul fără plăcere, dar a doua zi m-am dus la L.

VIII

Gaghin m-a primit prieteneşte, copleşindu-mă cu reproşuri blânde; dar Asia, cum m-a văzut, parcă intenţionat a început să râdă în hohote fără motiv şi, după obiceiul ei, a fugit imediat. Gaghin s-a indignat, a bolborosit în urma ei că e nebună, m-a rugat s-o scuz. Recunosc, mi-a părut tare rău de Asia; şi fără asta nu-mi era prea bine, dar acum şi râsul acela nefiresc, şi grimasele ciudate… Totuşi, am dat de înţeles că nu observasem nimic şi i-am transmis lui Gaghin detalii ale micii mele călătorii. El mi-a povestit ce făcuse în lipsa mea. Dar conversaţia noastră nu se lega; Asia intra în cameră şi ieşea din nou; în cele din urmă, i-am spus că am o treabă grabnică şi că trebuie să mă întorc acasă. Gaghin m-a reţinut la început, apoi, după ce s-a uitat la mine fix, s-a oferit să mă conducă.

În antreu, Asia s-a apropiat deodată de mine şi mi-a întins mâna; i-am strâns uşor degetele şi abia am făcut o plecăciune. Am traversat Rinul împreună cu Gaghin şi, trecând pe lângă locul meu favorit, al frasinului cu mica statuie a Madonnei, ne-am aşezat pe bancă pentru a admira

priveliştea. În acel moment am avut o conversaţie remarcabilă.

Mai întâi schimbarăm câteva cuvinte, apoi tăcurăm, privind râul luminos.

— Spuneţi-mi, începu deodată Gaghin cu zâmbetul său obişnuit, ce părere aveţi despre Asia? Nu-i aşa că vi se pare puţin ciudată?

— Da, răspunsei eu, nu fără oarecare uimire. Nu mă aşteptam să aducă vorba despre ea.

— Trebuie să o cunoşti foarte bine pentru a o judeca, spuse el. Are inima foarte bună, dar capul e cam aiurit. E greu să te înţelegi cu ea. De fapt, nu trebuie învinovăţită, şi dacă aţi şti povestea ei…

— Povestea ei? îl întrerupsei. Oare nu e sora… Gaghin se uită la mine.

— Deci nu credeţi că e sora mea?… Nu, continuă el fără să acorde atenţie tulburării mele, chiar e sora mea, e fiica tatălui meu. Ascultaţi-mă. Simt încredere faţă de dumneavoastră şi o să vă povestesc tot. Tatăl meu a fost un om destul de bun, inteligent, educat – şi nefericit. S-a căsătorit devreme, din iubire; soţia lui, mama mea, a murit foarte repede; am rămas fără ea când aveam şase luni. Tata m-a dus în sat şi doisprezece ani întregi nu am plecat nicăieri. Chiar el s-a ocupat de educaţia mea şi nu s-ar fi despărţit niciodată de mine dacă fratele lui, unchiul meu bun, n-ar fi venit prin satul nostru. Unchiul locuia permanent la Petersburg şi ocupa o poziţie destul de importantă. L-a convins pe tata să mă dea pe mâinile lui, pentru că tata nu voia sub nicio formă să părăsească satul. Unchiul îi explicase că pentru

un băiat de vârsta mea e periculos să trăiască în singurătate deplină; că, având un învăţător veşnic posac şi tăcut precum era tatăl meu, neapărat o să rămân în urma celor de-o vârstă cu mine, că până şi firea mea se poate strica uşor. Tata s-a împotrivit multă vreme presiunilor unchiului meu. Totuşi, în cele din urmă, a cedat. Eu am plâns când m-am despărţit de tata; îl iubeam, deşi niciodată nu am văzut un zâmbet pe faţa lui… Dar când am ajuns la Petersburg, am uitat repede cuibul nostru întunecos şi deloc vesel.

Am intrat la şcoala de cadeţi, iar din şcoală am ajuns în regimentul de gardă. În fiecare an veneam în sat pentru câteva săptămâni şi, din an în an, îl găseam pe tata din ce în ce mai trist, cufundat în sine, meditativ până la sfială. În fiecare zi se ducea la biserică şi aproape că se dezvăţa-se să vorbească. Într-una dintre vizitele mele (aveam pe atunci puţin peste douăzeci de ani), am văzut pentru prima dată în casa noastră o fetiţă slăbuţă, cu ochii negri, de vreo zece ani. Era Asia. Tata a spus că e orfană şi că a luat-o în grija lui – chiar aşa s-a exprimat. Nu i-am acordat atenţie deosebită. Era sălbatică, ageră şi tăcută ca un ani-măluţ, şi cum intram în camera favorită a tatălui meu, o cameră uriaşă şi întunecoasă, în care a murit mama mea şi unde până şi ziua se aprindeau lumânările, ea se ascundea imediat în spatele fotoliului voltairian al tatii sau în spatele bibliotecii. S-a întâmplat ca în următorii trei, patru ani obligaţiile de serviciu să mă împiedice să ajung la ţară. În fiecare lună primeam de la tata câte o scrisoare scurtă; despre Asia vorbea rar şi

în treacăt. El avea deja peste cincizeci de ani, dar mi se părea încă un om tânăr. Imaginaţi-vă, deci, groaza mea: deodată, fără să bănuiesc nimic, primesc de la vechil o scrisoare în care mă anunţă despre boala mortală a tatălui meu şi mă imploră să vin cât se poate de repede, dacă vreau să-mi iau rămas-bun de la el. Am venit călare cât am putut de repede şi l-am găsit în viaţă pe tata, dar deja muribund. S-a bucurat extrem de mult că venisem, m-am îmbrăţişat cu mâinile lui uscăţive, m-a privit multă vreme cu ochi cercetători, imploratori şi, după ce m-a silit să-i promit că îi voi îndeplini ultima dorinţă, i-a poruncit bătrânului valet s-o aducă pe Asia. Bătrânul a adus-o: fata abia se ţinea pe picioare şi tremura din tot trupul.

„Uite”, mi-a spus tata cu un efort, „ţi-o încredinţez pe fiica mea, sora ta. O să afli tot de la Iakov, adăugă el, arătând spre valet”.

Asia a început să plângă în hohote, cu faţa în pat… Peste o jumătate de oră, tatăl meu s-a stins.

Iată ce am aflat. Asia era fiica tatălui meu şi a fostei cameriste a mamei mele, Tatiana. Îmi aduc aminte bine de această Tatiana, îmi amintesc silueta ei înaltă, zveltă, faţa ei frumoasă, severă, inteligentă, cu ochi mari, întunecaţi. I se dusese vestea cum că e mândră şi inaccesibilă. Din câte am putut înţelege din omisiunile respectuoase ale lui Iakov, tata s-a cuplat cu ea la câţiva ani după moartea mamei. Pe atunci, Tatiana nu mai locuia în casa principală, ci într-una ţărănească, la sora ei, care se ocupa de animale. Tatăl meu se ataşase puternic de ea şi, după plecarea mea din sat, chiar a vrut să se însoare cu ea, dar Tatiana nu a

acceptat să-i fie soţie, în pofida rugăminţilor lui.

„Răposata Tatiana Vasilievna”, aşa îmi raporta Iakov stând lângă uşă, cu mâinile la spate, „era chibzuită în toate şi nu voia să-l necăjească pe tăicuţul dumneavoastră. Zicea: «Ce soţie să vă fiu? Ce fel de boieroaică sunt eu?» Aşa binevoia să vorbească. În prezenţa mea o spunea, domnule”.

Tatiana nici nu voia să se mute în casa noastră şi continua să trăiască la sora ei, împreună cu Asia. În copilărie am văzut-o pe Tatiana numai la sărbători, la biserică. Legată cu un batic de culoare închisă, purtând un şal galben pe umeri, stătea în mulţime, lângă fereastră – profilul ei sever se contura clar pe sticla transparentă – şi se ruga liniştită şi cu importanţă, aplecându-se până jos, după obiceiul vechi. Când unchiul m-a luat de acolo, Asia avea numai doi ani, iar la nouă ani şi-a pierdut mama.

Îndată ce Tatiana a murit, tata a luat-o pe Asia în casa lui. Şi înainte avusese dorinţa de a o avea lângă el, dar Tatiana refuza. Imaginaţi-vă ce trebuie să se fi petrecut cu Asia când a fost luată la boier. Nici acum nu poate uita clipa în care a fost îmbrăcată pentru prima oară în rochie de mătase şi i s-a sărutat mâna. Cât trăise, mama fusese foarte severă cu ea; la tata se bucura de o libertate deplină. El era învăţătorul ei; în afară de el nu văzuse pe nimeni. El nu o răsfăţa, adică n-o făcea pe dădaca cu ea, dar o iubea cu patimă şi nu-i interzicea nimic, niciodată: în sufletul lui se considera vinovat faţă de ea. Asia şi-a dat seama în curând că e cea mai importantă persoană din casă, ştia că boierul este tatăl ei, dar înţelesese la

fel de repede că se află într-o situaţie delicată. Orgoliul i se dezvoltase foarte puternic, la fel şi neîncrederea; obiceiurile proaste se dezvoltau, simplitatea dispăruse. Ea voia (odată chiar a recunoscut asta faţă de mine) să-i facă pe toţi să uite de originea ei. Ea chiar se ruşina de mama ei, se ruşina de ruşinea ei şi se mândrea cu ea. Vedeţi dumneavoastră, ştia şi ştie multe din câte nu trebuie ştiute la vârsta ei... Dar e oare ea vinovată? Forţele tinere îşi făceau de cap înăuntrul ei, sângele clocotea şi nu avea în preajmă nicio mână care s-o îndrume. Independenţă totală în toate! Şi asta e oare aşa de uşor de îndurat? Ea voia să nu fie mai prejos de celelalte domnişoare. S-a năpustit asupra cărţilor. Ce lucru bun putea ieşi de aici? O viaţă începută incorect se aranja incorect, dar inima nu i se stricase, mintea îi rămăsese întreagă.

Şi uite, eu, un băiat de douăzeci de ani, m-am trezit cu o fetiţă de treisprezece ani în braţe! În primele zile după moartea tatii, numai la auzul vocii mele era cuprinsă de friguri, mângâierile mele o întristau, se de-prindea cu mine numai încetişor, treptat. E adevărat, mai apoi, când s-a convins că o recunosc drept sora mea şi că o îndrăgesc ca pe o soră, a început să se ataşeze pătimaş de mine: la ea, niciun sentiment nu este cu jumătate de măsură.

Am dus-o la Petersburg. Oricât de greu mi-a fost să mă despart de ea, totuşi nu puteam trăi alături de ea. Am dus-o la unul dintre cele mai bune pensioane. Asia a înţeles necesitatea despărţirii noastre, dar la început s-a îmbolnăvit şi

era cât pe ce să moară. Apoi a început să rabde şi a trăit la pension patru ani: dar, în pofida aşteptărilor mele, a rămas aproape aceeaşi de dinainte. Conducătoarea pensionului mi se plângea adesea de ea. „Şi nu se poate să o pedepsesc”, îmi spunea, „dar nici nu reacţionează la blândeţe”. Asia pricepea foarte uşor, învăţa minunat, cel mai bine dintre toate colegele ei, dar nu voia deloc să ajungă la nivelul general. Se încăpăţâna, era ursuză... Nu puteam s-o acuz prea mult: în situaţia ei trebuia fie să se arate servilă, fie să se sălbăticească. Dintre toate prietenele ei se apropiase numai de una, o fată urâtă, gonită şi săracă. Celelalte domnişoare cu care învăţa proveneau în cea mai mare parte din familii bune. Nu o iubeau, o chinuiau şi o loveau cum puteau; Asia nu se lăsa câtuşi de puţin. Odată, la ora de catehism, profesorul a început să vorbească despre vicii. „Linguşeala şi laşitatea sunt cele mai rele vicii”, a spus atunci Asia cu voce tare. Într-un cuvânt, continua să meargă pe drumul ei, numai manierele i s-au schimbat, cu toate că şi din acest punct de vedere se pare că nu a reuşit prea multe.

În cele din urmă, a împlinit şaptesprezece ani; nu mai putea rămâne în continuare la pension. Mă aflam într-o încurcătură destul de mare. Deodată, mi-a venit o idee bună: să trec în rezervă, să plec în străinătate pentru un an sau doi şi s-o iau pe Asia cu mine. Zis şi făcut. Şi uite, suntem amândoi pe malurile Rinului, unde încerc să fac pictură, iar ea... face pozne şi are toane, ca înainte. Dar acum sper că n-o s-o judecaţi prea aspru; şi ea, deşi se preface că puţin îi pasă de

toate, preţuieşte opinia fiecăruia, mai ales pe a dumneavoastră.

Şi Gaghin arboră iar zâmbetul lui liniştit. Îi strânsei mâna cu putere.

— Aşa e, începu din nou Gaghin, dar am mare belea cu ea. E adevărat praf de puşcă. Până acum nu i-a plăcut de nimeni, dar o să fie prăpăd dacă o să îndrăgească pe cineva! Uneori, nu mai ştiu ce să fac cu ea. Uite ce i-a dat prin minte zilele trecute: a început deodată să mă convingă că am devenit mai rece faţă de ea ca înainte şi că ea mă iubeşte numai pe mine şi c-o să mă iubească mereu numai pe mine… Şi a mai şi plâns aşa de tare…

„Deci asta este… „vrusei să zic şi îmi muşcai limba.

— Dar spuneţi-mi, îl întrebai pe Gaghin: am pornit pe panta sinceităţii, oare până acum chiar nu i-a plăcut nimeni? Doar la Petersburg a văzut tineri, nu?

— Ei nu i-au plăcut deloc. Nu, Asia are nevoie de un erou, de un om neobişnut sau de un păstor pitoresc într-o strâmtoare de munte. Dar am cam trăncănit cu dumneavoastră, v-am reţinut, mai spuse el, ridicându-se.

— Ascultaţi, începui eu, să mergem la dumneavoastră. Nu vreau să mă duc acasă.

— Dar treaba dumneavoastră?

Nu răspunsei nimic; Gaghin zâmbi bonom şi ne întoarserăm la L. La vederea viei cunoscute şi a căsuţei albe din vârful dealului, simţii un fel de plăcere – chiar o plăcere – în suflet. Rămăsesem mai uşurat după povestirea lui Gaghin.

IX

Asia ne întâmpină chiar în pragul casei; mă aşteptam din nou la râsete, dar ea ne ieşi în cale palidă, tăcută, cu privirea plecată.

— Uite-l din nou, începu Gaghin. Şi reţine, chiar el a vrut să se întoarcă.

Asia mă privi întrebător. La rândul meu, îi întinsei mâna şi, de data asta îi strânsei tare degetele reci. Îmi părea foarte rău de ea; acum înţelegeam multe dintre cele care mai înainte mă puneau în încurcătură: neliniştea ei interioară, incapacitatea de a se ţine în frâu, dorinţa de a-şi construi o imagine – totul îmi era acum clar. Înţelesei de ce fetiţa aceea ciudată mă atrăgea; mă atrăgea nu numai prin frumuseţea ei pe jumătate sălbatică, revărsată pe tot trupul subţire; şi sufletul ei îmi plăcea.

Gaghin începu să scormonească în desenele sale; îi propusei Asiei să ne plimbăm în vie. Acceptă imediat, cu o solicitudine veselă şi aproape supusă. Coborârăm până la jumătatea dealului şi ne aşezarăm pe o placă mare.

— Şi dumneavoastră nu v-a fost dor de noi? începu Asia.

— Dar dumneavoastră v-a fost dor de mine? întrebai eu.

Asia mă privi pieziş.

— Da, răspunse ea. E bine în munţi? continuă ea imediat. Sunt înalţi? Mai sus decât norii? Povestiţi-mi ce aţi văzut. I-aţi povestit fratelui, dar nu am auzit nimic.

— Tare mult v-a mai plăcut să plecaţi… remarcai eu.

— Am plecat… pentru că… Acum, uite, nu mai plec, mai spuse ea cu o blândeţe încrezătoare în voce. Astăzi aţi fost supărat.

— Eu?

— Dumneavoastră.

— Şi de ce, vă rog…

— Nu ştiu, dar aţi fost supărat şi aţi plecat supărat. Mi-a părut foarte rău că aţi plecat aşa şi sunt bucuroasă că v-aţi întors.

— Şi eu sunt bucuros că m-am întors

Asia ridică din umeri, cum fac copiii când se simt bine.

— O, eu ştiu să ghicesc! continuă ea. Uneori judecând doar după tusea tatălui meu, răzbătând din cealaltă cameră, aflam dacă e mulţumit de mine sau nu.

Înainte de acel moment, Asia nu-mi pomenise niciodată nimic despre tatăl său. Treaba asta mă uimi.

— L-aţi iubit pe tăticul dumneavoastră? întrebai deodată.

Spre marea mea uimire, simţeam că roşesc. Ea nu răspunse nimic şi roşi la rândul ei. Amândoi tăcurăm. Departe, pe Rin, un vapor cu aburi gonea şi fumega. Ne apucarăm să ne uităm la el.

— De ce nu povestiţi? şopti Asia.

— De ce aţi râs azi, când m-aţi văzut? întrebai.

— Nici eu nu ştiu. Uneori îmi vine să plâng, dar râd. Dumneavoastră nu trebuie să mă judecaţi… după ceea ce fac. Ah, apropo, ce e cu povestea asta despre Lorelei? Doar stânca ei se vede! Se spune că mai întâi i-a înecat pe toţi, dar,

cum s-a îndrăgostit, s-a aruncat chiar ea în apă. Îmi place povestea asta. Frau Luise îmi tot spune tot felul de poveşti. Frau Luise are un motan negru cu ochi galbeni…

Asia ridică privirea şi îşi scutură buclele.

— Ah, mă simt bine, spuse ea.

În acea clipă ajunseră până la noi nişte sunete fragmentare, monotone. Sute de voci, cu pauze ritmate, repetau refrenul rugăciunii: o mulţime de pelerini se întindeau pe drum în jos, purtând cruci şi steaguri…

— Uite, ar trebui să mergem şi noi cu ei, spuse Asia, trăgând cu urechea la exploziile vocilor care slăbeau treptat.

— Oare sunteţi chiar aşa de credincioasă?

— Să te duci undeva departe, la rugăciune, pentru o faptă importantă, continuă ea. Că altfel zilele trec, viaţa trece, şi noi ce am făcut?

— Sunteţi ambiţioasă, remarcai, vreţi să nu trăiţi degeaba, să lăsaţi o urmă în viaţă…

— Dar asta e chiar imposibil?

„E imposibil”, fusei cât pe ce s-o avertizez… Dar privii în ochii ei luminoşi şi spusei numai:

— Încercaţi.

— Şi ia spuneţi, începu Asia după ce tăcu puţin, timp în care nişte umbre îi alergară pe faţa care deja apucase să pălească; v-a plăcut foarte tare doamna aceea… Mai ţineţi minte, fratele meu bea în sănătatea ei la ruine, în a doua zi după ce ne-am cunoscut.

Începui să râd.

— Fratele dumneavoastră a glumit; nu mi-a plăcut nicio doamnă; cel puţin acum nu-mi place

niciuna.

— Dar ce vă place la femei? întrebă Asia ridicând capul cu o curiozitate nevinovată.

— Ce întrebare ciudată! exclamai.

Asia se tulbură puţin.

— Nu trebuia să vă pun o asemenea întrebare, nu-i aşa? Vă rog să mă scuzaţi, m-am obişnuit să trăncănesc orice-mi trece prin minte. De aceea mi-e şi frică să vorbesc.

— Vorbiţi, pentru Dumnezeu, nu vă temeţi, o îndemnai eu. Sunt aşa de bucuros că în sfârşit aţi încetat s-o mai faceţi pe sălbatica.

Asia îşi plecă ochii şi începu să râdă liniştit şi uşor; nu credeam că poate râde astfel.

— Ei, hai, povestiţi odată, continuă ea netezindu-şi poalele rochiei şi strângându-şi picioarele sub ea, ca şi cum s-ar fi aşezat pentru multă vreme, povestiţi sau citiţi ceva, cum, mai ţineţi minte, ne-aţi citit din *Oneghin*…

Deodată căzu pe gânduri.

Unde-acum e crucea şi umbra crengilor
Deasupra sărmanei mele măicuţei

Rosti versurile cu voce scăzută.

— La Puşkin nu-i aşa, remarcai eu.

— Dar eu aş fi vrut să fiu Tatiana, continuă ea la fel de gânditor. Povestiţi, zise ea cu vioiciune.

Dar eu nu aveam chef de povestiri. O priveam învăluită în razele senine ale soarelui, liniştită şi blândă. Totul strălucea vesel în jurul nostru, jos, deasupra noastră erau cerul, pământul şi apele; văzduhul însuşi părea că e plin de strălucire.

— Priviţi ce frumos e! spusei coborând

involuntar vocea.

— Da, e frumos! răspunse fata la fel de liniştit, fără să se uite la mine. Dacă noi doi am fi păsări, ce ne-am mai zbengui, ce-am mai zbura!... Ce ne-am mai fi cufundat în albastrul acesta... Dar nu suntem păsări.

— Dar ne pot creşte aripi, protestai eu.

— Cum?

— Să mai treacă puţin şi veţi vedea. Sunt sentimente care ne ridică deasupra pământului. Nu vă neliniştiţi, o să aveţi aripi.

— Dar dumneavoastră aţi avut?

— Cum să vă spun... Cred că până acum încă nu am zburat.

Asia căzu din nou pe gânduri. Mă aplecai uşor spre ea.

— Ştiţi să dansaţi vals? întrebă ea deodată.

— Ştiu, răspunsei eu, oarecum intrigat.

— Atunci să mergem, să mergem... O să-l rog pe fratele meu să ne cânte un vals... O să ne închipuim că zburăm, că ne-au crescut aripi.

A fugit spre casă. Am alergat şi eu după ea şi, peste câteva momente, ne învârteam prin camera micuţă, în sunetele dulci ale lui Larmer. Asia valsa minunat, cu pasiune. Ceva moale, feminin străbătea înfăţişarea ei severă copilărească. Multă vreme după aceea mâna mea a simţit atingerea bustului ei delicat, i-am auzit respiraţia precipitată, apropiată. Multă vreme mi s-au năzărit ochii nemişcaţi, aproape închişi pe faţa palidă, animată, încadrată de bucle fremătătoare.

X

Toată ziua aceea am petrecut cum nu se poate mai bine. Ne simţeam veseli ca nişte copii. Asia era foarte drăguţă şi simplă. Gaghin se bucura când o privea. Am plecat târziu. Când am ajuns la mijlocul Rinului, l-am rugat pe barcagiu să lase barca să plutească în aval. Bătrânul a ridicat vâslele şi râul imperial ne-a dus la vale. Pe când priveam în jur ascultând, aducându-mi aminte, am simţit deodată o nelinişte misterioasă în suflet... Am ridicat ochii spre cer, dar nici cerul nu era liniştit: împestriţat de stele, se tot agita, se deplasa, tresărea. M-am aplecat spre râu... Dar şi acolo, şi în acea adâncime rece, întunecată, ceva era în mişcare, şi acolo tremurau stele; simţeam o animaţie neliniştită peste tot, iar neliniştea creştea şi în mine. M-am sprijinit în coate de marginea bărcii... Şopotul vântului în urechile mele, murmurul liniştit al apei din spatele cârmei mă iritau şi respiraţia proaspătă a valurilor nu mă răcorea. O privighetoare a început să cânte pe mal şi m-a molipsit cu otrava dulce a sunetelor sale. Lacrimi au început să-mi apară în ochi, dar nu erau lacrimile unui entuziasm lipsit de obiect. Ceea ce simţeam nu era acea simţire tulbure, nu demult încercată, a dorinţelor invadatoare, când sufletul ţi se lărgeşte, răsună, când i se pare că înţelege tot şi că iubeşte. Nu! În mine se aprinsese setea de fericire. Încă nu îndrăzneam să-i spun pe nume, dar fericire, fericire nemăsurată, iată ce voiam, iată după ce tânjeam eu... Iar barca tot mergea la vale şi bătrânul barcagiu stătea şi moţăia, aplecat deasupra vâslelor.

XI

Când am plecat a doua zi spre Gaghini nu mi-am pus întrebarea dacă sunt îndrăgostit de Asia sau nu, dar m-am gândit mult la ea. Mă preocupa soarta ei, eram bucuros de apropierea noastră neaşteptată. Simţeam că abia cu o zi în urmă începusem s-o cunosc; până atunci, ea îmi întorsese spatele. Şi uite, când ea s-a deschis în faţa mea, în cele din urmă, imaginea ei a fost luminată de o lumină captivantă. Cât de nouă era pentru mine, ce farmec ascuns răzbătea ruşinat din ea…

Mergeam vioi pe drumul cunoscut, privind mereu spre căsuţa care se vedea albă în depărtare, nu mă gândeam la viitor, dar nici la ziua care avea să vină. Mă simţeam foarte bine.

Asia se înroşi când intrai în cameră; observam că se gătise din nou, dar expresia feţei nu i se potrivea cu găteala: era tristă. Şi eu venisem aşa de vesel! Mi se păru chiar că ea, după obiceiul său, se pregătea să fugă. Dar făcu un efort de voinţă şi rămase. Gaghin se afla în acea stare aparte a patimii şi a febrei artistice care, sub forma unui acces, pune stăpânire subit pe diletanţi, moment în care aceştia îşi imaginează că au reuşit, cum se exprimă ei, „să le pună Dumnezeu mâna în cap”. Stătea zburlit, mânjit de vopsele, în faţa unei pânze întinse şi, după ce schiţă cu pensula câteva mişcări ample pe ea, dădu din cap spre mine aproape vijelios, se trase în urmă, îşi miji ochii şi se năpusti din nou asupra tabloului. Nu voiam să-l deranjez şi mă aşezai lângă Asia. Ochii întunecaţi se îndreptară încet spre mine.

— Astăzi nu mai sunteţi ca ieri, remarcai eu după câteva eforturi serioase de a-i readuce zâmbetul pe buze.

— Nu, nu mai sunt, răspunse ea fără grabă, cu o voce surdă. Dar nu-i nimic… N-am dormit bine, toată noaptea m-am gândit.

— La ce?

— Ah, la multe. Ăsta e obiceiul meu din copilărie: încă de atunci, de când locuiam cu măicuţa… Rosti cu greu acel cuvânt şi apoi repetă. Când locuiam cu mămica… îmi spuneam: „De ce nu ştie nimeni ce o să fie cu noi; iar uneori vezi nenorocirea, dar nu ai cum să te salvezi; şi de ce nimeni nu-ţi poate spune niciodată tot adevărul? …” Apoi m-am gândit că nu ştiu nimic, că trebuie să învăţ. Trebuie să fiu reeducată, sunt educată foarte prost. Nu ştiu să cânt la pian, nu ştiu să desenez, până şi de cusut cos prost. N-am niciun talent, cu mine trebuie să fie totul foarte plictisitor.

— Sunteţi nedreaptă faţă de dumneavoastră, protestai eu. Aţi citit mult, sunteţi educată şi, cu inteligenţa dumneavoastră…

— Dar eu sunt inteligentă? întrebă ea cu o curiozitate aşa de naivă, încât am început să râd fără să vreau; dar ea nici nu zâmbea. Frate, eu sunt inteligentă? îl întrebă pe Gaghin.

El nu răspundea şi continua să facă eforturi, schimbând neobosit pensulele şi ridicând mâna.

— Uneori, nici eu nu ştiu ce e în mintea mea, continuă Asia cu aceeaşi înfăţişare gânditoare. Uneori mi-e frică şi de mine, Doamne Dumnezeule. Ah, aş fi vrut… Nu-i aşa că femeile nu trebuie să

citească mult?

— Mult nu, dar…

— Spuneţi-mi ce trebuie să citesc. Spuneţi-mi ce trebuie să fac. O să fac tot ce-o să-mi spuneţi, întări ea, adresându-mi-se cu o încredere inocentă.

Pe moment, nu găsii ce să-i spun.

— Dar n-o să vă plictisiţi cu mine?

— Vă rog, începui eu.

— Ei, mulţumesc! exclamă Asia. Iar eu, care credeam că o să vă plictisiţi.

Şi mânuţa ei mică, fierbinte, o strânse tare pe a mea.

— N! strigă Gaghin în acel moment. Fondul ăsta nu e oare întunecat?

Mă apropiai de el. Asia se ridică şi plecă.

XII

Se întoarse după o oră, se opri în uşă şi-mi făcu semn cu mâna.

— Ascultaţi, spuse ea, dacă aş muri, v-ar părea rău de mine?

— Ce gânduri mai aveţi azi! exclamai eu.

— Îmi imaginez că o să mor în curând; uneori mi se pare că totul din jurul meu îşi ia adio de la mine. Mai bine să mor, decât să trăiesc aşa… Ah! Nu mă priviţi aşa; zău că nu mă prefac. Că altfel, iar o să-mi fie teamă de dumneavoastră.

— Chiar vă temeţi de mine?

— Dacă sunt aşa de ciudată, credeţi-mă că nu eu sunt vinovată, protestă ea. Vedeţi, nici nu mai pot să râd…

Rămase tristă şi îngândurată până seara. Ceva se întâmpla cu ea, ceva ce nu înţelegeam.

Ochii ei se opreau adesea asupra mea; inima mi se strângea încetişor sub privirea ei enigmatică. Asia părea liniştită, dar eu, privind-o, voiam mereu să-i spun să nu se mai agite. O admiram, găseam o frumuseţe mişcătoare în trăsăturile ei palide, în mişcările ei indecise, lente, iar ei, nu se ştie de ce, i se părea că eu nu sunt în apele mele.

— Ascultaţi, îmi spuse ea cu puţin timp înainte de a-mi lua rămas-bun, mă chinuie gândul că mă credeţi uşuratică… De-acum încolo să credeţi mereu cele ce o să vă spun, numai că şi dumneavoastră să fiţi sincer cu mine. Iar eu o să vă spun mereu adevărul, vă dau cuvântul meu…

Ultimele ei vorbe mă făcură să râd din nou.

— Ah, nu râdeţi, spuse ea cu vioiciune, că altfel o să vă spun azi ceea ce mi-aţi spus ieri: „De ce râdeţi?” Şi, după ce tăcu o vreme, mai adăugă: Mai ţineţi minte, ieri aţi vorbit despre aripi… Mi-au crescut aripi, dar nu am încotro să zbor.

— Vă rog, aveţi toate drumurile deschise. Asia mă privea drept ochi, fix.

— Astăzi aveţi o părere proastă despre mine, făcu ea încruntându-şi sprâncenele.

— Eu? Părere proastă? Despre dumneavoastră?…

— De ce sunteţi aşa de blegiţi, mă întrerupse Gaghin. Vreţi să vă cânt un vals, ca ieri?

— Nu, nu, protestă Asia şi îşi strânse mâinile Astăzi, pentru nimic în lume!

— Nu te oblig, liniştеşte-te…

— Pentru nimic în lume, repetă ea, palidă.

„Oare mă iubeşte?” mă întrebam pe când mă apropiam de Rinul care-şi legăna repede valurile

întunecate.

XIII

„Oare mă iubeşte?” m-am întrebat a doua zi, cum m-am trezit. Nu voiam să arunc o privire în sinea mea. Simţeam că imaginea ei, imaginea „fetei cu râsul forţat” mi se întipărise în suflet şi că voi scăpa de ea în curând. M-am dus în L. Şi am rămas acolo toată ziua, dar pe Asia am văzut-o numai în treacăt. Nu se simţea bine, o durea capul. A coborât pentru o clipă, legată la frunte, palidă, slăbuţă, cu ochii aproape închişi. După ce a zâmbit slab, a spus: „O să treacă, nu-i nimic. Totul trece, nu-i aşa?” Şi a plecat. Începeam să mă simt trist, necăjit, pustiu; totuşi, nu voiam să plec şi am revenit acasă târziu, fără s-o mai fi văzut.

Dimineaţa următoare am petrecut-o într-o stare aproape de somn. Voiam să mă apuc de treabă, dar nu puteam, voiam să nu fac nimic şi să nu mă gândesc la nimic… Nici asta n-am reuşit să fac. Am hoinărit prin oraş; după ce m-am întors acasă, am ieşit din nou.

— Sunteţi cumva domnul N? se auzi deodată lângă mine o voce de copil. Mă răsucii: în faţa mea era un băiat. Este de la Fräulein Annette, explică el, dându-mi un bileţel.

Desfăcându-l, recunoscui scrisul inegal şi rapid al Asiei. „Trebuie să vă văd neapărat”, îmi scria ea. „Veniţi azi la ora patru la paraclisul din piatră de pe drumul spre ruine. Am făcut azi o mare imprudenţă… Veniţi, pentru Dumnezeu, o să aflaţi tot… Spuneţi-i mesagerului «da»”.

— Aveţi un răspuns? mă întrebă băiatul.

— Spune-i că da, răspunsei. Băiatul fugi.

XIV

M-am întors în camera mea, m-am aşezat şi am căzut pe gânduri. Inima îmi bătea cu putere. Am recitit de câteva ori biletul Asiei. M-am uitat la ceas: nu era nici ora douăsprezece.

Uşa s-a deschis şi a intrat Gaghin.

Era posomorât la faţă. Mă apucă de mână şi o strânse tare. Părea foarte tulburat.

— Ce e cu dumneavoastră? întrebai. Gaghin luă un scaun şi sea aşează în faţa mea.

— De patru zile, începu el cu un zâmbet forţat şi poticnindu-se, v-am uimit cu povestirea mea; astăzi o să vă minunez şi mai tare. Probabil, dacă ar fi fost altă persoană, nu m-aş fi hotărât... aşa de direct... Dar sunteţi un om nobil, îmi sunteţi prieten, nu-i aşa?

Mă ridicai tresărind...

— Sora dumneavoastră, spuneţi...

— Da, da, mă întrerupse Gaghin. Vă spun, este nebună şi mă înnebuneşte şi pe mine. Dar, din fericire, ea nu ştie să mintă şi are încredere în mine. Ah, ce suflet mai are fata asta... Dar se distruge negreşit.

— Dar dumneavoastră greşiţi, începui eu.

— Nu, nu greşesc. Ştiţi, ieri a stat aproape toată ziua întinsă în pat, nu a mâncat nimic, de fapt nici nu s-a plâns deloc... Niciodată nu se plânge. Nu m-am neliniştit, deşi spre seară a făcut puţină febră. Pe la ora două noaptea m-a trezit gazda noastră: „Duceţi-vă la sora dumneavoastră: ceva rău se petrece cu ea”. Am dat fuga la Asia şi am găsit-o dezbrăcată, cuprinsă de friguri, în lacrimi; capul îi ardea, dinţii îi clănţăneau. „Ce e

cu tine?” întreb. „Eşti bolnavă?” Ea s-a aruncat de gâtul meu şi a început să mă implore s-o iau de acolo cât mai repede, dacă vreau să rămână în viaţă... Nu înţelegeam nimic, încercam s-o liniştesc... Hohotele ei de plâns s-au înteţit... şi deodată, printre aceste hohote, am auzit... Ei, într-un cuvânt, am auzit că vă iubeşte. Vă asigur, noi doi suntem nişte oameni raţionali, nu ne putem imagina cât de profund simte şi cu ce forţă incredibilă se manifestă în ea aceste sentimente. Acestea acţionează asupra ei la fel de neaşteptat şi de implacabil ca o furtună. Sunteţi un om foarte drăguţ, continuă Gaghin, dar nu ştiu de ce s-a îndrăgostit aşa de tare de dumneavoastră. Recunosc, nu înţeleg. Ea spune că s-a ataşat de dumneavoastră chiar de când v-a văzut prima oară. De aceea a şi plâns zilele trecute, când m-a asigurat că nu vrea să iubească pe altcineva în afară de mine. Ea îşi imaginează că dumneavoastră o dispreţuiţi, că probabil ştiţi cine este ea. M-a întrebat dacă nu v-am spus povestea ei. Se înţelege, i-am spus că nu; dar sensibilitatea ei este pur şi simplu îngrozitoare. Ea vrea un singur lucru: să plece, să plece neîntârziat. Am stat cu ea până dimineaţă; m-a făcut să-i promit că mâine n-o să mai fim aici şi abia atunci a adormit. M-am gândit, m-am gândit şi am hotărât să stau de vorbă cu dumneavoastră. În opinia mea, Asia are dreptate: lucrul cel mai bun este să plecăm amândoi de aici. Şi chiar azi aş fi luat-o, dacă nu mi-ar fi venit o idee care m-a oprit. Poate... de unde ştiu eu? Vă place de sora mea? Dacă e aşa, atunci de ce s-o iau de aici? Uite, şi m-am hotărât,

după ce am lăsat la o parte orice ruşine…

Mai ales că şi eu am observat câte ceva… M-am hotărât… să aflu de la dumneavoastră… Sărmanul Gaghin se tulbură. Vă rog să mă scuzaţi, mai spuse el, nu sunt obişnuit cu asemenea încurcături. Îl apucai de mână.

— Vreţi să ştiţi, rostii cu eu cu o voce fermă, dacă îmi place sora dumneavoastră? Da, îmi place…

Gaghin mă privi.

— Dar, spuse el făcând o pauză, doar n-o să vă căsătoriţi cu ea, nu?

— Cum aţi vrea să vă răspund la o asemenea întrebare? Judecaţi şi dumneavoastră, pot eu oare acum…

— Ştiu, ştiu, mă întrerupse Gaghin. N-am niciun drept să vă cer un răspuns şi întrebarea mea este culmea neobrăzării… Dar ce porunciţi să facem? Nu ne putem juca cu focul. Dumneavoastră n-o cunoaşteţi pe Asia; ea e în stare să se îmbolnăvească, să fugă, să stabilească o întâlnire cu dumneavoastră… O alta ar fi putut ascunde tot şi ar fi aşteptat, dar ea nu. Aşa ceva i se întâmplă pentru prima dată, iată problema! Dacă aţi fi văzut cum a plâns azi la picioarele mele, mi-aţi fi înţeles temerile.

Căzui pe gânduri. Cuvintele lui Gaghin – „să stabilească o întâlnire cu dumneavoastră” – mă înţepau în inimă. Mi se părea ruşinos să nu răspund cu sinceritate la sinceritatea lui.

— Da, spusei eu în cele din urmă, aveţi dreptate. Acum o oră am primit de la sora dumneavoastră un bilet. Iată-l.

Gaghin luă biletul, îl citi repede şi îşi lăsă mâinile pe genunchi. Expresia de uimire de pe chipul lui era foarte amuzantă, dar nu aveam chef de râs.

— Dumneavoastră, repet, sunteţi un om nobil, spuse el, dar ce e de făcut acum? Cum? Chiar ea vrea să plece şi vă scrie dumneavoastră, şi-şi reproşează că nu e precaută... Şi când a apucat să scrie asta? Şi oare ce vrea de la dumneavoastră?

L-am liniştit şi ne-am apucat că explicăm la rece, în măsura posibilului, ce trebuia să întreprindem. Iată ce am hotărât în cele din urmă: pentru a evita o nenorocire, eu trebuia să mă duc la întâlnire şi să am o explicaţie onestă cu Asia; Gaghin promisese să stea acasă şi să nu lase impresia că ar şti de bileţelul ei; iar seara ne-am propus să ne întâlnim din nou.

— Mă bazez cu tărie pe dumneavoastră, spuse Gaghin şi-mi strânse mâinile. Vă rog să ne cruţaţi şi pe ea, şi pe mine. Dar o să plecăm mâine, adăugă el ridicându-se, pentru că, totuşi, n-o să vă căsătoriţi cu Asia.

— Daţi-mi termen până diseară, mă rugai eu.

— Mă rog, dar n-o să vă căsătoriţi.

El a plecat, iar eu m-am aruncat pe canapea şi am închis ochii. Capul mi se învârtea: cam multe impresii dăduseră năvală dintr-odată. Îmi era necaz de sinceritatea lui Gaghin, îmi era necaz de Asia, dragostea ei pentru mine mă bucura şi mă tulbura. Nu puteam înţelege ce o făcuse să-i spună fratelui tot; inevitabilitatea unei decizii rapide, de aproape o clipă, mă chinuia...

„Să mă însor cu o fată de şaptesprezece ani, cu firea ei – cum se poate aşa ceva?!” mi-am zis eu, ridicându-mă.

XV

La ora convenită am traversat Rinul şi prima persoană pe care am văzut-o pe malul opus a fost chiar acel băieţel care venise dimineaţă la mine. După cum se vedea, mă aştepta.

— De la Fräulein Annette, spuse el în şoaptă şi-mi dădu un alt bileţel.

Asia mă informa despre schimbarea locului de întâlnire. Trebuia să mă duc peste o oră şi jumătate nu la paraclis, ci în casa lui Frau Luise, să bat la uşă jos şi să urc la etajul doi.

— Din nou „da”? mă întrebă băiatul.

— Da, repetai şi pornii pe malul Rinului.

Nu mai aveam când să mă întorc acasă, nu voiam nici să hoinăresc pe străzi. În afara zidului oraşului se afla o mică livadă cu un şopron pentru popice şi mese pentru iubitorii de bere. Mersei acolo. Deja câţiva nemţi în vârstă jucau popice; bilele de lemn se rostogoleau cu zgomot, din când în când se auzeau exclamaţii de încurajare. O servitoare frumuşică şi cu ochii plânşi îmi aduse o halbă de bere; mă uitai la faţa ei. Se întoarse repede şi plecă.

— Da, spuse imediat un cetăţean gras, cu obrajii roşii, care şedea în preajmă, Hanschen a noastră e foarte amărâtă astăzi: logodnicul ei s-a dus la oaste.

Mă uitam la ea: se băgase într-un colţişor şi îşi sprijinea obrazul cu mâna; lacrimile îi cădeau una după alta pe degete. Cineva ceru nişte bere; îi

aduse o halbă şi se întoarse la locul ei. Durerea ei acţionă asupra mea; începui să mă gândesc la întâlnirea care mă aştepta, dar gândurile mele erau pline de grijă, lipsite de veselie. Mă duceam la întâlnire cu inima deloc uşoară, nu mă aştepta împărtăşirea bucuriilor iubirii reciproce; trebuia să-mi ţin cuvântul dat, să îndeplinesc o obligaţie dificilă. „Nu trebuie să glumeşti cu ea” – aceste cuvinte ale lui Gaghin mi se înfipseră în suflet ca nişte săgeţi. Şi cu patru zile în urmă, în barca aceasta, nu tânjisem eu după fericire? Fericirea devenise posibilă şi eu ezitam, eu o respingeam, trebuia să o dau la o parte... Repeziciunea lucrurilor mă tulburase. Recunosc că Asia însăşi, cu capul ei înflăcărat, cu trecutul şi educaţia ei, fiinţa aceea atrăgătoare, dar ciudată, mă speria.

Multă vreme sentimentele purtară o luptă în mine. Ora stabilită se apropia. „Nu pot să mă căsătoresc cu ea”, mă hotărâi în cele din urmă. „Ea n-o să afle că am iubit-o”. Mă ridicai şi, după ce pusei un taler în mâna sărmanei Hanschen (ea nici măcar nu-mi mulţumi), pornii spre casa lui Frau Luise. Umbrele înserării invadau deja văzduhul şi o fâşie îngustă a cerului, deasupra străzii întunecoase, era roşie din pricina reflexelor amurgului. Bătui încet la uşă; ea se deschise imediat. Păşii peste prag, trezindu-mă într-un întuneric total.

— Aici! auzii o voce de bătrână. Sunteţi aşteptat. Făcui vreo doi paşi pe pipăite, o mână osoasă o apucă pe a mea.

— Dumneavoastră sunteţi, Frau Luise?

— Eu sunt, îmi răspunse aceeaşi voce. Eu

sunt, frumosul meu tânăr.

Bătrâna mă conduse din nou sus, pe o scară abruptă, şi se opri la platforma de la etajul doi. În lumina slabă care pătrundea printr-o ferestruică văzui faţa ridată a văduvei primarului. Un zâmbet prefăcut, viclean îi întindea buzele lăsate, îi mijea ochii tulburi. Îmi arătă o uşă mică. O deschise cu o mişcare febrilă a mâinii şi o trânti în urma mea.

XVI

În camera mică în care intrai era destul de întuneric şi nu o văzui imediat pe Asia. Înfăşurată într-un şal lung, stătea într-un scaun, lângă fereastră, cu capul întors, aproape ascuns, ca o pasăre speriată. Respira repede şi tremura toată. Mi se făcu foarte de milă de ea. Mă apropiai. Îşi întoarse capul şi mai mult…

— Anna Nikolaevna, spusei eu.

Deodată se îndreptă, vru să mă privească, dar nu putea. Îi luai mâna: era rece şi stătea, ca moartă, în palma mea.

— Voiam… începu Asia, încercând să zâmbească, dar buzele palide nu o ascultau. Voiam… Nu, nu pot, zise ea şi tăcu. Într-adevăr, vocea i se curma la fiecare cuvânt.

Mă aşezai lângă ea.

— Anna Nikolaevna, repetai şi, la rândul meu, nu mai putui adăuga nimic.

Se lăsă tăcerea. Continuam să-i ţin mâna şi să o privesc. Se ghemuia ca mai înainte, respira cu greutate şi îşi muşca încetişor buza de jos, pentru a nu începe să plângă, pentru a-şi reţine lacrimile… O priveam; imobilitatea ei sfioasă avea ceva emoţionant, neajutorat, ca şi cum, din cauza

oboselii, abia ajunsese la scaun şi căzuse aşa pe el. Inima începu să mi se dezgheţe…

— Asia, spusei eu abia auzit…

Ridică încet spre mine ochii… O, privirea femeii îndrăgostite, cine o poate descrie? Ochii aceia implorau, erau încrezători, întrebau, se consacrau… Nu mă puteam împotrivi farmecului lor. Un foc mic mă cuprinse uşor, mă aplecai şi mă lipii de mâna ei…

Se auzi un foşnet semănând cu un oftat întretăiat, şi simţii în păr atingerea unei mâini slabe, ca a unei frunze tremurânde. Ridicai capul şi-i văzui faţa. Cum se mai transformase dintr-odată! Expresia de groază dispăruse de pe chipul ei, privirea se dusese undeva departe şi mă chema, buzele i se deschiseseră uşor, fruntea pălise ca marmura şi buclele i se traseră înapoi, ca împinse de vânt. Uitai tot, o trăsei spre mine – mâna i se supuse, tot trupul o urmă, şalul îi căzu de pe umeri, iar capul i se culcă uşor pe pieptul meu, sub buzele mele fierbinţi…

— Sunt a dumneavoastră… şopti ea abia auzit. Mâinile mele alunecau deja peste bustul ei… Dar deodată, fulgerător, mi-l amintii pe Gaghin.

— Ce facem?… exclamai şi mă trăsei înapoi, febril. Fratele dumneavoastră… doar ştie tot… Ştie că mă întâlnesc cu dumneavoastră. Asia se lăsă pe scaun. Da, continuai eu ridicându-mă şi ducându-mă în celălalt colţ al camerei. Fratele dumneavoastră ştie tot… Trebuia să-i spun.

— Trebuia? spuse ea neclar. Probabil încă nu-şi putea veni în fire şi nu mă prea înţelegea.

— Da, da, repetai eu cu o anumită severitate,

şi numai dumneavoastră vă faceţi vinovată de asta, numai dumneavoastră. De ce aţi vorbit despre taina noastră? Cine v-a pus să-i povestiţi tot fratelui dumneavoastră? Azi a fost la mine şi mi-a redat conversaţia avută cu dumneavoastră. Încercam să n-o privesc pe Asia şi măsuram camera cu paşi mari. Acum totul e pierdut, totul, totul.

Asia vru să se ridice de pe scaun.

— Rămâneţi! exclamai. Rămâneţi, vă rog. Aveţi de-a face cu un om onest, da, cu un om onest. Dar, pentru Dumnezeu, ce v-a tulburat aşa? Oare aţi remarcat o schimbare la mine? Iar eu nu puteam să ascund fratelui dumneavoastră, când a venit azi la mine.

„Ce tot spun eu?” îmi ziceam, iar gândul că sunt un amăgitor imoral, că Gaghin ştie de întâlnirea noastră, că totul este deformat, dat pe faţă, îmi tot răsuna în minte.

— Nu eu l-am chemat pe fratele meu, se auzi şoapta speriată a Asiei. A venit singur.

— Doar vedeţi ce aţi făcut, continuai eu. Acum vreţi să plecaţi…

— Da, trebuie să plec, spuse ea la fel de încet. V-am chemat aici numai pentru a-mi lua rămas-bun de la dumneavoastră.

— Şi dumneavoastră credeţi, protestai eu, că o să-mi fie uşor să mă despart de dumneavoastră?

— Dar de ce i-aţi spus fratelui? repetă nedumerită Asia.

— Vă spun, nu puteam proceda altfel. Dacă şi dumneavoastră v-aţi dat de gol…

— M-am închis în camera mea, protestă ea

naivă, nu ştiam că gazda mea are o altă cheie…

Acea scuză nevinovată, pe buzele ei, într-un asemenea moment, era cât pe ce să mă enerveze… Dar acum nu-mi pot aduce aminte de ea fără să mă înduioşez. Copil sărman, cinstit, sincer!

— Şi uite, acum totul e terminat! începui eu din nou. Gata. Acum trebuie să ne despărţim. Privii cu coada ochiului spre Asia… faţa ei se înroşi uşor. Simţeam că îi este ruşine şi frică. Iar eu mă mişcam şi vorbeam de parcă eram stăpânit de friguri. Nu aţi permis să se dezvolte sentimentul care începuse să crească, chiar dumneavoastră aţi rupt legătura noastră, dumneavoastră nu aţi avut încredere în mine, dumneavoastră v-aţi îndoit de mine…

În timp ce vorbeam, Asia se apleca din ce în ce mai mult şi deodată căzu în genunchi, îşi lăsă capul în mâini şi începu să plângă în hohote. Alergai spre ea, încercai s-o ridic, dar ea nu mă lăsă. Nu suport lacrimile femeilor: la vederea lor, mă pierd imediat.

— Anna Nikolaevna, Asia, repetai eu, vă rog, vă implor, pentru Dumnezeu, încetaţi…

O luai din nou de mână…

Dar, spre marea mea uimire, sări deodată cu iuţeala fulgerului, se năpusti spre uşă şi dispăru…

Când Frau Luise intră în cameră peste câteva clipe, încă mai stăteam în mijlocul odăii, ca lovit de trăsnet. Nu-mi dădeam seama cum de întâlnirea se putuse termina aşa de repede, atât de stupid, când eu nu-i spusesem nici a suta parte din ceea ce voiam, din ce trebuia să-i spun, când nici eu nu ştiam cum se va termina totul…

— Fräulein a plecat? mă întrebă Frau Luise, ridicându-şi sus de tot sprâncenele galbene.

Mă uitai la ea ca un prost şi ieşii.

XVII

Am plecat din oraş şi m-am dus drept spre câmp. O părere de rău nebunească, nebunească mă chinuia. Mă umpleam de reproşuri. Cum de nu înţelesesem motivul care o făcuse pe Asia să schimbe locul întâlnirii noastre? Cum să nu apreciez cât o costase să vină la bătrâna asta? Cum de nu am reţinut-o? Alături de ea, în camera aceea mică, abia luminată, găsisem putere, găsisem curaj s-o alung, chiar să-i fac reproşuri. Iar acum imaginea ei mă urmărea, îi ceream iertare. Mă ardea amintirea acelei feţe palide, a acelor ochi umezi şi sfioşi, a părului lung, a atingerii uşoare a capului pe pieptul meu. „Sunt a dumneavoastră” – auzeam şoapta ei. „Am procedat cum mi-a dictat conştiinţa”, încercam eu să mă conving… Nu-i adevărat! Oare eu chiar voiam un asemenea deznodământ? Oare sunt în stare să mă despart de ea? Oare pot eu să o pierd? „Sunt un nebun! Un nebun!” repetam cu răutate…

Între timp se lăsase noaptea. Am pornit cu paşi mari spre casa în care locuia Asia.

XVIII

Gaghin îmi ieşi în întâmpinare.

— Aţi văzut-o pe sora mea? îmi strigă el de la distanţă.

— Păi nu e acasă? întrebai.

— Nu.

— Nu s-a întors?

— Nu. Sunt vinovat, continuă Gaghin, n-am

avut răbdare: contrar înţelegerii noastre, m-am dus la paraclis; nu era acolo. Prin urmare, nu a venit?

— Nu a fost la paraclis.

— Şi nu aţi văzut-o?

Trebuia să recunosc că o văzusem.

— Unde?

— La Frau Luise. M-am despărţit de ea acum o oră. Eram sigur că s-a întors acasă.

— Să aşteptăm puţin, spuse Gaghin.

Intrarăm în casă şi ne aşezarăm unul lângă altul. Tăceam. Ne simţeam foarte stingheri. Ne tot uitam mereu în jur, priveam spre uşă, trăgeam cu urechea. În cele din urmă, Gaghin se ridică.

— Asta nu e ceva obişnuit! exclamă el. Inima nu-şi găseşte linişte. Mă oboseşte, Doamne, Dumnezeule!… Să mergem să o căutăm.

Ieşirăm. Afară deja se întunecase de tot.

— Despre ce aţi vorbit cu ea? mă întrebă Gaghin, trăgându-şi pălăria peste ochi.

— Am văzut-o numai vreo cinci minute, răspunsei, am vorbit cu ea, după cum am convenit.

— Ştiţi ce? Mai bine să ne despărţim. În felul acesta poate dăm mai repede de ea. În orice caz, întoarceţi-vă aici peste o oră.

XIX

Am coborât cu grijă prin vie şi am pornit repede spre oraş. Am dat roată pe toate străzile, m-am uitat peste tot, chiar şi la ferestrele lui Frau Luise, m-am întors la Rin şi am alergat pe mal… Din când în când dădeam peste siluete feminine, dar Asia nu se vedea nicăieri. De-acum nu mă mai

chinuia părerea de rău, ci o groază ascunsă, şi nu simţeam numai groază… Nu: simţeam căinţa, cea mai fierbinte părere de rău, iubirea – da! –, cea mai tandră iubire. Îmi frângeam mâinile, o strigam pe Asia în toiul întunericului care se lăsa din ce în ce mai adânc, mai întâi cu voce scăzută, apoi din ce în ce mai tare; am repetat de o sută de ori că o iubesc, juram să nu mă despart de ea niciodată; aş fi dat totul pe lume să-i ţin din nou mâna rece, să-i ascult din nou vocea liniştită, să o văd din nou în faţa mea… Era aşa de apropiată, venise la mine cu asemenea hotărâre, în deplinătatea inocenţei inimii şi a sentimentelor, îmi adusese tinereţea ei neatinsă… Şi eu n-o strânsesem la piept, mă lipsisem de binecuvântarea de a vedea cum faţa ei dragă înfloreşte de bucurie şi de liniştea entuziasmului… Gândul acesta mă scotea din minţi.

— Unde putea să se ducă, ce-o fi făcut? exclamai cuprins de durerea disperării neputincioase.

Ceva alb licări deodată chiar pe malul râului. Ştiam locul; acolo, deasupra mormântului unui om care se înecase cu şaptezeci de ani în urmă, se afla, îngropată în pământ până la mijloc, o cruce de piatră cu o inscripţie veche. Inima îmi îngheţă… Alergai spre cruce: silueta albă dispăru.

Strigai:

— Asia!

Vocea sălbatică mă sperie şi pe mine, dar nimeni nu răspunse.

Hotărâi să mă duc să aflu dacă nu cumva o găsise Gaghin.

XX

Urcând repede pe cărarea viei, am văzut lumină în camera Asiei… Asta m-a mai liniştit puţin.

M-am apropiat de casă; uşa de jos era închisă, am ciocănit. O ferestruică neluminată de la parter s-a deschis cu grijă şi a apărut capul lui Gaghin.

— Aţi găsit-o? îl întrebai.

— S-a întors, îmi răspunse el în şoaptă, e în camera ei şi se dezbracă. Totul e în ordine.

— Slavă Domnului! exclamai eu cu un impuls extraordinar de bucurie. Slavă Domnului! Acum totul e minunat. Dar, ştiţi, mai trebuie să stăm de vorbă.

— Altă dată, făcu el, trăgând fereastra spre sine, altă dată. Iar acum rămâneţi cu bine.

— Pe mâine, spusei. Mâine totul o să se rezolve.

— Rămâneţi cu bine, repetă Gaghin. Ferestruica se închise.

Era cât pe ce să ciocănesc la fereastră. Voiam să-i spun chiar atunci lui Gaghin că-i cer mâna surorii lui. Dar un asemenea peţit, la o asemenea oră… „Pe mâine”, zisei, „mâine o să fiu fericit…”

Mâine o să fiu fericit! Pentru fericire nu există ziua de mâine! Şi nici ziua de ieri; ea nu ţine minte trecutul, nu se gândeşte la viitor. Ea are prezentul, şi nu o zi, ci o clipă.

Nu mai ţin minte cum am ajuns la Z. Dar m-au dus picioarele, nu barca; m-au ridicat nişte aripi mari, puternice. Am trecut pe lângă o tufă în care cânta o privighetoare, m-am oprit şi am

ascultat-o multă vreme. Mi se părea că pasărea cântă iubirea şi fericirea mea.

XXI

A doua zi, de dimineaţă, când am început să mă apropii de căsuţa cunoscută, m-a uimit ceva: ferestrele ei erau deschise, la fel şi uşa; nişte hârtii erau căzute în faţa pragului. Slujitoarea, cu o mătură mână, s-a arătat în uşă.

M-am apropiat de ea…

— Au plecat! strigă ea înainte să mai apuc să întreb dacă Gaghin e acasă.

— Au plecat?… repetai eu. Cum adică, au plecat? Unde?

— Au plecat azi-dimineaţă, la ora şase, şi nu au spus încotro. Staţi puţin. Dumneavoastră sunteţi, mi se pare, domnul N., nu?

— Eu sunt domnul N.

— La stăpână e o scrisoare pentru dumneavoastră. Servitoarea urcă şi reveni cu scrisoarea. Uitaţi, domnule, poftiţi.

„Dar nu se poate… Cum aşa?” vrusei eu să spun.

Servitoarea mă privi tâmp şi se apucă să măture.

Am deschis scrisoarea. Îmi scria Gaghin; de la Asia, niciun rând. Începea prin a-mi cere să nu mă supăr pe el pentru plecarea intempestivă; era sigur că, după o chibzuinţă mai serioasă, o să-i încuviinţez hotărârea. Nu găsise altă ieşire din situaţia care putea deveni delicată şi periculoasă. „Aseară”, scria el, „cât timp o aşteptam noi în tăcere pe Asia, m-am convins definitiv de necesitatea separării. Sunt prejudecăţi pe care le

respect; înţeleg că nu vă puteţi căsători cu Asia. Ea mi-a spus tot; pentru liniştea surorii mele, trebuie să cedez rugăminţilor ei repetate, insistente”. La sfârşitul scrisorii îşi manifesta părerea de rău că prietenia noastră se încheiase aşa de curând, îmi dorea fericire, îmi strângea prieteneşte mâna şi mă implora să nu încerc să-i caut.

— Ce prejudecăţi? strigai eu, ca şi cum ar fi putut să mă audă. Ce prostie! Cine i-a dat dreptul să mi-o răpească?

Mă luai cu mâinile de cap…

Slujitoarea începu s-o strige pe stăpână: spaima ei mă făcu să-mi vin în fire. Îmi răsări o idee în minte: să-i caut, să-i caut cu orice preţ. Era imposibil să accept acea lovitură, să mă împac cu acel deznodământ. Aflai de la stăpână că la ora şase dimineaţa urcaseră pe vapor şi o luaseră pe Rin în jos. Mersei la agenţie: acolo mi se spuse că luaseră bilete pentru Köln. Mersei acasă pentru a-mi strânge imediat lucrurile şi a porni după ei.

A trebuit să trec, ducându-mă acasă, pe lângă casa lui Frau Luise… Deodată, cineva m-a strigat. Am ridicat privirea şi am văzut-o, la fereastra aceleiaşi camere în care mă întâlnisem în ajun cu Asia, pe văduva primarului. Îmi surâdea cu zâmbetul ei respingător şi mă striga. M-am întors şi am vrut să merg mai departe; dar ea a strigat în urma mea că are ceva pentru mine. Acele cuvinte m-au oprit şi am intrat în casa ei. Cum să-mi descriu sentimentele, când am văzut iar cămăruţa aceea…

— De fapt, începu bătrâna arătându-mi un

bileţel, trebuia să vă dau biletul acesta numai în cazul în care aţi fi trecut chiar dumneavoastră pe la mine, dar sunteţi un tânăr aşa de minunat... Luaţi-l.

Am luat bileţelul.

Pe o bucăţică mică de hârtie se aflau cuvintele următoare, scrise repede cu creionul: „Adio, n-o să ne mai vedem niciodată. Nu din mândrie plec, nu. N-am altă cale. Ieri, când am plâns în faţa dumneavoastră, dacă mi-aţi fi spus un cuvânt, un singur cuvânt, aş fi rămas. Nu l-aţi rostit. Probabil că aşa e mai bine... Adio pentru totdeauna!”

Un singur cuvânt... Of, sunt nebun! Cuvântul acela... îl repetasem în ajun cu lacrimi în ochi, îl aruncasem în vânt, îl repetasem în mijlocul câmpiilor pustii... Dar nu i l-am spus, nu i-am spus că o iubesc... Când ne-am întâlnit în acea cameră fatidică, nu îmi conştientizam clar iubirea: sentimentul nu se trezise nici atunci când stăteam cu fratele ei, cuprinşi de o tăcere fără sens şi apăsătoare... S-a trezit cu o forţă de nestăpânit abia peste câteva momente, când, speriat de posibilitatea unei nenorociri, începusem s-o caut şi s-o strig... Însă atunci era deja târziu. „Dar este imposibil!” o să mi se spună. Nu ştiu dacă este posibil, ştiu doar că acesta e adevărul. Asia nu ar fi plecat dacă în ea ar fi fost măcar o umbră de cochetărie şi dacă situaţia ei nu ar fi fost delicată. Ea nu putea suporta ceea ce o altă femeie ar fi suportat; asta nu înţelesesem eu. La ultima mea întâlnire cu Gaghin, în faţa ferestrei întunecate, geniul meu rău mi-a îngheţat pe buze

recunoaşterea sentimentului şi ultimul fir de care mă puteam prinde îmi alunecase din mâini.

În aceeaşi zi am revenit cu valiza făcută în oraşul L. Şi am pornit cu vaporul spre Köln. Ţin minte că atunci când vaporul deja pornise, iar eu îmi luam adio de la acele străzi, de la toate acele locuri pe care nu trebuia să le uit niciodată, am văzut-o pentru ultima oară pe

Hanschen. Stătea pe o bancă, lângă mal. Avea faţa palidă, dar nu era tristă; un tânăr frumos şedea alături de ea şi, râzând, îi povestea ceva, iar de partea cealaltă a Rinului, Madonna mea mică privea la fel de trist din verdeaţa întunecoasă a bătrânului frasin.

XXII

La Köln, am ajuns pe urmele Gaghinilor. Am aflat că porniseră spre Londra. M-am dus după ei, dar la Londra toate căutările mele au rămas zadarnice. Multă vreme nu am vrut să mă împac cu situaţia, multă vreme m-am încăpăţânat, dar în cele din urmă a trebuit să renunţ la speranţa de a-i ajunge din urmă.

Şi nu i-am mai văzut niciodată. Nu am mai văzut-o pe Asia. Nişte zvonuri obscure despre ea au ajuns la urechile mele, dar pentru mine ea a dispărut pentru totdeauna. Nici nu ştiu dacă mai e în viaţă. Odată, acum câţiva ani, în străinătate, am văzut în treacăt într-un vagon de tren, o femeie a cărei faţă mi-a amintit viu de trăsăturile de neuitat… Dar probabil o asemănare întâmplătoare mă amăgise. Asia a rămas în amintirea mea aceeaşi fetiţă pe care o cunoscusem în cea mai frumoasă perioadă a vieţii mele, aşa cum am

văzut-o pentru ultima oară, aplecată pe spătarul micului scaun de lemn.

De fapt, trebuie să recunosc că nu i-am dus prea mult dorul. Ba chiar am ajuns la concluzia că soarta a făcut foarte bine că nu m-a legat de Asia; m-am împăcat cu gândul că probabil n-aş fi fost fericit cu o asemenea femeie. Pe atunci eram tânăr, iar viitorul, acest viitor scurt, rapid, mi se părea nesfârşit. Oare nu se putea repeta ceea ce a fost şi va fi mai bine, mai minunat?… Am tot cunoscut alte femei, dar sentimentul trezit de Asia în mine, acel sentiment arzător, tandru, profund nu s-a mai repetat. Nu! Nu au mai existat alţi ochi care să ia locul celor aţintiţi cândva asupra mea cu dragoste, nu a existat altă inimă lipită de pieptul meu căreia inima mea să-i răspundă cu o strângere atât de bucuroasă şi de dulce! Condamnat la singurătatea unui burlac fără familie, o să ajung în viaţă la ani plictisitori, dar păstrez ca pe o relicvă bileţelele ei şi floarea uscată de muşcată, aceeaşi floare pe care mi-a aruncat-o odinioară de la fereastră. Şi acum mai păstrează un miros slab, iar poate că mâna care mi-a dat-o, mâna aceea, pe care o singură dată am avut ocazia s-o lipesc de buzele mele, putrezeşte de mult în mormânt… Şi ce s-a întâmplat cu mine? Ce a rămas din mine, din acele zile binecuvântate şi neliniştite, din acele năzuinţe şi speranţe înaripate? În acest fel, evaporarea uşoară a unei plante retrăieşte toate bucuriile şi durerile unui om, îl retrăieşte pe omul însuşi.

CUPRINS

7 – *Prima iubire* 101 – *Nefericita* 223 – *Asia*

1. Anton Pavlovici Cehov, *O mică glumă* 2. Joachim Maria Machado de Assis, *Dom Casmurro* 3. Alphonse Daudet, *Soţii de artişti* 4. Edmondo de Amicis, *Iubire şi gimnastică* 5. Ivan Turgheniev, *Prima iubire* 6. Jane Austen, *Dragoste şi prietenie* 7. Edith Wharton, *Ethan Forme* 8. Ford Madox Ford, *Un soldat de nădejde*